Colin Rushton

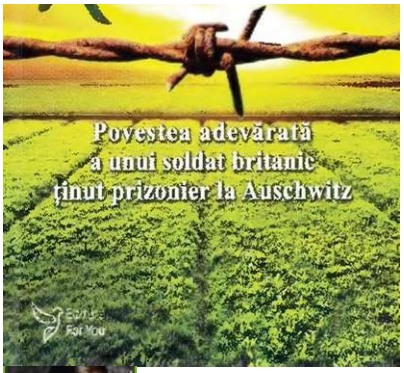

COLIN RUS HTON

Poet şi autor de articole şi studii pentru publicaţii din întreaga lume.

A scris cunoscuta carte *Spectator în Hell: A British Soldier's Story of Prisoners în Auschwitz,* care a dus ia naşterea cărţii de faţă, *Sabotorul de la Auschwitz.* Scopul său este de a-i aduce aminte publicului din întreaga lume de ceea cc noi, oamenii, am făcut bine şi rău pe acest pământ, ca să nu mai comitem fapte inumane şi ca să fim recunoscători pentru darurile pe carc Ic primim.

..Oamenii erau în permanenţă slăbiţi şi înfometaţi, cu oasele împungându-le grotesc pielea subţire şi palidă. îi durea capul aproape încontinuu, iar braţele şi picioarele erau fragile de la lovituri şi malnutriţie. Aflaţi în pragul disperării, nu găseau prea multe motive pentru a se agăţa dc viaţă. Arthur nu spera să mai ajungă vreodată acasă. îşi tot repeta că nu vor fi lăsaţi în viaţă, ca să nu spună lumii ce au văzut...

Auschwitz a fost râul absolut şi a dat naştere la rău. în acel loc nu mai existau albine, nici fluturi, nici flori. Era ca şi cum natura ar 11 intrat în grevă.

Evreii care au fost victime ale acestor atrocităţi şi prizonierii de război martori ai acestei şocante saga de la Auschwitz merită să fie auziţi."

Colin Rujhto

nThe Saboteur of Auschwitz: The Inspiring True Story of a British Soldier Held Prisoner în Auchwitz **Copyright © Colin Rushton, 2019**

Published by arrangement with Summersdale Publishers LTD via Livia Stoia Literary Agency
Copyright © 2019 Editura For You
Redactare: Ana-Maria Datcu
Tehnoredactare: Anca Şerbu Design copertă: Dana E. Tarbă
Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României RUSHTON, COLIN
Sabotorul de la Auschwitz: povestea adevărată a unui soldat britanic ţinut prizonier la Auschwitz /Colin Rushton; trad. din lb. engleză de Monica Vişan. – Bucureşti: For You, 2020
I. Vişan, Monica (trad.)

Colin Rushton

gabotoruf *de* fa

jPovestea adevărată a unui soldat britanic ţinut prizonier la Auschwitz

Traducere din limba engleză de Monica Vişan

Editura For You
Bucureşt

iCuvinte de apreciere pentru cartea *Sabotorul de la Auschwitz*

„Captivantă!”
The Guardian
„O carte extraordinară.”
Military Illustrated
„Un om, martor la inumanitate: povestea lui Arthur Dodd constituie încă un document esenţial.”
Legion, publicaţia Legiunii Regale Britanice
„Relatarea magistrală a lui Colin Rushton reprezintă un cutremurător adaos la informaţiile despre Holocaust deţinute de omenire.”
Soldier
„O poveste fascinantă şi adevărată.”
Barnes & Noble
„Dacă nu ne amintim trecutul, îl vom repeta. O carte extraordinară.”
Defence Focus, publicaţia Ministerului Apărării britanic
„O relatare istorică pertinentă.”
Jewish Chronicle
„Frazele simple oferă o candoare teribilă efortului de a zugrăvi normalitatea lui Arthur, în lupta lui cu circumstanţe anormale greu de imaginat. Istoria va fi recunoscătoare pentru că povestea lui Arthur Dodd a fost spusă.”
Scottish Legion NewsProlog

Trenul se opri într-o haltă, iar uşile glisante ale vagonului se deschiseră. Cei aproximativ douăzeci de bărbaţi dinăuntru ridicară mâinile spre lumină şi săriră pe rând jos din tren. Fură întâmpinaţi de un cor de ordine venite din partea câtorva soldaţi ai Wehrmachtului[1] care-i aşteptau.

- *Bewegen sie!*
- *Bewegen!*
- *Schnell!*

Grupându-se în ceea ce-ar fi vrut să fie o formaţie, bărbaţii se obişnuiră încet-încet cu lumina puternică, după mai multe ore petrecute în beznă, şi începură să se uite în jur. Privirea le căzu asupra unui peisaj liniştitor de ţară. în dreapta, câmpuri cu pământ galben se întindeau în depărtare, iar la stânga se vedea o mică dumbravă romantică,

---

1 **Forţele armate ale Germaniei naziste, între 1935 şi 1945. (n.tr.)**

refugiul perfect pentru un cuplu de îndrăgostiţi

.Nu se vedeau nicăieri fabrici sau lucrări de construcţie. Din locul în care se aflau, nu se vedea niciun semn al vreunei activităţi industriale. Trecuseră graniţa germană cu o noapte înainte şi bănuiau că se află în Polonia. Vorbind încet între ei despre noua locaţie, părerea generală fu că vor lucra la fermă. Aceasta era o veste bună, având în vedere ce presupunea munca în lagăr; se vor bucura din plin de aer curat şi vor avea din abundenţă fructe şi legume proaspete.

Uitându-se de-a lungul trenului, Arthur observă sute de grămezi de haine, aşezate la aproximativ zece metri faţă de şină. Erau pantaloni, cămăşi, fuste şi paltoane, unele aparţinând în mod evident unor copii. Doar uşor intrigat, nu se gândi prea mult la asta. Se liniştise, cele mai sumbre temeri legate de noua destinaţie nu se adeveriseră.

După un scurt marş, ajunseră la un lagăr şi, deşi Arthur simţi o uşoară anxietate când intră pe porţi, aceasta dispăru în scurt timp. în interiorul perimetrului erau zece barăci din lemn. Prizonierii fură împinşi înspre cea mai apropiată dintre ele. Îi surprinse plăcut curăţenia şi lipsa umezelii dinăuntru. După

investigaţii ulterioare, descoperiră ţevi pentru încălzire centrală pe întreaga lungime a barăcii, apă curentă caldă şi rece la fiecare chiuvetă şi paturi suprapuse solide, cu saltele curate şi adecvate.

În următoarele două săptămâni, bărbaţii se acomodară cu ceea ce sperau să fie cazarea lor pentru tot restul războiului, deşi, în primăvara lui 1943, nimeni nu ştia cât va mai dura totul.

O săptămână mai târziu, Arthur se trezi din cauza zgomotului făcut de gardienii care mergeau pe coridorul central al barăcii, lovind cu patul armelor în uşi. în ultimele zile, numărul prizonierilor britanici din lagăr crescuse de la vreo douăzeci la aproape două sute. Până acum, nu fuseseră puşi la treabă mai deloc şi erau hrăniţi destul de bine.

Gardienii zâmbeau, se simţeau bine, dar nu simţeai nicio urmă de simpatie în atitudinea lor. Se întâmpla ceva sinistru şi aveau să afle foarte curând despre ce era vorba.

- Der Feiertag endig! Arbeiten sie jetzt!

Cei care aveau o brumă de germană fură întrebaţi ce li s-a spus, iar Arthur află că sunt trimişi la muncă. Ştiind că acest moment avea să vină mai devreme sau mai târziu, bărbaţii ridicară din umeri şi porniră spre curtea interioară.

Odată aşezaţi în formaţie, fură scoşi din lagăr în pas de marş, de-a lungul unui drum prăfuit care străbătea o pădure. Arthur şi camarazii lui erau în frunte. Pe drum, se întâlniră cu un grup de prizonieri care munceau pe marginea drumului. Erau femei ucrainene care săpau şanţuri sub atenta supraveghere a mai multor paznici înarmaţi, purtând bice răsucite în mâini. încordarea şi frica din ochii femeilor era aproape tangibilă. înainte de a fi aduşi aici, bărbaţii fuseseră în Farasabrina, în Italia, iar Arthur trăsese cartea cea mai mică, ratând ceea ce se dovedise a fi o evadare destul de uşoară. Se întreba acum cât de mult va regreta acest lucru.

Câteva minute mai târziu, ajunseră la o fabrică. Pe o parte a drumului, o fată de aproximativ 15 ani era brutal schingiuită cu cravaşa de un ofiţer SS. în genunchi în faţa lui, neputincioasă, tânăra stătea cu faţa către grupul de deţinuţi care tocmai sosea, oferindu-le un spectacol al groazei. Capul îi fusese ras cu neatenţie şi avea tăieturi pe scalp. Răni proaspete provocate de ofiţerul german sângerau şi mici şiroaie de sânge curgeau de la frunte până la bărbie.

Era dezbrăcată până la talie. Judecând după coastele proeminente şi obrajii traşi, Arthur îşi dădu seama că de multă vreme nu

fusese hrănită corespunzător. Ofiţerul se opri o clipă să-şi tragă suflarea, iar fata ridică privirea spre el. Cu ochii imenşi, îl imploră pe monstrul sadic din faţa ei să se oprească. Ofiţerul izbucni în râs şi strigă la doi paznici care stăteau aproape. Apoi, continuă fără milă să o biciuiască peste cap şi umeri.

Pentru câţiva dintre englezii care priveau, acest lucru fu prea mult. Unul dintre ei îl bătu pe Arthur pe umăr şi făcu un pas în faţă.

- Hai, băieţi! spuse el. M-am săturat de nemernicul
ăsta!

Arthur şi încă trei i se alăturară şi porniră hotărâţi către ofiţerul SS. Arthur îi strigă să o lase pe fată în pace. Neobişnuit cu o asemenea contestare a autorităţii, ofiţerul înmărmuri pentru o clipă. Când văzu că deţinuţii continuă să se apropie, mută cravaşa în mâna stângă şi scoase pistolul. În acelaşi timp, un soldat al Wehrmachtului ridică puşca şi ţinti către deţinuţi. Strigătul lui îi opri din mers.

- *Anhalten sie! Er werde getut!*

Traducerea era inutilă; dacă mai făceau un pas, ofiţerul îi împuşca. Nu exista camaraderie între cei doi nemţi. Ceea ce le spunea soldatul era spre binele lor.

- *Zurückgehen sie!*

Bărbaţii se opriră, iar ofiţerul zâmbi către soldatul cu puşcă. Cu pistolul în mână, porni spre englezi.

întrucât Arthur fusese cel care strigase, se opri în faţa lui şi îl privi cu răceală. Ofiţerul era prototipul Ado- nis-ului arian al lui Hitler: înalt, chipeş, blond, cu ochi albaştri de oţel. Arthur îndrăzni să-i susţină privirea. Revolta pe care i-o trezea acest om era mai puternică decât frica. Fără să renunţe la zâmbetul cinic, ofiţerul dădu din cap şi se îndepărtă.

- *Ein anderer Zeit,* îi şopti lui Arthur ameninţător. Altădată.

Arthur nu se îndoia nicio clipă că nu va trece mult până se vor întâlni din nou. Ordinele începură să fie lătrate şi fură obligaţi să reintre în coloană. înapoi în marş, priviră în urmă şi văzură că intervenţia lor n-o ajutase deloc pe fată. Ofiţerul o bătea acum cu o şi mai mare ferocitate. Arthur strânse pumnii şi faţa i se strâmbă într-o grimasă dureroasă. Ştia că singura ei crimă era că este evreică. Nu va mai trăi mult.

Arthur se trezi brusc, corpul îi tremura şi era acoperit de transpiraţie. Coşmarul era înfricoşător şi familiar. Era unul dintre cele câteva pe care le tot avea de patruzeci de ani încoace. Soţia lui, Olwen, se obişnuise de mult cu strigătele lui bruşte din timpul nopţii. Se dădu în linişte jos din pat şi coborî în bucătărie.

Câteva minute mai târziu, se întoarse cu o cană de ceai şi două aspirine, cum făcea de obicei. îi puse pe frunte un şervet înmuiat în oţet şi îi şopti obişnuitele cuvinte de mângâiere.

- Acelaşi coşmar, iubire?

Arthur încuviinţă uşor, deşi acesta era mai mult decât un coşmar. Retrăia un incident în urma căruia nu-şi revenise niciodată. în 1943, Arthur fusese luat prizonier şi trimis într-o serie de lagăre de război, înainte de a fi izolat la marginea unui mic oraş polonez pentru aproape doi ani. După terminarea războiului, încercă să-şi povestească experienţele, dar îi veni foarte greu să descrie ce a văzut. Oricum, ştia că puţină lume l-ar fi crezut; acolo nu fuseseră englezi, doar evrei.

Dar Arthur fusese acolo. Lagărul se afla lângă un frumos sat din Silezia Superioară, cunoscut de localnici drept Oswiecim. Nemţii i-au dat alt nume, acum sinonim cu cele mai întunecate şi mai perverse clipe ale omenirii.

îi spuneau Auschwitz

.Partea I

^Povestea fui ^rtfiu

rCapitolul 1

Arthur Dodd s-a născut şi a crescut în districtul Castle din Northwich, un mic oraş din Cheshire, pe râul Weaver. Mama sa îşi pierduse

primul soţ în tranşeele din Franţa, în timpul Primului Război Mondial, apoi se căsătorise cu tatăl său, un soldat din Regimentul Cheshire, imediat după Ziua Armistiţiului. Arthur sosi pe lume pe 7 decembrie 1919.

Tatăl său era un om sobru şi distant. Luptase în Războiul Burilor la începutul secolului şi, ca sergent, fusese luat prizonier în timpul Primului Război Mondial. Ca părinte, avea o atitudine accentuat militărească şi victoriană şi nu prea avea timp de el şi de sora lui mai mică.

La cincisprezece ani, Arthur renunţă la şcoală şi intră ucenic mecanic la Northwich Transport Company. Acolo învăţă să şofeze şi începu să se familiarizeze cu mecanica motorului cu combustie internă, sub îndrumarea atentă şi prietenoasă a şefului său, Harold Isherwood. Pentru munca sa, primea rotunda sumă de 10 şilingi (50 de *pence*) pe săptămână.

Compania deţinea un Ford People's Popular, cu care erau transportaţi mecanicii la camioanele defecte. Arthur se îndrăgosti de această maşină din prima clipă în care o văzu. Pe ea învăţă să conducă şi, după ce adăugă un an în plus la vârsta sa reală în formularul de înscriere pentru obţinerea permisului de conducere, trecu examenul la începutul anului 1935. Un an mai târziu, repetă minciuna şi

trecu şi testul pentru conducerea vehiculelor grele, destinate transportului de mărfuri.

Acei primi ani de muncă fură cei mai distractivi pentru Arthur. Harold îl îndrăgi pe tânăr. Mergeau adesea să pescuiască împreună pe unele dintre numeroasele iazuri din Cheshire. Arthur trebuia să lucreze ca ucenic, conform legii uceniciei, timp de şapte ani, iar când Harold îşi deschise propria firmă de transport, în 1937, îl invită să-şi încheie stagiul alături de el.

Deşi era tentat să accepte, zece şilingi pe săptămână nu erau nici pe departe suficienţi traiului departe de casă, aşa că Arthur fu nevoit să refuze. De asemenea, mama sa nu era de acord, aşa cum nu era de acord cu munca în transporturi în general. Pe atunci, şoferii trebuiau să-şi găsească singuri clienţii, putând lipsi de acasă şi câte trei săptămâni la rând.

Fără Harold, Arthur se plictisi repede şi începu să-şi caute de lucru în altă parte. La optsprezece ani, îşi făcu intrarea în lumea deşeurilor metalice, fiind angajat ca şofer de Jimmy Caffrey, un respectat antreprenor local. Caffrey avea o singură maşină, iar majoritatea comenzilor veneau din partea consiliului local din Middlewich. Drept urmare, Arthur era acasă în fiecare seară la ora ceaiului şi era plătit cu generoasa sumă de cinci lire pe săptămână.

Caffrey era un om bun. Adesea îşi punea camionul la dispoziţie pentru transportul localnicilor către spitalul Clatterbridge, din peninsula Wirral. Pentru această treabă suplimentară, Arthur primea cinci şilingi, adică jumătate din ceea ce primea la Northwich Transport Company pentru o săptămână întreagă. Pentru mulţi, camionul lui CafFrey era singura cale de a ajunge la spital să-şi viziteze rudele bolnave, dar acesta nu obiecta nici când se urcau şi oameni care doar voiau să se bucure de o zi liberă.

- Ia-o şi pe mama ta, obişnuia să-i spună lui Arthur. Plimbarea îi va face bine.

în ciuda generozităţii şi bunăvoinţei lui Caffrey, doamna Dodd era în continuare nefericită din cauza activităţii fiului ei, aşa că îl convinse într-un final să se alăture companiei de navigaţie Weaver Navigation Company. Bunicul său navigase pe bărcile de la Salt Union, iar unchiul lui fusese şef de echipă acolo. Pentru a-i face pe plac mamei sale, Arthur fu nevoit să renunţe la şofatul care îi plăcea atât de mult şi să se mulţumească acum cu un salariu mai mic. La WNC debută doar cu o guinee (o liră şi cinci *pence*) pe săptămână, ajungând la 38 de şilingi (1 liră şi 90 de *pence)* la 21 de ani.

îi dădea mamei sale cea mai mare parte a salariului, cum făcea şi când lucra pentru

Caffrey, deci ea avea cel mai mult de suferit din cauza reducerii venitului. Era, totuşi, mai preocupată de perspectivele pe termen lung şi vedea siguranţă şi posibilitate de avansare în noua lui poziţie.

Timp de trei luni, a fost angajat la Weston Point, în Runcorn, unde tocmai se finaliza construirea câtorva cabane din lut. Parcurgea în fiecare zi aproape 30 de km până la serviciu, pe o bicicletă de fete, iar când vântul bătea din faţă, călătoria putea să dureze chiar şi o oră jumătate. Adulţii primeau nouă *pence* pe zi pentru cheltuieli cu transportul, dar Arthur, care avea sub 21 de ani, primea doar şase *pence.* Cum autobuzul costa nouă *pence,* drumul dintre Runcorn şi Northwich era mereu plin de băieţi tineri care pedalau spre serviciu şi înapoi.

în anul 1938, planurile Germaniei păreau tot mai ameninţătoare şi începu să se vorbească despre un nou război. Hitler era la putere de cinci ani, iar în martie Germania anexase Austria. Ned Bebbington, un bun prieten de-al lui Arthur de la WNC, se hotărâse să se alăture armatei teritoriale. Arthur fu încurajat să facă acelaşi lucru, dar răspunsul mamei sale fu un melodramatic „Nu!”. Speriată de probabilitatea tot mai mare a izbucnirii războiului, ştia că cei din armata teritorială vor fi primii chemaţi şi voia ca preţiosul său fiu să rămână acasă cât

mai mult posibil, (întâmplător, Ned ajunse sergent în Regimentul Cheshire şi petrecu tot războiul ca manager al popotei ofiţerilor în Irlanda de Nord.)

Către sfârşitul verii lui 1938, Arthur se plimba cu două fete pe malul râului, lângă Hartford, împreună cu bunul său prieten, Alan Parks.

- Intru în Marină, Arthur, spuse Alan. Nu vrei şi tu? Alan era contaminat de fervoarea patriotică ce cuprinsese toată ţara, dar Arthur, neavând nici 20 de ani împliniţi, încă avea nevoie de permisiunea mamei sale şi era în continuare refuzat. Războiul avea să fie o perioadă tristă pentru familia Parks, cu ambii băieţi, Alan şi fratele său, George, ucişi. Alan îşi pierdu viaţa la bordul crucişătorului *HMS Repulse* în Singapore, iar George în Royal Air Force.

în luna septembrie a aceluiaşi an, guvernele Franţei şi Marii Britanii erau văzute de cei mai mulţi ca fiind slabe în opoziţia lor faţă de incursiunile şi cerinţele tot mai mari ale Germaniei naziste. Lui Hitler i se făcu o mare concesie când i s-a permis să anexeze Regiunea Sudeţilor, zona germanică a Cehoslovaciei, fără niciun fel de opoziţie.

în aceeaşi lună, posibilitatea ca Arthur să aibă un rol activ în război păru să dispară complet. Tocmai ajuta la deplasarea unei bărci

de-a lungul rampei, când piciorul stâng îi fu prins între rampă şi roată. Trecură câteva momente până îşi dădură seama şi ceilalţi, timp în care laba piciorului îi fu aproape complet retezată; doar tendoanele o mai ţineau agăţată de picior. Tendonul lui Ahile îi fu retezat, iar călcâiul era grav zdrobit.

Laba piciorului îi fu prinsă înapoi şi salvată de la amputare de către dr. Booth, de la Northwich Infirmary; dar i se spuse fără ocolişuri, în timpul lungii şi dureroasei recuperări, că-şi va petrece restul vieţii cu un picior beteag. în fiecare zi, făcea câte o şedinţă dureroasă de fizioterapie, ca să-şi întindă tendonul lui Ahile şi să poată pune călcâiul jos. în anumite zile, durerea era de nesuportat, dar, în doar şase săptămâni, se refacu îndeajuns încât să se întoarcă şchiopătând la muncă, preluând sarcini uşoare, ca magazioner.

în timpul verii anului 1939, în ciuda eforturilor pacifiştilor din guvern, Marea Britanie era în mod inevitabil tot mai atrasă spre război. în sfârşit, în 1 septembrie, armata germană şi Luftwaffe[2] invadară Polonia într-un nemilos şi criminal *blitzkrieg* [„război fulger”]. Nu a mai fost loc de negocieri. Hitler era pregătit de un război european şi aruncase mănuşa. Cu mâna tremurândă, Marea Britania o ridică.

---

2 **Armata aeriană germană, (n.tr.)**

Pentru Arthur, primele câteva luni de război fură o mare dezamăgire, dar acest sentiment fu depăşit în februarie 1940 de suferinţa provocată de moartea mamei lui. Luase gripa care măturase iarna aceea întreaga ţară şi murise de pleurezie. Pivotul familiei dispăruse; dar părăsise această lume fericită, ştiind că Arthur nu va lupta în război.

în tot acest timp, tratamentul lui Arthur continua, cu ajutorul doctorului Booth. Arthur nu acceptase nicio clipă că rănile lui sunt permanente. Presa era plină de anunţuri despre nevoia urgentă de voluntari, aşa că îi spuse medicului că ar vrea să se înroleze. Acesta ştia că Arthur nu avea nicio şansă să treacă examenul medical, dar credea că este important ca starea lui mentală să fie bună.

- Sincer, s-ar putea să fie prea devreme, Arthur, i-a spus, dar poţi să încerci. Disponibilitatea este tot ce poate oferi mai mult un tânăr pentru ţara sa.

La evaluare, fu examinat de un medic specialist ortoped pe nume dr. Hay, care îl privi cu atenţie în timp ce s-a dezbrăcat până la chiloţi şi a început să meargă emoţionat prin cameră. Dr. Hay îşi scrise raportul şi îl înmâna ofiţerului de recrutare, un veteran din Primul Război Mondial, care purta o eşarfa stacojie peste piept şi avea o mustaţă gri, stufoasă. Se

uită peste raportul medical şi dădu uşor din cap.

- îmi pare rău, băiete, spuse el, dar nu te putem primi. Ai primit calificativul B2, mă tem că nu e suficient.

Văzându-i supărarea nedisimulată, încercă să-l liniştească, deşi în zadar.

- Băiete, acesta nu e un calificativ definitiv. Eu zic să continui să exersezi şi să încerci din nou într-un an sau doi.

Arthur coborî privirea în pământ şi încuviinţă din cap în linişte, apoi se întoarse şi pomi spre ieşire. Chiar înainte de a ieşi pe uşă, ofiţerul îl strigă.

- Ia stai puţin, ai permis de conducere?

Era clar că încerca să-i găsească un loc potrivit tânărului. Arthur spuse că are permis categoria B, iar faţa ofiţerului se lumină.

- Păi, tinere, nu ştiu dacă-ţi putem da o puşcă, dar ai putea să fii de ajutor ca instructor auto.

îi spuse ca va fi contactat curând de cineva din partea Armatei. Arthur era în culmea fericirii. Măcar va purta uniformă şi va avea partea sa de contribuţie. îşi aminti de mama sa şi zâmbi în sinea lui. Va fi în armată şi, în

acelaşi timp, la volanul unei maşini. Mama sa ar fi făcut o criză! „Stai liniştită, mamă”, îşi spuse el, „voi fi departe de luptă”

.Capitolul 2

Centrul de pregătire pentru şoferii armatei era pe strada Foundry, în Whittington Moor, lângă Chesterfield. Erau aproximativ 150 de bărbaţi încartiruiţi acolo. Caporalul Saxby, din Regimentul East Lancashire, conducea sesiunile de instructaj, colonelul Cope era consilierul tehnic pe teme de mecanică, iar sergentul Edwards era instructorul la arme. Instructori auto, alături de Arthur, erau trei şoferi de autobuz pensionaţi din Londra, dintre care unul se numea Sergent Picket.

Pentru instructaj aveau trei camioane Albion de trei tone, cu cutie de viteze manuală. Când începură orele în prima zi, Arthur primi ordin să intre în formaţie alături de ceilalţi cursanţi. Apoi, fu înghesuit cu alţi şase bărbaţi într-o cabină de camion şi începură să primească lecţii pe rând. Instructajul fu plin de pericole. Cei mai mulţi dintre băieţi nu mai conduseseră niciodată o maşină, cu atât mai puţin un vehicul pentru transportul mărfurilor. Pentru Arthur, faptul că nimeni n-a murit era un

mister pentru care fu recunoscător lui Dumnezeu la sfârşitul zilei.

Când veni rândul lui, fu evident că Arthur ştia exact ce e de făcut. Sergentul Picket se uită lung şi atent la el.

- Ce ştii să conduci? îl întrebă el.

- Orice, răspunse Arthur. Am crezut că vin aici să dau lecţii, nu să iau.

Greşeala fu rapid remediată. Mai târziu, când Arthur stătu de vorbă cu Picket, bătrânul îi spuse că, de fapt, el fusese adus la şcoală ca să-i înveţe pe tinerii ofiţeri să conducă autoturismele de serviciu. în acest sens, armata îi pusese la dispoziţie un vechi Humber Snipe, dar Picket îi spuse lui Arthur, care se panică puţin când auzi confesiunea, că el învăţase să conducă doar autobuze.

- Glumeşti! spuse amuzat Arthur.

- Mă tem că nu, răspunse Picket. Am învăţat să conduc pe un autobuz londonez, apoi nu am mai avut ocazia să conduc altceva. Nici n-aş şti cu ce să încep.

- La propriu, bănuiesc, glumi Arthur.

A conduce un Snipe fusese de domeniul fantasticului pentru Arthur, aşa că profită imediat de ocazie.

- Am o idee, ce-ar fi să te învăţ eu? Dacă ştii să conduci un autobuz, vei învăţa imediat să conduci şi un autoturism. în timp ce tu te

familiarizezi cu şofatul, eu îi învăţ pe ofiţeri să conducă Humber-ul.

Cei doi deveniră buni prieteni.

Se făcea instrucţie zilnic. Deşi Arthur era scuzat de la antrenamentul fizic, participa la orice putea, pentru a respecta programul recomandat de dr. Booth înainte de a se înrola. Războiul şi ideea de pericol iminent erau mereu prezente în gândurile recruţilor. Curând, vor merge cu aptitudinile nou-dobândite pe fronturile din întreaga lume, aprovizionând cu arme şi ducând ordine dintr-o locaţie în alta. însă pe Arthur nu-l încercau asemenea temeri şi emoţii. Războiul, se gândea el, şi-l va petrece în Peak District.

în ciuda tensiunii atotprezente, se mai şi râdea. Odată, un elev de la şcoala auto pe nume Wilson strănută în timpul unei parade şi-şi scuipă proteza dentară peste terenul acoperit cu zgură. Colonelul Saxby fusese prost dispus toată dimineaţa, dar până şi el izbucni în râs.

- Ştiu că sunteţi toţi nerăbdători să ajungeţi la nemţi, le spuse el celor prezenţi, dar se pare că Wilson aici de faţă vrea să-şi înfigă dinţii în ei cât mai repede posibil!

Compania se prăpădi de râs la vederea zâmbetului ştirb al lui Wilson, care pornise în fugă să-şi recupereze dantura.

Erau multe tipuri de divertisment la Whittington. Dintre ele, deloc de neglijat erau

vizitele regulate ale unui orb de la clubul local British Legion, care era campionul local la aruncat la ţintă. Se lua la întrecere şi învingea pe oricine voia să-şi încerce norocul, dar numai după ce fa- cea mai întâi o donaţie pentru fondul clubului.

După aproape o lună, Picket fu dus de urgenţă la spital cu dureri mari de stomac, iar după câteva zile muri de peritonită. Deveniseră buni prieteni în scurt timp, iar moartea lui îl afectă pe Arthur. Se întâmplau, totuşi, lucruri îngrozitoare în întreaga Europă, aşa că fu nevoit să treacă repede peste asta.

La începutul războiului, se constată că există un deficit naţional de şoferi calificaţi. Doar şase dintre cei trimişi la Whittington mai şofaseră până atunci şi chiar şi mai puţini de atât conduseseră un camion. Drept urmare, aptitudinile lui Arthur erau la mare căutare. I-a fost adus la cunoştinţă că armata caută şoferi de camion voluntari, pentru a merge în Franţa să ajute Corpul Expediţionar Britanic (BEF), care încerca din răsputeri să păstreze un avanpost în Europa. Războiul nu mergea prea bine, armata era împinsă spre canalul englez de către diviziile Panzer ale Wehrmachtului.

Germania cuceri Norvegia şi Danemarca în aprilie 1940, iar o lună mai târziu prim-ministrul Marii Britanii, Neville Chamberlain, demisionă. Multă vreme, Cham- berlain îşi

angrenase guvernul într-o politică de evitare a războiului şi, eşuând complet, nu-i mai rămase decât să se retragă. Se formă un guvern de coaliţie, iar Winston Churchill deveni prim-ministru. Situaţia din Franţa, însă, nu se îmbunătăţi. Belgia fu invadată, mulţi fiind de părere că, până la sfârşitul lui mai, invadarea coastei de sud a Angliei era iminentă. Erau vremuri negre.

Prioritatea absolută a Departamentul pentru război [War Office] în acel moment era să salveze cât mai mult din BEF posibil. O flotilă imensă de mici ambarcaţiuni traversau canalul dintr-o parte în cealaltă, într-o mişcare aparent infinită, aducând înapoi cât mai mulţi soldaţi posibil. Pe coasta franceză situaţia era disperată. Pentru a organiza o retragere ordonată, armata avea nevoie de şoferi, iar Arthur se oferi voluntar. În asemenea momente de criză, handicapul său era aproape irelevant.

într-o seară târzie, ajunse în sud şi se adăposti într-un depozit de textile, unde rămase timp de două nopţi. Nu avea nici cea mai vagă idee unde se află. I se alăturară şi alţii, de la unităţi staţionate în diverse părţi ale ţării. Calmul aparent camufla neliniştea din inimile tuturor. Dinspre continent veneau foarte puţine informaţii, aşa că erau aproape complet dependenţi de zvonuri. în a doua seară,

tensiunea era atât de mare, încât unul dintre ei îşi pierdu cumpătul şi începu să tragă cu puşca în toate direcţiile. Trei au fost împuşcaţi, dintre care unul muri. Soldatul fu până la urmă imobilizat şi izolat, dar incidentul nu avu darul să calmeze spiritele deja agitate, mai ales când se auzi că vor pleca în câteva ore.

Porniră cu trenul spre coastă. Călătoria fu chinuitoare, durând mai mult de două zile. Erau mutaţi dintr-o parte în alta, pe măsură ce tot mai mulţi voluntari li se alăturau sau când trenuri cu prioritate mai mare erau lăsate să o ia înainte. în după-amiaza celei de-a doua zile, trenul opri la nişte docuri. Arthur presupuse că a ajuns în Southampton, deşi nu găsi nicio sursă care să-i confirme acest lucru. Se îmbarcă pe un feribot şi se trezi în compania soldaţilor din mai multe regimente: Royal Artillery, Royal Engineers şi alte câteva regimente ale artileriei. Fiind singur, Arthur intră în vorbă cu mulţi, dar după aceea nu se mai întâlni niciodată cu niciunul dintre ei.

în 5 iunie 1940 sau cândva în jurul acestei date, debarcară pe o plajă pustie din Saint Valery-en-Caux, situată la 30 de km vest de Dieppe. Zgomotul armelor se auzea clar în depărtare. Soldaţii care-i ţinuseră companie ajunseră la ţărm, dar, în absenţa unui ofiţer, nu aveau idee ce trebuie să facă sau cui trebuie să raporteze. Fură abordaţi într-un final de un

sergent cu un suport de scris la subraţ, care încerca să păstreze aparenţa unei oarecare ordini.

- Ştie cineva să meargă pe motocicletă? întrebă el, în mod evident hărţuit şi afectat.

Când Arthur răspunse afirmativ, avu impresia că este prima veste bună pe care sergentul o auzea de zile întregi. Cu picioarele încă ude, Arthur fii recrutat pe loc, pe post de curier.

Motocicleta în chestiune era un Ariei de 350 cm^3, cu farul din faţă atârnând. Sergentul îi înmână un pachet şi-i arătă cu degetul destinaţia, de-a lungul drumului care străbătea coasta. Când porni motocicleta, Arthur constată că fusese alimentată cu combustibil de proastă calitate, avea rezervorul murdar şi un carburator aproape tot timpul înfundat. Mai mult o împingea, decât mergea pe ea.

Sistemul simplu de transmitere a ştirilor legate de poziţia Diviziei Highland 51 era format dintr-un grup de curieri care făceau drumuri de-a lungul coastei. Mai precis, Arthur trebuia să meargă cu motocicleta (sau s-o împingă) până se întâlnea cu un alt motociclist care venea din direcţie opusă. Făceau schimb de pachete şi apoi făcea cale întoarsă. Acelaşi sistem opera şi pe fâşia lungă de trei kilometri de teritoriu francez încă apărată de britanici, înaintând pe coastă, Arthur se întâlni cu

rămăşiţele ostenite ale Diviziei Highland 51, ajunsă o umbră dezolantă, obosită şi disperată a forţei pe care o reprezentaseră la debarcare. Fuseseră bombardaţi de LufitwafFe şi învinşi de Divizia a 7-a a lui Rommel. Rândurile răzleţite se târau încet spre coastă, căutând un moment de respiro.

Fu oprit de unul dintre ofiţeri, dar Arthur nu avea informaţii pentru el; nu primise niciun ordin legat de mişcarea lor în front. Ofiţerul reuşi să-i povestească lui Arthur cum, după debarcarea pe coasta franceză, construiseră o tenace şi eroică ariergardă timp de mai multe săptămâni, dar că acum zilele le erau numărate. Arthur îi lăsă aşa cum îi găsi. îşi spuse că e bine că oamenii de acasă nu sunt martori la această scenă; n-ar mai fi putut să doarmă bine noaptea.

Pe măsură ce zilele treceau, tirul de artilerie se auzea tot mai aproape. Nu va mai trece mult până Rommel va fi împins armata britanică în mare. Această înfruntare complet inegală dintre extenuata Divizie Highland 51 şi Armata a 9-a Franceză pe de o parte, şi extrem de puternica Divizie a 7-a Germană Panzer, alături de Divizia a 2-a Motorizată şi de Diviziile 5 şi 31 ale Infanteriei, pe de altă parte, se apropia de finalul inevitabil. Certitudinea înfrângerii plana greu asupra oamenilor, chinuiţi pe drumul de retragere de raidurile

ucigătoare, înfricoşătoare ale asurzitoarelor bombardiere Stukka, care îşi descărcau încărcătura mortală de bombe antipersonal. Printre dunele de nisip ale plajelor din Saint Valery, soldaţii erau schilodiţi sau ucişi de şrapnelul care exploda lateral, secerându-le rândurile.

Pe măsură ce zgomotul bombardierelor se stingea în depărtare, locul îi era luat de urletele agonizante ale soldaţilor grav răniţi sau muribunzi. Arthur pierdu şirul dăţilor în care fii nevoit să se arunce de pe motocicletă în vreun şanţ, când bombardierele Stukka coborau deasupra lui. Tocmai când părea că nu pot încasa mai mult, infanteria germană apăru în vârful stâncilor şi începu să tragă în jos focuri de artilerie foarte precise. Când totul fii pierdut, apărură pe mare numeroase ambarcaţiuni mici, iar soldaţilor li se ordonă să înoate către ele ca să-şi salveze viaţa. Era 12 iunie, la mai mult de o săptămână după ce soldaţii fuseseră evacuaţi de pe plajele de la Dunkirk.

Bineînţeles că cei mai mulţi înotară către cea mai apropiată ambarcaţiune, însă Arthur, fiind un înotător puternic, înotă aproximativ 450 m, până la un remorcher. Se gândi că, dacă se va îndepărta mai mult de ţărm, va fi mai puţină panică şi şanse mai mici ca barca să fie lovită. înotă prin stratul gros de petrol care

acoperea suprafaţa mării şi, când în sfârşit ajunse la remorcher, văzu că şi cauciucurile din jurul carenei erau pline de petrol. De câte ori se ridica din apă, pierdea aderenţa şi cădea înapoi. încercă disperat, din nou şi din nou, dar nu era nici pe aproape de a reuşi să urce la bord. Până la urmă, la un pas de a leşina de extenuare, se gândi la mama sa şi se pregăti să o întâlnească. „Nu mai e mult, mamă, de acum nu mai e mult."

Alunecă sub apă şi îşi văzu literalmente cum viaţa i se derulează în faţa ochilor. O multitudine de imagini din trecut îi trecură prin minte: părinţii, sora, vicarul de la Biserica Sfânta Treime, Harold Isherwood, Jimmy Caffrey, colegii de şcoală, membrii corului bisericii, bărbatul din magazinul cu articole de pescuit. în timp ce viaţa îl părăsea, simţi cum se ridică la suprafaţă, probabil pentru ultima dată.

Apoi... simţi ceva nou. Brusc, fu tras de păr în sus şi scos din apă. Privind în sus cu ochii plini de petrol, i se păru că vede un bărbat scund şi plinuţ, cu o pălărie de lână pe cap. Viziunea părea ridicolă, dar omul acela ciudat părea hotărât să nu

renunţe la această achiziţie precară. Nu putea să-l ridice în barcă, dar, cum stătea astfel suspendat, jumătate în apă, jumătate afară, Arthur nu mai simţea nicio durere. Se balansa în aer, nici salvat, nici înecat. Apoi apăru încă un chip. Un braţ puternic îl apucă de subsuoară, îl trase peste balustradă şi îl aşeză pe punte. Imediat începu să vomite şi privi uluit cum voma neagră de la petrol i se prelinge pe picioare. După care leşină

.Capitolul 3

Arthur debarcă în Ramsgate şi se refacu repede. în afară de faptul că înghiţise mari cantităţi de apă cu petrol, nu păţise nimic. Petrecu o zi şi jumătate vomitând constant, dar, după o noapte de odihnă, îşi reveni destul de bine, având în vedere eforturile depuse.

După examinarea medicală, Arthur, împreună cu un bărbat pe nume Perkins, fură trimişi în Overstrand, lângă Cromer, pe coasta de est a Angliei. Acolo, se alăturară unei unităţi

Home Guard, care avea în dotare doar nişte mânere de pensule şi o mitralieră Lewis iară muniţie. Până în 1935, Lewis fusese mitraliera standard a Armatei Britanice, înlocuită între timp de mult mai versatila puşcă Bren. Surplusul de mitraliere fusese distribuit, printre altele, şi către Home Guard. Când era încărcată, putea să tragă 550 303 de gloanţe pe minut, dar în starea ei actuală era mai mult de decor. Scopul fusese să dea impresia avioanelor germane că Marea Britanie era pregătită în eventualitatea unei invazii, dar bineînţeles că nimic nu era mai departe de adevăr.

După reuşita miraculoasă a evacuărilor, poziţia Marii Britanii în război nu se îmbunătăţi. Până la sfârşitul lui iunie, germanii intraseră deja în Paris, iar francezii capitulaseră. Relaţiile diplomatice cu Marea Britanie fuseră întrerupte. Realitatea era că Franţa nu îşi revenise după pierderile cumplite suferite în urmă cu două decenii, când mai mult de trei milioane de francezi fuseseră ucişi pe pământ francez. Franţa nu era pregătită nici mental, nici economic, nici militar pentru un nou război, iar Hitler ştia acest lucru. Deşi Churchill şi miniştrii săi continuau să facă lobby pe lângă guvernul american pentru ajutor financiar şi provizii, Marea Britanie trebuia să-şi apere singură ţărmurile.

Arthur şi Perkins erau în Overstrand doar de două zile când primul avion Heinkel trecu în recunoaştere. Avionul german zbură de-a lungul coastei, puţin mai jos decât nivelul stâncilor. Zbura atât de jos, încât Arthur putu să vadă faţa rânjită a pilotului. Nu era sigur ce îl deranjă mai mult: aroganţa pilotului sau imposibilitatea sa de a trage în el. în timp ce avionul făcea cercuri chiar deasupra lor, Arthur şi Perkins se aruncară la pământ. Amintirile de la Saint Valery erau încă înfricoşător de proaspete în mintea lui Arthur. în loc să tragă, pilotul le făcu condescendent cu mâna, apoi avionul dispăru.

Arthur rămase doar două săptămâni în estul Angliei, înainte de a fi transferat în Perth, unde deveni membru al RASC [Royal Army Service Corps], Compania B (Divizia Muniţie), şi coincidenţa făcu să fie ataşat Diviziei Highland 51. Ca şofer-mecanic, avea grijă de camioanele rechiziţionate, care includeau mai multe Albion, Morris Commercial, Ford Surrey şi un Ford Sussex. Divizia fu transferată mai întâi în Grandtown-on-Spey, lângă baza navală de la Lossiemouth, apoi în Kinbrace, tocmai sus, în zonele muntoase din Sutherland, la aproximativ 80 km sud-vest de satul John O'Groats. Acolo le-au fost livrate 30 de camioane Bedford nou-nouţe de 3 tone.

Deoarece foarte mulţi soldaţi din Divizia 51 fuseseră ucişi sau luaţi prizonieri în Franţa, numărul lor fusese considerabil suplimentat cu noi recruţi, cei mai mulţi băieţi din Glasgow. O vreme, lui Arthur îi fii imposibil să le înţeleagă dialectul şi deveni ţinta glumelor lor, pe care nu le pricepea. Treptat, pe măsură ce începu să-i înţeleagă, descoperi că sunt loiali şi de nădejde.

Stătea în cort cu trei camarazi, dintre care doi erau fraţi. Charlie şi Andy veneau din cunoscutul district Gor- bals din Glasgow. Aveau mereu la ei lanţuri de bicicletă şi, pe interiorul reverelor, aveau cusute lame de ras. Arthur avea un aparat de ras marca Rolls, cadou de la sora lui, care ruginise rău după baia în canal.

- Nu trebuie să accepţi aşa ceva, îi spuse Charlie. Trimite-o înapoi la producători şi explică-le ce s-a întâmplat.

Andy îi ascultă sfatul şi în scurtă vreme primi un model nou-nouţ, care deveni invidia întregii companii. într-o zi, aparatul de ras dispăru, chiar în ziua în care Andy plecă în permisie la sfârşit de săptămână. A doua zi, plecă şi Charlie într-o permisie de 24 de ore. Se întoarse fără Andy, dar cu lama de ras. îşi găsise fratele într-o cârciumă, încercând să vândă aparatul de ras, aşa că îi trase o mama de bătaie. Deşi pedeapsa fusese exagerată,

Charlie demonstrase totuşi că poate face diferenţa între bine şi rău.

în luna august a acelui an, întreaga naţiune îşi ţinu răsuflarea în timpul Bătăliei Angliei, care se ţinu pe cerul comitatului Kent. Ziarele publicau zilnic numărul avioanelor doborâte şi Arthur simţi că, chiar dacă cifrele ar fi fost exagerate, era evident că RAF [Royal Air Force] îi cam burduşea pe cei din Lufîtwaffe. Numai în 15 august, ziarele raportară doborârea unui număr de vreo 200 de avioane Stukka. Arthur se întrebă câţi dintre piloţii acelor avioane au fost responsabili de raidurile asupra trupelor naufragiate pe coasta franceză şi fii satisfăcut de acest scor. Cu Lufîtwaffe (armata lui Goering) înfrântă, invazia fu pe moment evitată şi, atât Churchill, cât şi presa, profitară cât putură de acest rezultat. Cu toate acestea, toţi ştiau că războiul e departe de a se fi terminat.

În nordul Africii, trupele britanice împinseseră trupele italiene peste graniţa cu Libia. Acest prim succes major al forţelor terestre era încurajator după dezastrul din Franţa. în primăvara lui 1941, atenţia tuturor fu atrasă de evenimentele din Atlantic şi de acţiunile navei de luptă germane *Bismarck.* Nava britanică *HMS Hood* se scufundase, după care urmă o mare confruntare navală, iar *Bismarck* fu în sfârşit distrusă.

în aceeaşi perioadă, se căutau voluntari care să plece în Africa, iar Arthur era dornic să se implice. în primă fază, fu refuzat, dar, cum nevoia de soldaţi creştea mereu, acelaşi ofiţer care în urmă cu trei săptămâni îl respinsese îi permise până la urmă să plece, cu condiţia să nu facă parte din serviciul activ. Se îmbarcă la bordul navei *SS Duchess of Athol* şi plecă din docul King George V, din Glasgow. Trupele debarcară de pe *Duchess* şi se îmbarcară pe *Stratheden,* împreună cu o parte din soldaţii canadieni răniţi, aliniaţi în mare număr pe chei. Aceasta fu o ocazie în care norocul îi surâse tânărului din Cheshire şi îl făcu să creadă că cineva acolo sus veghează asupra lui. Nava *Duchess of Athol,* pe care se îmbarcaseră restul soldaţilor canadieni, fii scufundată de un submarin pe când traversa Atlanticul.

Nava *Stratheden* plecă fără escortă spre Hali fax, în Noua Scoţie, ca să-i transporte pe soldaţii canadieni răniţi.
Nu toţi supravieţuiră. Cele mai grave cazuri avură parte de înmormântare pe apă, iar Arthur fu prezent la aproape toate ceremoniile, oficiate întotdeauna de căpitanul French. Când primeau veşti că vreun submarin este în apropiere, sirenele navei chemau oamenii la bărcile de salvare, iar nava adopta deplasarea precaută în zig-zag.

Soldaţii britanici fură scoşi în pas de marş pe străzile din Halifax, pentru un antrenament fizic absolut necesar. Primirea de care avură parte nu fu una de care să-şi amintească cu drag. Din cauza pierderilor suferite până atunci în război de trupele canadiene, unii oameni proferară injurii şi aruncară cu pietre în ei. Soldaţii se simţiră umiliţi şi furioşi, aşa că se întoarseră bucuroşi înapoi pe navă. Din Halifax merseră până în Cape Town, Africa de Sud, ca să realimenteze înainte de a porni spre Port Said.

După ce ajunseră, Arthur fu cazat în tabăra de corturi din Genifa, în Egipt. Era un vizitator regulat al lăcaşului de cult temporar amenajat în unul dintre corturi. într-o duminică dimineaţă, se afla cu preotul la intrarea în capelă, când auziră sunetul inconfundabil al unui bombardier Wellington aflat la ananghie. Se uitară în sus şi priviră neputincioşi cum avionul se învârte de câteva ori, înainte de a se prăbuşi. în câteva minute, ajunseră la locul prăbuşirii, dar nu mai era nimic de făcut. Echipajul şi cinci pasageri îşi pierduseră viaţa. Trupurile arse şi umflate zăceau lângă avionul doborât.

Din Genifa, Arthur fu transferat la depozitul de provizii al bazei din El Kirche şi, la scurtă vreme după aceea, primi ordin să se mute la depozitul din Tobruk. Datorită experienţei sale

de şofer-mecanic, procedurile standard au fost ignorate, iar căpitanul lui Arthur îi schimbă calificativul medical în „A2” (serviciu activ). Imediat după aceea, colonelul îi ordonă să meargă la un garaj din apropiere, ca să repare câteva maşini recuperate. Când se întoarse, camarazii săi plecaseră deja către Tobruk, dar Arthur se consolă la gândul că acum face parte din serviciul activ.

Ştiri legate de evoluţia războiului în restul lumii ajunseră şi la soldaţii din Africa. Cel mai impresionant eveniment se petrecu puţin înainte de Crăciun, când mai mult de 2000 de americani fură ucişi de bombardierele japoneze la baza navală americană Pearl Harbor din Hawaii. Acum, americanii intraseră în război şi aceasta, cel puţin, era o veste bună. În urmă cu câteva luni, ameninţarea unei invadări iminente a Angliei păru să se disipeze, când Hitler îşi redirecţionă în mod dramatic armata către est şi invadă Uniunea Sovietică. Până în septembrie, ajunseră deja la Leningrad (Sankt Petersburg) şi porniră asaltul asupra oraşului. în februarie, căzu Singapore, iar majoritatea ştirilor din prima parte a anului se concentrară asupra războiului din Pacific dintre SUA şi Japonia.

în Genifa, viaţa era destul de bună, având în vedere circumstanţele. Soldaţii puteau să

înoate în „Laguna albastră”, cum era numită Mediterana, şi disciplina era laxă. Privind către un grup de nou-veniţi, Arthur îl recunoscu pe Jack Hughes, un bun prieten din Northwich. îi făcu bine să vadă pe cineva de acasă. Cei doi împărţiră acelaşi cort şi avură multe de povestit. La scurt timp după aceea, se alătură companiei un caporal arogant, care nu avea nimic mai bun de făcut decât să adune resturile de hârtie din toate colţurile taberei. Nimeni nu a regretat când a fost transferat.

Câteva zile mai târziu, compania lui Arthur fii detaşată în Ikingee, în Egipt, unde se alătură Companiei 307 (Muniţie) şi împreună fură ataşaţi Regimentului 66 al RASC, cel mai mare de acest tip din Africa. La sosire, una dintre primele persoane cu care se întâlniră fu caporalul arogant din Genifa, acum purtând pe umeri însemnele de sergent.

După ce sosi toată compania, fură mutaţi în Gambut, lângă Tobruk, oprindu-se pe drum în Fortul Caputso. Le fuseseră alocate 15 camionete vechi Morris Commercial, dar cei 30 de şoferi ai companiei fură duşi la garajul din Mena, de unde preluară 30 de camioane noi de trei tone marca Chevrolet, închiriate de la americani. Fiecare camion avea câte două rezervoare de 57 de litri şi 15 canistre de 7 litri fixate pe un cadru, sub platformă. Aşa că se

confruntară cu o complicată operaţiune de alimentare, trăgând la sorţi pentru a stabili ordinea în care se va distribui combustibilul. Arthur trase paiul cel mai scurt şi rămase ultimul. în timp ce aştepta, Jack umplu cu partea lui de combustibil canistrele amândurora. Acest lucru a făcut ca, atunci când îi veni în sfârşit rândul, să mai aibă de umplut doar cele două rezervoare de 57 de litri, ceea ce salvă mult timp. Restul zilei le aparţinea, aşa că plecară amândoi să vadă piramidele.

în dimineaţa următoare, porniră înapoi spre Fortul Caputso, dar după vreo trei kilometri camionul lui Arthur începu să dea rateuri. După o scurtă examinare, descoperi că avea carburatorul plin cu apă. în canistrele folosite la umplerea rezervorului fusese apă, aşa că pierdu două zile până o scoase pe toată. Rămaseră la Fortul Caputso două săptămâni, timp în care profitară amândoi de zilele libere pentru a vizita împrejurimile. Zona fusese scena unei bătălii la începutul războiului, iar cei doi prieteni scormoniră prin dărâmături, curioşi ce ar putea găsi.

Descoperiră o ladă cu două duzini de conserve de vită, pe care o îngropară, pentru situaţia în care s-ar întoarce în zonă şi ar fi în

criză de mâncare. Arthur găsi o autoşenilă germană Opal şi îi scoase carburatorul, pe care îl montă apoi pe Chevrolet. Deşi Opal folosea acelaşi pas de şurub ca şi producătorul american, avea alezajul mai mare şi, drept consecinţă, consumul camionului lui Arthur ajunse de la 3,7 1/40 km, la 13 1/40 km. în schimb, acum era probabil cel mai rapid camion din deşert, lucru care-i va salva la un moment dat viaţa

.Capitolul 4

Înaintând în sus spre Tobruk, rolul companiei lui Arthur era să aprovizioneze cu muniţie tancurile Diviziei Blindate 7 – aflată sub comanda generalului Sir Claude Auchinleck, comandant suprem în Orientul Mijlociu –, împinsă acum constant înapoi de detaşamentele Afrika Korps conduse de Rommel. Pentru armata britanică, ziua răfuielii veni pe 29 mai 1942, când ajunseră pe câmpul de luptă numit complet nepotrivit Knightsbridge [„Podul Cavalerului”].

Cea mai mare parte a bătăliei avu loc într-o vale ca o farfurie alungită, marginile ridicate dând locaţiei un aspect de stadion de fotbal. Comandanţii bătăliei şi soldaţii RASC stăteau pe marginea „farfuriei" şi priveau cum se desfăşoară în valea de sub ochii lor o confruntare unilaterală. Proiectilele de 3 kg ale tancurilor germane Tiger aveau o traiectorie mai lungă decât proiectilele de 1 kg ale tancurilor britanice Matilda, Valentine şi Honey, acest lucru transformând lupta într-un spectacol sinistru.

Bătălia ţinu doar două ore. Arthur era aproape în lacrimi când bătălia îşi atinse climaxul sângeros. Soldaţi curajoşi ieşeau urlând din blindate, cu hainele arzând; tancurile lor nu se măsurau cu cele ale inamicului. Arthur văzuse zeci de tancuri americane Sherman Grant în garajul de la Mena, dar în acea zi văzu doar două.

în timpul bătăliei, tancurile britanice ridicau un steag gri când rămâneau fără muniţie, după care se retrăgeau rapid în cel mai ferit loc pe care-l puteau găsi. La vederea steagului, un camion RASC primea ordin să pornească spre ei pentru a-i aproviziona. Arthur fusese trimis o dată, iar spre sfârşit, când numărul tancurilor britanice scăzuse dramatic, îi veni din nou rândul.

Unul dintre tancurile fără muniţie primi ordin de la un căpitan din Artileria Regală să nu-şi schimbe poziţia şi să nu se adăpostească. Trei camioane RASC fură trimise înapoi la depozit ca să mai aducă muniţie. Arthur se afla la volanul unuia dintre cele două camioane care încă aveau rezerve. în ciuda faptului că tancul se afla sub foc continuu, căpitanul îi ordonă lui Arthur să intre pe câmpul de luptă. Speriat de moarte, nu avu de ales decât să asculte ordinul.

„Deci, mamă", îşi spuse el, „bănuiesc că asta înseamnă serviciul activ. Ai grijă de mine".

Cu acceleraţia lipită de podea, camionul lui Arthur porni în trombă spre tanc. Opri lângă el şi, aproape instantaneu, un proiectil Tiger trecu direct prin prelata camionului, ratând muniţia cu câţiva centimetri şi lăsând acoperişul vehiculului doar cu cadrul său metalic.

Câteva clipe mai târziu, Arthur se trezi în mijlocul unei scene de un haos şi o panică absolute. Britanicii acceptaseră înfrângerea, iar căpitanul dăduse ordinul de retragere. Două afeturi de tun Indian trecură în viteză pe lângă el, ocupanţii lor fâcându-i cu disperare semne să plece naibii de acolo. Căpitanul dispăru, iar Arthur împreună cu un caporal încercară să-l urmeze.

Deodată, un Tiger apăru în stânga şi se aşeză paralel cu ei, la doar 20 de metri distanţă. Cum turela tocmai se îndrepta spre ei,

Arthur viră brusc spre dreapta şi conduse cât putu de repede. Se aşteptă să fie spulberat în bucăţi în orice clipă, dar motorul „tunat" îi salvă viaţa. în timp ce tancul rămânea tot mai în spate, Arthur îi mulţumi lui Dumnezeu pentru carburatoarele Opal.

Norocul continuă să-l însoţească: nu mult după aceea, aflându-se la o distanţă de abia 23 de metri în spatele unuia dintre cele patru camioane care se aflau în responsabilitatea lui, unul dintre camarazii lui, un londonez pe nume Fordham, trecu peste o mină de teren. Explozia puternică avu un efect devastator. Arthur ajunse primul la uşa cabinei şi, după câteva sforţări, reuşi să o deschidă. Scena care i se desfăşură înaintea ochilor era îngrozitoare; stomacul prietenului său deschis într-un caleidoscop de sânge şi intestine, iar membrele realmente desprinse de corp.

întunericul se lăsă. Convoiul care bătea în retragere pierdu mult timp în căutarea drumului către Fortul Ca- putso. După ce-l găsiră, fură din nou deviaţi de un blocaj al Beretelor Roşii, pentru a recupera ce mai rămăsese din Regimentul South Welsh Borderers şi o divizie de tancuri Indian. Trecură pe lângă un sediu NAAFI [The Navy, Army and Air Force Institutes] abandonat, plin cu ţigări, băutură şi ciocolată. Temându-se că inamicul

care venea din urmă va pune mâna pe provizii, căpitanul ordonă ca totul să fie încărcat în camioane. Aceasta se dovedi a fi o greşeală care îi va costa mult.

Reuşiră să recupereze trupele abia la 01.30 dimineaţa, după care porniră să se pună la adăpost. O oră mai târziu, erau prinşi în ambuscadă. Inamicul alesese cu grijă locul atacului. Când ajunseră la o cotitură în drum în formă de potcoavă, atacul se dezlănţui. Deveni imediat evident că nu există cale de scăpare. O rachetă de semnalizare lumină zona ca în miezul zilei, apoi nemţii începură să tragă. Ieşiră cu toţii de-a valma din vehicule, încercând să scape cu viaţă. Arthur înşfacă valiza şi fugi către tufişuri. Se aruncă la pământ, focuri de trasoare se îndreptau spre el incendiind totul în cale. Nisipul sărea sub tirul gloanţelor la câţiva centimetri de faţa lui şi auzea proiectile fluierând chiar deasupra capului. Tufişul nu-i oferea niciun fel de protecţie, era convins că va fi ucis în câteva secunde.

Arthur se gândi că s-a mai aflat odată la un pas de moarte, când a fost cât p-aci să se înece lângă plaja de la Saint Valéry, dar atunci nu simţise frica pură şi intensă pe care o simţea acum. Din nou, imagini vii cu casa şi familia îi trecură prin faţa ochilor. în mod ridicol chiar, îşi

aminti de oameni şi evenimente la care nu se mai gândise de ani întregi. îi apărură în minte chipuri ale unor oameni pe care nu mai ştia cum îi cheamă, îşi aminti incidente de când era foarte mic, iar în final văzu chipul mamei sale; va fi în curând alături de fiul ei.

La câţiva metri distanţă, un ofiţer britanic conducea o companie a diviziei indiene, într-un atac asupra postului unei mitraliere. Dându-le ordine în limba lor, ofiţerul porni atacul şi fu urmat de curajoşii soldaţi. Fură seceraţi înainte de a parcurge 20 de metri. Arthur nu mai fusese până atunci martor la un asemenea act nebunesc de curaj.

Deodată, poate din cauza acelui gest nesăbuit, Arthur nu va şti niciodată, tirul de armă încetă. Arthur nu stătu pe gânduri; o luă la fugă împleticindu-se şi se aruncă într-un şanţ îngust aflat la vreo 30 de metri de drum. Se opri câteva secunde să-şi tragă suflul şi să se liniştească, după care porni din nou în fugă spre drumul de coastă. Nu încetini şi nu se uită înapoi nicio clipă. Ajungând la nişte aflorimente stâncoase, începu să meargă în direcţia Egiptului. Prima bătălie de la Tobruk se terminase.

Nu după mult timp, Arthur se întâlni cu un alt soldat care reuşise să scape din ambuscadă. Bărbatul fusese alergător de maraton în echipa Nottingham Harriers, dar acum se rănise la

picior şi abia mai putea să meargă. Arthur rămase cu el şi îl ajută, înaintând împreună cât de bine puteau.

În timpul zilei, se puneau la adăpost de soare şi de convoaiele şi patrulele germane. Valiza pe care o luase din camion nu era a lui, ci a caporalului pe care îl luase de pe drum. înăuntru găsi o Biblie, care se dovedi un ajutor preţios în încercările care vor urma.

înaintau în fiecare noapte. Odată, se întâlniră cu un grup de beduini, de la care cumpărară zece ouă de găini pitice. După două săptămâni, ajunseră în oraşul Bardiyah, la graniţa cu Egiptul, aflat la aproximativ 55 de km de locul unde avusese loc ambuscada. Deşi, în ciuda antrenamentului său, alergătorul suferea din cauza băşicilor din tălpi, se oferi să dea o raită prin oraş, Arthur aflându-se la capătul puterilor. Parcă lipsi un veac. Arthur răsuflă uşurat când, în primele ore ale dimineţii, se întoarse în sfârşit. Oraşul, îi spuse, colcăia de nemţi.

Când răsări soarele, porniră spre un *wadi,* valea secată a unui curs de apă, unde erau multe stânci după care se puteau adăposti. Când se apropiară, şase soldaţi germani ieşiră din spatele unei stânci cu puştile îndreptate spre ei. Unul dintre ei vorbi în engleză.

- Bună dimineaţa, domnilor, spuse el zâmbind. V-am tot urmărit de ceva vreme.

Fură escortaţi în Bardiyah şi puşi laolaltă cu alte mii de soldaţi britanici capturaţi. în scurt timp, aflară că
Tobruk căzuse pe 21 iunie şi că aproape 30 000 de soldaţi ai trupelor aliate fuseseră luaţi prizonieri. Fură obligaţi să se dezbrace şi să se spele în mare. În ciuda dezamăgirii de a fi capturat, Arthur nu se mai simţise de multă vreme atât de revigorat.

Pe când se spălau, Arthur fu abordat de un tânăr ga- lez, care îi sugeră să evadeze înotând până la următorul golf. Distanţa era descurajatoare, dar Arthur avea încredere în abilităţile lui de înotător, aşa că fu îndată de acord. Abia parcurseră 20 de metri, când nemţii începură să tragă. întrucât gloanţele cădeau periculos de aproape, se opriră imediat şi ridicară mâinile în aer. Când se apropiară de mal, fură înconjuraţi de mulţi dintre compatrioţii lor, astfel încât gărzilor germane le fu imposibil să-i identifice pe cei doi care-şi riscaseră viaţa pentru libertate.

A doua zi, au fost duşi la As-Sallum, la aproximativ 20 de km peste graniţă, într-o vale enormă, ideală pentru supravegherea miilor de prizonieri. Arme erau montate pe porţiunile înalte de teren, iar soldaţii se antrenau suprave- ghindu-i pe prizonieri. Aici li se adresă Rommel, „Vulpea Deşertului”, de pe bancheta

din spate a maşinii sale. Le vorbi în cinci limbi diferite, iar un soldat îl întrebă câte limbi ştie.

- Treisprezece, a replicat el.

Ridicând capul, vorbi cât de tare putu, adresându-se tuturor celor care erau destul de aproape ca să-l audă.

- Aţi luptat vitejeşte pentru ţara voastră, domnilor, dar pentru voi lupta s-a terminat. Veţi fi duşi în Germania pentru restul războiului. Aveţi întrebări?

- Mâncare! strigară câţiva zeci dintre soldaţii care stăteau în faţa lui.

Bucătăriile mobile germane erau excelente şi, aşa cum a promis Rommel, soldaţii fură bine hrăniţi cu orez şi cornişoni. Ziua următoare, porniră într-un marş de 480 km prin Libia spre Benghazi, un important port din golful mediteraneean Sirte. Cei mai mulţi îşi luară cu ei hainele groase, care, deşi erau o povară îngrozitoare în timpul arşiţei de peste zi, erau absolut necesare pentru a te feri de frigul pătrunzător din timpul nopţii.

Lungul şir al prizonierilor care se întindea cât vedeai cu ochii era o privelişte impresionantă şi în acelaşi timp deprimantă. Această traversare umilitoare dură trei săptămâni, iar când ajunseră în Benghazi, o mare parte a soldaţilor muriseră şi fuseseră abandonaţi în deşert. Intrară în oraş în timpul

unei furtuni şi dormiră printre pietrele funerare din cimitirul oraşului.

Rămaseră în Benghazi două zile. în loc să fie trimişi în Germania, cum li se spusese, fură predaţi celorlalţi aliaţi ai Axei şi îmbarcaţi în nave care plecau spre portul italian Brindisi, trecând prin strâmtoarea Otranto şi de-a lungul coastei Mării Adriatice. Soldaţii, majoritatea suferind de diverse boli tropicale printre care şi dizenterie, fură îmbarcaţi pe două cargoboturi mizerabile. Aliaţii sud-africani şi indieni fură îmbarcaţi pe o navă mai veche, chiar şi mai degradată şi mai ruginită decât celelalte. Stăteau înghesuiţi precum sardinele şi erau nevoiţi să urineze în locul în care se aflau.

După o oră de la plecare se auzi o explozie puternică. Panica îi cuprinse pe toţi, în timp ce se luptau să urce pe cele două scări metalice care duceau de la cală pe punte. Cei care aveau ghinionul să ajungă în vârful scărilor erau imediat îmbrânciţi înapoi de patul puştii unui gardian italian. Apoi, ajunse la ei ştirea că explozia se auzise de la nava pe care se aflau sud-africanii şi indienii, care fusese lovită de o torpilă. Toţi cei aflaţi la bord îşi pierdură viaţa, nu se făcu niciun efort de salvare a supravieţuitorilor. A fi închişi în măruntaiele navei, cu un submarin ucigaş în apropiere, fu

un test greu de trecut pentru nervii deja întinşi la maximum, dar pericolul trecu.

în Brindisi, aruncară ancora la aproximativ un kilometru de chei, iar prizonierii fură transportaţi pe barje supraaglomerate, trase de feribot. Arthur văzu cum mai mulţi prizonieri sunt împinşi cu cruzime în mare, fără niciun motiv. Strigătele celor care nu reuşiră să înoate până la ţărm fură ignorate, iar câţiva muriră. Deşi fusese prezent la două bătălii, acum fu prima dată când asista la un act de cruzime inutil.

Din Brindisi îi duseră în Capua, la 500 km distanţă, aproape de Mediterana, şi la 30 km nord de Napoli. Dor- miră în paturi suprapuse din lemn, pline cu gândaci. Primeau de mâncare câte o bucată mică de brânză şi o felie de pâine pe zi. După două săptămâni în Capua, fură mutaţi la 160 km spre nord, în Farasabrina, lângă Roma. Patru mii de prizonieri de război erau ţinuţi în corturi mari, în care încăpeau câte o sută de oameni. Deşi moralul soldaţilor britanici era la pământ, reuşeau totuşi să se distreze în fiecare dimineaţă pe seama gardienilor italieni. Când se făcea prezenţa, unii dintre ei se ascundeau şi reapăreau la repetarea numărătorii. Astfel, gardienii nu obţineau niciodată acelaşi rezultat şi operaţiunea dura ore întregi.

Primeau de mâncare câte un polonic de supă şi, din când în când, o chiflă. în rarele ocazii în care sosea mâncare de la Crucea Roşie, un pachet era împărţit la zece oameni. Atunci, foloseau cutiile ca să prindă rândunele, suplimen- tându-şi astfel dieta sărăcăcioasă. Farasabrina era un lagăr dur, în care cumplita penurie alimentară nu era singura dovadă a condiţiilor inumane. într-o zi, Arthur şi cei trei camarazi ai săi treceau agale pe lângă un cort, când deodată un medic neozeelandez scoase capul afară şi îi chemă să-l ajute urgent. Pe o masa de operaţii improvizată stătea întins Terry Gorman, suferind din cauza unui furuncul pe gât. Ofiţerul nu avea nici anestezie, nici instrumente medicale. După ce pacientul fu ameţit cu alcool, doi bărbaţi îi imobilizară umerii, iar Arthur şi încă un camarad îl apucară fiecare de câte un picior, apoi începu „operaţia". Ce nu ştia Arthur era că tânărul din Regimentul Green Howards avea să supravieţuiască acelei crude intervenţii şi războiului, decedând în anul 1997.

Caporalul Guscot, pe care Arthur îl ştia de ceva vreme, îl abordă ca pe o persoană în care putea avea încredere pentru a lua parte la o tentativă de evadare. Conform planului, doar trei dintre cei patru puteau să evadeze, aşa că traseră la sorţi. Arthur trase un doi, o carte

mică, şi fu cel care rămase în urmă. Cei trei se ascunseră în cufere- le pentru ceai care veniseră cu pachetele de mâncare din Canada, iar Arthur fu însărcinat să stea de pază în timp ce cuferele erau scoase afară. După terminarea războiului, Arthur se întâlni în Hastings cu unul dintre cei trei care evadaseră. „Morcoveaţă”, cum îl ştia, îi povesti cum, după ce scăpaseră din lagăr, merseseră până într-un mic port de lângă Roma şi se dăduseră drept pescari pe un trauler care pleca spre insulele greceşti. De acolo până acasă nu mai fu decât un pas. Cei trei primiră câte o medalie Oak Leaf pentru strădaniile lor, decoraţie de care el nu avu parte din cauza unei trageri la sorţi. Ghinionul său, însă, va avea consecinţe mult mai grave de atât.

Arthur petrecu şase luni în Farasabrina, după care, în prima parte a anului 1943, prizonierii fură împărţiţi şi trimişi în lagăre permanente. I se ceru fiecăruia să scrie într-un formular oficial ce abilităţi are, iar Arthur trecu „hoţ”. Când grupurile fură făcute, descoperi că sarcasmul său îl plasase alături de alţi 25 de glumeţi, care trataseră formularul cu acelaşi respect. Vor călători împreună către noul lagăr, oricare va fi acela.

Prima parte a călătoriei îi duse în Florenţa, la 240 de km spre nord, într-un lagăr complet diferit de Farasabrina. Aici, prizonierii britanici

erau bine înregimentaţi, iar disciplina era respectată. Adunările de dimineaţă treceau fără incidente. „Rebelilor” nou-sosiţi li se părea că cei de aici îşi acceptaseră soarta. Făceau parte din armata originară a lui Wavell şi se aflau în acest loc de aproape doi ani. Metoda lor de „a nu deranja” părea să funcţioneze, întrucât standardele de mâncare şi igienă erau înalte pentru un lagăr. Nou-veniţii rămaseră fideli principiului necooperării şi în timpul acestei halte în Florenţa. Pentru ei războiul nu se terminase.

De acolo, trecură graniţa în Austria, în drum spre Inns- bruck. Cei 25 de rebeli fură transportaţi în acelaşi vagon de tren şi un plan de evadare începu să se înfiripeze. Scândurile podelei erau putrede şi se rupeau repede. Ideea era să aştepte până când trenul încetinea pe una dintre numeroasele porţiuni de deal şi, unul câte unul, urmau să sară prin gaura din podea şi să aştepte ca trenul să treacă peste ei.

Planul eşuă când cei din vagonul alăturat au dat foc la nişte paie. La sosirea în Innsbruck, nemţii percheziţionară vagoanele şi descoperiră gaura. Cu toate acestea, ar fi fost puţine şanse ca planul să reuşească. Când fură daţi jos şi puşi într-un loc unde puteau fi cu uşurinţă supravegheaţi şi bătuţi, văzură că deasupra

trenului erau plasaţi mulţi gardieni. Ar fi fost cu uşurinţă văzuţi.

Trenul plecă fără ei. Recalcitranţii ajunseră la o carieră de piatră din apropiere, unde fură puşi timp de o săptămână la muncă silnică sub supravegherea soldaţilor SS. După ce îşi ispăşiră pedeapsa, urcară într-un tren cu destinaţia Lamsdorf, un lagăr de tranzit imens pentru prizonierii de război. Aici, nou-veniţii erau despăduchiaţi şi raşi în cap. De asemenea, erau fotografiaţi şi îşi primeau numerele de prizonieri de război. Numărul lui Arthur era 221925, imprimat pe ambele părţi ale unui disc metalic perforat în centru.

De aici, unii fură trimişi la minele de grafit din Austria, iar alţii la ferme şi fabrici. Grupul lui Arthur merse la o mină de cărbune din Poznan. Ca peste tot, grupul avea propriul „avocat al barăcii". Acesta era cel care venise cu ideea evadării fără succes din tren. De la vizita la carieră, se ţinuse în umbră, dar acum începea să prindă iar curaj.

- Convenţia de la Geneva interzice cu desăvârşire obligarea prizonierilor de a ajuta inamicul în eforturile de a câştiga războiul, le spuse el. A lucra într-o mină de cărbune înseamnă exact acest lucru! Nu vom coborî în acea mină!

Refuzul de a munci atrase după sine bătăi severe cu patul puştilor şi cu cizmele. Alte consecinţe fură înfometarea timp de 24 de ore şi un nou transfer.

în est, nemţii pierduseră o jumătate de milion de soldaţi în gerul iernii sovietice, iar în Africa de Nord armata a 8-a a Marii Britanii luase Tripoli şi Tunisia. în Africa de Nord, la începutul lunii mai 1943, războiul fusese câştigat. De la începutul conflictului, Arthur trecuse prin multe lucruri care îl aduseră în acest punct, iar acum soarta îi era pecetluită. Evenimentele din următorii doi ani îl vor marca pentru totdeauna. într-o dimineaţă devreme, rebelii fură din nou înghesuiţi într-un vagon de tren şi duşi spre sud; 24 de ore mai târziu, parcurseseră 320 km, până într-un mic oraş aflat la 50 km vest de Cracovia. Chiar dacă ar fi aflat unde se găsesc, numele localităţii nu le-ar fi spus nimic.

Omenirea încă nu aflase de Auschwitz. Pentru soldatul Arthur Dodd, numărul 182469 din Royal Army Service Corps, porţile spre Iad urmau să se deschidă

.Capitolul 5

Partea centrală a lagărului de concentrare de la Auschwitz era împărţită în trei secţiuni. în prima secţiune se afla închisoarea bărbaţilor. Acolo erau ţinuţi evreii, comuniştii şi alţi „indezirabili". Secţiunea doi, spre est, se numea Birkenau [*birken,* „mesteceni"], după numărul mare de mesteceni din micul sat care fusese ras de pe faţa pământului de nemţi la începutul construcţiei lagărului. Aceasta a fost închisoarea femeilor şi, totodată, partea în care se aflau camerele de gazare şi crematoriul. Secţiunea trei era cea mai mică, numită Monowitz. Aici au fost ţinuţi Arthur şi alţi prizonieri de război britanici.

în jurul părţii centrale se aflau 39 de lagăre de muncă. Prizonierii munceau în diverse fabrici, producând arme, componente pentru maşini şi substanţe chimice, sau în mine, ferme şi pe plantaţii. în total, întregul complex se întindea pe o suprafaţă de aproape 40 km^2 şi, conform dovezilor prezentate în procesul de la Nürnberg, adăpostea constant circa 140000 de prizonieri. Arthur fu trimis la construcţia fabricii Buna, destinată producerii benzenului şi a cauciucului sintetic. Orice gând de a refuza să muncească dispăru imediat. Auschwitz era capăt de drum; aici, dacă nu cooperai, erai împuşcat.

Fiecare clădire din cărămidă roşie avea numărul vopsit cu galben pe frontoanele laterale, iar fabrica unde lucra Arthur purta indicativul BAU 38. Mai existau o serie de magazii, într-o secţiune cunoscută în mod ciudat sub numele „Canada", unde erau sortate hainele şi obiectele personale pe care Arthur le văzuse de-a lungul căii ferate. Aici, nimic nu se pierdea: haine, încălţăminte, perii, piepteni, valize, ochelari, periuţe de dinţi, chiar şi proteze dentare, fiecare categorie avea o zonă dedicată de depozitare. Prizonierilor evrei li se scoteau plombele de aur, adăugate la nenumăratele averi ale regimului nazist.

Fiecare lagăr era înconjurat de un şir triplu de sârmă ghimpată, susţinut de stâlpi de beton. Prin sârmă trecea curent de înaltă tensiune, iar la fiecare 40 m erau turnuri din care gardieni cu mitraliere şi reflectoare puternice supravegheau prizonierii de sus.

în spatele acestor fortificaţii impresionante, companii industriale germane de top îşi construiseră fabricile, dintre care I.G. Farben, Krupps şi Siemens-Schuckert erau printre cele mai cunoscute. Unionwerke, una dintre filialele Krupps, avea aici o fabrică de explozibili. După război, s-a descoperit că I.G. Farben&Company fuseseră responsabili pentru producerea gazului Zyklon, folosit la exterminarea evreilor.

Compania susţine că Zyklon fusese produs numai ca dezinfectant, dar era clasificat ca *geheimmittel* („confidenţial”), iar componentele principale erau clorul, nitrogenul şi cianura. De fapt, existau două tipuri de Zyklon, depozitat în containere identice: gazul de tip A era un dezinfectant, dar cel de tip B era folosit în camerele de gazare. Deosebit de dureros pentru prizonierii britanici de la Auschwitz era faptul că multe din boilerele din lagăr erau produse de Babcock & Wilcox, o companie britanică.

Parcursul lui Arthur a fost foarte dur de când fusese capturat în Bardiyah. Când sosiră la Auschwitz, fură duşi în barăcile călduroase şi plăcute din secţiunea E711, aflate la numai 200 m de intrare, în care petrecură prima săptămână. Mai târziu, aveau să descopere că acestea fuseseră special construite pentru organizaţia nazistă Tineretul Hitlerist, creându-le o impresie complet falsă despre ce-i aştepta acolo. Când se instalară în E711, „avocatul barăcii” îşi asumase aproape tot meritul pentru noua situaţie.

- A lucra la fermă este mult mai bine decât în mină, le spuse el. Asta dovedeşte că merită să luptăm pentru drepturile noastre.

Când plecară de acolo, o săptămână mai târziu, şi asistară la bătaia fetei evreice,

presimţirea pe care o avură fu un indicator mult mai precis a ceea ce avea să urmeze. De atunci, „avocatul” amuţi.

în prima zi de lucru la fabrica Buna, fură împărţiţi în grupuri supravegheate de câte un civil neamţ şi escortate de câte un gardian. Astfel organizaţi, fură duşi la posturile de lucru. Peste tot puteau fi văzuţi prizonieri îmbrăcaţi în salopete galben cu gri, purtând steaua lui David în piept şi supravegheaţi de o multitudine de gărzi SS. Din când în când, vedeau câte un prizonier evreu întins pe jos, fără suflare. Ulterior, apărea un cărucior tras de alţi evrei. Aceştia luau morţii şi-i duceau în altă parte.

Ce îi tulbură în mod deosebit pe Arthur şi pe prietenii lui fu aparenta normalitate a acestor proceduri. Nimeni nu riposta sau spunea vreun cuvânt de protest. Se părea că prizonierii evrei erau împăcaţi cu soarta lor. Chiar şi fără a avea nimic de pierdut, se supuneau acestui tratament barbar şi inuman.

Grupul lui Arthur fu dus într-o incintă mare, în apropierea unei şine de tren. înăuntru se găseau vagonete pline cu ţevi de diferite lungimi şi diametre. Fură puşi să descarce vagonetele şi li se spuse că aceasta este magazia în care se depozitează majoritatea echipamentului folosit în fabrică.

Era ca o fierărie imensă, plină de supape, unelte, lemne şi saci de ciment stivuiţi în ordine. Arthur petrecu ziua ca în transă, iar îndeplinirea sarcinilor îi induseră o linişte robotică. în ultimii ani, fusese martor la multe orori, totuşi nu era pregătit pentru lucrurile care se desfăşurau acum în faţa ochilor săi. Chiar din prima zi petrecută în I.G. Far- ben, sau în „fabrică", cum era numită în mod curent, evreii sau „dungaţii", numiţi astfel cu drag de britanici, colecţii de piele şi oase în veşminte mizerabile, mulţi dintre ei în stadii avansate de malnutriţie, îi reduceau la tăcere pe englezii de obicei foarte vocali, cărora nu le venea să-şi creadă ochilor. Un grup de astfel de nefericiţi muncea într-un câmp din apropiere, când deodată, pe neaşteptate, se auzi clar un strigăt în engleza cea mai curată.

- Mă numesc Leon, sunt londonez! Ar trebui să fiu cu voi, băieţi, sunt englez!

Văzură apoi cum unul dintre evreii mai solizi este bătut cu cruzime de un *kapo* dungat. în mod evident, acestei naţii biciuite îi era interzis să comunice cu muncitori de alte naţii. Câteva minute mai târziu, Arthur, tânărul din Cheshire, reuşi să atragă atenţia viteazului evreu şi-i aruncă un pachet cu zece ţigări pe care le primise în acea dimineaţă de la fratele său vitreg. Destinatarul acelei preţioase mărfi

de schimb era Leon Greenman, iar celor doi nu le fu sortit să se mai vadă până în secolul XXI, mai precis până în anul 2001, când se întâlniră la lansarea cărţii lui Leon, în Liverpool.

La amiază, fiecare prizonier primi un castron cu supă şi o bucată mică de pâine neagră făcută din castane sălbatice şi presărată cu ceva care aducea la gust şi aspect cu rumeguşul. Din câte putură vedea, evreii nu primiră aproape nimic, iar scheletele lor vlăguite erau dovada acelui tratament. Contactul cu prizonierii evrei nu era permis. Aceştia lucrau în vecinătatea grupului lui Arthur şi se ocupau cu construcţia de magazii şi birouri. Puteau fi văzuţi amestecând ciment, aşezând cărămizi şi transportând în roabe diverse materiale de construcţii.

Fiecare grup de evrei era supravegheat de un *Kama- radschafts Polizei* (prizonier funcţionar), cunoscut sub numele de *kapo,* care îi lovea pe evrei cu picioarele şi îi bătea peste ceafa cu bastoanele dacă erau prea lenţi sau pur şi simplu fără vreun motiv anume. Alţi *kapos* aveau bice. Arthur nu putea înţelege dementa acestui loc, mulţi *kapos,* majoritatea aleşi dintre „elementele criminale" ale lagărului (prizonieri politici sau criminali), purtând de asemenea steaua lui David în piept. Aceştia erau, bineînţeles, atent monitorizaţi şi orice

kapo care nu-i agresa pe prizonierii evrei cu entuziasmul şi veninul unui ofiţer SS se trezea imediat eliberat din funcţie. A vedea un evreu tratând în acest mod pe un alt evreu era distractiv pentru cei din SS.

Ziua de lucru se termină la ora 17.00, iar prizonierii englezi fură duşi înapoi în E711. încercau să se împace cu ce văzuseră peste zi, aşa că nu prea vorbeau unii cu ceilalţi. întinşi în paturile suprapuse, puţini reuşiră să doarmă în noaptea aceea. Liniştea era întreruptă doar de câte un oftat. încă din acele prime zile, Arthur se gândi că el şi prietenii lui vor sfârşi aici. Nu credea că cei din SS îi vor lăsa în viaţă, după ce văzuseră ce se întâmplă acolo. Stătea întins în linişte şi se gândea la cei de acasă, sigur că nu se va mai întoarce acolo niciodată. în acel moment, Arthur şi camarazii săi nu ar fi putut ghici niciodată cât de meticuloşi puteau fi nemţii în aplicarea „Soluţiei finale".

Ofiţerii SS erau obsedaţi de exterminarea evreilor, considerând că viaţa acestora este complet inutilă. în timp ce I.G. Farber oferea conducerii SS echivalentul a 90 de *pence* pe zi pentru fiecare muncitor, aceştia la rândul lor rezervau doar şase *pence* pe zi din această sumă meschină pentru a ţine în viaţă fiecare sclav.

Se dovedi că Zyklon B era cel mai eficient exterminator, atât al paraziţilor, cât şi al evreilor. Gazul fu folosit prima dată la Auschwitz în 4 mai 1942. Primul loc ales pentru camerele de gazare se afla prea la vedere, aşa că ulterior au ales o altă locaţie, într-o zonă împădurită. Noua locaţie fusese construită în vecinătatea a două vechi căsuţe ţărăneşti, vopsite cu var şi acoperite cu stuf. Primul centru de acest gen deveni operativ în martie 1943, chiar în luna în care Arthur Dodd sosi la Auschwitz. Arthur află foarte repede despre gazări, din discuţiile şuşotite cu evreii care lucrau lângă el.

Următoarea direcţie în care cei din SS căutară să îmbunătăţească eficienţa economică fu aceea a scurtării timpului de ardere a cadavrelor. în acest scop, în 1943, tehnicieni de la Topf&Sons, compania germană care fabricase şi instalase cuptoarele, măsurară combustibilitatea cadavrelor şi a diferitelor tipuri de cocs. Au ajuns la concluzia că cel mai eficient cuptor era unul alimentat cu cadavrele unui adult bine hrănit, al unui copil şi al unui adult sfrijit, redus la piele şi os prin înfometare şi muncă silnică. Odată ce lua foc, această combinaţie de trupuri continua să ardă fără a mai necesita cantităţi suplimentare de cocs preţios.

Sergentul major Otto Moli, din SS, responsabil cu toate crematoriile, continua neostenit să aplice fanatic propriile metode macabre de economisire. în gropile de lângă crematorii avea sclavi care săpau canale de scurgere, astfel încât grăsimea din trupurile care ardeau să poată fi colectată în tăvi. Grăsimea era ulterior turnată înapoi în foc, pentru a-l înteţi şi a evita consumarea proviziilor preţioase de cocs ale celui de-al Treilea Reich.

Următoarele două săptămâni trecură cam la fel. Deşi erau zilnic martori la tratamentul inuman la care erau supuşi evreii, singurele răni suferite de englezi erau fracturile provocate de lipsa calciului din dietă. De a doua zi, mâncarea bună dispăru şi nu mai primiră aproape nimic, în afară supei de cartofi şi a pâinii negre. Erau destul de mulţumiţi de cazare, dar, la începutul celei de-a treia săptămâni, fură mutaţi.

Noua lor casă fu lagărul E715 din secţiunea cunoscută sub numele de Monowitz, care se afla mult mai aproape de fabrica de cauciuc sintetic şi în care stătuseră până atunci prizonierii ruşi. Aceştia din urmă fuseseră munciţi până la moarte, cu excepţia ultimilor optzeci, cei mai rezistenţi dintre ei, care fură gazaţi pentru a face loc mult mai competenţilor

prizonieri englezi. Obţinuseră această informaţie de la un polonez care le povesti cum ultimii ruşi au fost mânaţi precum vitele într-unui dintre adăposturile subterane antiaeriene. Rampele înclinate fuseseră închise la ambele ieşiri cu uşi de fier încuiate pe dinafară. Prin gurile de aerisire introduseseră mai apoi tablete de Zyklon B, aşa cum erau folosite şi în camerele de gazare de la Birkenau, şi astfel problema spaţiului fusese rezolvată.

Ofiţerul superior al Wehrmachtului însărcinat cu secţiunea Monowitz se numea Feldwebel Messer, al cărui rang era echivalent cu cel al unui sergent major. Ca şi ceilalţi ofiţeri germani, era un om deştept şi meticulos, în jur de 30 de ani, şi, din experienţa lui Arthur, corect şi imparţial. Când fură transferaţi în secţiunea lui, profită de ocazie şi-i despărţi pe cei 25 de englezi rebeli. Băieţii, încercând să vadă partea bună în orice situaţie, o luară ca pe un compliment adus stilului lor necooperant şi perturbator. Fură cazaţi în 25 de barăci diferite şi distribuiţi în 25 de locuri de muncă diferite.

Chiar şi judecând după standardele aproape inexistente de igienă de la Auschwitz, lagărul E715 era o gaură infectă. Latrina era un cub săpat în pământ cu latura de 3 metri, aflat chiar lângă baraca lui Arthur. Peste groapă erau aşezate scânduri în care fuseseră tăiate găuri circulare, unde oamenii puteau să-şi facă

treburile, iar de jur împrejur era trecută o foaie de metal ondulată care oferea o oarecare intimitate.
în ciuda eforturilor de a curăţa barăcile, acestea erau în mod constant pline de păduchi. Prima masă a lui Arthur în noua locaţie fu un tip de peşte care părea să fi fost odată hering. Puţea, aşa că refuză să-l mănânce, convins că, dacă ar fi luat chiar şi o singură înghiţitură, ar fi regretat mai târziu. Celor care au gustat li se făcu rău aproape imediat. Din fericire, pachetele cu mâncare de la Crucea Roşie încă ajungeau la prizonieri. Fără ele, niciunul nu ar fi supravieţuit prea multă vreme

.Evreii erau zilnic bătuţi, gazaţi şi arşi. Pentru mulţi dintre ei, moartea venea ca o eliberare. Mirosul constant de păr şi carne arse era dezgustător, miros cu care Arthur şi ceilalţi prizonieri nu se putură obişnui niciodată. Imensele coşuri de fum din cărămidă roşie care se îngustau în partea de sus se înălţau peste

clădirile de câte două etaje şi erau vizibile din aproape toate colţurile lagărului. Numai când vântul îşi schimba direcţia mai puteau scăpa de mirosul îngrozitor, care le amintea constant de atrocităţile care se petreceau în jur. Majoritatea evreilor erau gazaţi la o oră după sosirea în lagăr, iar cenuşa era aruncată în râul Vistula, cel mai mare dintre cele trei râuri din vecinătatea lagărului.

O vreme, Arthur săpă şanţuri şi întinse ţevi pentru noua fabrică de cauciuc sintetic. Apoi, a fost trimis la îndoirea ţevilor alături de Charlie Piddock, un sudor care lucrase înainte de război la Metro Vicks. Grupul lor era format din doi tineri polonezi, trei sudoriţe ucrainene adolescente şi o fată din Mongolia. Unul dintre polonezi era un bărbat chipeş şi de treabă pe nume Stacha, dar celălalt era cunoscut ca fiind un *falsche Deutsche,* „neamţ fals", un om neplăcut care se vânduse germanilor, acţionând ca spion şi informator. într-o oarecare măsură, Stacha era băgat în aceeaşi oală, aşa că nimic nu se vorbea în prezenţa lor. Ambii polonezi erau din oraşul din apropiere, Oswiecim, şi nu prea se speteau cu munca. Cel mai sigur era să presupună că se aflau acolo pentru a monitoriza şi a sabota acţiunile prizonierilor de război englezi.

Şeful de echipă era un neamţ obsedat de muncă şi foarte atent la detalii, însoţit de obicei

de două gărzi ale Wehrmachtului. îşi petreceau zilele în cabina din spatele fabricii, unde serveau împreună supa de la prânz. Aveau loc, de asemenea, frecvente vizite ale ofiţerilor SS, care îşi loveau cu bicele cizmele înalte şi strigau la *kapos* să stoarcă cât mai multă energie de la evrei. Dacă vreunul nu se străduia suficient, banderola de pe braţ i se lua şi era trimis înapoi la muncă. Odată retras statutul de *kapo,* rămâneau complet fără prieteni în lagăr şi puţini supravieţuiau.

Arthur Dodd învăţă meşteşugul îndoirii ţevilor de la sârguinciosul inginer neamţ, el însuşi soldat în Primul Război Mondial. în prima zi în care Arthur se trezi complet nesupravegheat la locul lui de muncă, se întâmplă un incident care mări convingerea că Auschwitz era într-ade- văr Iadul pe pământ. Văzu un evreu traversând o şină din apropiere şi, în timp ce se uita la silueta singuratică, acest membru al celei mai opresate rase din lume se prăbuşi la pământ, ca şi cum s-ar fi împiedicat de un obstacol. După ce verifică mai întâi dacă se află cineva în apropiere, merse să vadă dacă poate fi de ajutor. Soldaţii SS nu aveau să mai stoarcă niciun pic de energie de la acea sfrijită carcasă umană, pentru că evreul era mort.

Hotărât să mute cadavrul în ciuda riscului, Arthur ridică cu o smucitură bruscă grămăjoara de piele şi oase acoperite cu cârpe şi fu cât p-

aci să cadă din picioare, atât de uşoare erau rămăşiţele. Acesta a fost în mod deosebit un moment tulburător pentru Arthur, având impresia că poate simţi fiecare os din trupul bărbatului. Aşeză cu grijă corpul pe podeaua unei barăci din apropiere, a cărei uşă rămăsese deschisă. Avu mare noroc că niciun *goon* („nazist") nu era prin preajmă. întrucât simţise la propriu mizeria abjectă a locului, aceasta se dovedi a fi cea mai chinuitoare experienţă din viaţa lui.

Lui Arthur îi era imposibil să calculeze câţi evrei dispăruseră, dar în fiecare zi soseau alte câteva mii din toată Europa de Est şi, cu toate astea, numărul prizonierilor nu părea să crească. Trenurile soseau, iar coşurile crematoriului continuau să-şi arunce zilnic fumul ucigaş spre cer. Pentru observatorii britanici ai acestui grotesc spectacol, evreii nu aveau de ce să-şi mai pună întrebări legate de viaţă şi de moarte ori dacă le era dat să ajungă în Rai sau Iad. Momentul lor era acum, iar locul era Iadul.

Capitolul 6

Existau două metode de comerţ în Auschwitz, unul care utiliza marca *lager* („lagăr") şi trocul, cel din urmă fiind de departe cel mai folosit. Gardienii şi muncitorii care veneau din oraş primeau şpagă pentru a aduce bunuri altfel indisponibile. Pachetele de

mâncare de la Crucea Roşie reprezentau totuşi principala sursă de troc. Cele mai căutate erau săpunul, cafeaua, ţigările, ciocolata şi hainele. Acest sistem le dădea prizonierilor un sens de a fi.

Din cauza lipsei lor şi a riscului mare de a fi prins, hainele erau cea mai preţioasă marfa, iar din acest punct de vedere artileriştii şi inginerii aveau un avantaj evident. Atât unii, cât şi ceilalţi primeau provizii în mod regulat de la asociaţiile lor, iar Arthur era adesea invidios din cauza lucrurilor pe care le primeau. El primise o singură dată la Auschwitz un pachet cu haine, ajuns la el murdar şi rupt, conţinând o cămaşă, un prosop şi o şosetă. Fusese trimis de sora lui, care adăugase şi o pipă Peterson cu căpăcel de argint. Tutunul de pipă era imposibil de găsit în lagăr, aşa că, pentru a se bucura cât mai mult de ea, usca meticulos toate frunzele de ceai folosite pe care le putea găsi.

Alcoolul îi oferea o destindere temporară. Singura băutură disponibilă era numită cu indulgenţă şnaps, fiind de fapt alcool metilic. Era un amestec letal, iar cei care îl consumau îşi pierdeau minţile, înainte de a cădea pradă unei morţi lente şi dureroase. în tot lagărul existau avertismente scrise legate de toxicitatea lui. Dar unde există cerere, există şi negoţ, iar unii dintre cei mai duri dintre ei

găseau alinare şi evadare permanentă în acest fel.

Arthur câştiga trei mărci *lager* pe săptămână, cu care nu putea să cumpere mare lucru în lagăr şi absolut nimic în afara lui. Hârtia aceea ieftină purta înscrisul *lagergeld*[3], obligatoriul simbol al vulturului şi un număr care indica valoarea. în lagăr, puteai cumpăra o supă gri, fără gust, nişte ţigări care arătau dubios, un surogat de cafea şi lame de ras. în mod curios, nemţii ţineau ca prizonierii să fie mereu bărbieriţi, iar Arthur bănuia că era pentru fotografiile de propagandă. El şi prietenii lui se bărbiereau constant, dar refuzau să se lase fotografiaţi.

Să adopţi o poziţie fermă în faţa autorităţilor germane nu ajuta la nimic, dar făcea bine la moral. Caporalul Jim Purdy era însărcinat cu baraca lui Arthur şi avea mereu grijă de moralul oamenilor. De câte ori unul dintre ei capota, toţi erau afectaţi. Un soldat din Regimentul Welsh Borderers devenise tot mai instabil.

- împuşcaţi-mă! le striga nemţilor. Hai, împuşcaţi-mă!

Gardienii îl cunoşteau deja şi devenise pentru ei o sursă constantă de amuzament. îl împingeau de la unul la altul cu patul puştilor, cu încrederea şi aroganţa celor convinşi de invincibilitatea celui de-al Treilea Reich.

Alan Blades era un tânăr din East Dereham, Norfolk, înalt şi slab, cu ochelari de vedere cu ramă de inox. Spre

' De la ***lager,*** „lagăr”, şi ***geld,*** „bani”, (n.tr.

)deosebire de galez, Alan vorbea singur, evadând într-o lume numai a lui pentru a scăpa de ororile din jur. Fusese luat prizonier la Dunkirk la începutul războiului şi trecuse o lungă perioadă de timp prin multe greutăţi. Treptat, se retrăsese tot mai mult în sine.

Jim Purdy făcea tot posibilul pentru a apăra interesele oamenilor lui. Ca ofiţer responsabil, Jim nu era obligat să muncească în fiecare zi şi îi dădea lui Alan numai sarcini uşoare. Astfel putea să stea cu ochii pe el în timpul zilei, iar Arthur făcea acelaşi lucru în timpul nopţii. Absenteismul era permis doar în procent de 4%, indiferent de starea de sănătate a oamenilor, iar faptul că niciunul dintre camarazii lui Alan nu cârti din cauza tratamentului special de care acesta beneficia era deplin grăitor pentru fibra lor morală.

Un alt prizonier din E715 era Clatterbridge. înalt şi agil, era cunoscut de toţi ca fiind un maniac religios. Era devotat cuvântului lui Dumnezeu, dar vedea totul în alb şi negru. Drept urmare, susţinea că toţi nemţii, bărbaţi, femei şi copii, ar trebui raşi de pe faţa pământului. Adesea, declama aceste lucruri în faţa gardienilor, fiind de multe ori în pericolul de a fi împuşcat.

în rândul oamenilor erau manifeste mai multe grade de instabilitate, lucru evident în diferite feluri. într-o noapte, după ce se culcaseră, unul dintre ei se ridică din pat, ieşi din baracă şi porni direct spre sârma ghimpată. Avea un singur gând, şi anume să se strecoare încet pe sub gard şi să plece. Auziră cu toţii

strigătele şi zgomotele armelor. Din câte aflară a doua zi dimineaţă, se pare că le dăduse de furcă gardienilor. Când se porniră împuşcăturile, fugi către clădirea cu duşuri şi se ascunse în pod. Rămase acolo până când gărzile sparseră uşa şi începură să tragă cu mitralierele în tavan. Când începu să curgă sânge, au ştiut că şi-au atins ţinta.

O sursă neaşteptată de nelinişte şi anxietate erau scrisorile de acasă. Era puţin probabil ca soţiile şi iubitele să bănuiască ce necazuri provocau uneori misivele lor, dar adevărul este că de cele mai multe ori erau suficiente pentru a-i face să cedeze nervos. Cuvintele scrise ale unei femei puteau face mai mult rău decât orice altceva.

Existau câţiva prizonieri analfabeţi în secţiunea lui Arthur, cărora el le citea adesea corespondenţa. Odată, fu abordat de cel mai tânăr dintre ei. Acesta veni spre el fluturând o scrisoare preţioasă, pe care tocmai o primise de acasă. Se retraseră împreună într-un colţ liniştit al barăcii, iar Arthur începu să-i citească domol scrisoarea unui om care abia se însurase înainte de a fi recrutat. La sfârşitul primului paragraf, Arthur se opri brusc. Soţia tânărului tocmai născuse, deşi soţul era plecat de cel puţin trei ani. Arthur fu nevoit să ia repede o decizie. Ce ar trebui să facă? Se prefăcu că se străduieşte să înţeleagă scrisul de mână, când de fapt se lupta cu dilema din faţa lui. Să-i spună adevărul sau să omită ştirile jignitoare şi să-i protejeze măcar temporar bărbatului sentimentele? În mod evident, bietul băiat nu ar

fi avut ce să facă, decât să dospească în durerea lui.

Arthur nu reuşi să se hotărască dacă procedează corect sau nu, dar refuză să fie parte din ceea ce băiatul şi-ar fi putut face la auzul acelor veşti. Lăsă deoparte detaliile naşterii şi continuă să citească scrisoarea ca şi cum totul era bine acasă. Apoi, i-o returnă.

- Mulţumesc, Arthur, îi spuse el. Aş vrea să mi-o citeşti şi pe următoarea pe care mi-o va trimite.

Arthur se îndoia că tânărul va mai primi vreodată vreo scrisoare.

Britanicii îşi asumau un mare risc încercând să le dea prizonierilor evrei orice rest de mâncare pe care reuşeau să pună mâna. Oricum, întrucât forţele aeriene britanice şi americane începuseră un bombardament susţinut asupra oraşelor germane, livrările pachetelor cu mâncare de la Crucea Roşie deveniră tot mai rare, prizonierii făcând eforturi mari să rămână în viaţă. Arthur se gândi la perioada petrecută la Farasabrina, când folosiseră cutii ca să prindă vrăbii. Le împărtăşi ideea câtorva camarazi, aşa că următoarele zile şi le petrecură căutând păsări. Nu văzură niciu- na în apropierea lagărului. Mirosul de carne arsă, fumul de la crematoriu sau un al şaselea simţ ţinea păsările departe.

Arthur era mereu ocupat cu construcţia clădirii BAU 38, îndoind ţevi şi confecţionând garnituri, iar şeful de echipă german îi ţinea la muncă oricât de mult putea. Deşi era convins că nu-şi va mai vedea casa niciodată, Arthur căuta în continuare mijloace de a sabota operaţiunile

nemţilor. Introducea cu forţa pietre în ţevi, monta flanşe fără şuruburi, mereu conştient că trebuie să fie foarte atent în jur. Cum toată lumea era în pragul morţii prin inaniţie, o singură informaţie obţinută de un informator putea fi răsplătită cu raţii adiţionale de mâncare, aşa că nu ştiai în cine poţi avea încredere. Arthur era sigur că destinul îi este pecetluit şi că tot ce mai poate face este, chiar şi în modul cel mai insignificant, să pună beţe în roate maşinăriei naziste înainte de a muri. Cel mai mic dezechilibru creat îi provoca o satisfacţie enormă.

Deşi nu erau toţi implicaţi, ajunseseră să participe destul de mulţi la activităţile de sabotaj. Odată ce se familiarizară cu materialele care se produceau în gigantul complex I.G. Farben, o mare parte din ei începură să protesteze şi să refuze să muncească. Invocară unanim faptul că tratatul de la Geneva interzice în mod expres ca prizonierii să fie implicaţi în fabricarea produselor necesare în război. Aleseră câţiva reprezentanţi care să-i reprezinte în faţa lui Gerhard Ritter, managerul fabricii I.G. Farben. Ca răspuns la petiţia lor, nazistul îşi scoase arma din toc, o puse pe masă şi, arătând spre ea, spuse: „Ăsta e tratatul meu de la Geneva.” Jim Purdy, liderul barăcii lui Arthur, Ic transmise că prizonierii care refuză să muncească vor fi deportaţi în minele de cărbuni.

Războiul continua. De la posturile de radio şi de la un evreu german, adunau informaţii care le provocau mare bucurie. Italienii se

predaseră necondiţionat la sfârşitul lui septembrie 1943, iar ruşii începeau să-i împingă pe nemţi din est, recucerind Kievul la începutul lui noiembrie. Deşi acest lucru a fost dezvăluit lumii abia după război, acum fu momentul în care Heinrich Himmler îşi susţinu faimosul discurs despre planul de „exterminare a evreilor” şi despre „pagina plină de glorie care nu va fi scrisă niciodată”.

Arthur petrecuse Crăciunul anterior destul de confortabil la Farasabrina. Festivităţile de la sfârşitul lui 1943, însă, fură sumbre şi deprimante. Arthur era sigur că nu mai are mult de trăit. Nu mai avea decât mândria, respectul de sine şi o încăpăţânare de nezdruncinat de a rezista şi a merge mai departe. Nu ştia că în Europa lucrurile începuseră să meargă prost pentru Hitler şi fanaticii săi. Aliaţii câştigau teren în faţa maşinăriei de război naziste, dar mai avea să treacă mult timp până când Arthur va începe să vadă lumina de la capătul celui mai întunecat dintre tuneluri.Capitolul 7

În timpul săptămânilor geroase din ianuarie 1944, grupului lui Arthur i se alăturară câţiva evrei supravegheaţi de un *kapo* extrem de dur, care făcea orice pentru a nu-şi pierde privilegiile. Construiau un perete pentru noua fabrică BAU 38 şi instalaseră un mixer pentru ciment lângă focul care ardea afară. Unul dintre prizonierii evrei îi atrase atenţia lui Arthur. Bărbatul se apropie pe furiş de foc pentru a fura câteva clipe de căldură, dar fu izgonit imediat de *kapo.* După cum arăta, Arthur se gândi că o singură îmbrâncitură de-a

supraveghetorului ar fi fost de ajuns ca să-l omoare.

Bărbatul lua cu lopata cărămizi din grămada de afară şi le ducea înăuntru, clătinându-se sub greutatea fiecărei încărcături. Avea în picioare o pereche de pantofi subţiri cu tălpile dezlipite şi nu avea şosete. Arthur se hotărî să găsească cât mai repede o pereche de şosete pentru el. Primise de curând un mic pachet de la fratele lui vitreg, Franklin, şi, pentru douăzeci de ţigări, făcu rost de o pereche de şosete noi de lână de la un soldat din Royal
Engineers. A doua zi, ascunse şosetele în haină şi aşteptă momentul prielnic pentru a i le strecura bărbatului.

Tocmai voia să acţioneze, când îl observă cu coada ochiului pe ofiţerul SS pe care-l văzuse bătând-o pe tânăra evreică. întruchiparea aroganţei teutone, venea spre Arthur lovind cu biciul în cizmele înalte. Arthur îngheţă. Ridică o ţeavă şi se prefăcu că verifică unghiul îndoiturii. Ofiţerul trecu pe lângă el, dar continuă să supravegheze zona încă zece minute. într-un final, plecă, iar Arthur reuşi să-i dea evreului şosetele. Acesta îi zâmbi cu căldură, dezvelind o dantură înnegrită, cu dinţi lipsă.

în dimineaţa care urmă, Arthur observă că bărbatul nu poartă şosetele şi se apropie repede de el.

- Unde sunt? îl întrebă arătând spre picioarele lui. Nu vorbea engleză, dar ştia ce îl întreabă. Arătă spre gură, iar Arthur înţelese.

Omul schimbase şosetele pe mâncare. Două săptămâni mai târziu, nu veni la muncă dimineaţă şi de atunci nu-l mai văzu niciodată. Nu era nevoie să întrebe ce s-a întâmplat.

în zona în care lucra Arthur, numărul soldaţilor britanici nu depăşea niciodată 400 şi, deoarece absenteismul era permis doar în procent de 4%, nu aveau voie să lipsească din motive medicale mai mult de 16 prizonieri. în lagăr erau doi medici britanici, căpitanul Spencer şi căpitanul McFarland, plus doi infirmieri. Lucrau toţi în *Kran- kenhaus,* la uşile căruia se formau mereu cozi lungi de oameni care voiau să fie internaţi.

Arthur petrecu două săptămâni în spitalul lagărului, pentru că îşi pierduse vocea şi avea temperatură. Simp- tomele erau foarte similare cu cele ale tifosului, foarte agresiv în Birkenau şi în secţiunea bărbaţilor din lagărul evreiesc. Fusese tratat de căpitanul Spencer, de căpitanul
McFarland şi de un medic neamţ pe nume Schmidt, care-i extrăsese o substanţă galbenă în timpul unei foarte dureroase puncţii lombare. După mai multe teste de sânge, Arthur fusese diagnosticat cu pneumonie. Nu ar fi supra- vieţuit fără grija constantă şi atenţia căpitanului Spencer, care îl îngriji şi îi şterse fruntea în fiecare seară, timp de o săptămână.

Printre polonezii care locuiau în Oswiecim şi lucrau în lagăr se numărau şi câţiva partizani care îşi riscau viaţa pentru a sabota operaţiunile naziste. Odată ce le câştigai în- crederea, îşi dădeau viaţa pentru tine, dar se

răzbunau imediat pe oricine îi trăda, femeie sau bărbat. Arthur fu abordat de unul dintre ei, care-i spuse că aflase că e om de încredere şi se oferi să-i aducă componente radio în schimbul ţigărilor şi a ciocolatei. Arthur se arătă foarte interesat.

în lagăr, începură să se audă zvonuri că Germania pierde războiul, dar era imposibil să distingi între ştirile adevărate şi cele false. Dacă s-ar fi confirmat, efectul pozitiv pe care l-ar fi avut asupra moralului prizonierilor ar fi fost incalculabil. Arthur acceptă oferta. Două nopţi mai târziu, primi preţioasele componente şi se întoarse în E715. Spre groaza lui, când se apropie de baracă văzu că toţi fuseseră temeinic percheziţionaţi, iar printre cei prezenţi se afla şi ofiţerul SS pe care-l întâlnise la prima sosire în fabrică. Acesta îşi făcuse un scop din a-l percheziţiona pe Arthur de câte ori se ivea ocazia, dar până acum nu găsise nimic.

Pentru Arthur, decizia de a-i percheziţiona chiar atunci era o coincidenţă prea mare. Se întrebă dacă nu cumva tânărul polonez fusese ameninţat, pentru a i se întinde o cursă. Poate că discuţia lor fusese observată de anumiţi ochi suspicioşi. Mintea lui Arthur era plină de posibile scenarii, dar ce conta de fapt era dacă reuşea să se sustragă situaţiei în care se afla. Nu avea cui să-i paseze echipamentul şi nu putea să-i dea pur şi simplu drumul pe jos. Nu avu încotro şi se lăsă percheziţionat. Obiectele incriminatorii fură găsite, spre satisfacţia îngâmfată a ofiţerului SS.

Fu scos din lagăr de ofiţerul SS şi de doi gardieni şi, după ce traversară mai multe lagăre, ajunseră la drumul care ducea la intrarea principală. Arthur trecu prin binecunoscuta poartă pe care stătea înscrisă avertizarea de rău augur: *ARBEIT MACHT FREI.*

Principiul „Munca te face liber" era unul drag sufletului nazist. Aplicat sutelor de mii de prizonieri evrei din Auschwitz, bruta realitate era că moartea constituia singura cale spre libertate. în ceea ce-l privea, Arthur nu ştia la ce să se aştepte. Ajunsese în partea rezervată evreilor şi, din câte ştia, niciun alt soldat britanic nu mai fusese acolo până atunci. Cu siguranţă, odată intrat, nu mai ieşeai. Auzise totuşi destule zvonuri despre vătraie încinse şi unghii smulse pentru a fi suficient de îngrijorat.

Fu împins prin uşa unei camere mari, unde un ofiţer superior din SS stătea la un birou.

- Domnul Dodd, corect? întrebă cu politeţe exagerată şi aproape cu accent de Oxford. Luaţi loc.

Lui Arthur i se umeziră palmele de frică, în timp ce se aşeză în faţa acestui bărbat impozant.

- Sper că înţelegeţi că nu avem timp de pierdut, aşa că voi trece direct la subiect. Am o întrebare simplă pentru dumneavoastră, la care aştept un răspuns la fel de simplu, după care veţi fi dus înapoi la baracă. Cine v-a dat componentele radio?

Arthur ezită înainte de a răspunde.

- A fost o înscenare. Ştiţi exact cine mi-a dat componentele.

Arthur nu era nici pe departe atât de relaxat cum încerca să pară. Un zâmbet subţire şi condescendent apăru pe buzele ofiţerului, dar răspunsul lui Arthur fu ignorat şi întrebarea repetată. Arthur dădu acelaşi răspuns.

- Vă rog, domnule Dodd, nu subestimaţi gravitatea situaţiei. Gândiţi-vă foarte bine înainte de a răspunde din nou. De la cine aţi primit componentele radio?

Arthur îl privi pe ofiţer direct în ochi. Nu-şi făcea iluzii, situaţia era foarte gravă.

- Ştiţi deja, a insistat el.

Zâmbetul ofiţerului dispăru. Făcu un semn cu capul spre gardienii care stăteau în spatele lui Arthur. O lovitură peste ceafă cu patul puştii îl trânti la pământ. Ofiţerul şi cei doi gardieni începură să-l bată fără milă şi, deşi îşi protejă capul şi se făcu ghem, nu reuşi să evite loviturile. Făcură o pauză, cât să-i pună din nou întrebarea. Acelaşi răspuns atrase încă o avalanşă de lovituri.

Era la un pas să leşine, când îl ridicară în picioare şi-l târâră afară din cameră. O altă uşă se deschise şi fu aruncat într-o celulă întunecoasă, fără ferestre. Stătea întins pe podeaua umedă, era dificil şi dureros să respire. Avea vaga senzaţie că nu este singur în cameră, dar foarte curând căzu într-un somn profund şi agitat.

Se trezi când uşa fu deschisă cu putere. Când îl ridicară în picioare, simţi că nu va mai rezista încă unei reprize de lovituri. Lumina de afară îl făcu vizibil pe colegul de celulă. Era liderul lagărului, ofiţerul britanic În- nes, responsabil cu supravegherea prizonierilor de război britanici, a cărui faţă lovită şi umflată îl

făcea aproape de nerecunoscut. Se întrebă cât va mai trece până va ajunge şi el în aceeaşi stare.

Fu scos afară şi dus către poarta principală. într-o laterală a curţii văzu trei prizonieri evrei atârnând încă, după ce fuseseră spânzuraţi pe un eşafod de lemn. În ciuda durerilor fizice, această privelişte înfiorătoare îl cutremură până în străfundul sufletului. Fu împins mai departe, dar în loc să treacă prin porţile principale, se îndreptară spre altă parte a lagărului. Se îndepărtară de sectorul destinat evreilor. Pe drum, nu întâlniră decât gărzi SS însoţiţi de câinii lor feroce, care mârâiau agresiv. Nu avea nici cea mai vagă idee unde este dus, nu mai fusese în acea parte a lagărului. Respiră uşurat când ajunse la marginea lagărului britanic şi fu lăsat printre chipurile prietenoase din baracă.

Pentru un motiv sau altul, ofiţerii din SS hotărâseră că i-au făcut destule. Un infirmier îl bandajă cu o cămaşă veche kaki şi îl aşeză pe pat. Relaxarea îl învălui şi, în ciuda durerilor din piept, spate şi picioare şi a ritmului cardiac alert, înţelese că e norocos să fie în viaţă. Gândin- du-se în urmă, Arthur se întrebă mereu de ce îl cruţaseră naziştii. După o îndelungată reflecţie, ajunse la concluzia că gazdele de la I.G. Farben aveau un mare respect pentru priceperea tehnică a britanicilor. Pe scurt, produsele gigantului chimic german erau vitale războiului.

Nu-l mai văzu niciodată pe sergentul major Innes. Află că fusese implicat în operaţiunile partizanilor încă de la sosirea la Auschwitz şi că fusese turnat de un informator. După aceea, a fost transferat la Lamsdorf, iar Arthur nu află niciodată dacă a scăpat.Capitolul 8

După doar două zile, Arthur fu scos de pe lista bolnavilor şi se întoarse la muncă. Raţiile de mâncare nu suferiră nicio îmbunătăţire, de fapt se înrăutăţeau constant, pe măsură ce bombardamentele Aliaţilor afectau tot mai mult economia germană. Totuşi, oricât de greu s-ar fi descurcat, ştiau că le este mult mai bine decât colegilor din sectorul evreiesc. În mod frecvent, prizonierii britanici puneau resturi de mâncare în diverse ascunzători, pentru a fi luate de evrei. Nu toţi făceau asta. Câţiva erau de părere că era prea puţin important dacă un evreu murea într-o marţi sau într-o miercuri; tot mureau mai devreme sau mai târziu, deci care mai era sensul prelungirii agoniei? În plus, această activitate atrăgea după sine pedepse de genul celei încasate de Arthur şi mulţi nu erau dispuşi să-şi asume acest risc. Era o chestiune negociată de fiecare om cu propria-i conştiinţă, iar Arthur alesese să facă tot ce îi stătea în putinţă ca să ajute.

Se împrieteni cu o angajată poloneză pe nume Maria Kostka, care îi dădea toate informaţiile pe care le putea afla de pe front. De

la Maria află că, la sfârşitul lui ianuarie 1944, RAF începuse să bombardeze Berlinul. Scria ştirile pe bucăţi de hârtie, iar Arthur le citea mai târziu colegilor însetaţi de veşti. Maria avea 25 de ani. Născută şi crescută în Oswiecim, era o poloneză mândră care îi ura profund pe invadatorii nemţi.

La începutul acelui an, auziră primele bombardiere. Prin intermediul iscoadelor, Aliaţii aflaseră bineînţeles despre industria din zonă şi începură să bombardeze secţiuni ale lagărului aflate la o oarecare distanţă de cel al britanicilor. În timpul atacurilor, erau mutaţi în adăposturile antiaeriene, iar Maria le cânta. Avea o voce frumoasă şi interpreta balade romantice poloneze de pe vremea când erau liberi. Adesea, cânta cu lacrimile curgându-i pe obraji. Arthur nu înţelegea versurile, dar nu era nevoie. Pasiunea, căldura şi frumuseţea lor erau evidente.

Mai erau fete care se împrieteniseră cu prizonieri britanici şi nu rareori se năşteau poveşti de dragoste. Gradul în care acestea erau premise depindea în totalitate de atitudinea şefului de echipă. Iar unii dintre ei decideau să treacă aceste lucruri cu vederea. Un soldat din Essex căruia i se spunea Micul Negricios se număra printre puţinii prizonieri din lagăr mai tineri decât Arthur. Se ataşase de o ucraineancă pe nume Nataşa, o sudoriţă de o frumuseţe izbitoare. Erau atât de devotaţi unul celuilalt, încât au decis să se căsătorească şi să se mute împreună în Anglia.

Şi Arthur devenise captiv acelei forţe care-i împinge pe oameni unul în braţele celuilalt în circumstanţe adverse. El şi Maria profitau de orice ocazie pentru a petrece timp împreună. Una dintre responsabilităţile Măriei era să-i furnizeze echipei lui Arthur flanşele de care aveau nevoie. Aşa că le dădea în mod deliberat mai puţine, pentru a-l chema pe Arthur mai des pe la ea. La rândul lui, Arthur stătea cu ochii pe nivelul stocului şi era primul care sugera să suplimenteze.

Duminica era de obicei zi de odihnă şi era petrecută departe de suferinţa greu de privit la care erau supuşi încontinuu vecinii lor bătuţi de soartă. Totuşi, existau şi atunci motive de frustrare, venite cel mai adesea din partea francezilor care se plimbau cu fetele poloneze şi ucrainene pe drumul aflat dincolo de gardul de sârmă de la Monowitz. Majoritatea prizonierilor britanici refuzaseră să semneze un formular de permisie prin care se angajau că nu vor încerca să evadeze dacă li se va permite să iasă nesupravegheaţi din lagăr. Pedeapsa pentru încălcarea acestui privilegiu era atât de aspră, încât foarte puţini se folosiră de această formă de permisie pentru a încerca să evadeze. Unii dintre prizonierii francezi nu avură nicio problemă să semneze declaraţia, fiind astfel recompensaţi cu un grad mai mare de libertate. Când treceau pe lângă gardul de sârmă al lagărului britanic, îi tachinau şi îi ironizau, provocându-le furie şi frustrare.

într-o duminică, pe când stăteau aproape de gard, Arthur şi câţiva dintre camarazii săi

auziră sunetul unei cavalcade de motoare care se apropia. în curând, trecură pe lângă ei mai multe maşini în care se aflau ofiţeri superiori din SS şi, deşi îi venea greu să-şi creadă ochilor, însuşi şeful Gestapo-ului, Heinrich Himmler. Arthur simţi cum îi îngheaţă sângele în vene privind cum trece pe lângă el arhitectul „soluţiei finale”.

Munca la construcţie continua. Arthur participa la instalarea boilerelor, care necesita ridicarea unor schele. Un tânăr din Regimentul Royal Engineers poreclit Marele Negricios câştigase respectul celor din lagăr pentru modul ingenios în care putea să mute boilere de 30 de tone doar cu ajutorul unui troliu şi al unor cilindri de lemn. Alături de doi muncitori polonezi în vârstă de 60 de ani, mută boilerele peste şanţuri şi după colţuri, deplasându-le cu răbdare, metru cu metru, spre destinaţia finală. Era o privelişte demnă de admirat. înainte de război, fusese angajat la Babcock&Wilcox, aşa că, deşi împrejurimile îi erau străine, cu siguranţă boilerele nu-i erau. Cu mintea lui strălucită de mecanic, devenea complet absorbit de sarcinile pe care le primea, părând să facă faţă mai bine decât alţii colecţiei de orori oferite de Auschwitz.

Alături de Arthur lucra un tânăr vesel din Liverpool pe nume Shaw, fost şofer de camion pentru Pierrepoint. Se înţelegeau bine, împărtăşind adesea poveşti legate de experienţele şi cunoştinţele lor despre vehiculele pentru transportul de mărfuri. Marele Negricios avusese grijă ca instalarea

boilerelor să se efectueze fără probleme, iar Arthur şi Shaw aveau sarcina să dezmembreze schela înaltă de 45 de metri ridicată special pentru acea operaţiune. începură să o dea jos încet şi metodic, dar erau în mod constant presaţi de şeful de echipă german, care vedea în metodele lor pedante o formă mai subtilă de pierdere a timpului. Acesta sări peste etape necesare, economisi timp şi ignoră faptul că întreaga structură era în pericolul de a ajunge la pământ mult mai repede decât se intenţiona.

Inevitabil, schela se prăbuşi cu consecinţe fatale. Cea mai mare parte a structurii căzu peste acoperişul unui atelier electric şi omorî instantaneu 20 de evrei care lucrau înăuntru. Moartea oamenilor contă prea puţin pentru superiorii din SS şi directorii de la I.G. Farben & Company, dar distrugerea atelierului fu luată foarte în serios.

Arthur şi Shaw intrară în fugă în clădirea prăbuşită pentru a oferi alinare şi ajutor răniţilor, dar nu mai putură face mare lucru. În mod normal, soldaţii britanici nu aveau voie să intre în atelier, iar Arthur înţelese acum motivul. Era un complex uriaş cu rânduri întregi de motoare electrice şi o multitudine de socluri pe care era aşezată aparatura electrică. Acesta era, probabil, nervul central al întregului lagăr.

Şeful de echipă urma să fie transferat, fără îndoială, pe frontul rusesc. Cei din SS nu arătau îndurare faţă de cei care greşeau, nici măcar faţă de oamenii lor. Un om vinovat de a fi lucrat cu prea mult zel pentru cauza germană era pe cale să fie recompensat cu o pedeapsă similară cu condamnarea la moarte.

Pe măsură ce trecea anul 1944, prizonierii britanici deveneau tot mai imuni faţă de tratamentul brutal la care erau supuşi evreii. De cele mai multe ori, ofiţerii din SS erau de părere că un evreu nu merită irosirea unui glonţ, fiind un lucru normal să asişti la bătăile cele mai crunte sau să vezi cum un om aflat la un pas de moarte din cauza extenuării fizice e privat de ultimele rămăşiţe vitale prin bătaie. Erau loviţi cu picioarele până când şi ultimul spasm nervos înceta să le anime trupul. Cei care asistau zilnic la acest spectacol de groază îşi gestionau emoţiile cum puteau, dar, într-o măsură sau alta, toţi erau profund traumatizaţi. Unul dintre ei, care la sosirea în lagăr avea părul negru, a albit complet în răstimp de o săptămână.

Nimeni nu se odihnea cu adevărat. Plânsetele şi ţipetele oamenilor chinuiţi, care se auzeau pe tot parcursul nopţii, făceau imposibil să aduni mai mult de două ore de somn profund. Chiar şi atunci când extenuarea totală aducea o temporară relaxare, aceasta era adesea acompaniată de coşmaruri îngrozitoare.

- Noi nu dormim, observă unul dintre ei, demoralizat. Doar îi ţinem treji, pe rând, pe toţi ceilalţi.

în plus, puteau fi oricând treziţi şi daţi jos din pat. Motivul putea fi o percheziţie inopinată sau, cel mai adesea, doar amuzamentul gardienilor SS plictisiţi. Acest lucru avea efectul de a menţine o stare permanentă de stres. Oamenii nu se puteau relaxa niciodată, chinuiţi de propriile gânduri şi de prezenţa ameninţătoare a gardienilor. Mulţi dintre ei pur

şi simplu înnebuneau, rupându-se de realitate şi intrând într-o realitate şi mai chinuitoare decât cea pe care o lăsau în urmă. Alţii recurgeau la metanol ca la o formă de sinucidere.

în fiecare dimineaţă, erau treziţi la ora 5 de sunetele macabre ale orchestrei evreieşti care cânta la intrarea principală, în timp ce nou-veniţii erau împărţiţi în două grupuri. Un grup era pus la muncă, celălalt era trimis direct la gazare. La ora 6, uşa barăcii era lovită cu piciorul de unul dintre gardienii Wehrmachtului, după care începea aceeaşi rutină de strigăte şi ameninţări cotidiene.

- *Heraus! Schnell! Sie arbeiten schwer heute!*

Odată cu strigătele, intra în baracă şi mirosul cumplit
de la crematoriu, care-i însoţea în fiecare moment al zilei. Nu exista mic dejun, doar ţipete, îmbrânciri şi intimidări, acestea fiind pregătirea pentru plecarea de la 6.30 către fabrică. Oamenii erau în permanenţă slăbiţi şi înfometaţi, cu oasele împungându-le grotesc pielea subţire şi palidă, îi durea capul aproape încontinuu, iar braţele şi picioarele erau sensibilizate de la lovituri şi malnutriţie. Aflaţi în pragul disperării, nu găseau prea multe motive pentru a se agăţa de viaţă. Arthur nu spera să mai ajungă vreodată acasă. îşi tot repeta că nu vor fi lăsaţi în viaţă, ca să nu spună lumii ce au văzut.

în scurta plimbare către locul de muncă, treceau pe lângă cadavrele evreilor omorâţi în bătaie chiar în locul în care se prăbuşeau când

nu mai puteau să muncească. Erau martori la multe dintre aceste bătăi, dar acum ştiau că, dacă se amestecă, plătesc cu viaţa. Odată ajunşi la locul de muncă, ţipetele femeilor şi bărbaţilor nu încetau nicio clipă. Era o tortură constantă.

Tot privindu-i pe aceşti oameni, Arthur a ajuns să aprecieze destul de corect cât mai avea fiecare de trăit, deşi din când în când era surprins de încăpăţânarea unora de a rămâne în viaţă. Cărucioarele cu patru roţi şi laturi înalte erau împinse prin lagăr de doi sau trei evrei, care adunau trupurile celor de curând împuşcaţi sau ciomăgiţi până la moarte. Era nevoie de câte doi ca să ridice aceste carcase scheletice, ei înşişi aflându-se în pragul morţii.

Viaţa lui Arthur Dodd decurgea neschimbată, compusă din teroare, privaţiuni, suferinţă şi disperare. Deşi iarna se îmblânzea şi primăvara lui 1944 se apropia, acestea nu aduceau un plus de confort. Vremea caldă aducea boli şi accentua duhoarea cadavrelor intrate în putrefacţie până la limita suportabilităţii. în clipele de solitudine, simţea că este imposibil să simtă mai multă disperare şi nefericire.

Dar mai era mult până la final.Capitolul 9

Sclavii reprezentau o mare parte din forţa de muncă de la fabrica Buna: ruşi, ucraineni, germani comunişti, ţigani şi, bineînţeles, evrei din toată Europa erau luaţi cu forţa în serviciul celui de-al Treilea Reich. în timpul muncii silnice, Arthur întâlnise oameni de diferite naţionalităţi şi categorii sociale.

îşi petrecea majoritatea timpului îndoind ţevi la o masă din lemn cu blat de lucru metalic. Cleşti mobili din fier erau fixaţi în găuri şi era depistat gradul de îndoire necesar. Fiecare ţeavă era umplută cu nisip, ca să nu se despice. După ce ajungeau în fabrică, lucrau toată dimineaţa până la ora 12.00, când primeau o masă numită de toţi „supă de lături". Un vas de 80 de litri era considerat suficient pentru a hrăni cele câteva sute de oameni care munceau în secţiunea BAU 38 a fabricii. Prizonierii de război erau întotdeauna hrăniţi primii, iar ce rămânea mergea la evrei.

Britanicii se luau frecvent la ceartă cu gardienii din SS şi din Wehrmacht. Adesea, strigau că se comite un abuz când un evreu era bătut şi, deşi ştiau prea bine până unde pot merge, nu treceau cu vederea actele de brutalitate. De fiecare dată când dezaprobarea devenea excesivă, un gardian îşi scotea revolverul din toc sau ridica puşca, iar nemulţumiţii de obicei se potoleau.

Ziua de lucru se termina la ora 17, când erau duşi înapoi la barăci. Din când în când,

erau percheziţionaţi la intrare, aşa cum păţise Arthur când avea la el componentele radio, dar nu ştiau când se poate întâmpla acest lucru. Puteau fi opriţi în trei seri consecutive, apoi să nu mai fie percheziţionaţi deloc timp de o săptămână. Nu aveai de unde să ştii.

La 18.30, formau o coadă la intrarea în baracă pentru a-şi primi pâinea şi supa rămasă. Jim Purdy avea grijă ca raţiile mizere să fie împărţite în mod egal. Ocazional, să zicem o dată pe săptămână, Jim împărţea corespondenţa, iar soldaţii formau o coadă separată, mai mult sperând decât aşteptând veşti de acasă.

Luminile se stingeau la ora 22 fix în fiecare noapte. Arthur petrecea orele acelea citind din Biblia pe care o luase din Tobruk. Scrisul era extrem de mic, dar Arthur o studia temeinic în fiecare seară, pentru a nu-şi pierde credinţa. Fiecare prizonier primise un exemplar din Noul Testament, dar puţini îşi băteau capul cu rugăciunile în- tr-un loc care părea uitat de Dumnezeu. Arthur nu ar fi rezistat fără rugăciune. îşi lua mica Biblie peste tot, ţinând-o într-un bandaj elastic.

Când vremea era bună, ieşea afară şi se plimba de-a lungul gardului de sârmă cu camarazii săi. Astfel se întâlneau cu oameni din alte barăci şi schimbau informaţii şi bârfe. Se spuneau şi glume legate de zona din care provenea fiecare sau de echipele de fotbal pe care le agreau. Cu toate acestea, momentele de seninătate erau rare.

Sabotajul era o activitate înfloritoare, iar prizonierii povesteau ce pune la cale fiecare. Umplerea ţevilor cu moloz şi slăbirea piuliţelor după trecerea inspecţiei erau fapte la ordinea zilei. Făceau intenţionat calcule greşite când pregăteau cimentul, având grijă ca amestecul să iasă prea greu şi să ducă la apariţia crăpăturilor în structurile pe care le ridicau. Un electrician polonez conectă reţeaua electrică la sistemul de alimentare cu apă şi apoi dispăru. Altul făcu rost de un fluier şi provocă nenumărate întreruperi în procesul de lucru, fluierând de fiecare dată când nu-l vedea nimeni. Oamenii făceau tot posibilul ca tot ce ar fi putut să meargă prost chiar să meargă prost.

Prizonierii erau în mod constant supuşi abuzului, iar tensiunea creştea tot mai mult. Odată, un gardian din SS dădu buzna în atelier şi luă la bătaie un prizonier evreu. După ce îl lovi de mai multe ori cu picioarele şi cu pumnii, îl împinse într-un prizonier britanic. Soldatul izbucni şi se năpusti asupra gardianului, punându-i pumnul în faţă.

- Idiot nenorocit! îi strigă, stropindu-l cu salivă în li mp ce urla.

Gardianul duse mâna spre armă, dar alţi prizonieri interveniră şi se interpuseră între el şi camaradul lor. în acel moment, absolut orice s-ar fi putut întâmpla, dar până la urmă gardianul puse arma înapoi în toc şi se îndepărtă.

Asemenea incidente se încheiau adesea oribil. Pe când se îndreptau spre locul de muncă, un grup de prizonieri trecu pe lângă o

tânără care se chinuia cu o oală plină cu supă. Unul dintre soldaţi, pe nume Campbell, se oferi s-o ajute, dar fu bătut pe umăr aproape imediat de un gardian din SS, care-i spuse să i-l dea înapoi fetei. Soldatul refuză neclintit. Fără să ezite o clipă, gardianul îl împunse cu baioneta. Băiatul păru mort chiar înainte de a se prăbuşi la pământ, dar până la urmă supravieţui. Nu ştiai niciodată cât poţi să forţezi nota cu un gardian din SS.

Altădată, în bucătărie, un tânăr evreu ridică de pe jos o coajă de cartof şi o mâncă. Fu văzut de o poloneză, o *fal- sche Deutsche,* care îl lovi şi-l doborî la pământ. Apoi, începu să-l lovească cu orice îi căzu în mână, uciderea tânărului fiind împiedicată de intervenţia câtorva prizonieri britanici.

În general, prizonierii de război ajutau ori de câte ori acest lucru era posibil, deşi de cele mai multe ori nu reuşeau mare lucru. Un soldat fu abordat odată de un tânăr evreu care-i ceru o „bucăţică" de ţigară. I se răspunse vesel că este prea tânăr ca să fumeze, iar băiatul spuse că cere pentru tatăl lui, care era chirurg, şi pentru fratele său mai mare. Când fu întrebat cum de stăpâneşte atât de bine limba engleză, tânărul povesti cum, înainte de război, obişnuia să petreacă şase luni din an în Cromer, lângă Great Yarmouth. Soldatul îi dădu ultima lui ţigară.

Altădată, doi prizonieri merseră la bucătării pentru a lua supa şi mituiră un ajutor de bucătar ca să adauge cifra „1" la „25", număr ce reprezenta raţiile înscrise pe foaia de

comandă. Cei zece evrei care lucrau cu ei în ziua aceea devorară surplusul de raţii.

Un prizonier de război scăpă de o bătaie severă amestecându-se repede printre alţi prizonieri după ce-i înfruntase pe gardieni. Mai târziu, primi un bilet de la o tânără ucraineană care îi admirase curajul. Puse să-i fie tradus mesajul: „Ai grijă. Nu deveni o floare de la Auschwitz.” Lângă intrarea în perimetrul camerelor de gazare existau câteva enorme paturi de flori. Devenise un obicei ca fiecare evreu să ia cu el o floare pe drumul spre moarte. Acest lucru era cunoscut în lagăr, aşa că mesajul fu înţeles pe deplin de către soldat. Altă întâmplare impresionantă avu loc în ziua în care în lagăr sosi un camion plin cu evreice. După înfăţişarea sănătoasă, era evident că abia fuseseră arestate. Atenţia prizonierilor fu imediat atrasă de ele. Femeile cântau în idiş cu voci atât de frumoase, încât soldaţii amuţiseră. Erau frumoase şi curajoase, iar Arthur se luptă cu lacrimile care-i stăteau în gât. Aveau voci de îngeri mânaţi spre Iad, gândi el.

în ciuda tratamentului de care aveau parte din partea gardienilor, mai ales a celor din SS, nu toţi germanii din lagăr erau priviţi la fel. Un supervizor din rândurile Wehrmachtului câştigase respectul prizonierilor. Era mai în vârstă decât majoritatea şi îi trata pe soldaţi cu respectul cuvenit unor camarazi. în una dintre zile, tocmai când pleca acasă, în Köln, în permisie, prizonierii îi aduseră un pachet. Ştiind ce greu o duc germanii de rând, îi făcură cadou două pachete de ţigări, două ciocolate şi o bucată de săpun. Conştient de câtă nevoie

aveau ei înşişi de aceste raţii, bărbatul fu copleşit de gest şi izbucni în plâns.

în iulie 1944, apărură zvonuri cum că ar fi existat o tentativă de asasinat asupra lui Adolf Hitler. La început, se spunea chiar că ar fi mort, dar nu după mult timp se auzi că de fapt nici măcar nu fusese rănit serios. în august, sosi o personalitate la Auschwitz, însă acest lucru se întâmpla cu mulţi ani înainte ca Arthur să fi auzit de ea. în Amsterdam, membrii familiei Frank fuseseră arestaţi de Gestapo după ce stătuseră ascunşi timp de doi ani în podul casei lor. Printre cei trimişi în lagăr se număra şi fiica lui Otto Frank, Anne. Jurnalul ei urma să devină, mult timp după moartea ei, o mărturie puternică împotriva regimului antisemit din Germania fascistă.

Spre sfârşitul verii, germanii se aflau într-un dezavantaj tot mai mare. Debarcările din Normandia le dăduseră Aliaţilor un avantaj vital pe continent, iar până la sfârşitul lui august Parisul fu recucerit. Arthur nu ştia, dar acesta era începutul sfârşitului.Capitolul 10

Cam tot în această perioadă, un soldat poreclit „Corul” Taffy începu să le dea lecţii de canto câtorva colegi prizonieri, iar stilul lui strict de lucru avu ca rezultat un spectacol vocal splendid în cadrul concertului de colinde. Astfel de momente îi aminteau lui Arthur de biserica Holy Trinity de acasă, din Castle.

Sergentul major Innes, liderul prizonierilor britanici grav bătut de către cei din SS şi trimis ulterior în Lams- dorf, fusese înlocuit de sergentul major Charlie Coward, din Royal Artillery. Acesta era de loc din Edmonton, în nordul Londrei, şi fusese luat prizonier la Calais în 1940. Cu el sosiseră un număr mare de prizonieri şi, după ce îşi intră în atribuţii, convocă o întâlnire a tuturor liderilor barăcilor, printre care şi Jim Purdy. Jim le comunică băieţilor părerea lui Coward, şi anume că prizonierii par mai mult zombi decât soldaţi.

- Stai să mai treacă puţin timp, a zis unul, să vedem ce va avea de spus atunci.

Commonwealth-ul era bine reprezentat la întâlnire de George Randall, din Cape Town, şi de Ted Cockerell, din Australia. Planul lui

Coward era să dea germanilor impresia că totul este exact aşa cum ar trebui să fie, iar ei să continue strategia sabotajului. Era necesar să profite de orice ocazie pentru a pune beţe-n roate maşinăriei de război germane.

Fu adus în discuţie şi subiectul informatorilor, fiind menţionat numele unui soldat din Durham pe nume Mil- ler care servise în Regimentul Green Howards. Se pare că în urmă cu trei săptămâni sosise singur de la Lamsdorf şi trezise suspiciuni. Coward le spuse oamenilor să nu discute nimic în prezenţa lui şi le ordonă celorlalţi doi soldaţi din Green Howards prezenţi în lagăr să stea cu ochii pe el.

în acea perioadă, Coward putea să comunice cu ofiţerii de la Lamsdorf, aşa că trimise un mesaj cerând informaţii despre noul venit. între timp, cei doi soldaţi din Green Howards îl traseră de limbă nonşalant, cerându-i să le spună nume de ofiţeri şi mişcări de trupe, întrebări la care acesta răspunse cu reticenţă. într-un final, sosi şi răspunsul – nimeni pe nume Miller din Green Howards nu plecase din Lamsdorf către Auschwitz.

în dimineaţa următoare, câţiva merseră după Miller la latrină şi îl uciseră. Dispăru pur şi simplu în groapă. Germanii nu comentară nimic despre brusca şi definitiva lui dispariţie, fapt ce nu surprinse pe nimeni. Totuşi, pe câţiva îi uimi faptul că nemţii, de regulă foarte meticuloşi, aleseseră să-l plaseze pe Miller în Green Howards, unul dintre cele mai mici regimente şi, din această cauză, foarte uşor de verificat.

Caporalul Reynolds era un om blând din Midlands, foarte popular printre prizonieri. într-o dimineaţă geroasă, primi ordin de la un *Unteroffizier* din SS să se urce pe un stâlp de fier recent ridicat, fără cizme de cauciuc, trusă de căţărat sau mănuşi. Reynolds refuză din motive pertinente de siguranţă. Când îi întoarse spatele ofiţerului şi porni către camarazii săi, neamţul scoase pistolul. Băieţii strigară la el ca să-l avertizeze de pericol, dar Reynolds fu împuşcat în piept şi ucis pe loc.

Două zile mai târziu, Coward îi conduse pe băieţi la un cimitir din apropiere, unde Reynolds fu înmormântat cu steagul Marii Britanii peste sicriu şi toate onorurile militare posibile. Fu o ocazie plină de demnitate solemnă şi respect. Pe băieţi nu-i consolă deloc faptul că ofiţerul SS fu mutat din lagăr şi de atunci nu mai fu văzut niciodată. Arthur fusese bun prieten cu decedatul şi spera din tot sufletul ca ucigaşul să fi fost trimis pe frontul de est.

Cam în această perioadă, la începutul lui octombrie 1944, Arthur fu abordat de acelaşi muncitor polonez care îi făcuse rost de componentele radio. îi spuse că partizanii locali aveau nevoie de ajutorul câtorva prizonieri de război britanici de încredere. De la incidentul cu radioul, se convinseseră că Arthur este un astfel de om. Totuşi, încrederea nu era reciprocă. De când cu bătaia încasată, Arthur rămăsese cu un sentiment amar şi nu îl interesa prea mult faptul că polonezul nu avea nicio vină. Pe de altă parte, era convins că nu va

scăpa cu viaţă din Auschwitz şi era mereu tentat să profite de orice ocazie ca să le pună beţe-n roate celor care-l capturaseră. Aflase despre activităţile partizanilor, care includeau asasinări regulate ale ofiţerilor germani din oraşul învecinat Gleiwitz, şi se hotărî să se implice. Două zile mai târziu, se întâlni cu polonezul şi-i spuse că-l va ajuta.

Pe la ora 16.30 în acea zi, Arthur se afla singur în fabrică, verificând îndoiturile câtorva ţevi, când polonezul apăru şi îl duse în capătul extrem al clădirii. Era prima dată când mergea în partea aceea a fabricii. Acolo, găsiră mai multe cazane pline cu filtre ceramice. După ce a verificat cu nervozitate dacă îi vede cineva, polonezul făcu puţin loc în unul dintre ele, apoi îi spuse lui Arthur să intre înăuntru şi să aştepte să-l preia cineva. Arthur se supuse, deşi stătea foarte înghesuit şi inconfortabil.

Nu după mult timp, Arthur auzi cum ceilalţi prizonieri fură scoşi din fabrică şi adunaţi afară. Presupuse că polonezul va avea grijă ca numărătoarea prizonierilor să iasă cum trebuie. Arthur era tot mai îngrozit, nu avea idee în ce se băgase şi ce se va întâmpla mai departe. Nu ştia dacă i se va oferi ocazia să evadeze sau dacă nu cumva fusese atras într-o capcană.

După o oră, nu mai rezistă. Ieşi de sub muntele de filtre şi aşteptă lângă ascunzătoare, în fabrica pustie. Putea auzi lătratul câinilor în depărtare, dar nimic altceva. Rămase acolo ore întregi, neştiind ce sau pe cine aşteaptă, încă puţin şi ar fi renunţat, când auzi un sunet înfundat venind din umbră.

Speriat de moarte, văzu cum un om care tocmai ieşea din fabrică îi face semn cu capul să-l urmeze. înaintând în câmp deschis, trebuiau să fie atenţi la farurile care luminau solul şi să se ascundă când fasciculele de lumină se apropiau de ei. însoţitorul lui era tot polonez. Nu vorbea engleză, aşa că îi comunică prin semne să stea ascuns în spatele lui. Ieşiră pe sub gardul de sârmă de la Monowitz printr-un loc pregătit deja, apoi traversară un drum şi trecură de nişte tufărişuri. După o oră de mers, Arthur nu avea idee unde se află, dar era sigur că se îndepărtaseră de imensul complex de la Auschwitz. Sentimentul de libertate era strivit de frică şi anxietate.

Ajungând la alt drum, se întâlniră cu o camionetă veche. Urcând în spate, îşi dădu seama că împreună cu el mai evadaseră încă patru britanici – un soldat înalt poreclit Ginger, doi *geordies* (originari din Tyneside, în nord-estul Angliei) şi un băiat din Yorkshire poreclit Hali- fax. După o scurtă călătorie cu camionul, fură lăsaţi într-o mică dumbravă, unde îi întâmpină liderul partizanilor locali, pe nume Alex.

Alex era un bărbat imens, îmbrăcat cu o haină din piele de oaie şi o căciulă cu moţ pe cap. Nu vorbea o engleză strălucită, dar era singurul cu care se putea discuta, ceilalţi patru polonezi nevorbind nicio boabă de engleză. Alex le spuse că, din ziua în care schela căzuse pe atelier, şi-au dat seama de importanţa instalaţiei electrice. Aveau de gând să arunce atelierul în aer, iar sarcina lui Arthur şi a celor

patru camarazi ai săi era să ducă explozibilului în lagăr.

Au mers cu maşina până într-un anumit punct, după care au parcurs pe jos cea mai mare parte a drumului până la I.G. Farben. Aveau cu ei cutii cu explozibil, baterii, beţe de dinamită şi cabluri. Intrară în lagăr în acelaşi fel în care ieşiseră. Cei cinci britanici priviră cum polonezii pun fire în toată instalaţia electrică, după care îi ajutară să ducă firul până la gard. După ce ajunseră la o distanţă confortabilă, legară şi detonatorul.

Explozia se auzi înăbuşit, dar văzură şi auziră destul încât să ştie că au provocat stricăciuni considerabile. Fără să piardă timpul, cei zece bărbaţi se îndepărtară rapid de lagăr. Arthur fu cuprins de o euforie cum nu mai simţise de multă vreme.

înapoi în dumbravă, Alex nu permise să se aprindă focul, de frică să nu-şi trădeze poziţia, aşa că mâncară carne crudă. Arthur mesteca puţin şi apoi scuipa. Cu toate astea, era cel mai bun lucru pe care îl mâncase de foarte multă vreme. în afară de carne, au avut pâine albă, vin şi un şnaps local adevărat. Vorbiră plini de adrenalină despre misiune şi despre evadarea din lagăr.

Fură surprinşi şi uşor alarmaţi când mai târziu Alex îi anunţă că se vor întoarce la I.G. Farben în noaptea următoare, pentru a mai pune o tură de explozibil. Deşi grav avariată, instalaţia nu fusese distrusă. Cei patru fură de părere că este o misiune sinucigaşă. Erau

convinşi că, după succesul din prima noapte, fabrica va fi plină de gardieni.

Dormiră cât putură şi petrecură o mare parte din ziua următoare zgribuliţi în dumbravă, ca nişte iepuri speriaţi. Mâncarea era aceeaşi ca în noaptea dinainte, doar că în lumina zilei părea mai puţin apetisantă. Polonezii discutau între ei în limba lor, însă Arthur şi camarazii săi erau tensionaţi şi tăcuţi, speriaţi de ceea ce ar putea aduce noaptea care urma.

Alex era conştient de starea lor de spirit şi mai ştia că acum, afară din lagăr, erau nerăbdători să pună o cât mai mare distanţă între ei şi acel loc. Când îl abordară legat de acest subiect, le spuse cât de importantă este distrugerea completă a instalaţiei şi că, după ce treaba va fi dusă la bun sfârşit, îi va ajuta să fugă, cu toate mijloacele pe care le avea la dispoziţie.

În noaptea aceea, pe drumul înapoi spre lagăr, încărcaţi din nou cu fire şi explozibil, Arthur era convins că fie va fi ucis în următoarele ore, fie va fi prins şi bătut până se va afla la un pas de moarte. Foarte puţine cuvinte fură spuse în timpul acelei călătorii. Misiunea se dovedi a fi la fel de reuşită ca cea din noaptea precedentă. Arthur fu uimit că nu sunt aşteptaţi de un comitet de primire. Odată reveniţi în siguranţă în tabăra lor improvizată, Arthur şi ceilalţi băieţi abordară din nou subiectul evadării, însă răspunsul lui Alex fu departe de a-i mulţumi.

- Domnilor, se întâmplă foarte rar să am zece oameni foarte buni cu care să fac treabă. Trebuie să provocăm cât mai multe daune posibile. încă o misiune. După aceea plecaţi. Vă ajut.

Nu avură altceva de făcut decât să se supună. Era inutil să se aventureze într-o călătorie atât de dificilă fără ajutorul partizanilor. Erau, de asemenea, extrem de conştienţi că se află în continuare în plin război, că sunt soldaţi şi că Alex luptă cu acelaşi inamic ca şi ei, asumându-şi aceleaşi riscuri.

Capitolul 11

În cea de-a treia seară, se aprovizionară din nou şi porniră alături de camarazii lor polonezi, în care acum aveau încredere deplină. Erau deja familiarizaţi cu terenul şi, nu după mult timp, Arthur recunoscu drumul către fabrică. Nu-i venea să creadă că merg acolo pentru a treia noapte la rând. Bărbaţii schimbară priviri pe furiş, toţi gândeau la acelaşi lucru.

Se strecurară pe sub gard, puseră încărcăturile de explozibil şi se îndepărtară. Din nou, nu întâlniră niciun pic de opoziţie. Arthur era plin de admiraţie faţă de partizanii polonezi şi fu convins într-un final de profesionalismul lor. în noaptea aceea, nu numai că au distrus ce mai rămăsese din instalaţia electrică, ci au şi sabotat străduniile nemţilor din ultimele 48 de ore de a o reconstrui. Locul era atât de distrus,

încât multă vreme ar fi fost dificil să mai construieşti ceva acolo.

La întoarcere, Alex le spuse din nou că trebuie să mai îndeplinească „încă o misiune". Dădea semne clare că de această dată se va ţine de cuvânt. îi întinse unuia dintre *geordies* o hartă aproximativă a zonei, pe care fuseseră marcate anumite zone.

- Mâine veţi pleca de aici, le spuse.

- Nu mai putem merge din nou la instalaţie, zise Arthur, nu a mai rămas nimic din ea.

Alex zâmbi.

- Nu, acolo am terminat.

Voiau să-l creadă. în a patra zi, tensiunea crescu când îşi dădură seama că în câteva ore vor porni în noua misiune. Pentru că seara nu aveau lumină, Arthur îşi schimbă rutina şi începu să citească din Biblie în timpul zilei. îi era greu să se concentreze, totuşi. Se ruga pentru pace, pentru sfârşitul războiului şi pentru evreii chinuiţi din lagăr, dar nivelul adrenalinei creştea şi îi era greu să se gândească la altceva decât la promisiunea libertăţii viitoare.

înainte de a pleca din tabără, Alex îi îmbrăţişă şi le strânse mâna. Cuvintele rostite de el le-au oferit certitudinea că este un om bun, în aceeaşi măsură în care este om de cuvânt.

- După noaptea aceasta, nu ne vom mai vedea, spuse el, şi s-ar putea ca mai târziu să nu mai avem ocazia să ne luăm rămas-bun. Vă mulţumesc pentru tot ce faceţi pentru ţara mea. Succes!

Până şi polonezii care mergeau cu ei în noaptea aceea le strânseră mâna. Era posibil să nu mai aibă această ocazie mai târziu. Nu înţelegeau ce-şi spun, dar nu era nevoie de traducere.

Plecară din dumbravă şi se îndreptară spre Auschwitz, de data aceasta mergând spre est de Monowitz. Britanicii se bucurară de această schimbare, fiind siguri că îşi epuizaseră norocul în cealaltă direcţie. Pe măsură ce înaintau, devenea evident că se apropie de unul dintre sectoarele evreieşti, iar Arthur îşi aminti un zvon pe care-l auzise cu ceva vreme în urmă, despre planificarea unei evadări în masă. Poate că misiunea din acea noapte coincidea cu acel plan. Era o variantă plauzibilă, având în vedere echipamentul pe care-l aveau cu ei. Nu luaseră explozibili. E adevărat că britanicii nu cărau nimic, dar Arthur bănuia că printre uneltele pe care le duceau polonezii se aflau şi cleşti pentru tăiat sârmă. Era neobişnuit de linişte, se auzea doar lătratul câinilor în depărtare.

Apoi, deodată, când mai aveau doar câteva sute de metri până la gard, mai multe faruri puternice se aprinseră, orbindu-i şi luminând zona ca în miezul zilei. În câteva secunde, tiruri de mitraliere şi focuri puşti se abătură asupra lor. După uimirea din primele clipe, fugiră să se ascundă cât de repede putură. Arthur se aştepta să simtă dintr-o clipă în alta durerea ascuţită a gloanţelor în spate. Lângă el se a II au cei doi *geordies* care, pe rând, se împiedicară şi căzură, apoi se ridicară şi continuară să alerge. Arthur simţi din nou că se află la un pas de moarte, de data aceasta însă nu i se derulară prin faţa ochilor imagini cu

casa şi cu cei dragi. Negândindu-se deloc la piciorul beteag, fugi cât putu de i cpede. Doctorul Booth ar fi fost impresionat.

După câteva minute, focul mitralierei încetă şi se prăbuşiră toţi la pământ extenuaţi, abia putând să mai respire. Arthur şi cei doi *geordies* se despărţiseră în întuneric de restul grupului, aşa că nu ştiau unde se află ceilalţi. Timp de câteva minute, nu putură schimba nicio vorbă.

Gândindu-se după aceea, căzură de acord că focul nu fusese direcţionat către ei. Erau ţinte uşoare şi, din câte ştiau, nimeni nu fusese lovit. Părea mai plauzibil faptul că germanii fuseseră informaţi despre evadare şi aprinseseră luminile în momentul în care evreii urmau să-i întâlnească pe partizani. în haosul care urmă, reuşiseră să scape şi era foarte posibil să nu fi fost văzuţi.

Aşteptară să apară polonezii, Ginger şi tânărul din Yorkshire şi cercetară cu grijă împrejurimile, dar nici urmă de ei. Erau singuri. Gândindu-se la ce se întâmplase în nopţile anterioare, Arthur înţelese că distrugerea instalaţiei electrice făcea parte din planul de a reduce la minimum cantitatea de lumină disponibilă în momentul evadării. în acest sens, eşuaseră. Nemţii fie folosiseră o instalaţie din altă parte a lagărului, fie nu depindeau de ea când era vorba despre securitate.

Ceea ce nu ştia Arthur era că evenimentele din acea noapte reprezentară singura ocazie în care un număr considerabil de prizonieri evrei reacţionaseră împotriva regimului de la Auschwitz. Aproximativ 860 de evrei, în special

cei înzestraţi cu diverse aptitudini, munceau în zona camerelor de gazare şi a crematoriului. Cunoscuţi sub numele generic de *Sonderkommando* (divizia specială), aveau printre îndatoriri şi sarcina macabră de a debarasa locul de cadavrele camarazilor evrei. Acolo se petrecea cel mai degradant şi mai oribil lucru din tot lagărul, dar, pentru scurta perioadă în care lucrau acolo, aveau parte de un tratament oarecum preferenţial. în general, bătăile erau mai blânde, iar raţiile erau suficiente, atât cât să-i ţină în putere.

După patru luni, pentru a reduce riscul ca lumea să afle vreodată ce se întâmplă la Auschwitz, întreaga divizie era exterminată şi înlocuită. Mulţi observară opoziţia minimă a evreilor faţă de opresiunea regimului nazist, însă bărbaţii din acest grup hotărâseră să nu meargă supuşi la moarte. Folosindu-se de armele primite de la partizani, plănuiseră să omoare tot ce le stă în cale şi să evadeze. Evadarea eşuă, dar nu înainte ca 70 de ofiţeri şi gardieni din SS să fie ucişi, în ziua aceea, niciun evreu din *Sonderkommando* nu supravieţui, dar măcar îşi redobândiră demnitatea.

Cei trei britanici au decis să o ia din loc, însă, neavând idee unde se află, nu ştiau încotro s-o apuce. Aveau harta aceea improvizată pe care Alex i-o dăduse unuia dintre *geordies,* dar era imposibil să-şi ia repere în întuneric. Prioritatea era totuşi să se îndepărteze de lagăr, aşa că până la răsăritul soarelui reuşiră să parcurgă mai mulţi kilometri. Când se crăpă de ziuă, se ascunseră într-un şanţ şi plănui- ră ce

vor face mai departe. Hotărâră să meargă noaptea şi să se odihnească în timpul zilei. Cealaltă problemă urgentă era hrana. Se gândiră că singura posibilitate realistă de a găsi mâncare este să intre pe micile terenuri ale fermelor locale şi să caute legume.

în cea de-a doua noapte, progresară destul de mult. Dimineaţa, găsiră un soi de legume pe care le luară drept napi, dar care erau de fapt rădăcini de sfeclă, o legumă tare şi fără gust pe care localnicii le foloseau ca nutreţ pentru animale. Avea gust de paie şi se dovedi a fi până la urmă complet necomestibilă. Pentru ca lucrurile să fie şi mai complicate, a început o ploaie care a durat două zile. Erau uzi până la piele, le era frig şi foame şi aveau moralul la pământ. Luară în calcul varianta de a bate la uşa unei case, dar se temeau să nu fie turnaţi. Cel mai înalt dintre cei doi *geordies* ştia puţină germană şi avea încredere în şansele lor de izbândă, văzând de câte ori era posibil partea bună a lucrurilor. Prietenul lui, pe care Arthur îl întâlnise de mai multe ori în lagăr, era exact opusul, pesimist şi întunecat, mereu convins că fiecare oră era cea din urmă petrecută în libertate. Pe Arthur îl obosi repede această continuă lamentaţie.

Planul de a sta ascunşi în timpul zilei funcţiona; nu văzură şi nu auziră pe nimeni niciodată. După mai multe zile în care nu mâncaseră aproape nimic, Arthur era mai deznădăjduit decât îşi amintea să fi fost vreodată. într-o dimineaţă, urcară în vârful unui deal şi priviră în valea de jos. în partea stângă

se vedea un mic sat. Hotărâră că nu au de ales decât să meargă acolo şi să se predea. Dacă asta însemna că vor fi duşi înapoi la Auschwitz, vor trebui să accepte acest lucru. Alternativa era să moară de foame.

Trecură pe lângă semne rutiere care indicau că se află în Cehoslovacia, dar nu ştiau cum se cheamă satul. Era o aşezare foarte mică, în plină pustietate. Se gândiră că e puţin probabil să găsească nemţi acolo. Porniră pe o cărare care ducea printr-o poartă şi ieşea la drum. Abia ajunseră la prima clădire din sat, când fură întâmpinaţi de un poliţist cu o armă în mână. Când li se ceru socoteală, *geordie* cel înalt spuse în germană că sunt refugiaţi cehi. Atunci, ofiţerul îl asaltă cu o sumedenie de întrebări în limba lui natală, la care tânărul *geordie,* complet incapabil să răspundă, începu să zâmbească neputincios.

Ofiţerul îi duse la primăria satului, unde recunoscură că sunt prizonieri de război britanici şi că evadaseră din Auschwitz. Ofiţerul anunţă imediat autorităţile germane, însă avu decenţa să-i hrănească şi să le pună la dispoziţie toate facilităţile pentru a se spăla. îi povestiră poliţistului despre tratamentul evreilor la Auschwitz: sclavia, brutalitatea, lipsa mâncării şi, bineînţeles, camerele de gazare şi crimele. Ofiţerul dădea din cap înnegurat. Nu spuse nimic, părea că ştie toate aceste lucruri.

Se aşteptau să fie ridicaţi în câteva ore, dar în ziua aceea nu văzură nici picior de neamţ. Se culcară şi aşteptară din nou a doua zi. Erau bine hrăniţi şi trataţi civilizat. Deşi reprezentau

o curiozitate pentru localnici, erau înconjuraţi de ospitalitate şi primeau mâncare în dar. Erau trataţi cu respect de către autorităţi, iar ofiţerul îi escorta prin sat pentru a-şi face exerciţiile fizice. Primiră o pereche de cărţi de joc, o tablă pentru aruncarea la ţintă şi o mică masă de biliard, iar mâncarea era cea mai bună de care avuseseră parte de când plecaseră de acasă. Cazarea era, de asemenea, mai mult decât satisfăcătoare.

Zilele treceau şi niciun semn din partea autorităţilor germane. îi chinuia gândul că, mai devreme sau mai târziu, vor fi duşi înapoi la Auschwitz, dar se bucurau cât puteau de mult de bunătatea oamenilor din satul ceh.

Trecură două săptămâni încheiate până îşi făcură apariţia nemţii

.Capitolul 12

Plecarea din sat fu emoţionantă. Nu ştiau ce se va întâmpla la întoarcerea în lagăr, se aşteptau la ce e mai rău. Călătoria dură două zile, timp în care nu schimbară prea multe cuvinte între ei. Se temeau mai ales că vor fi consideraţi colaboratori la încercarea de evadare a evreilor şi că vor suferi consecinţe pe măsură. Perioadele lungi de tăcere dintre cei trei bărbaţi făceau să crească tensiunea în spatele camionului german, în asemenea măsură încât Arthur era sigur că un observator ar fi putut să o taie cu cuţitul proverbial. Deodată, camionul se opri în plin câmp, aparent fără motiv. Britanicii schimbară priviri

îngheţate; erau la curent cu practica populară printre nemţi de a opri într-un loc pustiu pentru a-i ucide pe Aliaţi. E uşor de imaginat reacţia tinerilor când îşi dădură seama că nemţii opriseră doar pentru a-şi goli vezicile.

Ajungând înapoi la Monowitz, coborâră din camion şi îşi strânseră mâinile, fiind convinşi că este ultima dată când se văd. îi lăsară la poartă, unde li se spuse să se întoarcă la barăcile lor şi să aştepte noi ordine, fapt care îi surprinse. Arthur stătea în altă baracă decât cei doi *geordies* şi, întorcându-se singur, nu avea nici cea mai vagă idee ce se întâmplă.

În baracă se afla un singur prizonier, care abia dacă şi-a ridicat capul la apariţia lui.

- Cum a fost? întrebă indiferent.

Nu era un mod prea potrivit de a întâmpina un om care evadase şi apoi fusese prins. Lui Arthur îi treceau prin cap o mie de întrebări.

- Bine, răspunse el prudent.

Şi deodată înţelese. Nimeni nu ştia că evadaseră. De ce? Nu putea fi decât un singur motiv, iar Arthur înţelese că trebuie să-i avertizeze pe cei doi prieteni înainte să se dea de gol. Abia ajunse la uşă, când unul dintre ei dădu buzna în baracă.

- Arthur, spuse el încet şi repezit, să nu spui nimic! Toţi cred că am fost duşi la muncă în altă parte!

- Ştiu, replică Arthur, asta nu poate însemna decât un lucru. Este o muşamalizare a Wehrmachtului. Dacă cei din SS află că am evadat, nu vom fi singurii cu ştreangul la gât. Vor avea de suferit şi câţiva din ofiţerii superiori germani.

- Ai dreptate! Se vor preface că nu s-a întâmplat nimic!

După tot ce se întâmplase după ce fuseseră luaţi prizonieri, mai că nu le venea să creadă ce noroc au. Arthur nici nu concepuse că ar putea să coboare din camion şi să se întoarcă la baracă ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

- Arthur, unde ai fost? Ce ai făcut?

Arthur simţi îngrijorarea în tonul copilăros şi sincer al lui Alan Blades. Tânărul îl îmbrăţişă afectat pe protectorul său, iar Arthur simţi cum îl îneacă lacrimile în faţa acestei manifestări de afecţiune, dându-şi totodată seama de responsabilitatea pe care o avea faţă de prietenul său din Norfolk. Absenţa lui de aproape trei săptămâni îi provocase lui Alan o îngrijorare teribilă.

Sergentul major Coward avea cu totul alt stil faţă de predecesorul său, Innes. Acesta din urmă nu ar fi permis ca oamenii săi să lucreze la liniile ferate de garare de la fabrica Buna, considerând că acest lucru reprezintă o încălcare directă a convenţiei de la Geneva. Coward, pe de altă parte, era extrem de mulţumit că soldaţii munceau acolo, văzând în aceasta o oportunitate perfectă de sabotaj: pietre şi nisip ajunseră în cutiile punţilor, găuri îşi făcură apariţia în tavanele vagoanelor, provocând stricăciuni echipamentelor, iar plăcuţele pe care era menţionată destinaţia fură schimbate între ele, astfel încât provizii vitale pentru frontul de est ajunseră în Olanda, în timp ce sute de cutii cu vopsea fură trimise în Rusia.

Vedeau tot mai des trecând pe deasupra capetelor avioane American Flying Fortress, în timpul bombardamentelor aeriene. Sirena antiaeriană pornea de fiecare dată, iar managerii fabricilor şi gardienii fugeau în adăposturi, adesea lăsându-i pe prizonieri să decidă singuri dacă vor să-i urmeze sau nu. Odată, sirena începu să sune tocmai când la I.G. Farben sosise un inginer pe o motocicletă BMW. După ce o parcă, fugi să se adăpostească. Tentaţia fu prea mare pentru Arthur. Porni motorul şi se plimbă cu ea prin tot lagărul. Când o aduse înapoi, îi dezumflă roţile şi îi puse pământ în rezervor. Când se întoarse la camarazii săi, fu aplaudat şi ovaţionat.

Posesorul motocicletei îi chemă într-o zi pe Arthur şi pe încă cinci colegi de-ai săi şi le spuse că ţevile pe care le instalaseră vor fi supuse unui test de presiune şi că, dacă nu vor trece testul, vor fi toţi împuşcaţi. Inginerul ştia că acei câţiva bărbaţi din faţa lui erau singurii care puteau fi vinovaţi de sabotaj, iar nemţii începuseră să obosească din cauza repetatelor lor încercări de a provoca stricăciuni. Oamenii ştiau că până aici le-a fost. Sistemul nu avea nicio şansă să treacă nici cel mai superficial test de presiune. Umpluseră fiecare ţeavă cu pietre de diverse dimensiuni şi cu pământ, iar Arthur însuşi montase două fianşe fără şuruburi.

Apăru şi ofiţerul SS pe care Arthur îl înfruntase în prima zi de muncă şi, din punctul lui de vedere, joaca se terminase. Peste câteva minute, urma să fie împuşcat. Na- taşa veni la

Micul Negricios. Ştia ce făcuseră şi înţelese că în curând va muri.

Inginerii făceau pregătiri pentru începerea testului. Inima lui Arthur o luă la goană şi, din nou, imagini din trecut şi cu cei dragi îi apărură în minte. în Saint Valery şi în Bardiyah, viaţa îi trecuse prin faţa ochilor în clipele în care a crezut că va muri. Deşi circumstanţele erau foarte diferite, Arthur era de data aceasta sigur că nimic nu-i va mai putea salva, iar imagini de acasă îi răsăriră din nou vii în minte.

Deodată, sirena antiaeriană începu să sune şi testul de presiune fii amânat. Era doar un mic moment de respiro pentru prizonieri. După ce avionul va fi trecut, se vor întoarce în fabrică şi testul va fi reluat. Primiră ordin să intre în adăposturi. Faptul că adăpostul lor era complet inadecvat pentru scopul pentru care era folosit conta prea puţin pentru cei şase bărbaţi condamnaţi care se refugiara înăuntru. Vorbeau cu nervozitate între ei şi aşteptau blestemata de undă verde.

în acea clipă, auziră şuieratul inconfundabil al bombelor în cădere, urmat de o explozie asurzitoare. Toţi fină surprinşi de această turnură de situaţie. Până atunci, avioanele se întorceau goale din raiduri. Puteau doar să presupună că bomba rămăsese probabil înţepenită şi pilotul reuşise abia atunci să elibereze încărcătura mortală.

Oricare ar fi fost cauza, avionul a plecat, iar sirena a sunat. Acest sunet binevenit de obicei nu aducea uşurare celor care aşteptau testul de presiune. Arthur mai avea cel mult 15 minute de trăit.

Uşile adăpostului se deschiseră şi Arthur ieşi cu greu afară. Priveliştea care i se înfăţişă înaintea ochilor îi tăie respiraţia. Una dintre bombe căzuse prin acoperişul clădirii BAU 38, aruncând în aer întregul fronton din spate. Zeci de ţevi deformate se vedeau mişcându-se peste tot, iar fumul învăluia fabrica într-un nor negru. Uitându-se în jur, la ce putea cuprinde cu privirea din cei 40 km^2 ai lagărului, văzu că o singură clădire fusese lovită, cea în care urma să aibă loc fatidicul test de presiune. Cei şase bărbaţi condamnaţi fură nevoiţi să-şi stăpânească pe moment bucuria, dar sărbătoriră zgomotos şi îndelungat imediat ce ajunseră înapoi în barăcile lor. Până atunci, nicio bombă nu fusese lansată asupra lagărului, iar prima dată când acest lucru se întâmplă, fu pentru Arthur cea mai importantă dovadă a unei intervenţii divine.

Din acea zi, nemţii recurseră la un şiretlic ingenios pentru a reduce pagubele provocate de bombardamentele aeriene. De câte ori apăreau avioanele, eliberau o ceaţă densă din cilindrii amplasaţi în spatele unor camioane. Aceste vehicule erau parcate în locuri lipsite de importanţă din lagăr, dar dădeau impresia că ascund ceva. Avioanele erau atrase în acest fel

către acele zone. Oricât de inspirată ar fi fost strategia, era ca şi cum ai închide uşa grajdului după ce calul a fugit, întrucât clădirea BAU 38, una dintre cele mai importante din lagăr, fusese complet distrusă

.Capitolul 13

Existau două radiouri ilegale în lagăr şi, până în mai

1944, devenise evident că nemţii pierdeau războiul. Acest lucru a determinat o creştere în ritmul exterminării prizonierilor evrei, cei mai mulţi dintre ei fiind unguri. În fiecare zi ajungeau în lagăr până la 65 000 de evrei, înghesuiţi în 5 000 în trenuri de câte 50 de vagoane. Veneau câte opt trenuri pe zi, urmate de alte cinci în fiecare noapte.

Pentru a-i linişti pe noii sosiţi, evreii erau făcuţi să creadă că sunt relocaţi, iar unora li se spunea chiar că vor fi eliberaţi prin intermediul Crucii Roşii în schimbul prizonierilor germani. Astfel liniştiţi, erau conduşi fără probleme spre camerele de gazare, dându-şi seama de înşelăciune abia când era prea târziu. Arthur auzi că genocidul căpătase asemenea proporţii, încât un gardian din SS nu mai putu suporta. Lucrând în proximitatea camerelor de gazare, îşi pierdu minţile şi într-o zi intră acolo şi fu la rândul lui gazat.

Un nou-venit fu cazat în baraca lui Arthur. îl chema Evans şi trezi suspiciuni imediat ce sosi. Era civilizat, educat şi remarcabil de bine hrănit. Datorită inteligenţei lui, primi porecla Profesorul. Le spuse că fusese asistentul patolog al unuia dintre cei mai buni chirurgi din Canada, dar, cum se întâmpla de obicei la Auschwitz, povestea fii tratată cu scepticism.

La sfârşitul verii anului 1944, ofiţeri ai Wehrmach- tului din afara lagărului au adus în fiecare baracă a Aliaţilor pliante pe care scria „înrolaţi-vă şi luptaţi împotriva ruşilor". Britanicilor li se cerea să se alăture Luptătorilor pentru libertate de pe frontul de est şi să lupte alături de autorii acestor atrocităţi. Corul unanim de huiduieli şi fluierături nu fu exact răspunsul pe care aceşti recrutori disperaţi doreau să-l audă. Facţiuni ale altor naţionalităţi cedară în faţa propagandei naziste şi, din acel an, armata germană şi trupele SS avură divizii de infanterie uşoară alcătuite din aşa-numiţi „voluntari din est". Alte câteva divizii şi brigăzi alcătuite din norvegieni, francezi, olandezi şi albanezi luptară, de asemenea, de partea svasticii. Şi pe lângă Arthur şi colegii săi s-a insistat la locul de muncă, dar, din câte ştia el, niciun prizonier de război britanic nu s-a alăturat cauzei naziste.

Pe măsură ce toamna se apropia, veştile de pe front erau tot mai bune, astfel că se luă decizia organizării festivalul *Gala Day*. Arthur se alătură corului lui Taffy, ai cărui membri tratau repetiţiile cu o dedicaţie şi un entuziasm rezervate în mod normal unui eveniment de talia festivalului Llangollen Eisteddfod. Ştiri despre tot mai multe victorii ale Aliaţilor făcură ca pregătirile să meargă tot mai bine, uneori fiind greu de crezut că se află într-un loc în care moartea şi decadenţa erau atotprezente. Pentru ziua galei, fuseseră pregătite un joc de tras la

ţintă, un mic sens giratoriu şi o serie de spectacole ingenios create, seara urmând să se joace pantomimă. Sărbătoarea ar fi fost un mare succes dacă nu ar fi avut loc cea mai mare tragedie care îi lovi pe britanici în timpul prizonieratului de la Auschwitz.

Data fixată era 20 august 1944. în prima parte a du- pă-amiezii, în plină voie bună, fură întrerupţi de sirenele antiaeriene. Lagărul fiind acum bombardat în mod constant, toţi se îndreptară spre adăposturile din cărămidă, ale căror intrări în pantă erau închise cu uşi metalice. Arthur aşteptă la intrare împreună cu Spud Murphy, din North- wich, gata să închidă uşile imediat ce toţi soldaţii repartizaţi acelui adăpost intrau înăuntru. Imediat ce închiseră uşile, auziră un şuierat puternic, urmat de o explozie teribilă. Pământul se zdruncină, iar partea din spate a adăpostului încasă o lovitură directă şi se prăbuşi.

în adăpost erau înjur de 150 de prizonieri şi aproape toţi fură răniţi, într-un fel sau altul. Arthur şi Spud deschiseră imediat uşile. înăuntru, aerul era plin de praf, iar Arthur auzi o voce din spate chemând pe oricine avea experienţă de miner. Atât Spud, cât şi Arthur crezură că au urinat în pantaloni, dar, uitându-se mai cu atenţie, văzură că sunt murdari de sânge de la o multitudine de răni minuscule provocate de şrapnel.

în câteva secunde, sosiră mai mulţi băieţi cu păr blond şi ochi albaştri, membri ai

Tineretului Hitlerist, iar în orele care urmară lucrară cot la cot cu ceilalţi pentru a-i elibera pe prizonierii prinşi sub dărâmături. Un medic pe nume Harrison îl operă pe un tânăr care avea în cap o gaură de dimensiunea unei mingi de tenis. îl lăsă ţinând rana cu o pensă.

- Ţine-o aşa, fiule, îi spuse, o să ajute.

Arthur ajută la scoaterea tânărului ghinionist afară, apoi îl urcară într-un camion cu care cei grav răniţi fură
duşi la spitalul din Oswiecim. Evenimentele din restul zilei fură anulate, iar cei rămaşi în lagăr deplânseră pierderea a 15 camarazi.

Unul dintre ei era Marele Negricios, din Regimentul Royal Engineers, originar din Midlands, cel care impresionase pe toată lumea cu abilitatea lui de a muta boilerele. Fusese un om profund şi un inginer strălucit, admirat de toată lumea. O altă mare pierdere a fost Micul Negricios, din Essex, tânărul îndrăgostit de ucraineana Nataşa. Pentru ea, moartea lui a însemnat suferinţă cruntă.

Arthur trecu pe lângă o baracă şi i se păru că aude un geamăt. Era baraca unde ar fi trebuit să aibă loc panto- mima. Când intră, observă că o parte din lemnăria de pe tavan căzuse din cauza forţei exploziei. Sub lemne se afla Billy Griffith, din Birmingham. Ignorase sirenele pentru a termina pregătirile pentru spectacol şi plătise pentru asta. Arthur se aplecă să vadă dacă e teafăr şi fii întâmpinat de un zâmbet larg cât toată faţa. Chiar şi la

ananghie, acest comediant înnăscut putea să zâmbească şi să vadă partea bună a lucrurilor.

- Fir-ar să fie, Brummie, spuse Arthur, nu pari să ai prea multe motive de bucurie.

- N-aş spune asta, Arthur, replică el, e prima dată când fac să cadă casa pe mine!

Aşteptaseră cu nerăbdare această zi şi totul se încheiase cu o tragedie. Era sfâşietor să te gândeşti că acei 15 oameni înduraseră atâtea doar ca să sfârşească ucişi de bombele propriilor aliaţi. Rănile grave făcură ca numărul victimelor să crească la 38. Acest număr apăru într-un raport al serviciilor secrete germane şi, din motive de propagandă, fu distribuit şi către alte lagăre din regiunea
Silezia. Cu alte cuvinte, ca dovadă a metodelor inumane adoptate în război de forţele americane.

Când rămase singur, Arthur plânse fără reţineri.

În aceste momente, asistentul patolog Evans a avut ocazia să demonstreze că ceea ce susţine este adevărat. Alături de Harrison, îi ajută fără odihnă pe cei grav răniţi. Numărul morţilor ar fi fost mult mai mare fără priceperea şi voinţa celor doi, iar la sfârşit oamenii semnară o scrisoare de mulţumire care le fu înmânată amândurora.

Morţii fură expuşi, pentru ca fiecare să-şi poată lua rămas-bun. Două zile mai târziu, avu loc o mică ceremonie religioasă, iar trupurile fură urcate într-un camion îmbrăcat în steagul

Marii Britanii. Au fost duşi apoi la cimitirul parohiei locale din Oswiecim şi îngropaţi lângă un zid, într-un mormânt comun. Cincisprezece prizonieri primiră permisiunea să asiste la înmormântare. în 13 septembrie 1944, mormântul a fost lovit de o bombă a forţelor aeriene americane în timpul bombardamentelor asupra fabricii I.G. Farben, fiind complet distrus.

Marţea, la ora 10.30, odată la două săptămâni, prizonierii auzeau cum pleacă trenul cu combustibil către frontul de est. Când Arthur sosise în lagăr în primăvara lui 1943, fabrica de benzen aflată în colţul cel mai îndepărtat al complexului Buna se afla deja în plină activitate. Această fabrică trebuie să fi jucat un rol important în avansarea armatei germane pe teritoriul rusesc. într-o zi, un avion al Royal Air Force a aruncat pliante prin care li se cerea nemţilor să oprească trenurile. Marţea următoare, prizonierii britanici aşteptară cu sufletul la gură să vadă dacă avertismentul va fi luat în considerare, dar trenul îşi respectă programul obişnuit.

Noaptea următoare, avioanele bombardară fabrica timp de o oră întreagă. Când, într-un final, prizonierii ieşiră din adăposturi, focurile luminau noaptea ca în miezul zilei. Puţin după aceea, un avion al RAF aflat în recunoaştere îşi înclină aripile în semn de reuşită a misiunii. În timp ce britanicii ovaţionau şi săreau în sus de fericire, pilotul avionului putu fi văzut ridicând pumnul în semn de victorie. În timp ce oamenii

se uitau spre cer, Arthur fii înghiontit de unul dintre camarazi.

- Ce crezi că ne spune? Arthur îl privi şi dădu din cap.

- Ne spune „Rezistaţi, băieţi, în curând venim după voi”.

La vederea unui compatriot, sufletele li se umplură de bucurie, dar, la fel ca majoritatea celor din lagăr, Arthur nu trăgea speranţă că vor fi lăsaţi în viaţă, după ce fuseseră martori la tot ce se întâmpla în acel loc. Până la urmă, nimeni nu veni să-i elibereze. Vor trebui să-şi găsească singuri drumul spre casă.

Capitolul 14

Arthur se plimba într-o seară, după lucru, pe lângă gardul de sârmă de la Monowitz, când văzu apropiin- du-se un om şchiopătând. Când ajunse mai aproape, văzu că era un tânăr soldat neamţ care se întorcea de pe frontul rusesc. Nu părea să aibă mai mult de 17 ani, iar piciorul îi fusese retezat chiar deasupra gleznei. Ciotul piciorului era înfăşurat în bandaje murdare şi se deplasa cu ajutorul unor cârje improvizate, făcute din ramuri. Era un tânăr soldat obişnuit, prins în nebunia vremurilor. Arthur simţea doar milă pentru el. îl uimi faptul că gardienii nici măcar nu îl văzură trecând. Niciodată nu fu mai

sigur ca în acest moment că nemţii se simţeau la un pas de înfrângere.

Treptat, tot mai mulţi soldaţi apărură în următoarele câteva zile. Mulţi aveau membre lipsă, unii erau orbi şi erau conduşi de camarazii lor. Se deplasau cu greutate, singurul lor obiectiv fiind să rămână în viaţă şi să ajungă acasă în Germania.

Crematoriile erau mai aglomerate ca niciodată. Crăciunul anului 1944 se apropia, iar miasma morţii era copleşitoare. Charlie Coward fusese chemat înapoi în Lamsdorf de către liderul britanic al lagărului, sergentul major Sheriff, după ce nemţii îşi dădură seama până la urmă de metodele lui clandestine. Fusese transferat la Teschen pentru propria-i siguranţă şi nu mai fusese numit altcineva în locul lui. Stilul lui Coward de a se îmbrăca şi a socializa cu ofiţerii germani nu fusese apreciat de toată lumea, de aceea primise porecla Contele din Auschwitz. Totuşi, avea metodele lui de a duce treaba la bun sfârşit şi era oricând gata să forţeze norocul până la limită.

După ce fusese luat prizonier la Calais în 1940, Coward reuşise să evadeze de două ori înainte de a fi închis într-un lagăr pentru prizonieri de război. în răstimpul celor şapte evadări ulterioare, primi medalia Iron Cross, după ce se ascunse într-un spital de campanie al armatei germane şi văzu rachetele experimentale VI, reuşind să trimită informaţii codate la Londra. Materialele pe care le

trimitea constau în informaţii cu valoare militară, informaţii despre condiţiile de muncă pentru civili, deţinuţi şi prizonieri de război britanici deopotrivă şi, de asemenea, detalii despre numărul aproximativ al evreilor trimişi în camerele de gazare, cât şi ţara lor de origine. Din poziţia lui privilegiată, reuşea să trimită din lagăr aproximativ şase scrisori pe săptămână, întotdeauna sub pretextul păstrării corespondenţei cu William Orange, tatăl său decedat. Soţia lui, Florence, fii mai întâi derutată de aceste scrisori, aşa că dură câteva luni până înţelese că William Orange însemna de fapt War Office şi începu să redirec- ţioneze corespondenţa.

După încheierea războiului, Coward sublinie în cadrul procesului de la Nürnberg faptul că antreprenorii civili nu pot fi exoneraţi de partea lor de vină din această crudă afacere a morţii de la Auschwitz. Nu auzise niciodată ca vreun şef de echipă neamţ să protesteze împotriva gazării, având în vedere că victimele erau evrei. Pentru ei, exterminarea acestei rase era precum exterminarea unor paraziţi. Un şef de echipă chiar îi povesti odată lui Coward despre un transport de evrei aduşi câte 100 într-un vagon, călătorind în picioare pentru că nu era destul loc să stea jos. Şi, pentru că era prea mare deranjul să-i scoată din vagoane, aduseră o ţeavă cu gaz la tren.

Deşi părerile despre calităţile lui Coward erau destul de împărţite în rândul superiorilor

lui englezi, evreii cu siguranţă i-au arătat o mare veneraţie. El este singurul englez în onoarea căruia s-a plantat un copac pe „Aleea celor drepţi” din Yad Vashem şi, în afară de Winston Churchill, este singurul englez care a primit medalia „Pace pentru Israel”.

începutul declinului Germaniei a determinat creşterea brutalităţii celor din SS. Mulţi evrei aflaţi în pragul morţii erau forţaţi să muncească în continuare prin aplicarea bătăilor severe. Comportamentul supraveghetorilor evrei era cu atât mai revoltător, dovedind cât de mult poate să decadă rasa umană. Erau recompensaţi doar cu un pat individual şi cu raţii suplimentare de mâncare, iar pentru a le primi erau gata să chinuie şi să tortureze fraţi evrei, concetăţeni şi femei.

Erau şi excepţii. Unul dintre *kapos* era un avocat american care fusese luat prizonier în Europa la începutul războiului, pe când se afla în vizită la rude. Arthur se împrietenise cu el în ultimele luni, când observase subtile schimbări în comportamentul lui. Când era văzut de ofiţerii şi gardienii din SS, acest *kapo* răcnea şi împărţea lovituri, dar Arthur observă că lovea ţărâna sau oprea mişcarea băţului înainte să-i atingă pe oameni, după ce aceştia cădeau la pământ. Când nu era supravegheat, nu mai ţipa şi trecea cu vederea micile porţii de mâncare pe care soldaţii le îm- părţeau evreilor. îşi asuma un mare risc, pedeapsa fiind mai rea decât moartea dacă era prins. Bărbat scund şi

îndesat, era probabil singurul prizonier american din lagăr. Talentul său actoricesc, însă, ar fi meritat să se desfăşoare pe o scenă mai răsărită, recompensându-l în final cu cel mai important Oscar: supravieţuirea şi libertatea.

Unul dintre ultimii prizonieri britanici de război sosiţi în lagăr semăna cu un personaj din *Fermierul Giles*[3]şi era de loc din Somerset. Într-o seară, se întoarse supărat în baracă, după ce aflase că participase la fabricarea torpilelor pentru submarine, fapt ce constituia o încălcare clară a Convenţiei de la Geneva. Băieţii crezură că e într-o ureche, dar el insistă că a văzut torpilele depozitate într-un depozit de lângă complexul I.G. Farben. A doua zi, fu escortat de câţiva directori ai fabricii şi de ofiţeri din SS, pentru a examina interiorul depozitului în chestiune. Prizonierii aşteptară cu teamă, anticipând necazuri. „Torpilele" se dovediră a fi sticle cu gaz, iar prizonierii nu-şi putură da seama dacă „fermierul" era atât de prost precum părea sau destul de deştept încât să scornească acest şiretlic şi a duce la irosirea unei bune părţi din ziua de lucru. Mai târziu, puţini fură cei care crezură a doua variantă.

Zăpada începu să cadă şi tot mai mulţi soldaţi germani răniţi începură să apară pe drumul de lângă lagăr. Gardienii din Wehrmacht îşi pierdură tot mai mult interesul, iar în fabrică prizonierii erau tot mai puţin

---

3 ***Farmer Giles,*** **de J.R.R. Tolkien. (n.tr.)**

supravegheaţi. Arthur ajunse de la 65 de kg, cât avea la începutul războiului, la 38 de kg, iar mâncarea era mai puţină ca niciodată. Situaţia era cu atât mai dificilă cu cât pachetele de la Crucea Roşie dispărură cu desăvârşire. Mâncarea era redusă la o bucată de pâine neagră tot mai mică şi un polonic de supă, primite în fiecare zi la prânz. După aceea nu mai primeau nimic, în afară de ocazionala ceaşcă cu substitut de cafea.

Arthur se afla la a treia citire a Bibliei din scoarţă-n scoarţă, fiind adesea agresat pentru că se agaţă cu atâta îndârjire de credinţa lui. Cei care îl cunoşteau mai bine îl lăsau în pace când citea în linişte, dar ceilalţi îl ironizau.

- Unde este Dumnezeul tău acum? îi strigau, dar Arthur îi ignora.

Ştia că fără credinţă nu ar fi reuşit să reziste în ultimii doi ani. Era convins că Dumnezeu i-a fost alături în fiecare moment al vieţii. Observă că cei care puneau la îndoială existenţa lui Dumnezeu erau aceiaşi care, după bombardarea adăpostului antiaerian, îşi împreunau mâinile şi-I mulţumeau că sunt în viaţă.

Aflându-se la o oarecare distanţă de lagărul evreilor, britanicii auzeau mica orchestră cântând înainte ca victimele să intre în camerele de gazare, doar dacă vântul bătea spre ei. într-o seară, auzind agitaţie afară, ieşiră şi văzură că ultimii sosiţi fuseseră obligaţi să coboare din tren mai devreme, din cauza avarierii şinei de către o bombă. Erau

aproximativ 1000 de bătrâni, femei şi copii, mergând de cealaltă partea a gardului de sârmă. Copiii se jucau şi cântau, iar mamele încercau să zâmbească, pentru binele lor. După ce trecură toţi, soldaţii se întoarseră în barăci în linişte totală. Ştiau care va fi soarta acelor oameni. Un polonez confirmă a doua zi dimineaţă că toţi acei oameni fuseseră gazaţi în timpul nopţii, inclusiv copiii.

în noaptea de Anul Nou, sosiră veşti că ruşii nu sunt departe. Prizonierii se uitau pe drum în sus, de-a lungul gardului de sârmă, aşteptându-se parcă să-i vadă apărând dintr-o clipă-n alta. Gardienii din SS alergau încoace şi încolo ca nişte lunatici, iar prizonierii făceau tot posibilul să nu le stea în cale. în plus, zvonuri despre canibalism în rândul mongolilor din tabăra rusă nu făcură decât să agite şi mai mult nervii întinşi la maximum în atmosfera supraîncărcată din săptămânile dinaintea eliberării. Apoi, avu loc primul raid al avioanelor ruseşti, care îşi aruncară devastatoarele bombe antipersonal asupra lagărului timp de mai mult de o oră. Şrapnelul secera pământul până la înălţimea unui om şi omora instantaneu pe oricine întâlnea în cale. Bombardamentul ţinu trei zile, prizonierii înfometaţi fiind ţinuţi ore în şir în adăposturile îngheţate.

Cracovia fusese cucerită, ceea ce însemna că ruşii sunt foarte aproape. Această veste fu urmată de altele înspăimântătoare, conform

cărora trupele SS urmau să distrugă lagărul şi să omoare toţi prizonierii din el. Prima acţiune a nemţilor veni ca o uşurare pentru toţi, când, pe 15 ianuarie, o parte din prizonierii evrei fură duşi spre vest. Acesta fii primul indiciu că cei din SS nu pun la cale uciderea în masă a supravieţuitorilor înainte de a pleca.

La plecare, evreii nu păreau să aibă puterea să meargă pe jos mai mult de un kilometru sau doi şi, având în vedere că urmau să doarmă afară în temperaturi de -18°, neavând unde să se adăpostească, Arthur se îndoia că în dimineaţa următoare vor fi prea mulţi supravieţuitori. Cei rămaşi în urmă nu aveau certitudinea că nu vor fi împuşcaţi sau aruncaţi în aer.

într-o dimineaţă, Maria, poloneza de care Arthur se ataşase, veni să-l caute. Era însoţită de o fată din Ucraina, îi făcură semn să le urmeze până în capătul estic al complexului. Era evident că bărbaţii nu vor fi trimişi la lucru în dimineaţa aceea, aşa că Arthur pomi după ele. Fu condus la etajul superior al unei clădiri în care nu mai intrase până atunci. Maria duse un deget la buze şi, în linişte, cei trei se uitară pe furiş afară, stând pe cât posibil în afara vederii.

în curtea interioară de sub ei, gardienii din SS ţipau şi biciuiau nişte evrei, obligându-i să arunce într-un foc mare cadavrele firave ale câtorva camarazi morţi. Focul fusese făcut într-o groapă, în care erau aruncate de-a valma trupuri şi obiecte. Arthur privi cu groază cum în

curte sunt aduşi câţiva copii mici. Simţi că i se face rău când văzu cum sunt loviţi cu picioarele şi împinşi în foc. Ţipetele lor fură prea mult pentru Arthur. Se întoarse cu spatele, cu inima spăr- gându-i pieptul. Credea că în ultimii doi ani fusese martor la tot ce putea fi mai depravat în rasa umană, dar scena care i se desfăşură acum în faţa ochilor îl zgudui cu violenţă. Auschwitz era cu ştreangul la gât, dar în ultimele sale ore dădea naştere unor orori care erau peste puterea lui de înţelegere şi imaginaţie. Arthur se împletici înapoi spre baracă, cu mintea înfierbântată şi cu ţipetele copiilor încă răsunân- du-i în urechi. Câteva ore, nu fu în stare să articuleze niciun cuvânt. Vor trece mulţi ani până când va avea puterea să le povestească şi altora ce a văzut.

Din păcate, nu o mai revăzu niciodată pe Maria Kost- ka. în nebunia acelor momente, era dificil să ţii socoteală unde este fiecare, iar Arthur nu a aflat nici până-n ziua de azi dacă Maria a supravieţuit sau nu. De-a lungul anilor, se gândi de multe ori la ea. Simţea pentru ea o afecţiune autentică şi se întreabă adesea dacă a reuşit să rămână în viaţă în nebunia care cuprinsese lagărul în ultimele zile. Nu va şti niciodată.

Sunetul artileriei ruseşti se auzea tot mai aproape, când nemţii aruncară în aer două crematorii. Focul se întinse în tot lagărul şi astfel multe dovezi despre atrocităţile comise, inclusiv documentele scrise, fură distruse. Erau zile foarte periculoase, întrucât gardienii din SS aveau un chef nebun de a ucide. Prizonierii

britanici nu le stăteau în cale şi le supravegheau toate mişcările. Cea mai mare parte a personalului civil dispăruse, iar anxietatea îi afecta pe gardienii mai decenţi din Wehrmacht, care se temeau de sosirea iminentă infanteriei ruseşti.

în acea noapte, tensiunea fu aproape de nesuportat. Oamenii ştiau că se află la un pas de a supravieţui ororilor la care fuseseră supuşi în ultimii doi ani, dar nu aveau idee ce se va întâmpla în clipele imediat următoare. Puteau fi ucişi în orice moment. în timpul nopţii, sirenele antiaeriene începură să sune, iar oamenii părăsiră barăcile şi fugiră către adăposturi. Mulţi lăsară în urmă bunuri preţioase, dar nu aveau să mai vadă niciodată interiorul barăcilor.

Timp de trei zile, rămaseră închişi în adăposturi din cauza bombardamentelor intense şi iuţi ale forţelor aeriene ruseşti. Unele durau câte o oră întreagă, altele se succedau la numai zece minute distanţă. în timpul acelor atacuri îşi pierdu viaţa îndurerata Nataşa, iubita Micului Negricios. Cei care îndrăzniră să arunce un ochi afară în timpul momentelor de acalmie confirmară că toate

barăcile fuseseră distruse. Acesta era fără îndoială un atac preliminar, care îl preceda pe cel final

.Capitolul 15

După a treia zi de bombardamente, urmă o perioadă prelungită de linişte, după care gardienii nemţi apărură într-un final şi le spuseră să-şi ia bunurile şi să se îndrepte către poarta principală. Era 23 ianuarie 1945.

Oamenii nu mai aveau decât hainele de pe ei, restul lucrurilor personale fiind aproape în totalitate distruse. Pentru Arthur, acest lucru însemna că rămăsese fără căciulă şi mănuşi. Găsiră porţile laig deschise şi vreo zece gardieni prin preajmă. Ultimul apel nominal al evreilor avusese loc în urmă cu şase zile, după care fuseseră duşi în altă parte, lira 5.30 dimineaţa, dar, chiar şi în întuneric, puteau vedea pagubele provocate de bombardiere.

Zăpada se aşezase în strat gros pe pământ, iar sunetul artileriei şi infanteriei ruseşti se auzea atât de aproape, încât Arthur se aştepta să vadă primele tancurile apărând dintr-o clipă-n alta. Se uită înjur, observând starea jalnică a camarazilor săi sfrijiţi, şi se îndoi de capacitatea multora de a supravieţui temperaturilor de sub 0°. Arthur era îmbrăcat în uniformă completă şi avea o haină groasă pe deasupra, dar pantofii mărimea 42 pe care îi purta de obicei se rupseseră şi nu reuşise să facă rost în adăpost decât de o pereche mărimea 46. Nu avea şosete, în schimb avea picioarele înfăşurate în fâşii dintr-o cămaşă veche, care-i uşurau mersul în perechea nou-

achiziţionată. Faptul că picioarelor li se asigura atât de mult spaţiu reprezenta un confort real.

Erau aproximativ 230 de prizonieri de război din partea Aliaţilor. într-un final, pe când se întrebau ce se va întâmpla cu ei, fură abordaţi de un ofiţer superior din Wehrmacht, Feldwebel Messer. îi ascultară cuvintele cu o mare doză de reţinere.

Ofiţerul le spuse oamenilor că sunt liberi să părăsească lagărul. Nu mai erau prizonieri de război. El îi sfătuia să meargă spre vest către armatele britanicilor şi americanilor, caz în care ar fi fost însoţiţi de soldaţii Wehrmach- tului care urmau să se preda. Sau ar putea să meargă spre est, unde în scurt timp îi vor întâlni pe ruşii care avansau.

în ceea ce-l priveşte pe Arthur, decizia fu luată imediat. Nu voia să-şi asume riscul cu ruşii. Nu puteau şti de ce primire vor avea parte şi auzise poveşti cum că aceştia din urmă îi tratează pe prizonierii de război ca pe potenţiali spioni. Decise că va înfrunta lungul drum către liniile britanice şi americane. în cel mai rău caz, se va afla, cu ajutorul lui Dumnezeu, cu fiecare pas mai aproape de casă.

Doar patru scoţieni porniră spre est. Aflară mai târziu că au fost făcuţi una cu pământul de tancurile ruseşti, când au păşit în faţa lor agitându-şi mâinile. Ruşii aveau ordine directe de la Kremlin să ajungă mai întâi la Berlin, măturând orice în cale. Povestea nu a fost confirmată niciodată, dar Arthur nu mai auzi nimic despre niciunul dintre cei patru.

Descoperi mai târziu că ruşii ajunseră la Auschwitz abia după patru zile.

Când plecară la drum, nu ştiau cât de mult vor trebui să meargă pe jos, dar niciunul nu-şi făcea iluzii că va fi mai puţin de câteva sute de kilometri. Arthur porni alături de caporalul Jim Purdy şi de Cummings, având pe rând grijă de Alan Blades, care era într-o stare deplorabilă. Luară din lagăr un cărucior abandonat, cu ajutorul căruia îl transportară prin zăpadă.

în prima zi, înaintară aproape 16 km, deşi nu aveau nimic de mâncare, iar noaptea şi-o petrecură într-un hambar. Se pare că la o oarecare distanţă în faţa lor mergea un căpitan neamţ care aranja cazarea oamenilor din spate, atunci când se putea. Temperatura scăzu la -22°C, în ceea ce se va dovedi a fi cea mai geroasă iarnă din Polonia ultimilor ani. Plecară la drum în dimineaţa următoare în jurul orei 4, fiind nevoiţi să treacă peste cadavrele a sute de evrei morţi împrăştiaţi pe drum, parţial acoperiţi cu zăpadă. Unii muriseră de frig, alţii fuseseră împuşcaţi în cap.

Coloana de oameni se odihnea câte zece minute la fiecare oră. Arthur ar fi preferat să nu se oprească, fiindu-i mereu foarte greu să repornească la drum. în următoarele douăzeci de ore, parcurseră aproape 65 km. Majoritatea începură să sufere din cauza degeraturilor de la mâini, picioare şi urechi, iar unii se opriră din mers, prăbuşindu-se la marginea drumului ca să moară. Unul dintre ei, pe care Arthur îl ştia drept sergentul Andy, mergea în faţa şi în spa-

tele coloanei, încurajându-i pe oameni să nu renunţe. Le spunea că la destinaţie îi aşteaptă mâncare şi un adăpost cald. Uneori, încurajările sale nu prea aveau rezultate, dar cum nemţii erau hotărâţi să pună cât mai mulţi kilometri între ei şi ruşi, grija lui constantă îi ţinu pe mulţi în viaţă.

Arthur nu avea degerături, dar, de fiecare dată când închidea ochii pleoapele, îi îngheţau şi trebuia să le frece energic ca să le poată deschide. La sfârşitul celei de-a doua zile, se abătură de la drumul principal şi o luară pe o stradă mărginită de copaci. Pe una dintre laturile străzii se afla o casă mare de oaspeţi, unde fură primiţi de un om care-i hrăni cu supă fierbinte, pâine şi surogat de cafea. Mâncarea caldă îi aduse un asemenea confort, încât fu la un pas de a izbucni în lacrimi.

Arthur era destul de surprins că nu se alesese cu degeraturi, pentru că, de fiecare dată când îi venea rândul, împingea căruciorul fără mănuşi în mâini. Se împrietenise cu un soldat care suferea grav de degerături la ambele picioare. Arthur stătu cu el toată noaptea, dar a doua zi dimineaţă era evident că nu poate să continue. Gazda le promise că va fi dus la spital.

După eforturile din ziua precedentă, nu reluară marşul înainte de prânz şi nici nu mai întâlniră pe drum trupuri de evrei morţi, cei din SS înaintând din acest punct pe o rută diferită. După abia câteva ore de mers, un număr tot mai mare de oameni fură siliţi să renunţe sau

să rămână în urmă. Arthur se instala în spatele coloanei, dar opririle continuară să fie dese, din cauza eforturilor de a-şi convinge camarazii să continue. Cei lăsaţi în urmă aveau şanse foarte mici de supravieţuire.

Se opriră la un hambar, aici însă nu-i aştepta nimeni cu mâncare. Căutară în împrejurimi şi crezură că au găsit cartofi, care se dovediră a fi sfeclă.

În ziua următoare, porniră la 5 dimineaţa. îi aştepta o zi lungă, dar cerul era senin şi se încălziră de la soarele de iarnă. Unii încercară să cânte, fără îndoială inspiraţi de sergentul Andy, dar această atmosferă nu dură mult. Făcând atâtea drumuri în faţa şi în spatele coloanei, Andy mergea în continuare de trei ori mai mult decât ceilalţi. Făcuse atâtea promisiuni legate de mâncare, încât puţini îl mai băgau în seamă, nici măcar când pomenea de „Doamnele în alb" (camioanele Crucii Roşii). El, însă, nu se dădea bătut.

Zilele trecură şi ajunseră la Troppua. Continuară să-i urmeze pe gardienii germani, presupunând că aceştia ştiau încotro merg. Chiar la marginea satului, fură atacaţi de un avion rusesc şi se împrăştiară în toate direcţiile. Observară că doar cei care ieşiseră de pe drum fuseseră răniţi, aşa că Arthur şi cei apropiaţi lui deciseră ca, în viitor, dacă vor mai fi atacaţi în acelaşi fel, să se arunce la pământ exact în locul în care îi surprindea atacul.

Trecură trei săptămâni până fură din nou atacaţi, de data aceasta de mai multe avioane ruseşti. Coloana se împrăştie din nou şi, în ciuda faptului că fluturau haine albe, mulţi fură ucişi sau grav răniţi. Era un sfârşit tragic pentru cei care înduraseră atâtea, iar acum se aflau atât de aproape de libertate. Deşi se aruncă imediat la pământ, tirul de gloanţe îl rată doar cu câţiva centimetri, atingându-l în schimb pe un tânăr *geordie* alături de care Arthur mersese în ultima vreme.

Celor morţi le erau scoase plăcuţele de identitate de la gât şi erau lăsaţi la marginea drumului, pentru a fi îngropaţi de altcineva. Faptul că erau vânaţi de avioanele celor care ar fi trebuit să fie de partea lor, avu un efect puternic asupra oamenilor. Erau ţinte sigure în faţa acestor atacuri, iar pierderea prietenilor i-a afectat profund, făcând deplasarea şi mai greoaie.

Avioanele ruseşti nu se mai întoarseră. Se gândiră că deschiseseră focul la vederea coloanei conduse de gardieni germani şi se retrăseseră dându-şi seama că erau urmaţi de soldaţi ai Alianţei. Periodic, coloana se oprea pentru ca cei care nu mai puteau continua să fie aşezaţi confortabil la marginea drumului, fiind apoi lăsaţi acolo.
Aceştia nu mai puteau fi ajutaţi, având şanse minime de supravieţuire.

într-o seară, ajunseră la o clădire din ciment care adăpostise prizonieri de război ruşi, unde găsiră paturi suprapuse cu saltele pe

ele. Mulţi dintre oamenii epuizaţi se prăbuşiră recunoscători pe ele, dar Arthur stătu deoparte. Simţi că paturile viermuiesc de gângănii şi se temea de disconfortul pe care i l-ar fi creat în timpul mersului. Viaţa în captivitate îi dezvoltase abilitatea de a detecta prezenţa acelor mici torţionari. încercă să-i avertizeze şi pe ceilalţi, dar cuvintele sale nu fură luate în seamă.

îşi petrecu noaptea afară, pe o pătură, alături de unul dintre gardienii nemţi. Dimineaţă, precauţia lui se dovedi justificată, mulţi trezindu-se cu pleoapele umflate din cauza muşcăturilor. Mâncară ceva ce se numea supă de cartofi, dar care nu conţinea nimic recognoscibil. Cei care mai rămăseseră îşi continuară drumul, cu excepţia a doi gardieni care plecaseră în timpul nopţii, fără îndoială convinşi că astfel vor putea înainta nestingheriţi.

Promisiunile lui Andy ajunseseră să trezească un cor de obscenităţi, însă în aceeaşi zi, în jurul prânzului, se întâlniră cu un grup de călugăriţe cehoslovace îmbrăcate în alb, care aşteptau lângă o camionetă. Primiră farfurii cu fasole, ceai şi cafea şi, deoarece călugăriţele probabil se aşteptaseră să fie mai mulţi, Arthur şi ceilalţi putură pentru prima dată în doi ani de zile să mănânce atât cât au vrut. Camioneta fu curăţată de tot ce conţinea şi, pentru ca fericirea să fie completă, călugăriţele îi asigurară că îi vor aştepta din nou pe drum mai

sus. Sergentul Andy fu ridicat aproape la statut de sfânt şi nu mai fu niciodată abuzat verbal.

Unii mâncară prea mult pentru trupurile lor emacia- te, stomacurile micşorate neputând să ţină pasul cu acest ospăţ neaşteptat. Mulţi se opriră să vomite pe marginea drumului. Gardieni şi soldaţi britanici continuau să dispară, dar nimeni nu făcea eforturi să-i oprească. Participarea la marş era în totalitate voluntară, iar cei care voiau să-şi încerce norocul singuri erau liberi să plece. Arthur decise că, având în vedere numărul mare de grupuri disperate de nemţi rătăcind prin zonă, cel mai important lucru era protecţia pe care le-o dădea prezenţa gardienilor. „Avem nevoie de ei acum", se gândea, „la fel de mult cât vor avea ei nevoie de noi când vom ajunge la destinaţie".Capitolul 16

Până la sfârşitul lui martie 1945, ieşiră din pădurile şi câmpiile din zona rurală şi ajunseră pe un drum principal care ducea la Praga. Vremea era mai bună şi legumele se găseau mai uşor. În fiecare noapte, intrau în ţarcurile porcilor şi furau câţi cartofi şi napi aveau

nevoie. Căruciorul de care încercaseră să scape de atâtea ori se dovedi a fi un dar dumnezeiesc.

Legumele erau fierte şi împărţite cu gardienii, soldaţi ai Wehrmachtului, alături de care trecuseră prin toate necazurile în ultimele opt săptămâni. În loc de tabac, uscau în buzunare frunze de floarea-soarelui şi le învârteau în orice bucată de hârtie pe care o puteau găsi, pentru a obţine o ţigară. Arthur, care prefera pipa, experimenta cu diferite soiuri de frunze, zdrobindu-le în vatra pipei şi reţinând care dintre ele a dat cel mai bun fum. Oricât de mică ar fi fost satisfacţia obţinută, era mereu însoţită de lacrimi în ochi.

într-o zi, nu au avut cu ce să aprindă focul şi, cu mare reticenţă, Arthur îşi donă preţioasa Biblie, pe care o puse peste meschina cantitate de hârtie pe care reuşiseră s-o adune. Privind cum flăcările mistuie paginile subţiri, simţi că asistă la incinerarea unui prieten, dar în acelaşi timp era sigur că Dumnezeu a binecuvântat acest act. Călătoria sa prin Iad se apropia de sfârşit, iar Biblia îşi servise scopul, având grijă de mintea şi trupul lui.

Ajunseră la Praga şi traversară Piaţa Wenceslas, unde fură întâmpinaţi de oameni care-i ovaţionau şi le ofereau mâncare şi băutură. Erau recunoscători pentru mâncare, ştiind că Praga trecuse prin vremuri grele în timpul ocupaţiei naziste, iar oamenii abia dacă se puteau lipsi de puţinele lucruri pe care le aveau. Caporalul Cummings împingea căruciorul, când văzu cum îi face semn o

bătrână cu o pâine imensă în braţe. Pâinea avea dimensiunea unui capac de pubelă, iar Cummings îl trimise pe Arthur să ia ceea ce, în vremurile acelea grele, valora cât greutatea ei în aur. Femeia purta o fustă lungă neagră şi avea pe cap o mică pălărie. Arthur îi mulţumi din suflet, iar femeia îi zâmbi şi îl împinse înapoi spre prietenii lui.

Câteva clipe mai târziu, se auzi un strigăt.

- Arthur, ai grijă!

înainte să se poată întoarce, fu lovit cu violenţă din spate şi trântit la pământ. Când îşi reveni după ceva timp, se linişti când văzu pâinea lângă el, în cărucior. I se spuse că fusese lovit de unul dintre gardienii germani, care aflase cu puţină vreme în urmă că familia îi fusese ucisă în timpul unui raid al bombardierelor britanice. Neamţul fusese în lagăr asistentul personal al lui Messer, iar Arthur se consolă la gândul că el fusese probabil cel care redactase raportul în care era menţionat faptul că a fost trimis la muncă în altă parte, când de fapt el evadase. Mai târziu în acea zi, gardianul dispăru, fără îndoială încercând să ajungă mai repede acasă.

Ieşiră din Praga pe un drum paralel cu o şină de cale ferată. în faţa lor era un tren plin cu echipament militar. Dintr-odată, avioane ale RAF începură să bombardeze trenul, aruncându-l în cele din urmă în aer. Când trecu-ră printre rămăşiţele trenului, găsiră resturi ale rachetelor fără pilot care terorizaseră Londra în ultima parte a războiului. Vorbiră despre

bombardament tot restul zilei, întâlnirea cu forţele aeriene britanice ajutându-i să creadă că există şansa să ajungă acasă.

Ajunseră în Marianske Lazne şi, intrând în piaţă, dădură cu ochii de un munte de bani germani. Mărcile erau aşezate într-o grămadă înaltă, nepăzită de nimeni, chiar în centrul oraşului. Prin preajmă mai erau doar câţiva oameni, printre care şi persoana responsabilă, o femeie rotundă şi plină de viaţă, îmbrăcată într-un costum elegant de culoare vişinie. Le spuse că scoseseră toate aceste mărci fără valoare din bancă şi îi invită să se servească înainte de a le da foc.

Pentru Arthur, acesta era nici mai mult, nici mai puţin decât un jaf şi refuză să ia parte la el, însă cei care o făcură avură de câştigat după război. Mărcile nu erau nici pe departe fără valoare, fiind cumpărate pentru sume mari de la soldaţi după întoarcerea acasă.

Trecură graniţa în Germania şi ajunseră în frumosul oraş Weiden, un loc complet neatins de ravagiile războiului, care distrusese atâtea părţi ale Europei. Localnicii ieşiră din micile lor case şi căscară ochii curioşi la adunătura pestriţă care le trecea prin faţă. Erau prietenoşi şi mai ales generoşi, oferindu-le soldaţilor pâine şi carne. Pătrunseseră într-o lume suprarealistă, ca şi cum războiul ar fi fost o născocire distorsionată a imaginaţiei lor bolnave. Oamenii ieşeau din casele lor imaculate şi

liniştite, îmbrăcaţi într-un stil vestimentar nefamiliar, care părea să aparţină altei epoci.

Fură conduşi la primăria oraşului, unde li se aduse cafea adevărată. La scurt timp după aceea, primarul îi duse într-o cameră unde, pe mese lungi, erau expuse arme şi echipament militar, printre care şi binocluri de cea mai bună calitate. Li s-a spus că se învoiseră cu americanii să adune toate armele într-un singur loc, pentru ca oraşul să fie ocolit de bombardamente. În felul acesta fusese evitată o inutilă vărsare de sânge.

Rămaseră două zile în Weiden. Li se arătară casele mari de la marginea oraşului care fuseseră ocupate de soldaţii SS aflaţi în permisie şi unde aceştia fuseseră încurajaţi de superiorii din Partidul Nazist să se culce cu localnice blonde cu ochi albaştri, pentru a ajuta la zămislirea viitorului Germaniei. În ciuda dovezilor că imperiul lui Hitler se prăbuşea, în oraş erau multe femei inimoase însărcinate în ultimele stadii, pregătite să producă generaţia viitoare a Reichului. Plecară din oraş şi, după două ore, în mod incredibil, auziră bombardierele americane trecând pe deasupra şi, un minut mai târziu, văzură cum frumosul oraş este bombardat.

în următoarele trei zile au parcurs încă 68 km. Ajunseră în Regensberg, unde fură despărţiţi şi cazaţi în gospodării diferite. Ca şi până atunci, Cummings şi Arthur rămaseră împreună, fiind puşi să muncească alături de

alţi zilieri la nivelarea craterelor din jurul gării. Alan Blades fu scutit de la îndatoriri şi rămase într-un hambar, împreună cu singurul soldat neamţ care mai rămăsese cu ei.

Dieta lor în următoarele câteva zile a constat mai ales din cartofi, cu excepţia unei dimineţi în care Cummings prinse o găină care tocmai se îndrepta spre patul lui. în câteva minute, era jumulită şi fiartă pentru micul dejun. Tehnic vorbind, oraşul era încă ocupat de nemţi, dar americanii se aflau pe malul celălalt al Dunării, pregătiţi să-l cucerească. În cea de-a doua zi petrecută acolo, sosi un ofiţer american într-un jeep condus de un GI. Le spuse că într-o zi sau două armata americană va intra în oraş, dar între timp nu trebuie să nu se lase păcăliţi de acel fals sentiment de siguranţă creat de aparenta linişte care îi înconjura.

- Ţineţi capul jos şi nu provocaţi conflicte, le-a spus el. Nu e momentul să greşiţi. Aţi trecut prin destule, îmi închipui.

Continuară lucrul la cratere, întâlnindu-se cu tot mai mulţi soldaţi veniţi din alte lagăre destinate prizonierilor de război. în acea seară, văzură un avion uşor trecând pe deasupra, apoi observară un fir de fum venind dintr-o clădire aflată la mică distanţă de ei. Avionul indica o locaţie precisă artileriei americane care se afla pe cealaltă parte a fluviului, iar câteva secunde mai târziu ţinta era lovită de obuze. Şi, pentru a încinge şi mai mult spiritele, aproximativ 20 de

foşti prizonieri de război fură ucişi în acea seară, cu 24 de ore înainte de a fi eliberaţi.

A doua zi, urmă încă un raid. De data aceasta, însă, fiară luate măsuri de evitare şi nimeni nu mai fu ucis. Stă- tură împreună în acea seară, în compania ultimului gardian german, şi vorbiră despre ziua ce urma, o zi pe care mulţi crezuseră că nu o vor mai apuca. Stătură treji toată noaptea, prea emoţionaţi să doarmă. Americanii vor sosi curând. în curând, vor fi liberi

.Capitolul 17

Era ora 6 într-o duminică dimineaţă când le auziră.

La început mai încet, apoi ajunse până la ei în mod inconfiindabil scârţâitul hodorogit al tancurilor care se apropiau. Unul câte unul, oamenii se treziră şi, în scurt timp, şoaptele deveniră strigăte, iar strigătele, urale.

- Sunt yankeii, băieţi! Sunt yankeii!

Ieşiră pe drum în fugă pentru a-şi întâmpina eliberatorii. Americanii coborâră din tancuri şi camioane, soldaţii se îmbrăţişară. Fură împărţite raţii „K", etichetate „Mic-dejun", „Prânz" şi „Cină". înăuntru erau borcane cu gem, ciocolată, unt, biscuiţi şi pachete de ţigări. Era prea copleşitor totul. Arthur plânse fără jenă alături de ceilalţi.

Arthur mâncă şi lăsă sentimentul de libertate şi de siguranţă să-l învăluie. Bucuria de a şti că, pentru prima dată după atâta vreme, putea să viseze la viaţa care va urma era aproape prea mult pentru el. Se aflase la un pas de moarte de prea multe ori ca să mai ţină socoteala, iar acum căzu în genunchi plin de recunoştinţă.

Ofiţerul american cu care se întâlniseră în urmă cu două zile le spuse că vor fi duşi la Straubing, un aeroport aflat la sud de Regensberg, de unde vor lua avionul spre vest. Arthur se oferi să conducă tractorul care îi transporta pe oameni la aeroport. Tractorul era o bestie bătrână şi uzată, cu care Arthur trebui

să se lupte pentru fiecare metru din drum, dar era fericit să facă orice pentru a-i duce pe toţi în siguranţă la aeroport. Câţiva dintre ei erau într-o stare atât de jalnică, încât se îndoia că vor supravieţui.

în timp ce oamenii aşteptau, Arthur îl întrebă pe ofiţerul american dacă Alan Blades poate avea prioritate, lucru cu care acesta fu imediat de acord. Avioanele Dakota aterizară cu provizii, după care îi transportară pe soldaţi în serii, unii făcând escală la Bruxelles, iar cei mai norocoşi zburând direct spre Anglia.

După patru zile, veni şi rândul lui Arthur. Urcară în Dakota, aşezaţi câte şase pe fiecare latură, şi ascultară cum ferestrele pătrate de plastic pocnesc pe măsură ce atmosfera din avion se presuriza. Uşurarea pe care Arthur o simţi când porniră în sfârşit spre casă dispăru când se uită pe geam şi văzu că aripa dreaptă este în flăcări. îl întrebă îngrijorat pe unul dintre ofiţerii de zbor dacă ştie că unul dintre motoare a luat foc, dar bărbatul nu arătă semne de îngrijorare.

- Căpitanul îl va stinge imediat, spuse el.

Brusc, avionul începu să piardă altitudine, de parcă ar fi căzut din cer, şi toţi foştii prizonieri îngheţară de spaimă. După câteva secunde, avionul îşi reveni, iar focul de la aripă era stins. Mai mulţi din grup avură nevoie de pungile de hârtie pe care le primiseră la îmbarcare.

Arthur ajunse în Bruxelles pe 8 mai 1945, ziua celebrării victoriei în Europa. Când intrară

în oraş, mii de oameni sărbătoreau în stradă. Absolut întâmplător, se întâlni cu Fred Robinson, un fost coleg de şcoală, şi profitară împreună la maximum de acea zi fericită. După şase ani de frică, neştiind niciodată ce ar putea aduce ziua de mâine sau dacă aceasta va mai exista, era minunat să se afle printre atâţia oameni de diverse naţionalităţi, sărbătorind prima zi din multele care vor urma.

Ziua de sărbătoare se încheie înainte de vreme pentru Arthur şi Fred, care fură arestaţi de doi poliţişti din cauza ţinutei vestimentare inadecvate. Faptul că îşi petrecuseră ultimii doi ani în lagăr nu conta, aşa că petrecură noaptea la închisoare. Situaţia fu remediată în dimineaţa următoare, când făcură rost de carnetele de soldă şi, după ce primiră scuze nesfârşite de la ofiţerul de serviciu, fură conduşi la aeroport. La sosire, dădură cu ochii de un şir de minunate bombardiere Lancaster şi, astfel călătorind, drumul spre casă le umplu inima de fericire.

Decolară şi ajunseră deasupra Canalului Mânecii înainte chiar ca Arthur să-şi dea seama că ascensiunea s-a încheiat. Se duse la o fereastră şi văzu cum trec pe deasupra stâncilor albe din Dover, privelişte care-i aduse lacrimi în ochi. Aterizară în Guilford, Surrey, şi fură întâmpinaţi de WVS (Women's Voluntary Service) cu ceai fierbinte şi zâmbete largi. Inima lui Arthur era pe punctul de a exploda şi, deşi se gândea că probabil arată de parcă se află la un pas de moarte, se simţea în al nouălea

cer. Alături de WVS erau şi ceilalţi susţinători ai cauzei, The Salvation Army, care le oferiră foştilor prizonieri de război vederi prin care familiile îngrijorate erau informate de întoarcerea rudelor lor în Marea Britanie. Băieţii completară adresele şi adăugară un mesaj personal, iar serviciul poştal se ocupă de restul.

în ziua următoare, plecară spre case cu trenul, pe ruta Londra-Crewe. Nu se putea gândi decât la familia lui şi la cum va renova casa tatălui său. Nu mai primise nicio veste de acasă de mai bine de trei ani, aşa că nu ştia la ce să se aştepte, dar era entuziasmat la gândul că va vedea din nou locuri şi feţe cunoscute.

Se spune că ultimul kilometru spre casă este cel mai lung. La fel se dovedi a fi şi pentru Arthur. Pe ultima sută de metri, abia se mai putea ţine pe picioare. Când în sfârşit îşi văzu casa, inima i se umplu de bucurie. Apropiin- du-se, însă, instinctul îi spuse că ceva este în neregulă. Mai ales când îşi dădu seama că oamenii îl urmăreau din spatele perdelelor, când s-ar fi aşteptat să iasă şi să-i ureze bun-venit acasă.

Urcând pe alee, observă că absolut nimic nu era schimbat de când plecase de acasă, la începutul războiului, dar un sentiment de nelinişte îl cuprinse când bătu la uşă şi aşteptă să i se răspundă. Femeia care deschise îi era complet străină. O privi fără să spună nimic.

- Eşti Arthur, nu-i aşa? lătră ea.
- Da, replică el.

- Păi, nu eşti binevenit aici! replică agresiv şi îi trânti uşa în faţă.

Nu se aştepta la steaguri şi decoraţiuni festive, însă nu era pregătit nici pentru asta. Tatăl lui era în casă, ştia asta, dar nu avu curajul să vină şi să-l privească în ochi. După ce rămase ţintuit timp de un minut, se întoarse, merse înapoi pe alee fără să se uite înjur şi se îndreptă spre casa cumnatei sale, Margaret, aflată pe strada următoare.

Margaret îi făcu o primire potrivită pentru un rege, agitându-se în asemenea măsură, încât aproape îl sufocă cu atâta bunătate. îi spuse că tatăl lui se căsătorise în urmă cu un an cu o femeie din Liverpool şi că aveau deja un copil. Se pare că tatăl său se lăsase dominat de această femeie şi nu o înfruntase când aceasta îşi impusese propriile reguli. în ciuda credinţei lui, Arthur se supără pe tatăl său.

Primise patru luni de permisie pentru a-şi reveni, dar îi veni greu să discute cu cineva despre lucrurile prin care trecuse. în fiecare zi, petrecea ore întregi plimbându-se şi gândindu-se la toate câte s-au întâmplat. Stătea pe malurile râului Weaver adâncit în gânduri şi arunca pietre în apă. Se gândea mai ales la prietenii care muriseră în lagăr şi la cei care nu rezistaseră marşului de 1100 km către libertate.

îl cuprinse o depresie profundă şi vru să se sinucidă. Se gândi să se arunce în râu, dar aptitudinile lui excelente de înotător l-ar fi salvat fără să vrea. într-o zi, pe când trecea pe lângă podul albastru din Hartford, văzu o

grămăjoară de pietricele rămase probabil de la lucrări recente de mente- nanţă. Se aşeză pe iarba de pe mal şi începu să le arunce în apă, privind fermecat la ondulaţiile pe care le produceau. Apoi, se întâmplă un lucru ciudat, pe care nu reuşi să şi-l explice până-n ziua de azi. Două lebede pe lângă care trecuse cu ceva vreme în urmă înotară spre el crezând că vor primi de mâncare. Când văzură că pietricelele se scufundă, înţeleseră că nu au noroc. Cele două creaturi elegante erau de un alb imaculat, graţia şi frumuseţea lor făcându-l să se întrebe dacă sinuciderea este o idee bună. Una dintre ele ieşi pe mal şi îşi aşeză capul pe umărul lui, rămânând astfel aproximativ un minut. Prima reacţie a lui Arthur fu de teamă, sâsâitul agresiv al vizitatoarei lui fiind legendar. Era de parcă lebăda îi înţelegea starea de spirit, iar fostul prizonier de la Auschwitz fu mişcat până la lacrimi. Lebăda se întoarse până la urmă în apă, mişcându-şi coada dintr-o parte în alta pe când aluneca înapoi spre pod.

Arthur simţi că le-a dezamăgit, aşa că plecă imediat spre Davenham, un sat din apropiere, de unde cumpără pâine cu care hrăni perechea de lebede graţioase şi recunoscătoare. Acest incident extraordinar îi dădu puterea să ia viaţa-n piept. Prima dată când Arthur povesti acest incident, ochii i se umeziră şi emoţia îl gâtui când spuse „A fost un moment minunat... un moment minunat”.

Greutatea lui ideală înainte de război era de 66,6 kg, dar când se întoarse abia reuşea să mişte cântarul până la 38,7 kg. După câteva

săptămâni, observă că îi apar o multitudine de mici pustule pe picioare. îşi aminti că, după bombardamentul asupra adăpostului antiaerian, medicul din Auschwitz îl avertizase că s-ar putea să-i apară la un moment dat multe răni de şrapnel pe picioare.

Cum era în continuare angajat în armată, nu putea să meargă la medicul lui, aşa că se prezentă la cabinetul din cea mai apropiată unitate a armatei, care se afla lângă brutăria din Blakemere, în Sandiway. Doctorul nu acordă mare atenţie problemei lui Arthur şi îl trecu în registru ca „M&D", adică *medicine and duties,* ceea ce însemna pe scurt „a freca menta" sau a te preface că eşti bolnav.

După ce ieşi din cabinet, Arthur fu oprit de o bătrână care spăla treptele, care îl întrebă ce necaz are. Magnitudinea potenţială a întrebării îl făcu pe Arthur să clacheze, aşa că îşi descărcă sufletul în faţa ei. îi povesti multe din lucrurile prin care trecu în război, iar după ce termină, femeia preluă comanda. Intră să vorbească cu medicul şi, parcă după o veşnicie, se întoarse şi-i spuse că doctorul îl va primi din nou.

Când reveni în cabinet, medicul îşi ceru scuze. îi spuse că nu ştia că a fost în lagăr şi că a trecut prin atâtea greutăţi. Arthur se întrebă unde îşi închipuise că făcuse războiul, cântărind mai puţin de 45 de kg, dar nu îi spuse nimic şi fu recunoscător pentru atenţia primită. I se prescrise un tonic oral şi o cremă pentru picioare, care se dovediră a fi extrem de eficiente.

Bineînţeles, lui Arthur îi veni greu să stea în casă în primele săptămâni, iar când un consilier local dori să-l invite la un forum care avea loc la un cinematograf local, îi luă ceva vreme până îl găsi. Arthur avea mari rezerve legate de participarea la o discuţie de tip întrebare-răspuns, dar, cu vorbele Măriei în minte, care îi spusese că trebuie să le spună cât mai multor oameni ce a văzut în lagăr, se hotărî să meargă.

În afară de el mai era invitat un paraşutist care participase la bătălia de la Arnhem. Consilierul, domnul Hilditch, le puse pe rând întrebări celor doi. Spectatorii aplaudară când ei urcară pe scenă, dar, în timp ce răspunsurile paraşutistului stârneau ovaţii şi aplauze, descrierea ororilor prin care trecuse Arthur erau primite cu o linişte de gheaţă, plină de stânjeneală. Când discuţia se încheie, spectatorii se înghesuiră în jurul paraşutistului, timp în care Arthur ieşi neobservat pe o uşă laterală. întâlnirea fusese un dezastru total, aşa că jură că nu va mai trece niciodată prin aşa ceva.

Toate lucrurile lui Arthur fuseseră vândute de către mama sa vitregă la un magazin cu articole de mâna a doua. Cea mai gravă pierdere era aceea a uneltelor de pescuit. Acest lucru fu reparat de fratele lui Margaret, Harold Cross, care îi aduse un set nou de undiţe şi, astfel, datorită pescuitului, Arthur putu să beneficieze de un soi de terapie.

Aflat încă în concediu, Arthur primi o scrisoare din partea Armatei în care era

întrebat cu ce sumă simte că ar trebui recompensat pentru munca prestată ca prizonier de război în lagărele italiene şi germane. Arthur bănuia că există un motiv ascuns în spatele întrebării şi petrecu zile întregi gândindu-se cât ar trebui să ceară. Nu muncise deloc în timpul captivităţii din lagărele italiene, iar în final pretinse 30 de lire sterline pentru munca de la Auschwitz. Nu ar fi cerut nimic, dar faptul că armata îi oprise 22 de lire din soldă pentru că se întorsese acasă fără puşcă şi chingi îl revoltă. Chiar credeau că naziştii i-ar fi lăsat să-şi păstreze puştile în lagăr? Primi cecul şi nu s-ar mai fi gândit nicio secundă la această chestiune dacă nu s-ar fi întâlnit cu un fost coleg de lagăr. Prietenul său fu uimit când auzi cât a cerut; el ceruse înjur de 1000 de lire sterline şi fusese plătit fără probleme.

Când i se termină concediul, Arthur fu chemat în Brighton şi, de acolo, fu trimis în Hastings. Tabăra de acolo fusese construită pentru 150 de oameni, dar fuseseră chemaţi 300. Eroarea fu rapid şi eficient remediată, când unul din doi soldaţi fuseseră lăsaţi la vatră sau pensionaţi, în funcţie de starea lor fizică. Nu era prima dată când norocul îl ocolea pe Arthur Dodd. Petrecu două luni în Hastings, înainte de a fi trimis mai aproape de casă, în Western Command din Chester. După două săptămâni, fu trimis în Wolgerton, lângă Nantwich, la o închisoare cu prizonieri de război nemţi. într-un final, ajunse în Blakemere Hali, unde prizonierii germani erau puşi să facă

pâine. Arthur transporta pâinea la Winsford, iar de acolo era distribuită în toată ţara. Aici o întâlni pe Olwen, caporal în ATS (Au- xiliary Territorial Service), care avea în subordine cinci fete. într-o zi, Arthur descărcă pâinile şi le invită pe cele cinci fete la NAAFI, să bea un ceai. Domnişoara caporal, înfuriată la culme, fu lăsată să se descurce singură cu transportul de pâini. La întoarcere, Olwen îi făcu lui Arthur referat! Zâmbind în sinea lui şi, admirându-i zelul galez, Arthur nu se lăsă:

- Tu eşti cea cu care mă voi căsători!

Din Blakemere Hali, Arthur fu lăsat la vatră şi reveni la viaţa de civil, iar în 21 septembrie 1946, Olwen deveni soţia şi sprijinul său timp de 49 de ani bântuiţi de coşmaruri.Capitolul 18

Arthur Dodd nu-şi subestima norocul de a fi supravieţuit ororilor din al Doilea Război Mondial. La Saint Valery, Tobruk şi în numeroase alte ocazii la Auschwitz, fusese convins că nu va supravieţui războiului. E convins că a rămas în viaţă numai datorită iubirii şi milostivirii lui Dumnezeu. Fără credinţă, cu siguranţă nu ar fi rezistat încercărilor dintr-un lagăr de concentrare şi nu ar fi găsit voinţa de a trăi.

Recunoscu că tratamentul de care avură parte prizonierii de război britanici, oricât de cumplit, era infinit mai blând decât cel aplicat deţinuţilor evrei. Coşmarurile lui nu erau populate neapărat de ceea ce a trăit pe pielea lui, cât de brutalitatea inumană la care a fost martor. Amintirile cele mai dureroase se concentrau asupra lucrurilor pe care le văzuse, nu asupra actelor cărora le fusese victimă.

Trei săptămâni înainte de sfârşitul mileniului, Arthur împlini 80 de ani. La apusul vieţii, nu-i plăcea nimic mai mult decât grădinăritul, pescuitul şi bowlingul. Urmărea trecerea uniformă a anotimpurilor şi se minuna cât de incertă putea fi, în contrast, existenţa umană. Pierduse numărul dăţilor în care, în

timpul războiului, privise moartea în faţă. Câţi oameni pot spune că li s-a derulat de trei ori viaţa prin faţa ochilor?

Există câţiva oameni din afara etniei evreieşti care pot depune mărturie despre barbaria din lagărele de concentrare. Teoria actuală al neonaziştilor este că Holocaustul este o ficţiune sau cel puţin o exagerare grosolană. Spuneţi-i asta lui Arthur Dodd. El nu a avut niciun interes politic şi nici vreo teorie teologică sau genetică de demonstrat. Povestea lui este pur şi simplu o relatare a ceea ce a văzut, luându-i mai mult de 50 de ani să o spună.

Chiar şi printre cei care studiază al Doilea Război Mondial există mulţi care nu ştiu că au existat prizonieri de război britanici la Auschwitz, iar dintre aceştia din urmă foarte puţini au mai rămas în viaţă. Abia în anul 1992 au trezit interesul presei. Un articol din *The Independent on Sunday* semnat de Zoe Heller s-a bazat pe scurte interviuri cu trei prizonieri de război britanici, printre care şi Arthur. A fost prima dată când Arthur a vorbit public despre experienţele de la Auschwitz, considerând abordarea subiectului inteligentă şi plină de empatie.

Regizorul Maurice Hatton a aflat de existenţa supravieţuitorilor britanici de la Auschwitz după ce a citit istorisirea lui Primo Levi din *IfThis is a Man,* realizând apoi documentarul *Satan at His Best,* titlu sugerat de Arthur însuşi. Levi a fost chimist profesionist şi a lucrat în aceeaşi fabrică de cauciuc sintetic

ca şi Arthur, fabrica Buna, finanţată de I.G. Farben. Localizarea în proximitatea unei mine de cărbuni, a trei râuri şi a unei rezerve inepuizabile de sclavi a făcut din Oswiecim o investiţie inspirată pentru afaceriştii din industria chimică. Dar, datorită prizonierilor de război şi partizanilor, niciun gram de cauciuc sintetic nu a ieşit vreodată pe porţile fabricii.

Timp de mai mult de trei decenii după război, Arthur a suferit din cauza coşmarurilor recurente, a migrenelor şi a altor afecţiuni provocate de stres. Adesea, când somnul îi era tulburat şi pacea nu mai venea, îşi lua Biblia pentru ajutor spiritual. Odată, în anul 1981, o deschise la întâmplare şi începu să citească din *Evrei* 10, 32-35: „Aduceţi-vă aminte de zilele de la început, când, după ce aţi fost luminaţi, aţi dus o mare luptă de suferinţe: pe de o parte, eraţi puşi ca privelişte în mijlocul ocărilor şi necazurilor şi, pe de alta, v-aţi făcut părtaşi cu aceia care aveau aceeaşi soartă ca voi. În adevăr, aţi avut milă de cei din temniţă şi aţi primit cu bucurie răpirea averilor voastre, ca unii care ştiţi că aveţi în ceruri o avuţie mai bună, care dăinuie. Să nu vă părăsiţi dar încrederea voastră, pe care o aşteaptă o mare răsplătire.”

Totuşi, nu Biblia se dovedi a fi punctul de cotitură pentru Arthur. Cumpărând un exemplar din *Reader's Digest,* citi un articol de Jules Segal, un psiholog care îi tratase pe cei 80 de americani luaţi ostatici în Iran. Segal vorbea despre un număr mare de veterani din al Doilea

Război Mondial care avuseseră coşmaruri mulţi ani după întoarcerea în SUA şi afirma că cea mai de succes formă de terapie fusese ca supravieţuitorii să vorbească deschis despre amintirile care îi hăituiau.

Norocul a făcut ca, în ziua ce urma, Arthur să trebuiască să participe la o întâlnire a organizaţiei Methodist Fellowship. îl sună pe organizator, Roger Jones, şi îl întrebă dacă participanţii ar putea să rămână o jumătate de oră în plus, pentru că ar avea să le spună ceva. Experienţa din cinematograf, din urmă cu ceva ani, făcea ca Arthur să nu fie deloc convins că o asemenea terapie ar putea funcţiona, dar era hotărât să încerce.

Erau doisprezece oameni aşezaţi în jurul lui Arthur când acesta începu emoţionat să-şi spună povestea. Descrise tratamentul brutal şi crimele, siluetele scheletice, mirosul morţii şi muribunzii. Le povesti despre camerele de gazare şi despre fum, le spuse şi numele companiilor germane gata să profite de pe urma Holocaustului. Le povesti despre evreul care a schimbat şosetele pe mâncare, despre tânăra bătută la marginea drumului, despre copiii aruncaţi în flăcările turbate. Povesti cum văzu grupul de copii conduşi spre camerele de gazare şi cum, după atâţia ani, nu putea să se uite la copiii de şcoală mergând în şir indian fără să izbucnească în plâns. în final, după ce vorbi neîntrerupt timp de aproape o jumătate de oră, cedă şi izbucni în lacrimi. Soţia lui Roger, Glen, veni şi îl luă în braţe. Roger puse

capăt întâlnirii şi, după ce se reculese, Arthur plecă acasă. Domnul Segal avea dreptate. Din acea noapte, coşmarurile lui Arthur încetară. Lagărul era în continuare primul lucru la care se gândea când se trezea şi va continua să fie afectat pe vecie de acel loc. Dar coşmarurile îngrozitoare şi migrenele chinuitoare rămaseră de domeniul trecutului.

Alţi doi băieţi din Northwich supravieţuiseră lagărului: Tommy Dingham şi Terry „Spud" Murphy. Tommy era un om plin de curaj, nu se temea de nimeni, nu-şi pierdea niciodată cumpătul şi nu le dăduse niciodată bătăi de cap nemţilor. El şi cei doi camarazi ai săi erau de nedespărţit. Burnsie era un scoţian îmbrăcat curat şi atent, iar Simms era de loc din Yorkshire. Tommy îi povesti lui Arthur despre noaptea în care el şi amicii lui se aflau sub popota germană şi îl auziră pe Charlie Coward râzând şi glumind cu naziştii şi bându-le berea. Fără îndoială, acesta era felul lui de a duce războiul, câştigându-le încrederea gazdelor. Altora, totuşi, fraternizarea cu inamicul le trezi furie şi suspiciune.

Arthur se întâlnise de puţine ori cu Tommy la Auschwitz, dar deveniră prieteni buni după război. Oricât de puternic era, îi era greu să trăiască cu amintirile din lagăr. Nu a ascultat sfatul lui Arthur de a vorbi deschis despre Auschwitz şi a refuzat să colaboreze cu Maurice Hatton la realizarea filmului. Ca şi alţi prizonieri de război, faptul că fusese zilnic, timp de aproape doi ani, martor la orori de nedescris

avu asupra lui un efect devastator, mai ales la bătrâneţe. Un eveniment hotărâtor avu loc pe când se afla într-un azil din Hartford. într-o zi, depresia acută şi amintirile provocară în mintea sa un dezechilibru şi apăru dezbrăcat în faţa a trei doamne din azil. Drept urmare, fu trimis acasă. După ce petrecu o vreme într-o instituţie psihiatrică, Tommy muri singur, în februarie 1994. Traiul alături de propriii demonii se dovedi a fi prea mult pentru Tommy Dingham. Lagărul îi veni de hac până la urmă, ca şi cum ar fi fost gazat şi ars în crematoriu. Doar şase oameni veniră la serviciul funerar de la Biserica St Helen din Northwich, printre care Arthur şi fiul său, Geoffrey. Fu un eveniment solemn şi trist. Arthur se întoarse spre Geoffrey şi-i spuse gâtuit de emoţie:

- Ar fi meritat mai mult de atât.

Arthur pierdu contactul cu „Spud" Murphy în timpul marşului. Abia mai târziu descoperiră că amândoi locuiesc în Northwich şi reluară legătura. Murphy era mai puternic psihic decât majoritatea, dar probabil a ieşit din lagăr în aceeaşi stare mentală ca toţi ceilalţi. Era un fotbalist înzestrat, iar după război deveni managerul clubului Barnton Football Club. Din păcate, muri de carcinom bronhogenic în 28 mai 1973. Arthur l-a considerat mereu un bun şi echilibrat om de familie, cu un caracter minunat, părere care-i fu întărită de fiica sa, Christine.

- Tata era un om foarte calm şi liniştit, dar nu rata niciodată ocazia să le spună copiilor săi,

care îndrăzneau să lase mâncare în farfurie: „Am cunoscut mulţi oameni care ar fi ucis pentru asemenea resturi.” Evreii înfometaţi de la Auschwitz erau mereu prezenţi în gândurile lui. Omul acesta bun a încercat probabil să-i ajute pe acei năpăstuiţi, pentru că unul dintre ei i-a dăruit un inel confecţionat cu mare fineţe dintr-o nucă, care acum înfrumuseţează degetul fratelui meu mai mare.

Soldatul Edward Murphy, 3773306 din Batalionul 1 al Regimentului Kings Own Royal, deveni ulterior prizonierul de război 221552 din E715 Monowitz şi, totodată, mândru membru al echipei Angliei de fotbal din lagăr.

- Tata a fost internat în spital după întoarcerea în Anglia şi s-a plâns toată viaţa de dureri în piept. I-a povestit mamei câteva dintre experienţele îngrozitoare din vremea când lucra la I.G. Farben alături de evreii înfometaţi, dar i-a zis să nu le povestească niciodată nimic copiilor. Iar ea şi-a respectat promisiunea până în ziua morţii, în anul 2002, adăugă mândră Christine.

Arthur Dodd îşi păstră sănătatea mentală citind Biblia în fiecare zi. De asemenea, în recuperarea sa lentă fu ajutat enorm de soţia sa, Olwen, cu care avu un fiu şi o fiică. La rândul lor, aceştia îi dăruiră şase nepoţi, care fură sursa multor momente fericite din viaţa sa.

Arthur nu a uitat niciodată de Auschwitz. Acum, retrăieşte amintirile doar în momentele de veghe, când se gândeşte conştient la acel episod extraordinar din viaţa sa. Poate oricând să-şi amintească în detaliu ce s-a întâmplat în Silezia poloneză, dar coşmarurile au dispărut. în sfârşit, după mulţi ani de chinuri, Arthur şi-a găsit libertatea şi, odată cu ea, pacea.Capitolul 19

Si-a dorit mereu să-i revadă pe băieţii cu care a împărtăşit atât momente palpitante, cât şi înfricoşătoare, în încercarea lor constantă de a nu coopera cu germanii. Jurnalismul local trecuse peste toate obstacolele în încercarea de a-i descoperi pe unii dintre supravieţuitorii cu care Arthur îşi petrecuse prizonieratul în Auschwitz.

„în căutarea eroilor de la Auschwitz" era titlul articolului publicat în *Sunday Sun* din Newcastle-on-Tyne în 6 decembrie 1998. Erau în căutarea a doi curajoşi *geordies* care, alături de Arthur şi alţi doi britanici, îşi riscaseră viaţa pentru evrei şi polonezi pe care nu-i cunoşteau.

Numărul din 16 februarie 1999 din *Liverpool Echo* duse mai departe mesajul, prin articolul „în căutarea supravieţuitorilor Holocaustului". începuse căutarea lui Shaw,

scoţianul vesel care lucrase cu Arthur la schela a cărei prăbuşire dusese în acea zi la uciderea mai multor evrei.

„în căutarea sfântului care supravieţuit după Auschwitz", aşa titra *Yorkshire Post* în 18 iunie 1999. De data aceasta, era căutat unul dintre eroii personali ai lui Arthur,
Jim Purdy, cunoscut ca fiind arbitru de fotbal după război, în liga amatorilor. Jim insistase mereu ca băieţii să nu pozeze pentru nemţi, ca nu cumva fotografiile să fie folosite în scopuri propagandistice.

Cu toate astea, articolele nu duseră la apariţia niciu- nei piste. Acei mândri sabotori ai fabricii de vis I.G. Farben nu mai fac umbră pământului.

Era de aşteptat ca publicarea poveştii lui Arthur Dodd să genereze mai multe informaţii legate de subiect, în afară de multitudinea de scrisori pe care Arthur le primi, postul de televiziune BBC preluă iniţiativa şi se oferi să-l ducă înapoi în acea zonă pătată de sânge din Silezia poloneză. Publicitatea iscată pe marginea poveştii îi trezi lui Arthur amintiri îngropate în cele mai întunecate colţuri ale memoriei, cu mult timp înainte de întoarcerea sa în Polonia. într-o după-amiază mohorâtă de miercuri din februarie 1999, Arthur se duse să se întindă puţin în pat. Cu muzică clasică în căşti, se lăsă pradă somnului. Nu mult după aceea, se trezi plângând în hohote. Muzica îi era vag familiară, totuşi nu înţelegea de ce era atât de afectat. Totul se clarifică două

săptămâni mai târziu. Prezentatorul postului lui preferat de muzică clasică a prezentat uvertura „Egmont”, de Beethoven. Era aceeaşi compoziţie care se auzea adesea în timpul procesului zilnic de selecţie a evreilor de la Auschwitz – la muncă sau la moarte. Bucata muzicală care îl făcu să plângă 54 de ani mai târziu era nici mai mult, nici mai puţin decât preferata doctorului Josef Mengele, aşa-zisul „Măcelar de la Auschwitz”.

Arthur fusese mereu curios să afle de ce lanţul de depozite care adăpostea bunurile furate de naziști era numit „Canada”. Un ghid de la Auschwitz dezvălui motivul pentru care acele clădiri, fie că adăposteau păr uman, perii, ochelari sau valize, purtau acel nume aparent nepotrivit, în primii doi sau trei ani după începerea celui de-al Doilea Război Mondial, numeroşi polonezi din acea parte a Sileziei emigraseră în Canada. Curând după aceea, mulţi dintre ei începură să trimită pachete cu mâncare familiilor pe care le lăsaseră în urmă. Polonezii erau impresionaţi că un asemenea efort putea fi făcut atât de curând după plecare. Din acest motiv, Canada era văzută ca un loc plin de bogăţii, la fel ca acele depozite care trimiteau constant ajutoare către Berlin, pentru a susţine Germania în război.

în muzeul din Auschwitz-Birkenau, obiecte din acele depozite sunt expuse în vitrine imense, de circa 9 m lungime şi 3 m lăţime. Când îţi dai seama că aceste colecţii imense reprezintă doar o parte infimă din ceea ce a ră-

mas după eliberarea lagărului de către ruşi, dimensiunea „soluţiei" mortale te năuceşte. în camera în care se află colecţia de păr uman, se găseşte un sul de material recuperat din Germania şi confecţionat din părul evreilor, făcut special pentru hainele ofiţerilor.

în altă cameră sunt expuşi mii de pantofi, care, în ciuda luminii speciale protectoare, capătă în timp nuanţe de gri cărbune. Ici-colo în maldărele de încălţăminte, se iţesc pantofi coloraţi de femei, cu toc înalt. Nuanţele de maro şi de albastru s-au păstrat, fracturând întinderea deprimantă de griuri. în rândurile din faţă ale vitrinei se află pantofiorul alb al unui copil de doi ani. într-o cameră fără muzică, în care oamenii sunt pierduţi în liniştea propriilor gânduri, această miniatură contrastantă pare să elibereze un strigăt: „Nu mă uitaţi, am fost aici!" în acest moment răvăşitor, lacrimile sunt cu greu înăbuşite.

Era dimineaţa de luni 28 iunie 1999. Arthur simţi cum îi trece un fior pe şira spinării la vederea mesajului celui de-al Treilea Reich adresat mulţimii evreilor care sosea: *Arbeit machtfrei.* îşi amintea intrarea, îşi amintea şi bătăile primite de la soldaţii din SS. îşi amintea atâtea lucruri. O vedea pe prietena lui, Maria Kostka, cum îl ruga să spună lumii ce s-a întâmplat aici. îndeplinise această rugăminte, deşi cu întârziere, întrucât revenise cu BBC pentru a face un film documentar. Cu puţin noroc, sute de mii sau poate chiar milioane de oameni vor avea ocazia să capete o perspectivă

asupra secretelor întunecate, diavoleşti ale acestui loc blestemat care a fost Auschwitz.

îşi aminti tot. în timpul unei zile de lucru, se întâmpla adesea să ridice cadavrele evreilor din locurile de trecere şi să le ducă în alte părţi, unde nu mai stinghereau pe nimeni. Chiar şi când ajunsese să cântărească 38,5 kg, cea mai mică greutate pe care o avusese vreodată, îi venea extrem de uşor să ridice aceste carcase scheletice. Erau doar piele şi os.

Deşi amănuntele ajung să se estompeze cu timpul, cum ar putea uita ororile şi brutalităţile, având în vedere că în iunie 1999, lucrând cu echipa de filmare, rănile de pe picioare încă erau perfect vizibile? Aceste urâte semne de aducere aminte continuaseră să apară timp de 54 de ani şi nu se opriseră încă. Minuscule bucăţi de şrapnel, amintiri ale acelei tragice zile a bombardamentului din *Gala Day,* încă îşi căutau drumul afară din corpul său. Arthur se aştepta ca întoarcerea în acel loc să fie traumatizantă; se dovedi că a avut dreptate când, de patru ori, simţi cum emoţiile îl copleşesc.

Prima dată se întâmplă la zidul de execuţie din sectorul evreilor, o construcţie ranforsată din cărămidă, plină de urme de gloanţe, care unea două clădiri ale închisorii şi transforma acest loc într-o fundătură fatală, de unde nu exista scăpare. Ceea ce îl impresionă pe Arthur aici fu maximizarea cruzimii, care, când era vorba despre evrei, nu cunoştea limite. Ferestrele uneia dintre clădiri erau obturate,

însă celelalte erau descoperite, permiţând familiei condamnatului, inclusiv copiilor acestuia, să asiste la uciderea persoanei iubite.

Următoarea locaţie fu adăpostul antiaerian din Lagărul VI, o imagine cu care încercase să se împace atâta vreme. Aducând omagiu în dreptul acestei simple gropi în pământ, Arthur aproape că simţea în gât praful iritant de cărămidă şi auzea strigătele oamenilor după ajutor. *Gala Day* fusese o zi pe care toţi o aşteptaseră cu bucurie, îmbătaţi de veştile bune care nu conteneau să vină de pe front după debarcarea în Normandia. Munciseră cu toţii din greu, recurgând la idei ingenioase. Entuziasmul fusese contagios. Lacrimile îi umplură ochii gândindu-se la acei băieţi curajoşi ale căror vieţi fuseseră curmate de o bombă venită din tabăra lor. Supravieţuirea după atâtea suferinţe nu servise decât să pună sare peste rana trecerii lor în nefiinţă.

În timp ce se afla în clădirea în care se acordau pedepsele la Auschwitz, dimensiunea soluţiilor la care recurgeau naziştii pentru a-i înfrânge pe evrei îl izbi pe Arthur cu putere. Credea că văzuse tot, dar „celula pentru stat în picioare” era de o cruzime prea mare pentru a putea fi omeneşte înţeleasă. Aceasta consta dintr-un paralelipiped din cărămidă cu baza de 1 m x 1 m, care, din cauza distrugerilor, avea în prezent abia 60-90 de cm în înălţime. Pe o latură dispunea de o uşă foarte scundă, prin care patru oameni trebuiau să intre pe rând înăuntru, târându-se pe burtă. Cei patru

nefericiţi puteau să încapă doar în picioare, strâns presaţi unul în celălalt.

Când era folosită, înălţimea celulei ajungea la aproximativ 2 metri. Arthur fusese martor timp de 22 de luni la bătăile constante ale evreilor, cu bâta şi cu biciul. Când erau administrate de un *kapo,* cei din SS simţeau o plăcere imensă văzând cum un evreu chinuie alt evreu. Imaginaţi-vă, după o zi de umilire şi suferinţă, cum ar fi să petreci o noapte întreagă în „celula pentru stat în picioare". în funcţie de presupusa vină a evreului, pedeapsa putea dura între trei şi şapte nopţi. Gândul la suferinţa acelor trupurilor distruse şi scheletice, înghesuite unul în celălalt, alături de inconfortul cauzat de nevoile fiziologice, se dovedi prea mult pentru Arthur.

A patra şi ultima locaţie care îi cauză lui Arthur un acut stres emoţional fu una din barăcile femeilor din Birkenau. în orice societate civilizată, paturile suprapuse ar fi ocupate de doi oameni. Birkenau era departe de ceea ce înseamnă normalitate. Aici nu dormeau niciodată mai puţin de şase femei în cele doua paturi suprapuse. Spre sfârşitul anului 1944, când ritmul eliminării evreilor unguri atinsese apogeul, nu mai puţin de 15 femei erau înghesuite în acest spaţiu restrâns. înainte de război, barăcile femeilor fuseseră la origine grajduri pentru o unitate poloneză de cavalerie. Fiecare baracă era prevăzută cu un cuptor din cărămidă, care să degaje căldură pe toată lungimea încăperii şi să maximizeze confortul cailor. Pentru naziţti, evreii nu erau la fel de

importanţi precum caii. Aceste cuptoare nu au fost niciodată folosite în timpul războiului, nici măcar în timpul zilelor de iarnă cu cele mai scăzute temperaturi. Dacă luăm în considerare lipsa intimităţii, păduchii, gândacii şi frigul, moartea era probabil văzută de către aceste femei ca o binecuvântare.

Vizita lui Arthur la Auschwitz se apropia de sfârşit, iar cea mai mare dorinţă a sa încă nu se îndeplinise. în ciuda ajutorului extrem de preţios primit din partea curatorului Muzeului de Stat Auschwitz-Birkenau, încă nu o îmbrăţişase din nou pe acea mândră patriotă şi dragă prietenă care fusese Maria Kostka.

Căutări asidue în arhivele muzeului, dar şi la oficiul local de evidenţă a persoanelor din Oswiecim duseră la găsirea a două femei cu acel nume, una născută în 1916, alta în 1925. Arthur aprecia că Maria era puţin mai în vârstă decât el, ducând astfel căutările spre prima femeie. Totuşi, ambele părăsiseră oraşul după război şi nu li se putu da de urmă.

Avură mai mult succes cu găsirea celor două lagăre în care stătuse Arthur, E711 şi E715. Din descrierea luxului din E711, singurul loc unde s-ar fi putut afla era pe terenul aşa-numitului *Lehrlingsheim* („casa învăţăceilor”) sau *Jugendwohnheim* („casă pentru tineri”), situat la aproximativ 300 m vest de Monowitz VIII. Scopul construirii clădirii *Lehrlingsheim* fusese să ofere cazare tinerilor de etnie germană din Silezia care studiau chimia, pentru a crea un nucleu de profesionişti pentru viitorul

personal al fabricii. Tinerii fuseseră supuşi unei îndoctrinări ideologice intensive, în conformitate cu tipare elaborate de Organizaţia Tinerilor Naziști *(Hitler Jungend).*

Arthur nu ştia că britanicii fuseseră cazaţi în trei lagăre diferite din complexul Monowitz. Lagărele se aflau la o oarecare distanţă unele de celelalte şi, existând multe grupuri care lucrau în zone diferite ale fabricii, oamenii aveau impresia că există o singură zonă cu prizonieri de război britanici. Monowitz fii aproape în totalitate distrus, fiecare zonă constând în prezent din păşuni verzi cu indicatoare simple plasate din loc în loc, către locaţii anterioare ale zidurilor şi ale porţilor.

Lui Arthur îi fii arătat mai întâi Lagărul VIII, cunoscut de nemţi sub numele de *Karpfenteich* („iaz cu crapi"), aflat în vecinătatea unui iaz mare cu peşti pe partea lui estică, la aproximativ 500 de metri sud de fabrică. Nevă- zând nimic familiar, clătină din cap plin de frustrare.

în Lagărul IV, acelaşi rezultat dezamăgitor. După război, fermierii şi micii întreprinzători locali despuia- ră clădirile de lemn din lagăre şi construiră noi facilităţi funcţionale. La doar câţiva metri de un monument elegant închinat tuturor raselor care muriseră la Monowitz, unde Arthur aşează câteva flori, se afla un mic grajd din lemn cu aspect extrem de obişnuit. Scândurile erodate de vreme îi treziră lui Arthur emoţii profunde.

- Cred că m-ai adăpostit cândva, şopti trecând uşor cu mâna peste acel lemn deosebit, acelea fiind singurele scânduri rămase din lagărele pentru prizonierii de război britanici de la Monowitz.

Până ajunseră în Lagărul VI, atmosfera era deja marcată de anxietate, cercetătorii dorind cu disperare să obţină dovada care să confirme că aceasta era într-adevăr porţiunea în care Arthur petrecuse acele 22 de luni pline de orori. El fu cel dintâi care coborî din microbuz, restul grupului acordându-i spaţiu şi intimitate pentru a explora. începu să caute febril, ca un câine de vânătoare, în numeroase direcţii, până când, la un moment dat, le făcu celorlalţi semn să i se alăture.

- Sunt aproape sigur că acesta este E715, exclamă el, cu ochii jucându-i de nerăbdare.

Mergând pe lângă marginea drumului, arătă cu degetul locul în care fusese spitalul şi, la câţiva metri distanţă, baraca unde ar fi trebuit să aibă loc spectacolul de panto- mimă, înainte de căderea bombei americanilor. Luând-o înapoi pe drumul care în anii '43-'45 era doar o cărare pentru cărucioare, înaintând în direcţia opusă fabricii, Arthur fu cuprins de entuziasm când identifică o depresiune în pământ, corespunzând poziţiei aproximative a adăpostului antiaerian care fusese bombardat în ziua festivalului, în sfârşit, pentru Arthur punctul de reper decisiv fu buncărul de o persoană intact de la marginea drumului.

Acesta era destinat exclusiv santinelei Wehrmachtului, în timpul raidurilor aeriene.

Cineva arătă spre o mică fermă aflată la aproximativ 70 m faţă de drum. Un bărbat în vârstă deschise uşa şi dădu faţă în faţă cu entuziasmatul Arthur Dodd, care abia aştepta să i se confirme bănuielile.

- Prizonieri de război britanici, aici! exclamă el, arătând cu degetul spre pământ.

Din păcate, bătrânul nu ştia engleză. Ridică din umeri, se întoarse şi strigă pe cineva din casă. Apăru o bătrânică, iar Arthur repetă întrebarea. Chiar înainte de a răspunde, Arthur văzu în ochii ei că înţelege.

- Englezi aici,7<a! *Ja*| exclamă Stefania Wactawek.

Fu un moment cu adevărat emoţionant pentru bărbatul din Cheshire: se întorsese.

Curatorul Muzeului Auschwitz stătu cu ea de vorbă în polonă. Aflară că în tinereţe locuise într-un sat aflat la 3 km depărtare şi trecea zilnic pe lângă Lagărul VI în drum spre serviciu, una dintre cantinele din complexul I.G. Farben. Zâmbi la gândul anumitor seri de sâmbătă petrecute într-o baracă de lângă gardul de sârmă, care din când în putea fi considerată cu extremă indulgenţă loc de recreere. îşi aminti de soldaţii englezi şi de berea lor neagră făcută „în casă" şi de distracţia alături de alte câteva poloneze de-ale locului. Asemenea seri erau posibile numai atunci când gardienii de serviciu cedau în faţa unei mite. Din cei 12 sau 14 gardieni, două treimi priveau în altă parte în

schimbul ţigărilor sau al ciocolatei. Arthur nu frecventase niciodată acea clădire noaptea, din cauza faptului că avea grijă de Alan Blades, soldatul cu probleme mintale.

Când merse la locul, acum gol, în care se aflase clădirea, putu plasa „baraca pentru distracţie" de-a lungul drumului devenit în zilele noastre aglomerat, lângă care mai erau baraca liderului lagărului şi, de partea cealaltă a intrării principale, spitalul şi adăpostul antiaerian al britanicilor, unde se întâmplase tragedia din ziua dedicată sărbătorii *Gala Day.* Baraca lui Arthur se afla în capăt, în cel mai îndepărtat punct faţă de drum, iar latrina de 3 m^2, acoperită acum cu iarbă, fusese plasată în afară îngrădirii, în ea putând fi găsite fără îndoială oasele informatorului neamţ.

Lagărul E711 se afla la 2 km de fabrică, dar E715 (Lagărul VI) se afla la doar câţiva metri distanţă. îi vedea limpede pe prizonieri aşezându-se în formaţie şi făcând la stânga după ce ieşeau poartă, înaintând 100-150 m până la prima intrare în complexul I.G. Farben. în acest punct, aproximativ 20 dintre ei se desprindeau de grup, inclusiv Charlie Piddock din Southampton, Shaw din Liverpool şi Arthur. Arthur şi Charlie mergeau în clădirea BAU 38, iar scoţianul se ducea într-o zonă adiacentă. Restul detaşamentului era distribuit către numeroase alte intrări, mai sus, pe drumul de ţărână.Până la întoarcerea la Auschwitz, Arthur trăise sub falsa impresie că lagărul în care se afla era singurul care adăpostea prizonieri de

război britanici. Drept urmare, numărul britanicilor estimat de el era mai mic decât cel real, lagărele IV şi VIII nefiind luate în calcul. Numărul maxim de britanici care au lucrat pe şantierul de construcţii de la I.G. Farben între octombrie 1943 şi sfârşitul aceluiaşi an, atinsese 1150. Conform cifrelor oficiale obţinute din arhive, acest număr scăzu dramatic la mijlocul lui 1944, ajungând la 500, şi urcând apoi la 925 la începutul lui februarie 1944. Alte documente arată că, între martie şi mai 1944, numărul prizonierilor din Monowitz a scăzut gradual, de la 693 la 660. În luna octombrie a aceluiaşi an, britanicii erau în număr de 577, iar în ianuarie 1945 rămăseseră doar 574.

Datorită ajutorului primit din partea curatorului Muzeului Birkenau, aflară ce părere aveau nemţii despre atitudinea prizonierilor britanici, atât în fabrică, cât şi în afara ei. Rapoartele săptămânale pentru perioadele 18-24 octombrie şi 25-31 octombrie 1943 de la fabrica I.G. Farben din Oswiecim, formulate de inginerul-şef Maximillian Faust, subliniază ineficienţa britanicilor. El scrie: „Avem foarte puţini gardieni la dispoziţie, iar aceştia, având standarde morale scăzute, sunt incapabili să impună disciplina în faţa inferiorilor şi să menţină viteza de lucru necesară. Pentru a înrăutăţi situaţia, prizonierii britanici sunt răsfăţaţi cu daruri din partea Crucii Roşii. Aceştia le dau ţigări şi ciocolată polonezilor şi colegilor prizonieri, probabil şi gardienilor.

Englezii adoptă o atitudine agresivă şi, în ciuda faptului că lucrează în grupuri mari, productivitatea lor este mult sub medie.”

I.G. Farben plănuia să dea drumul la producţia de cauciuc sintetic în ianuarie 1945 şi să atingă capacitatea maximă în toamna aceluiaşi an. înainte de începerea atacurilor aeriene în august 1944, fabrica putea produce aproximativ 3000 de tone de metanol pe lună, dar şi mici cantităţi de gudron, ulei petrolier şi benzină. Fără îndoială, eşecul de a produce cauciuc se datora în parte necoo- perării prizonierilor britanici.

Cu excepţia britanicilor, partizanii polonezi nu au apelat la nimeni altcineva pentru a-i ajuta în lupta împotriva regimului nazist. Celor care au văzut filmul realizat de Armata Roşie despre eliberarea lagărului li se pare de necrezut că o singură ţară a fost omisă de autorităţile de la Auschwitz din lista nesfârşită a ţărilor din care proveneau cei ucişi la Auschwitz-Birkenau. Aceasta ţară este Marea Britanie.

Cel mai înălţător moment al întoarcerii lui Arthur la Auschwitz fu acela în care deveni conştient de prezenţa grupurilor de rândunici, sporovăind gălăgioase în timp ce plonjau din cer precum avioanele Spitfire. După absenţa totală a păsărilor în perioada 1943-1945, acestea reprezentau

un simbol al victoriei. Binele triumfase asupra răului

.Partea a Il-a

>\fte mărturi

Evreii care au fost victime ale acestor atrocităţi şi prizonierii de război martori ai acestei şocante saga de la Auschwitz merită să fie auziţi. Mulţi au discreditat povestea lui Arthur, refuzând să creadă că au existat britanici la Auschwitz. Relatările ce urmează, care aparţin soldaţilor britanici şi prizonierilor evrei care l-au contactat pe Arthur după publicarea primei ediţii a cărţii, dovedesc fără urmă de îndoială că povestea lui este adevărată.

LEON GREENMAN

Arthur auzi multe poveşti despre un evreu din Londra, număr de lagăr 98288, care îşi asuma în mod repetat riscuri pentru a-i contacta pe prizonierii britanici de la Auschwitz. în urmă cu câţiva ani, Arthur îi află povestea. Născut în noiembrie 1910 pe strada Artillery Lane, în cartierul White- chapel din Londra, Leon Greenman a crescut în Olanda, unde a studiat canto. Soţia lui, Esther Van Dam, se născuse în Rotterdam, dar reveniseră amândoi în Anglia în 1935, pentru a se căsători în Stepney Green. Se întoarseră apoi în Olanda, unde fiul lor, Barney, se născu cinci ani mai târziu.

La începutul războiului, Leon deţinea o afacere cu cărţi rare şi călătorea în mod regulat în Londra.

Naşterea fiului său a fost înregistrată la Consulatul Britanic din Rotterdam, dar li se promise că întreaga familie va fi dusă în Anglia în cazul în care germanii vor intra în Olanda. Acest lucru nu s-a întâmplat. Când nemţii invadară Olanda, în mai 1940, familia lor fii lăsată în urmă. Leon îi dădu unui prieten paşaportul şi actele ca să aibă grijă de ele, dar când i le ceru mai târziu, i se spuse că au fost distruse, de teamă să nu fie acuzaţi că au legă- turi cu evreii. Atunci, Leon contactă Consulatul elveţian, dar cererea de a li se elibera noi paşapoarte rămase fără răspuns. Din cauza bunicului olandez al lui Leon, familia fu înregistrată ca evrei olandezi de către inspectorul-şef al poliţiei responsabil cu imigranţii.

în octombrie 1942, fură arestaţi şi trimişi în lagărul Westerbork, din nordul Olandei, iar în ianuarie 1943 ajunseră la Auschwitz. Când îi despărţiră, văzu cum soţia şi fiul său sunt urcaţi într-un camion. Mai târziu, întrebân- du-l pe un *kapo* ce s-a întâmplat cu ei, acesta îi răspunse arătându-i cerul. Nu-i mai văzu niciodată. Dintre cei 750 de evrei de ambele sexe şi de toate vârstele ajunşi atunci în lagăr, doar 50 nu au fost trimişi în camerele de gazare. Dintre cei 50 care au fost puşi la muncă, Leon a fost unul dintre cei doi care au supravieţuit.

Timp de două luni, primi o multitudine de sarcini lipsite de importanţă, obiectivul fiind înfrângerea a ceea ce mai rămăsese din voinţa prizonierilor evrei. Odată, a fost pus să mute o grămadă de nisip dintr-o parte în alta, folosindu-se doar de buzunarele uniformei de prizonier. Erau supuşi unor antrenamente fizice riguroase în condiţii de îngheţ, mereu acompaniate de bătăi severe.

Apoi, fu transferat în Lagărul I şi se consideră norocos pentru că nu se număra printre cei trimişi la camerele de gazare. în aprilie 1943, văzu pentru prima dată uniformele soldaţilor britanici închişi în lagăr. Era nerăbdător să comunice cu concetăţenii lui ori de câte ori avea ocazia, dar acest lucru era descurajat prin mijloace dure, fiind posibil numai dacă mituiai un *kapo.* Le cerea britanicilor ţigări, pe care le dădea în schimbul lăturilor de supă de la bucătării. Era o afacere riscantă, care juca însă un rol important în supravieţuirea sa. în schimbul ţigărilor, le cânta soldaţilor, care-i apreciau talentul. El fu cel care le strigă în acea zi soldaţilor, nerăbdător să le comunice că era englez: „Bună! Eu sunt Leon! Leon londonezul!"

Leon nu pierdu niciodată speranţa că, într-un final, încarcerarea sa va fi considerată o greşeală şi se îndârji să menţină relaţii cât mai strânse cu prizonierii de război. îşi asumă riscuri mari în acest sens, iar odată încasă o bătaie crâncenă de la un *kapo,* după ce fusese văzut de un gardian din SS. Mâncarea şi cazarea pentru evrei erau de o calitate greu de

descris în cuvinte. înţeleseră foarte repede că *Arbeit macht frei* înseamnă că vei munci până când moartea te va elibera.

Mulţi dintre evreii de la Auschwitz erau „porci de Guineea” în scopuri medicale, iar Leon nu fu o excepţie. în urma operaţiilor, mulţi erau desfiguraţi sau mureau. Femeilor li se scotea vaginul, iar bărbaţilor li se tăiau testiculele. Leon fu operat de un medic din SS, Horst Schu- mann. în timpul operaţiei, Leon reuşi să urle în engleză.

- îmi fac rău! strigă el.

întrucât vorbise în engleză sau independent de acest lucru, Leon n-a aflat niciodată, Schumann ordonă ca testul să se încheie. Oricum, a urinat cu sânge multe săptămâni după aceea.

După externare, Leon a aflat că actele care confirmau cetăţenia sa britanică sosiseră la Westerbork la doar câteva minute după plecarea sa. Din cauza unui decalaj de aproape o oră, îşi pierduse soţia şi fiul şi fusese subiectul unor cruzimi de neimaginat. După plecarea din lagăr, merse pe jos până la Gleiwitz, cu picioarele atât de umflate, încât abia mai putea să păşească. Când ajunse în Buchenwald, fu internat în spital. Dacă nu ar fi insistat că suferă doar de degeraturi, medicii de acolo i-ar fi amputat picioarele. Stătu în spital până în aprilie 1945 şi nu se plânse niciodată de dureri. Ştia că, dacă ar fi fost examinat, şi-ar fi pierdut picioarele.

în 11 aprilie 1945, Buchenwald a fost eliberat de către americani, iar Leon fu trimis cu avionul la Paris. Petrecuse nu mai puţin de doi ani la Auschwitz. La spitalul de acolo i se spuse că un deget de la picior a făcut cangrenă, aşa că fu necesară amputarea lui. Era un preţ mic de plătit, iar Leon îi mulţumi lui Dumnezeu că operaţia nu avu loc în captivitate. în octombrie, se întâlni cu tatăl şi cu mama sa vitregă în Rotterdam, iar luna următoare ajunse în Londra. Acolo, se reîntâlni cu cei doi fraţi ai săi, recent lăsaţi la vatră de armata britanică.

Leon jură că, dacă va scăpa din Auschwitz, îşi va dedica restul vieţii efortului de a vorbi lumii despre ororile din lagăre. Se ţinu de promisiune. Ţinu conferinţe despre Holocaust în toată lumea, adoptând poziţii ferme împotriva fascismului şi rasismului, asigurându-se că generaţiile tinere vor afla ce s-a întâmplat. Din această cauză fu ţinta ameninţărilor şi abuzurilor din partea organizaţiilor neofasciste, cum ar fi Combat 18, dar a refuzat să se oprească. A rămas dedicat luptei împotriva fascismului până la moartea sa, în 2008.

Pentru insistenţa încăpăţânată de a informa tineretul de astăzi, a fost decorat cu Ordinul Imperiului Britanic, în cadrul *New Years 's Honours list* din 1998.

NORBERT WOLLHEIM

Altă poveste evreiască, nu foarte diferită de cea a lui Leon Greenman, îl aduse în atenţia noastră pe Norbert Wollheim, care fusese arestat de către SS împreună cu soţia şi copilul

lor de 3 ani, în timpul ultimei acţiuni antievreieşti de amploare din Berlin, în 8 martie 1943. Când sosiră în staţia de la Auschwitz, Wollheim fii despărţit de soţie şi copil şi nu-i mai văzu niciodată. Acel transport din Berlin era alcătuit din aproximativ 1000 de persoane, dintre care numai 220, în special bărbaţii tineri în putere, printre care şi Wollheim, fură transportaţi în camioane la Monowitz. Numărul lui de prizonier era 107984. Curând, intră în grupul poreclit „Crimă la comandă 4", a cărui sarcină era să descarce toată ziua saci cu ciment sau fier beton din vagoanele de marfa, într-un ritm suicidal. Prizonierii care cedau fizic erau bătuţi de şefii de echipă de la I.G. Farben şi de *kapos* până când fie se întorceau la treabă, fie rămâneau întinşi pe jos fără suflare. Norbert fii martor la multe crime de acest fel, iar în primele zile petrecute acolo văzu cum un evreu neamţ s-a sinucis arun- cându-se în faţa trenului.

A observat în mod repetat, mai ales în perioada în care gărzile SS însoţeau grupurile de muncitori, că şefii de echipă de la I.G. Farben încercau să-i depăşească în cruzime pe cei din SS. În plus, aceiaşi angajaţi ai fabricii îi îndemnau pe *kapos* să le ia pantofii buni nousosiţilor şi să-i păstreze pentru ei. De asemenea, exista o regulă conform căreia prizonierii nu aveau dreptul la îmbrăcăminte de protecţie, iar fierul şi oţelul, de exemplu, erau mutate fără mănuşi din piele protectoare. Wollheim îşi aminteşte bine cum şefii de echipă,

chiar şi în zilele cu temperaturi mult sub 0°C, îi obligau pe *kapos* să le ordone prizonierilor să-şi dea hainele groase jos, celor care aveau, pentru a grăbi ritmul lucrului. Din vara lui 1943, fii trimis ca sudor într-o unitate specializată şi acolo îşi dădu foarte repede seama că prizonierii primeau cele mai murdare şi mai periculoase sarcini, cu echipament de protecţie minim sau deloc. Norbert a lucrat luni întregi fără ochelari de sudură şi, în timp ce colegii lor germani primeau în mod regulat lapte, prizonierii sudori nu primeau deloc. Şefii de echipă şi inspectorii erau la curent cu inegalităţile din fabrică în ceea ce priveşte protecţia, dar inspectorii erau aceia de care evreii se temeau cel mai mult, ştiut fiind că sunt nazişti fanatici care se foloseau de orice ocazie pentru a întocmi rapoarte către secretariatul comandatului SS, Scharfuehrer Rackers.

Wollheim a aflat din conversaţiile clandestine cu prizonierii de război britanici că majoritatea erau muncitori calificaţi care fuseseră detaşaţi la fabrica de armament Buna împotriva voinţei lor şi, în consecinţă, încălcând Convenţia de la Geneva. Relaţia lui Norbert cu soldaţii britanici deveni tot mai strânsă, iar cunoştinţele lui excelente de engleză şi germană înlesni schimbul regulat de ştiri şi informaţii. în acest fel, prizonierii îl ţineau zilnic la curent cu ştirile BBC din Londra, având un receptor radio ascuns în barăcile lor, iar evreul neamţ traducea la rândul lui pentru britanici buletinele de ştiri ale armatei germane.

Norbert Wollheim a depus mărturie că Duerrfeld fusese acela care le ordonase şefilor de echipă germani să obţină de la prizonierii din lagărele de concentrare cea mai mare productivitate posibilă. Şefilor de echipă li se ceruse în mod expres să întocmească rapoarte către Comandamentul SS imediat ce observă cazuri de lene sau de neglijenţă. Duerrfeld ştia prea bine că aceste rapoarte atrăgeau după sine cele mai severe pedepse sau chiar moartea pentru prizonierii în cauză.

TERRY GORMAN

Mike Gorman l-a contactat pe Arthur în 1999, pentru a-i vorbi despre răposatul lui tată, Terry Gorman, din Batalionul 5 Green Howards, despre care vorbea plin de mândrie şi tristeţe. Terry fusese ţinut prizonier în alt lagăr decât Arthur Dodd, dar, fără să-şi dea seama, cei doi se întâlniseră pe când Terry se afla întins pe o masă de operaţie improvizată în lagărul Farasabrina, din Italia. Cicatricea grosieră reprezenta dovada lipsei instrumentelor medicale din acea zi.

Soldatul din Regimentul Green Howards avu mai multe îndatoriri la Auschwitz, inclusiv transportul cărămizilor refractare către crematoriul din Birkenau. Arthur îşi aminteşte că vedea cărămizile stivuite lângă clădirea tehnică, în care lucra Mana lui.

Alături de Terry lucra un soldat neozeelandez. Cei doi asistau primii la sosirea vagoanelor pentru transportul vitelor, pline până la refuz cu încărcătura de condamnaţi. Cele mai multe filme despre Holocaust arată

cum uşile vagoanelor se deschid imediat după oprire şi pe nefericiţii evreii mânaţi fără milă către întâlnirea cu Creatorul. În realitate, lucrurile nu decurgeau mereu aşa. Terry Gorman vedea ca aceste transporturi feroviare sunt ţinute încuiate şi suferea la auzul ţipetelor sfâşietoare care veneau dinăuntru; îl cutremura, de asemenea, priveliştea revoltătoare a urinei curgând printre uşile închise.

Terry şi colegul său de muncă neozeelandez se împrieteniră cu gardienii, care îi lăsau uneori, în lunile de iarnă, să-şi încălzească mâinile la grătarul cu cărbuni din chioşcul de la poarta principală.

Activitatea principală a lui Terry Gorman la Auschwitz se desfăşura în interiorul casei boilerului, *kesselhaus,* şi, pentru că temperaturile acolo erau foarte ridicate, prizonierilor li se oferea privilegiul unui duş. într-o zi, pe când făcea duş alături de alţi doi colegi, nemţii împinseră înăuntru trei evreice, după care plecară repede. Femeile erau goale puşcă şi aveau forme scheletice. Toţi fură cuprinşi de o stânjeneală acută. Era oare un tip de umor pervers din partea naziştilor? îi spionau de afară? Germanii se întoarseră după femei, dar nimic nu se întâmplase. Nimeni nu avea impulsuri sexuale în asemenea circumstanţe.

Stan Fawcett şi Jack Walker erau ceilalţi doi soldaţi din Regimentul Green Howards care se aflau în acelaşi lagăr cu Terry, iar sergentul

Harold Bagshaw avea grijă de nevoile oamenilor săi, aşa cum Jim Purdy o făcea pentru Arthur şi ceilalţi prizonieri din Lagărul VI. Charlie Murphy luptase în acelaşi batalion cu Terry, amândoi fiind o vreme prizonieri în lagărul din Lamsdorf. De acolo, Charlie fusese trimis să lucreze într-o mină de cărbuni la 25 km de Auschwitz, dar cei doi prieteni se întâlniră din nou în timpul marşului, iar Terry îi fii cavaler de onoare la nuntă, în 1946.

Alţi doi soldaţi din Green Howards, Jimmy Da- vidson, care a cântat la trompetă la nunta lui Terry, şi Gin- ger Parry, fură transferaţi din Lagărul IV din Auschwitz în E393 Mittel-Laziek, în ianuarie 1944, după cum reiese din documentele din arhiva de la Auschwitz.

Terry Gorman, la fel ca alţi britanici, a suferit de stres posttraumatic şi a devenit foarte retras în a doua parte a vieţii. Aducerea în discuţie a lui Ginger Parry a trezit amintirea unui eveniment care-l afectase pe Terry în mod semnificativ. Spre sfârşitul anilor '40, cei doi se întâlniră în Staţia Centrală din Manchester, când Terry l-a recunoscut cu greu sub înfăţişarea unui om care cerşea de la navetişti. Dacă nu i-ar fi văzut părul roşu ca focul, nu s-ar fi oprit în loc. Pe acest cândva mândru soldat britanic îl ajunseseră vremuri grele, locuind într-o peşteră din zona Newton Heath a oraşului. Terry îl duse să-i cumpere ceva de mâncare şi de băut, însă înfăţişarea deplorabilă a acestui vagabond l-a afectat puternic. Fu

profund întristat văzându-l în starea actuală, ştiind prin câte greutăţi a fost nevoit să treacă.

Terry îşi mai aminti un incident teribil în care fusese implicat un sud-african pe nume Silver, care dormea în patul de deasupra lui. într-o zi, cei din SS organizară o percheziţie neaşteptată.

- Nu te cheamă Silver, ci Silverman! Eşti evreu! răcni unul dintre ofiţerii din SS.

în ciuda negaţiilor sincere ale sud-africanului, fu împuşcat pe loc. Aceasta era modalitatea de coşmar în care celor din SS le plăcea să dea exemple. Nu-i de mirare că unii dintre cei care au fost de faţă şi-au pierdut minţile. Acest incident a consolidat părerea că în orice moment se putea întâmpla tot ce e mai rău în acea gaură de Iad.

FRED DAVISON

în 1998, Fred Davison Junior i-a povestit lui Arthur despre tatăl său, Fred Senior, care murise la doar 46 de ani, pe când fiul său avea 12 ani. Din această cauză, tânărul Fred nu aflase nimic despre Auschwitz de la tatăl său, bazându-se doar pe reconstituirea amintirilor făcută de mama sa.

Fred, din Sunderland, se înrola în Royal Army Ord- nance Corps (unitate însărcinată cu aprovizionarea armatei britanice cu arme, muniţie şi echipamente), denumită mai târziu RASC. Fu luat prizonier tot la Tobruk şi, la fel ca Arthur Dodd, când fu întrebat ce profesie are, răspunse în glumă.

- Sunt asistentul unui patron de bordel, fii răspunsul în zeflemea dat gazdei italiene.

Fred îşi aminti ziua în care nemţii legară mâinile prizonierilor, pretinzând că au aflat cum sunt trataţi prizonierii de război germani în Anglia. Atunci, britanicii îi exasperară pe gardieni cerând pe rând, încontinuu, voie la toaletă. Gazdele ajunseră în curând la capătul răbdării, tot legându-le şi dezlegându-le funiile. Dimineaţa, îi legaseră cu funii, dar până la amiază înlocuiră funia cu sârmă ghimpată, aşa că relaţiile se stricară simţitor. Această situaţie dură o singură zi, dar orice urmă de bunăvoinţă existentă până atunci din partea britanicilor dispăru.

Fred şi ceilalţi îl avură lider în staţiile de triaj pe sergentul major Charlie Coward, trimiţând trenurile către destinaţii greşite şi folosind nisip şi pietriş pentru lubrifierea componentelor mobile. Haosul rezultat avu un efect negativ asupra maşinii de război germane, dar repercusiunile fiiră serioase. Succesul, deşi bun pentru moral, veni cu un preţ mare, respectiv severe restricţii la mâncare. Fred şi câţiva camarazi ajunseră din disperare să mănânce came de câine. După război, Fred nu va mai mânca niciodată iepure, susţinând că seamănă prea mult la gust cu carnea de câine.

Când lui Fred Davison şi grupului său li s-a spus că vor fi trimişi la Auschwitz, primiră informaţii că vor lucra în fabrica de vopseluri de la I.G. Farben. Curând, însă, înţeleseră că îşi desfăşoară activitatea într-un complex chimic

sintetic. Charlie Coward protestă, susţinând că este muncă în folosul războiului, pe care prizonierii nu trebuie s-o execute. O situaţie periculoasă era pe cale să se dezvolte, aşa cum povesti şi Arthur, când şeful comandamentului german izbi cu pumnul în masă şi, arătând spre revolver, spuse: „Ăsta e tratatul meu de la Geneva." Tonul sinistru al afirmaţiei nu lăsa loc de negociere.

Fabrica I.G. Farben era o sursă zilnică de zgomot, activitate continuă, abuz şi bătăi, devenind cu toate acestea o experienţă extrem de personală. Ca şi alţi prizonieri de război, Fred Davison se împrieteni în special cu doi evrei, unul neamţ şi celălalt grec, cu care schimba vorbe pe furiş în timp ce le strecura jalnicele resturi de mâncare. într-o zi, grecul nu apăru la muncă, iar colegul său de muncă arătă cu degetul spre cer şoptind: *„JCaput...* fum." Davison nu fu surprins. în săptămâna care se încheiase, supervizorul Streuber îl urmărise cu atenţie şi comentase referitor la randamentul lui, observând că omul abia se mai ţine în picioare.

Toată lumea ştia de existenţa camerelor de gazare. Toţi şefii de departamente civili din fabrică, aşa-numiţii *meisters,* ştiau de ele şi nu era neobişnuit ca aceştia, şefii de echipă şi supervizorii să-i ameninţe pe prizonieri că, dacă nu vor munci mai mult, vor fi trimişi la gazare. Câţiva dintre reprezentanţii oficiali ai complexului Farben, pe care Fred Davison îi cunoştea personal, erau de asemenea la curent cu gazările. Printre aceştia se numărau supervi-

zorul Bertram, un tip dur căruia îi plăcea să-şi folosească mereu revolverul, şi supervizorii Kratsch, Weiss şi Streuber. Toţi erau nazişti şi purtau pistoale.

La aproape trei ani după încetarea ostilităţilor, Davison fii uimit să primească o scrisoare de la Kurt Streuber, datată 11 martie 1948. în ea, acel arogant fost supervizor menţiona că în prezent este şeful secţiei de poliţie din oraşul său natal, Bad-Kosen. Fraza cu care începea scrisoarea suna aşa: „Dragul meu prieten Fred, vei fi uimit să primeşti veşti de la unul dintre colegii de muncă de la Auschwitz." N-ai fi crezut că au fost vreodată în tabere opuse şi că Davison adesea riscase să fie bătut când le strecura resturi de mâncare evreilor pe care Streuber îi pedepsea. Scrisoarea continua astfel: „Noi am trecut prin război cu bine şi sper că şi tu, dragă prietene, ai trecut peste toate." Se dovedi că Streuber îi dăduse nişte informaţii unui vizitator din Londra şi îl rugase să ducă această scrisoare la adresa lui Fred din Sunderland. Nu mai e nevoie să menţionăm că acest mesaj a fost considerat de prost gust şi nu a fost onorat cu niciun răspuns.

Fred Davison a încercat să-i explice fiului său în ce stare deplorabilă se aflau evreii. I-a povestit că, în zona în care lucra el, fusese personal martor la moartea a cinci evrei pe zi din cauza frigului iernii. Evreii erau adesea forţaţi să care saci de ciment de 50 kg, dar erau atât de slăbiţi, încât era nevoie de patru oameni pentru a pune sacul în spatele unuia dintre

colegi. Dacă nu îl putea căra sau dacă nu mergea destul de repede astfel încât să-şi mulţumească şeful, era bătut cu bâta sau cu o bară de fier, până când moartea milostivă îl revendica. Fred văzu multe vieţi luate în acest stil barbar.

Fred Senior nu a ridicat mâna niciodată asupra fiului său. în 1965, însă, când avea 12 ani, Fred Junior aduse o svastică de la şcoală. Tatăl său îşi ieşi din fire la vederea emblemei răului şi stresul adunat în perioada '43-'45 în Silezia poloneză defulă într-o bătaie.

Doar opt bărbaţi îi reprezentară pe cei aproximativ 1100 de prizonieri britanici de la Auschwitz în procesul crimelor de război de la Nürnberg din 1947, dintre care doi erau sergentul major Charlie Coward şi Fred Davison
RASC. Cinci din ceilalţi şase britanici chemaţi la Nürnberg în iulie 1947 erau Charles Hill, Leonard Dales, Eric Doyle, Robert Ferris şi Reginald Hartland.

În cadrul interogatoriului lui Davison, domnul Minskoff era avocatul acuzării în dosarul I.G. Farben, iar domnul Hoffman era avocatul apărării. În deschidere, Minskoff îl întrebă pe Davison dacă a fost vreodată membru al Partidului Comunist. Vehemenţa cu care acesta negă evidenţie faptul că fostul prizonier nu avea simpatii speciale pentru ruşi.

Hoffman continuă cu problema controversată a descărcării sacilor de ciment de 50 de kg. Ca răspuns în faţa interogatoriului ostil al apărării, Davison descrise cu acurateţe locaţia în care văzuse adesea desfaşurându-se

operaţiunea greoaie de descărcare, respectiv şina de cale ferată din capătul străzii E din Auschwitz. Sacii de ciment erau aduşi şi în camioane. La întrebarea cât de departe trebuiau prizonierii să-şi care poverile, Davison spuse 50 m sau mai mult, durata unui singur drum variind între 15 şi 30 de minute.

Un alt act controversat la care Davison jură că a asistat de patru sau cinci ori era bătaia şi uciderea evreilor cu barele de fier. Când i se ceru să furnizeze datele acestor incidente, soldatul din Sunderland spuse decembrie 1943, martie, octombrie, noiembrie şi decembrie 1944. Răspunsuri la întrebări adiţionale scoaseră la lumină faptul că de trei ori fuseseră responsabili cei din SS, iar în celelalte două dăţi, şefii de echipă civili. Hoffman contracară, afirmând că existau sute de companii la Auschwitz, iar aceşti criminali puteau aparţine uneia dintre ele. Britanicul răspunse calm: „Pe toate ordinele scrise ale şefului meu era menţionat I.G. Farben." Când fii întrebat dacă a încercat vreodată să le afle numele, Fred Davison adăugă: „Nu era sănătos să pui întrebări în fabrică."

JOHN GREEN

În 1940, John Green, din Warrington, a devenit prizonierul cu numărul 20220 în Stalag[4] XX-A, din Torun, în Polonia. Nemţii se hotărâră să-i educe pe britanici tipărind în engleză *Mein Kampf,* autobiografia lui Hitler, şi să distribuie copii în comunitatea britanică. într-o zi aspră de iarnă, cu temperaturi coborând până la -20°C,

4 **Lagăr pentru prizonierii de război, (n.tr.)**

John decise că este prea frig să meargă la lucru. Drept consecinţă, fii înşfăcat de doi gardieni şi târât în faţa comandantului pentru a explica motivele nerespectării regulilor.

- Păi, citeam *Mein Kampf,* fii replica sa inspirată.

A fost iertat şi trimis să continue studiul bestsellerului nazist. A doua zi, observă că mulţi britanici nu apărură la lucru... pentru că citeau toţi *Mein Kampf,* bineînţeles!

John Green îşi aminteşte că a sosit în Lamsdorf (Stalag 383) în iulie 1940, într-un grup de aproximativ 300 de soldaţi britanici. Nemţii aveau nevoie de ingineri pricepuţi şi petrecură aproape trei săptămâni pentru a împărţi prizonierii de război britanici în grupuri de diverse calificări. în această perioadă, băieţilor le fură desemnate sarcini precum culesul cartofilor, curăţarea terenurilor şi asistarea la gatere.

Odată operaţiunea încheiată, fiiră trimişi în lagărul pentru şedere îndelungată E715, aflat la aproximativ 150 m de intrarea în gigantul chimic german **I**.G. Farben. Cel mai rău coşmar al lui John avea să se împlinească la foarte scurt timp după sosirea în E715, probabil într-o zi din august 1940. în acea zi, în loc să o ia la stânga spre fabrică la ieşirea din E715, porniră în direcţie opusă, spre Birkenau, care se afla la o distanţă de aproximativ 35 de minute. Imediat ce făcură dreapta, unul sau doi camarazi din faţa lui fură auziţi spunând speriaţi: „Nu-mi

place locul ăsta.” Atunci, John nu acordă atenţie acelei afirmaţii.

Ajungând la Birkenau, frica soldaţilor la auzul numelui începu să capete sens. Peste tot se auzeau răcnete ale gărzilor SS. Tocmai fusese golit un tren de încărcătura sa umană demnă de plâns. Următorul tren se afla la doar câteva minute distanţă, aşa că golirea acestuia se petrecu sub ochii grupului lui John. Pe peron se aflau numeroşi soldaţi din SS, când uşile vagoanelor pentru transportul vitelor se deschiseră. Valize şi geamantane începură să fie aruncate afară de către scheleticii evrei, sub tirul verbal cumplit al nemţilor. Prizonierii britanici erau doar simpli spectatori, aflaţi la câteva minute de începerea propriei zile de lucru. Membrii familiilor fură despărţiţi, femeile şi copiii trecând în stânga, iar bărbaţii în dreapta, proces acompaniat constant de brutalitatea şi urletele neobosite ale celor din SS. Trenul era alcătuit din patru vagoane, pline cu peste 200 de evrei. Era incredibil de cald, iar mirosul de excremente era insuportabil.

Deodată, ajunse până la ei zgomotul unei altercaţii, venind din mijlocul unui grup compact de evrei. Un tânăr tată refuza să-şi lase copilul jos din braţe, care trebuie să fi avut înjur de doi ani. Doi soldaţi masivi din SS porniră spre locul altercaţiei, folosindu-se din plin de patul puştilor în timp ce înaintau. Evreul îşi strânse tare copilul la piept şi duse o luptă extraordinară, dar în cele din urmă unul dintre gardieni i-l smulse din braţe şi îl aruncă în aer, iar celălalt îl împuşcă când începu să cadă spre

pământ. Acest comportament fără inimă îi umplu de furie pe soldaţii britanici, dar imediat gărzile din Wehrmacht duseră degetul la buze, sfătuindu-i să nu scoată niciun sunet. Nu exista simpatie între Wehrmacht şi SS.

A fi martor la acest sport criminal, executat cu sânge rece, l-a dezgustat profund pe John. Această imagine îi va rămâne gravată în minte pentru totdeauna. Având în subordine 25 de ingineri la I.G. Farben şi toată responsabilitatea pe care o presupunea acest lucru, nu mai fu martor niciodată la priveliştea tulburătoare a sosirii evreilor la Birkenau pentru gazare şi arderea ulterioară.

Soldatul din Warrington se mai lovise în trecut de aroganţa nazistă şi de acest comportament inuman, în timp ce îi privea pe evreii scheletici străduindu-se din răsputeri să toarne nişte stâlpi pătraţi din ciment ranforsat, destinaţi susţinerii unui plafon mare. Mulţi „dungaţi" împingeau cu rândul încărcătura pe mici pante care urcau în zig-zag tot mai sus. Fiecare trebuia să facă eforturi supraomeneşti pentru a-şi aduna bruma de forţă care îi mai rămăsese şi a împinge roaba plină cu ciment în sus pe pantă, înainte de a fi preluată de următorul prizonier. Astfel se urca tot mai sus, până ajungeau la 15 m deasupra solului, unde un gardian SS sadic supraveghea basculare roabei în cofraj. John Green asistă la trista ucidere a unui prizonier extenuat care, foarte încet, abia reuşi să răstoarne încărcătura cu ultimele sale resurse de energie. Gardianul îi

strigă bietului om numai piele şi os să se mişte mai repede, iar după ce acesta îşi termină treaba, cu înjurături şi vădit dispreţ, bruta îl lovi cu piciorul în spate, iar acesta căzu de la 15 m înălţime şi muri. Un soldat din comitatul trandafirului alb, cunoscut de băieţi sub numele de Yorkie, care fusese şi el martor Ia îngrozitoarea umilire şi la crimă, îi şopti superiorului său la ureche:

- E mort, John. Crede-mă când îţi spun, e mort.

Nu puteai să nu remarci veninul din vocea lui. Trei sau patru zile mai târziu, acelaşi bărbat din Yorkshire îi ceru lui John să-i ţină locul cât se duce la toaletă. După ce îşi schimbă haina cu o uniformă de evreu, urcă până la cel mai înalt nivel cu o roabă cu ciment. Cu elementul surpriză de partea lui, îl împinse pe nenorocitul din SS în cimentul moale, după care răsturnă peste el conţinutul propriei roabe. Datorită zgomotului de la locul de muncă şi faptului că gardienii erau ocupaţi cu îmbrâncirea numeroşilor evrei aflaţi la capătul puterilor, viteazul gest de răzbunare trecu neobservat de autorităţi. Stând de vorbă cu Yorkie, John Green se gândi că, în momentul în care nemţii vor da jos cofrajul, s-ar putea să vadă corpul brutei din SS.

- Probabil a alunecat, veni replica simplă de la făptuitorul celui mai dulce act de răzbunare.

John Green era inginer şi avea în subordine alţi 25 de britanici din acelaşi lagăr în care se afla şi Arthur, E715. John lucra în BAU 921, la

producţia de metanol. Făcând parte din Regimentul Royal Artillery, avu parte de o captivitate lungă, după ce fusese luat prizonier la Dunkirk. îşi aminteşte clar prea scurtul drum pe care îl făcea zilnic către locul de muncă. După ce ieşea din E715, mergea aproximativ 100 de metri, apoi făcea dreapta către intrarea principală a fabricii I.G. Farben. După ce cotea prima dată la stânga, pe lângă clădirea principală de birouri, ajungea imediat în BAU 921, poreclită *Queen Mary,* pentru că cele trei coşuri înalte de fum o făcea să semene cu faimosul vas de croazieră.

John şi echipa sa lucrau la sistemele de filtrare şi colaborau cu Hans Meyer, un arhitect evreu din Bruxelles, sub atenta supraveghere a şefului de echipă Legel, inginerul din Nürnberg în vârstă de 60 de ani responsabil cu locaţia. Stefan Zok era alt membru din conducere, avân- du-i în subordine pe sudorii civili supranumiţi „Gummy Deutsche" („Nemţii gumaţi"), polonezi de la graniţa polono-germană care aveau ştampilat pe braţ cuvântul *Deutsche.* Alt membru temporar al echipei, care a stat în fabrică aproximativ trei luni, era Herr Klinkie, membru al organizaţiei Tineretul Hitlerist. în vârstă de 17-18 ani, Klinkie era întruchiparea arogantei rase superioare naziste şi cu siguranţă un individ de care trebuia să te fereşti. De câte ori sosea, rostea un viguros şi exagerat *„Jieil Hitler!".* Acestui exemplar arian John Green îi răspundea cu un la fel de viguros „Prostii!".

Legel, şeful de echipă, îi răspundea mereu fără tragere de inimă, pentru că a nu răspunde la salutul nazist al unui membru de partid fanatic atrăgea după sine grave repercusiuni.

A existat mereu respect între *meister* Legel, ingi- nerul-şef german, şi John Green. Arhitectul evreu Hans Meyer era, de asemenea, foarte stimat de către Legel şi, în general, de toată echipa de la I.G. Farben. Meyer purta mereu în timpul orelor de lucru uniforma cu dungi destinată evreilor, dar înainte de plecare se schimba într-un frumos costum tirolez. Faptul că Legel provenea din aceeaşi zonă alpină a Europei făcea să crească şi mai mult respectul lui John faţă de priceperea evreului. întrucât era mic de statură şi deloc potrivit pentru sarcinile care necesitau forţă fizică, cum ar fi căratul sacilor cu nisip şi ciment de 50 kg pe distanţe adeseori semnificative, deveni în curând evident că John Green are nevoie de un protector.

Primul voluntar care a ocupat acest post a fost un camarad din partea centrală a Angliei pe nume Harry Nicholls, caporal în Batalionul 3, Regimentul Grenadier Guards. Cu o înălţime de peste 1,82 m, acest campion la box categoria grea şi membru al Imperial Services deveni protectorul lui John Green. în timp ce John se chinuia să parcurgă 40 m cu un sac de 50 kg până la departamentul de construcţii, uriaşul Nicholls ducea câte unul sub fiecare braţ, cu mult mai mare uşurinţă decât John. Această prietenie se legase probabil în anul 1940, când

amândoi căzură în mâinile nemţilor la Dunkirk. înainte de acest eveniment, Nicholls, un tip cu un ciuf mare de păr negru şi creţ, fusese decorat cu medalia Victoria Cross după bătălia de la râul Escaut, din Belgia, unde distrusese de unul singur postul unei mitraliere germane. Acest curajos uriaş putea fi auzit adesea acoperind cu glasul său zgomotul general, când îl striga pe inginerul din Warrington:

- Hei, micuţule!

Se întâmpla adesea ca britanicii să-l întrebe provocator pe Legel:

- Eşti nazist? Unde ţi-e emblema?

Fără un cuvânt, neamţul îşi ridica încet reverul şi, descoperind svastica, spunea solemn:

- Aici suntem ingineri, nu politicieni.

într-o discuţie dintre Legel şi omul nostru din Warrington, fu abordat subiectul religiei. John îi spuse că în Anglia există, printre alţii, catolici, anglicani şi metodişti. Urmă parcă o pauză eternă, înainte ca John să-l întrebe pe Legel care e credinţa lui. De data aceasta, pauza fu mult mai scurtă, înainte ca răspunsul scurt să fie formulat:

- Ingineria.

în mijlocul tuturor ororilor persecuţiei la care era martor, John Green ajunse la concluzia că Legel este un om bun, un om care merită respectul tuturor, indiferent de limbă sau culoarea pielii.

Cum am menţionat mai devreme, John lucra în BAU 922, unde se producea metanol,

parte a combustibilului propulsor pentru rachetele VI şi V2, în timp ce alături, în BAU 921, se construiau patru cilindri înalţi de 15 m, în scopul de a creşte cu mai bine de două ori producţia de combustibil. Această clădire importantă fu vizitată în câteva ocazii de Hitler, Himmler şi Hess, dar, din cauza lentorii intenţionate şi a sabotajului, această secţiune care ar fi trebuit să intre în producţie în 1 iunie 1945 nu realiză niciun litru de combustibil exploziv.

Părerile despre Charlie Coward difereau semnificativ de la un om la altul, aşa cum observase prietenul lui Arthur Dodd din Northwich, Tommy Dingham, şi liderul barăcii, Jim Purdy. Cu acest gând în minte, l-am întrebat pe John Green ce părere are despre liderul *cockney*[5] al prizonierilor. Vorbele lui bine cântările fură următoarele:

- Charlie era, fără îndoială, omul plin de mister din E715. Sosi la începutul lui '42 şi imediat preluă biroul liderului de lagăr, având grijă ca toată lumea să afle acest lucru. Pentru prizonierul de război obişnuit, Charlie era o apariţie foarte ciudată. Noi, ceilalţi, aveam grijă de hainele noastre cât de bine puteam, dar când Charlie apăru prima dată, nimănui nu-i veni să-şi creadă ochilor. Purta o tunică nouă, pantaloni şi cizme noi şi un aer superior care îl făcea să iasă în evidenţă.

---

5 **Persoană care locuieşte în estul Londrei, zonă cu un specific cultural şi lingvistic aparte, (n.tr.)**

Totul în atitudinea lui spunea: „Eu sunt Charlie Coward, eu sunt şeful. Dacă faci ce spun eu, ne vom înţelege bine.” La început, a refuzat să vorbească despre unitatea militară din care provenea sau despre orice aspect legat de acest lucru. Câţiva băieţi descoperiră că fusese sergent într-un regiment antitanc, dar nimic mai mult. îi luă câteva săptămâni să se acomodeze. După această perioadă, toţi prizonierii din E715 ştiau cine este Charlie, iar el se purta cu toată lumea la fel – ferm, dar corect.

Se spuneau multe poveşti despre Charlie Coward, iar el, în stilul tipic *cockney,* se distra la auzul lor. Pentru nemţi, era „Contele din Auschwitz”, dar nu şi pentru camarazii săi prizonieri. A fost unul dintre cei opt britanici care au depus mărturie la procesele de la Nürnberg şi se crede că după război a devenit consilier local în Edmonton, Londra.

Germanii erau impresionaţi de aptitudinile inginerilor britanici, acest lucru permiţându-le acestora din urmă să-şi ducă propriului război: sabotajul, o opoziţie faţă de al Treilea Reich plină de pericole. Când asamblau tuburile înalte cu filtre, băieţii aveau grijă ca cele de deasupra să fie corect securizate, în timp ce filtrele de jos, care de obicei nu puteau fi inspectate de nemţi, rămâneau slăbite. Era periculos să inspectezi din interior aceste coloane înalte de 9 m, drept pentru care nemţii rareori coborau mult în interior, acest sabotaj „disciplinat” implicând riscuri mai mici pentru britanici.

într-o zi de neuitat, în timp ce John stătea de vorbă cu Legel, inginerul-şef primi o vizită de la nimeni altul decât Oskar Schindler, antreprenorul german care încerca să vândă către I.G. Farben obiecte de feronerie realizate de evrei. *Meister* Legel îi spusese lui John Green în urmă cu aproximativ o oră să-şi ţină băieţii ocupaţi atâta vreme cât acest distins domn se află în incintă. De asemenea, pe evreii cei mai pricepuţi îi trimise în alte zone decât cele pe care urma să le inspecteze Schindler, acesta căutând mereu să-şi mărească echipa de muncitori. Legel nu ştia că acest antreprenor milostiv angaja evrei, fie ei pricepuţi sau nepricepuţi, în încercarea de a le salva viaţa.

Deşi duritatea vieţii în fabrică era greu de descris în cuvinte, existau şi momente mai uşoare, iar John îşi aminteşte de aceia care, chiar şi pentru scurte momente, ajutau la disiparea tristeţii atotprezente. Printre ei se numărau Joe Deponio, din Rhyl, un tip vorbăreţ extrem de amuzant, şi Blanco White, un londonez din Regimentul Royal West Kent. William Price-Williams, din Rhudllan, nordul Ţării Galilor, poreclit Pantofarul, conducea atelierul de încălţăminte, unde repara pantofi atât pentru nemţi, cât şi pentru britanici, într-un stil nonconformist care sugera că avusese altă ocupaţie în civilie. Numele Blanco White aduse un zâmbet crispat pe chipul lui John, amintindu-şi de vremea când procurarea componentelor radio era esenţială pentru ridicarea moralului britanicilor, când şansele de

izbândă începuseră să încline în favoarea Aliaţilor. Gardianul cel mai în vârstă din BAU 912, având înjur de 50 de ani, avea obiceiul de a aţipi din când în când. în unul dintre aceste momente de libertate, Blanco fură un cartuş cu muniţie de la cel care îi păzea. Muniţia era numărată la sfârşitul fiecărei ture şi, pentru a nu fi trimis pe frontul de est pentru o asemenea greşeală, bătrânul făcu rost de câteva lămpi de radio pentru britanici.

John însuşi îşi făcea de lucru confecţionând recuzită de scenă pentru producţiile din cadrul petrecerilor. Inamicului îi plăceau creaţiile teatrale britanice. Cea mai mare provocare pentru el fu confecţionarea unui mecanism care să ridice o orgă Wurlitzer de la subsol, pe scenă. Era o sarcină care îl ajuta să nu se mai gândească la ororile din jur. Făcu o fosă de orchestră şi o acoperi cu duşumea „împrumutată" de la nemţi. Apoi, construi extensii pe ambele laturi ale orgii, pentru a susţine numeroase luminiţe, pe care le îmbrăcă în hârtie albă, şi a obţinut un efect Wurlitzer. Folosind cilindri şi bârne, orga era ridicată din fosă când începea muzica, nu cu mult mai diferit decât faimoasa ei soră din Blackpool.

Amintirile cele mai sensibile ale lui John includ ziua în care a luat parte la ceremonia de înmormântare a victimelor din ziua festivalului *Gala Day* şi a văzut semne de canibalism în timpul marşului funebru. încăpăţânarea omului de a supravieţui fu evidentă când trecu pe

lângă evrei morţi în zăpadă, cu carnea smulsă de pe partea din spate a picioarelor.

Fără urmă de îndoială, motivul pentru care mulţi britanici supravieţuiră marşului spre casă au fost pachetele cu mâncare primite de la Crucea Roşie britanică şi americană. Aceste daruri divine includeau, printre altele, conserve cu tocană McConnachie, conserve cu mazăre, ţigări, ceai, şosete şi fulare, iar în E715, pe o masă lungă, cei care nu fumau puteau să schimbe ţigările pe mâncare. John îşi aminteşte cât de profitabil s-a dovedit a fi ceaiul, fiind ambalat în pacheţele din hârtie argintie închise în cutii metalice. După ce savurau ceaiul, frunzele erau uscate, reambalate şi resigilate cu grijă în pacheţelele argintii. Aceste frunze folosite erau apoi date nemţilor în schimbul pudrei de budincă, care nu era altceva decât un soi de gelatină. Ciudat era faptul că inamicului chiar îi plăcea acest ceai second-hand.

DOUGLASBOND

Douglas Bond 2364388 avea 21 de ani când se înrolă în Regimentul Royal Corps din divizia 56 Signals, în octombrie 1939, devenind prizonierul de război cu numărul 32851 când ajunse în E715, ca angajat fără voie al complexului I.G. Farben.

Douglas îşi aminteşte că, atunci când aveau prea multe ţigări, ceea ce nu se întâmpla prea des, el şi camarazii săi le dădeau civililor care lucrau la I.G. Farben în schimbul ouălor şi al altor delicatese cărora le duceau dorul. îşi aminteşte de percheziţiile spasmodice ale

gardienilor la întoarcerea din fabrică în lagăr. Iarna le oferea cele mai bune metode de a-şi trafica preţioasele produse fără ştirea gardienilor. Când purtau haine groase, puteau confecţiona „buzunare de braconier" din pânză şi, când erau percheziţionaţi, îşi deschideau larg hainele cu ambele mâini. Nouă dăţi din zece, acest truc funcţiona.

Ca şi colegii săi, Douglas aprecia colacul de salvare care erau pachetele de la Crucea Roşie. Poate că sunt lucruri mai importante în viaţă decât mâncarea, dar nu şi pentru un prizonier de război. Unde altundeva decât în- tr-un lagăr ai putea auzi de un om care îşi dă la schimb proteza dentară pentru o bucată de pâine şi apoi o cere în împrumut ca să poată mânca? Unde altundeva ar dormi un bărbat cu o bucată de pâine sub cap, ca să constate la trezire că un coleg înfometat i-a tăiat colţurile? Fiecare pachet de la Crucea Roşie cântărea aproximativ 5 kg, majoritatea acestei mane cereşti venind din Anglia sau din Canada. Când erau suficiente, pachetele erau împărţite între doi sau patru prizonieri. Mai târziu, însă, când numărul lor scăzu, ajunseseră să fie împărţite la şase. Pachetele canadiene conţineau de obicei o conservă cu carne de vită sau de porc, un pachet de biscuiţi similar biscuiţilor Jacob cu cremă, dar mult mai groşi, unt, cafea, zahăr, lapte praf marca Klim şi o bucată mică de săpun. Pachetele englezeşti erau mai puţin generoase, dar ofereau o varietate mai mare de cărnuri în conservă, budinci şi legume. La

primirea unui pachet, fiecare grup de prizonieri stabilea un meniu săptămânal, hotărând dimensiunea raţiilor, dar când erau foarte înfometaţi, pachetul nu rezista nici măcar o zi. Cu ţigările trimise de soţii sau părinţi, tot prin intermediul
Crucii Roşii, puteau să facă troc cu nemţii sau cu polonezii de la I.G. Farben, primind în schimb ouă, conserve de porc, uneori chiar şi şnaps.

Douglas îşi aminteşte de o duminică dimineaţă de la sfârşitul lui decembrie 1944, singura lor zi liberă din săptămână. „Din patul de sus pot vedea pe fereastră doar dacă răzui gheaţa de pe geam. Sunt aproximativ -30°C afară, iar pe pământ s-a aşezat un strat de zăpadă de aproximativ 60 cm. Văd un gardian german, noi îi numim „bătăuşi" *(goons*) sau „broaşte râioase". Stă în cabina lui îmbrăcat cu o jachetă şi o haină groasă, tot ansamblul cântărind probabil o tonă. Haina îi ajunge până la glezne, ceea ce îl face să arate ca un cort, şi este ferm ancorat într-o pereche de ghete cuprinse în altă pereche de ghete şi mai mari. Priveşte înnegurat prin gardul de sârmă, îngheţat, plictisit şi înjurând, ne invidiază până şi pe noi, în barăcile noastre de lemn.

Fiind duminică, ne permitem să râdem puţin pe seama lui. Eu am cagula, haina groasă şi mănuşile, sunt îmbrăcat într-o pereche de pantaloni vechi şi mi-am băgat picioarele în rucsac, numai saboţii i-am scos. Mi-e destul de bine! Baraca este asemenea cu toate celelalte din lagăr, căptuşeala din azbest de pe pereţi

este acoperită de gheaţă, ca şi tavanul. Sunt ţurţuri pe cele câteva bârne rămase, pe care cămăşile şi pantalonii atârnă îngheţate bocnă, unele aflându-se în această stare de săptămâni întregi. Traiul în lagăr este tot mai greu, fără ţigări, fără pachete de la Crucea Roşie, fără combustibil şi fără activitate. Unii stau întinşi în pat, pentru că sunt prea slăbiţi să stea în picioare. Stăm în pat toată ziua şi ne gândim la mâncare, care lipseşte în totalitate. Nimeni nu vorbeşte despre asta, pentru că se iscă discuţii în contradictoriu şi certuri. Un singur gând mă preocupă: vă rog, pot să plec acasă?"

CYRIL QUARTERMAINE

Aproape din prima sa zi de prizonierat în Auschwitz, Cyril Quartermaine a încercat să se implice alături de ceilalţi în subtila artă a sabotajului. Deşi unii dintre gardieni erau trecuţi de prima tinereţe, aceste încercări de a încetini maşinăria de război germană erau extrem de periculoase, cei prinşi încasând bătăi severe. Naziştii observară că numeroase adăposturi antiaeriene prezentau crăpături severe, fără îndoială legate de faptul că anumite amestecuri la care Cyril participase conţineau nu mai puţin de două treimi nisip.

Era, de asemenea, implicat în săparea şanţurilor cu târnăcopul, în care întindea după aceea cablurile electrice, având grijă să înfăşoare mai apoi târnăcopul într-un cablu înainte de a umple şanţul cu pământ şi piatră. Erorile în cablarea echipamentelor erau alte exerciţii care aduceau satisfacţii şi în care băiatul din Nottingham excela.

Arthur afirmă mereu că cel mai traumatizant lucru din viaţa de prizonier la Auschwitz era să fii martor direct la tratamentul brutal şi plin de cruzime la care erau supuşi evreii. În ceea ce priveşte efortul fizic totuşi, „marşul morţii" către vest a fost în mod evident cel mai greu test. Existau trei lagăre cu prizonieri britanici în Monowitz, aşadar avură loc trei marşuri diferite. Grupul lui Arthur Dodd din Lagărul VI merse pe jos până în Regensberg, în timp ce al doilea grup, al lui Signalman I.H. Rolls, călători cu trenul. Cyril Quartermaine, care a păstrat un jurnal al acestei perioade, fii în al treilea grup. Dimensiunea miniaturală a jurnalului a uşurat ţinerea lui la adăpost de ochii indiscreţi ai germanilor. Cyril, ca şi Arthur Dodd, a făcut parte din RACS, având numărul de soldat TI51895 şi numărul de prizonier 222233.

Ruşii au eliberarat Auschwitz în 25 ianuarie 1945, dar nu intrară în lagărul lui Cyril, deschizând doar porţile pentru a-i lăsa pe prizonieri să iasă. Neştiind nimic, Cyril a continuat să lucreze în fabrică timp de două zile. în 27 ianuarie, la miezul nopţii, s-a strecurat afară, după ce luă două pături şi folosi scânduri de pat pentru a face o sanie.

Coloana în care mergea Arthur Dodd era compusă aproape în întregime din prizonieri de război britanici din E715, în timp ce lui Cyril şi colegilor lui britanici li se alăturară ruşi, evrei şi polonezi. Mulţi evrei fură ucişi imediat cu puştile şi grenadele de către gardieni, iar Cyril nu a uitat niciodată mirosul cadavrelor.

Merseră trei zile încontinuu, înainte de a se odihni noaptea într-un grajd imens cu mulţi cai. Şapte dintre ei dormiră acoperiţi cu cinci haine groase şi cu păturile pe care Cyril reuşise să le ia din lagăr. îşi făcură patul în pisoarul cailor, îndurând temperaturi de -30°C. Marşul se soldă cu multe victime. Un număr mare de bărbaţi muriră din cauza consumului de cereale contaminate furate de la o fermă. Restului marşului poate fi urmărit în însemnările din jurnalul lui Cyril.

JURNALUI LUI CYRIL

Drumurile sunt pline de căruţe cu persoane evacuate care trec prin Jitchin, unde poliţia flanchează drumul pentru a-i împiedica pe oameni să le dea mâncare celor din coloană. Oamenii legii ţin pancarte pe care scrie că prizonierii sunt gangsteri care le bombardează oraşele şi le omoară copiii. Tot aici, nemţii au împărţit pliante prin care cereau voluntarilor să se alăture armatei germane, în lupta comună împotriva bolşevicilor.

Am ajuns în Furstenbruch. Toate săniile au fost abandonate. Oamenii de aici sunt foarte buni, ne-au dat supă, clătite şi pâine. Sunt încartiruit alături de 27 de oameni într-un hambar. Bine hrăniţi cu cafea şi pâine, prăjituri de casă acoperite generos cu gem şi cartofi copţi.

Continuăm marşul pe drumuri înzăpezite şi acoperite cu gheaţă, trecând pe lângă evrei morţi înşiraţi de-a lungul drumului. Unii au murit de frig şi de înfometare, alţii au fost

împuşcaţi sau omorâţi în bătaie. Urechile mi-au degerat şi sunt foarte umflate. Suntem toţi foarte slăbiţi din cauza lipsei alimentelor.

Marţi, 13 februarie 1945

Am trecut graniţa în Cehoslovacia, unde primirea a fost grozavă. Oamenii vin spre noi cu roabe pline cu cartofi copţi, pâine şi prăjituri. Băieţii noştri sunt atât de înfometaţi, încât pornesc în fugă spre donatori. Se aud focuri. Am văzut avioane de-ale noastre aruncând bombe şi unul doborât în flăcări lângă Stanau.

Vineri, 13 februarie

Am ajuns la Lavice. Două mii de prizonieri de război sunt încartiruiţi aici. Gardienii şi poliţia nu-i lasă pe oameni să ne dea alimente. Nemţii sunt furioşi când văd că primim mâncare. Oamenii din împrejurimi vin cu prăjituri, săpun şi pâini rotunde de 4 kg, din care taie bucăţi cu un cuţit mare. Duminică, am rămas aici. Câţiva băieţi au plecat în sat, au primit sacoşe cu pâine şi au fost trataţi foarte bine. Un băiat a încercat să rămână în urmă, dar a fost văzut şi împuşcat.

Luni, 19 februarie

Am traversat Knezmost şi Munchen Gratz şi am trecut graniţa în Germania. Din nou, se observă diferenţa imediat ce ajungem în Schiedel.

Joi, 22 februarie

Drumul a fost îngrozitor, am ajuns în Gross Priecen.

Sâmbătă, 24 februarie

Nu ne-am odihnit deloc în această săptămână.

Duminică, 25 februarie

Astăzi este zi de odihnă, majoritatea băieţilor nu mai rezistă din cauza lipsei mâncării. Medicul reuşeşte să aducă lapte pentru opt băieţi, dintr-un lagăr din apropiere. Nu e mare lucru, dar măcar bem ceva.

Marţi, 27februarie

Trecem prin Drux, care a fost grav bombardat.

Luni, 5 martie

Continuăm marşul prin Gfell.

Marţi, 6 martie

În Falken suntem încartiruiţi într-o fabrică de cărămidă nefolosită de doi ani. Un loc îngrozitor, noroi şi mizerie, fără mâncare. Rămânem aici o zi.

Joi, 8 martie

încerc cu greu să înaintez. Niciodată de ziua mea nu am suferit atât de rău de foame. Ajungem în Klingen. Băieţii mor pe capete. Am băut o jumătate de cană de supă de napi.

Vineri, 9 martie

Am avut o zi de odihnă, suntem epuizaţi.

Sâmbătă, 10 martie

Pe drum, primim pachete de la Crucea Roşie, câte unul la trei oameni. Ce eveniment când îl deschidem pe al nostru şi mâncăm ciocolată! Trecem prin Eger şi ajungem în Maulbach. Am găsit alte pachete pe drum. Sunt americane, dar când l-am deschis pe al nostru, am găsit numai bandaje şi materiale medicale.

Luni, 12 martie

Ne odihnim aici. Pachetele le salvează viaţa băieţilor, pentru că de la nemţi nu primim mâncare. Când situaţia deveni foarte gravă,

apărură camioanele Crucii Roşii Internaţionale cu mâncare. Au ajuns să fie cunoscute sub numele „Doamnele în alb”, un termen descriptiv care se referă la camioane. Sunt conduse de prizonieri de război canadieni plecaţi cu bilet de voie din Stalag VIIA, aflat încă sub conducerea nemţilor, care le-au permis să preia această sarcină.

Marţi, 13 martie

Am primit pâine de la friţi. Am ajuns în Thiersheim.

Miercuri, 14 martie

Continuăm să mergem spre Roslau, unde suntem încartiruiţi într-o fabrică mare. Este foarte curat, rămânem o zi aici. Nu avem mâncare, în afară de ce ceea ne-a rămas din pachete.

Vineri, 16 martie

Am ajuns în Weissenstadt.

Sâmbătă, 17 martie

Am ajuns în Gefree

.Marţi, 20 martie

Se zvoneşte că aceasta va fi ultima zi. Ne-am urcat în tren şi am călătorit mai întâi spre Burneck, apoi spre Bindlach, lângă Bayreuth, şi am văzut câteva dintre marile şosele germane autobahn.

Miercuri, 21 martie

Am primit pâine, dar este verde şi plină de mucegai.

Joi, 22 martie

încă auzim zvonuri că vom primi pachete cu mâncare.

Vineri, 23 martie – Marţi, 27 martie

Am rămas în Bindlach. Joi încă aveam jumătate de pachet englezesc per om, ceva biscuiţi şi gem.

Miercuri, 28 martie

Se zvonea că vom pleca la 4 dimineaţa, dar acest lucru nu s-a întâmplat.

Joi, 29 martie

Am plecat pe neaşteptate şi am primit un pachet când ne urcam în tren. Transportul conţinea atât pachete englezeşti, cât şi americane. Camioane deschise, destul de pline. Am petrecut o noapte în tren.

Vineri, 30 martie

Am ajuns la Nürnberg, care a fost bombardat de la un capăt la celălalt. Ne-am mutat în Stalag 13D, un lagăr foarte mare. Sunt şi ruşi aici. O duc mult mai rău decât noi, sunt într-o stare deplorabilă. Am fost despăducheaţi la 2 noaptea.

Duminică, 1 aprilie

Un pachet cu mâncare la doi oameni, într-un complex cu oameni de naţionalităţi diverse. Am stat în cort cu subofiţeri francezi.

Miercuri, 4 aprilie

Am pornit din nou la o oră nepământească, 5 dimineaţa, ca să luăm trenul către nu ştiu ce destinaţie. Vagoanele au pornit din loc în jurul orei 10. Avioane ale yankeilor treceau pe deasupra tot timpul. Am stat pe loc timp de cinci ore, după ce am călătorit în jur de 30 de km. S-a întâmplat ceva, pentru că ne-am întors în Stalag 13D, ajungând la miezul nopţii în altă zonă a lagărului. Condiţiile nu sunt prea bune. Paturile nu au scânduri, spaţiul este strâmt şi podelele sunt umede. Se aude că yankeii sunt aproape şi că mâine vom pleca din nou în marş.

Duminică, 7 aprilie

Suntem tot aici. Toată lumea spune că yankeii sunt aproape. Aud destul de des avioane de-ale noastre trecând pe deasupra. Ieri, a avut loc un raid teribil asupra Niirnbergului. Raţii foarte sărace, fără pâine ieri, nu au mai sosit pachete. Marţi, am primit câte unul pentru fiecare om. Ni s-a spus că sunt ultimele.

încă trei zile în Nürnberg, înainte de a începe marşul zi şi noapte către München. Trecem pe lângă tancuri distruse, oameni şi cai morţi etc. Nu avem pâine, trăim din carne de cal. Mergem în fiecare zi câte 50 de km fără pauză şi ne-am cam săturat. Cu prima ocazie, intenţionăm să evadăm.

Luni, 16 aprilie

Se trage în noi cu mitraliera din avioanele alor noştri, e un sentiment îngrozitor.

Sâmbătă, 21 aprilie

Suntem în continuare în marş, vremea s-a încălzit.

Marţi, 24 aprilie

Refuzăm să mergem mai departe. Rămânem neclintiţi în decizia de a nu mai face niciun pas.

Miercuri, 25 aprilie

Ne aflăm în mod evident pe un câmp de luptă. Tancuri, artilerie, sunt toate aici. Am putea fi trimişi în Iad în orice clipă.

Sâmbătă, 28 aprilie

Douăzeci dintre noi ies din coloană. Ne deplasăm în grupuri. Gardienilor nu le pasă. Suntem aproape de Moosburg.

Duminică, 29 aprilie

Vedem tancuri, care se dovedesc a fi ale yankeilor. Am ajuns în prima linie a frontului. Vorbim cu ei şi aflăm că vor ataca Moosburgul. Mergem în spatele frontului. Suntem liberi!

De remarcat în jurnalul lui Cyril este frecvenţa cu care aduce vorba despre mâncare. După ce suferiră de foame în lagăre, căutarea şi obţinerea alimentelor deveni o obsesie pentru prizonierii de război. Mulţi soldaţi britanici pieriră în „marşurile morţii” din cauza malnutriţiei, bolilor, extenuării şi degeraturilor. Confruntându-se cu aceste suferinţe, nu au putut ţine pasul şi au căzut pradă morţii inevitabile. Dar numărul celor decedaţi ar fi fost semnificativ mai mare dacă acele vitale pachete cu mâncare de la Crucea Roşie nu ar fi fost livrate. Ce nu ştie, probabil, multă lume este că

nemţii au jucat un rol important în acest act umanitar.

Adunătura neîngrijită şi tristă de bărbaţi trebuie să fi arătat ca şi cum ar fi fost gata să accepte orice înţelegere de doi bani pentru a-şi îmbunătăţi situaţia. Probabil aceasta fii cauza pentru care se produse o anumită întorsătură de situaţie, pe care nimeni nu ar fi putut s-o prevadă. Nemţii împărţiră o scrisoare de două pagini scrise la maşina de scris, adresată „soldaţilor din Commonwealth şi din Statele Unite ale Americii". în document era menţionat faptul că Rusia este convinsă că în acest moment a fost deschisă calea pentru cucerirea Vestului. Evenimentele din statele baltice, Polonia, Ungaria şi Grecia erau suficiente pentru ca toţi să înţeleagă adevăratul program din spatele a ceea ce Moscova numea „scopuri naţionale limitate". Continua astfel:

„Nu e vorba doar despre distrugerea Germaniei şi a rasei germane. Soarta Marii Britanii, a restului Europei şi chiar a SUA este ameninţată. Acest lucru înseamnă soarta soţiilor voastre, a copiilor voştri, a caselor voastre. înseamnă, de asemenea, tot ceea ce face ca viaţa să vă fie onorabilă, demnă de trăit şi iubit. Ne adresăm tuturor, indiferent de rang sau naţionalitate. Credem că lupta noastră a devenit şi lupta voastră. Dacă există printre voi oameni care doresc să se alăture soldaţilor germani, care sunt implicaţi în această luptă ce va decide atât soarta Germaniei, cât şi a ţărilor voastre, am vrea să ştim. Vă invităm să vă alăturaţi nouă. Fie că doriţi să luptaţi în prima linie sau în divizia administrativă, vă promitem solemn

următorul lucru: orice soldat aflat în slujba propriei naţiuni dispus să se alăture frontului comun, acestei cauze comune, va fi eliberat imediat după obţinerea victoriei în bătălia prezentă şi se va putea întoarce în propria ţară, via Suedia.

Tot ce îţi cerem este să ne dai cuvântul de gentleman că nu vei lupta direct sau indirect pentru cauza comunismului bolşevic, atâta vreme cât acest război va continua. în acest moment, nu îţi cerem să te gândeşti la Germania. îţi cerem să te gândeşti la ţara ta, îţi cerem să evaluezi şansele de supravieţuire pe care tu şi concetăţenii tăi le veţi avea în cazul în care comunismul bolşevic ar ajunge să domine Europa. Te rugăm să comunici decizia ta liderului coloanei şi vei avea parte de privilegiile de care au parte soldaţii noştri, întrucât ne aşteptăm să le împărtăşeşti îndatoririle.

Ia o decizie azi!”

La momentul acela, Cyril Quartermaine a menţionat că anumiţi membri din coloana lui multinaţională au dispărut, dar nu vom şti niciodată dacă s-au alăturat nemţilor sau pur şi simplu au părăsit grupul pentru a călători singuri spre casă.

La începutul lui martie 1945, un delegat al Crucii Roşii Internaţionale (IRC) vizită un lagăr canadian din Moosburg şi ceru doisprezece voluntari care să conducă maşinile cu provizii destinate prizonierilor din convoaiele în mişcare. Găsiră imediat voluntari şi, în 8 martie,

aceştia fură duşi în Lubeck, unde se întâlniră cu Paul de Blonay, un delegat elveţian al IRC.

Sub conducerea sergentului major Moss, micul grup de doisprezece află că 50 de camioane pline aşteaptă şoferi la Constance, la graniţa cu Elveţia. După aceea, au fost recrutaţi din lagărele de la Lübeck 30 de canadieni şi 22 de americani, iar opt soldaţi care veniră să ridice raţiile pentru lagărele eliberate alcătuiră numărul necesar de şoferi.

După ce soldaţii îşi dădură cuvântul de onoare că nu vor încerca să evadeze, nemţii îi lăsară să plece cu trenul de pasageri către Constance. Acolo, ajunseră în partea oraşului controlată de nemţi, unde numai o barieră îi despărţea de Elveţia şi de libertate.

Şoferii avură destule şanse să fugă în Elveţia, dar nimeni nu cedă tentaţiei. Dacă ar fi făcut-o, germanii şi-ar fi pus în aplicare ameninţarea şi ar fi confiscat toate camioanele cu provizii.

Fiecare convoi era însoţit de câte un gardian neamţ, iar membri ai SS încercară de câteva ori să rechiziţioneze pachetele cu mâncare şi benzina. Atacurile hoţilor ar fi fost o problemă serioasă dacă şoferii nu ar fi fost în posesia unor certificate de oficiali cu rang înalt ai Waffen-SS. în câteva rânduri, totuşi, certificatele nu reuşiră să protejeze proviziile Crucii Roşii.

Şoferii voluntari fură eliberaţi în Lübeck, în 2 mai 1945, la ora 15.25, când primul tanc britanic intră în oraş. Fu un moment important, dar munca propriu-zisă nu se termină până în 8

mai. Cei din convoi rămaseră în Germania încă şase zile, hrănindu-i pe prizonierii de război şi aşteptând să fie transportaţi în Marea Britanie.

MAYER HERSH

Arthur Dodd îl întâlni pe prizonierul cu numărul 138528, Mayer Hersh, după ce fii publicată prima ediţie din *Spectator în Iad*, în cadrul unei serate locale evreieşti. Arthur fii profund impresionat de cuvintele fostului camarad de la Auschwitz. După ce se termină prezentarea,
Arthur porni spre scenă. Mayer îl privi cu atenţie pe bărbatul din Cheshire, pe când se apropia. „Ai fost acolo, nu-i aşa?”, a îngăimat Mayer, după care cei doi se îmbrăţişară în lacrimi.

Mayer Hersh îşi aniversă cei 13 de ani într-o joi, pe 31 august 1939, în ultima zi de pace de care Polonia natală avea să se bucure mult timp de atunci încolo. Se născuse în Sieradz, lângă Lodz, în Polonia de Vest de dinainte de război, la doar 70-80 km de graniţa germană. Chiar şi fără radio şi ziare, vestea invaziei germane se răspândi ca focul. Vineri urma să fie prima zi dintr-un nou semestru la şcoala evreiască, dar acea instituţie nu avea să se mai deschidă niciodată.

Cu tot cu Mayer, familia Hersh avea şase copii. Familia petrecu o scurtă perioadă la unchiul lui Mayer din Zdunska Wola, din cauza temerii că oraşul strategic Sieradz va fi complet distrus. în acele prime zile ale ocupaţiei, nemţii erau necruţători şi, cu avioanele bombardând civili şi cu oameni împuşcaţi la întâmplare de

trupele terestre, polonezii erau complet demoralizaţi.

Familia se întoarse acasă o săptămână mai târziu, dar vremurile erau grele pentru evrei, antisemitismul fiind puternic în Polonia înainte, în timpul şi după război. Când se ducea şi se întorcea de la şcoală înainte de război, Mayer era adesea fugărit şi atacat de copiii care nu erau evrei. Populaţia poloneză era formată din aproape 40% evrei şi 40% *falsche Deutsche,* aşa că posibilitatea ca un polonez să protejeze un evreu era foarte mică. Acte de cruzime împotriva copiilor de toate vârstele aveau loc pe străzile din Sieradz, iar evreilor religioşi li se tăiau sau li se ardeau bărbile cu brichetele.

Fratele mai mare al lui Mayer, Jacob, fu primul dus la muncă silnică, dar, inevitabil, avea să vină şi rândul lui
Mayer. în martie 1940, în mijlocul nopţii, un soldat german înarmat şi un poliţist bătură la uşa lor şi îl strigară pe Mayer. Fu luat din patul cald şi smuls din braţele mamei sale în lacrimi, la fragedă vârstă de 13 ani.

Primul lagăr în care a stat a fost Otoczno, lângă Poz- nan, unde a rămas aproape un an, repartizat alături de alţii la construcţia unui nou sistem de căi ferate şi staţii de triaj. Munca era incredibil de grea. Se pleca din lagăr la 5 dimineaţa, lucrul începea la 6 dimineaţa şi se termina la 6 seara, şapte zile pe săptămână. Singura mâncare pe care o primeau în 24 de ore era o bucată de pâine şi o supă lungă în care plutea o mică bucată de *kulraby,* o legumă galbenă cu care erau hrănite doar vacile. Ştiind

că nu vor primi nimic de mâncare dimineaţa, tânărul Hersh îşi rupse pâinea în două, lăsând o bucată în gheata pe care o folosea şi pe post de pernă. A doua zi dimineaţă, pâinea dispăruse. A fost o lecţie dură pe care trebui să o înveţe, dar o învăţă şi nu mai lăsă niciodată vreo bucată de pâine în urmă. Disconfortul prizonierului era accentuat de lipsa paturilor, toţi dormind pe podeaua tare. Din cauza faptului că încălţările erau adesea furate, iar foametea era tot mai mare, Mayer îşi vându ghetele pentru o bucată de pâine.

Lucrările la calea ferată avansau, aşa că fu mutat în al doilea lagăr, în Lusenheim. Lucrând la calea ferată, unii evrei erau tentaţi să bată la uşa caselor învecinate şi să cerşească de mâncare. Cum majoritatea localnicilor erau simpatizanţi nazişti, această decizie disperată era extrem de riscantă, nemţii considerând că a bate la uşa cuiva reprezenta o încercare de evadare. Pedeapsa era o bătaie cruntă, urmată de moartea prin spânzurare. Mayer atrase atenţia asupra unei reguli neobişnuite, pe care germanii o urmau cu stricteţe. Dacă evreul avea sub 14 ani, primea bătaia, dar nu era spânzurat. De această regulă a beneficiat un prieten al lui Mayer, care supravieţui războiului. Era o regulă ciudată, pentru că băteau sau împuşcau copii de 13 ani, dar niciodată nu îi spânzurau.

Al treilea lagăr fii Guttenbrun, în care evreii mureau ca muştele. Sinuciderile erau frecvente, evreii aşteptând până în ultima clipă, după care se aruncau în faţa trenurilor în mişcare.

Tentativele de suicid eşuate erau de evitat, repercusiunile fiind mai rele decât moartea.

în mai 1943, Mayer, acum în vârstă de 16 ani, era unul dintre puţinii supravieţuitori ai programului de muncă forţată la calea ferată şi află că recompensa este un bilet către cel mai înfricoşător lagăr dintre toate: Auschwitz. Evreii care ajungeau acolo trebuiau să renunţe la hainele personale, pe care nu le mai primeau înapoi niciodată. După ce îi dezbrăcau, îi percheziţionau cu conştiinciozitate în toate orificiile, pentru a li se confisca bijuteriile sau orice alt obiect valoros. Mulţi evrei înghiţeau mici obiecte preţioase, cu gândul de a le recupera mai târziu. Erau mai apoi îmbrăcaţi în hainele cu dungi albastre şi gri, care constau în cămaşă, pantaloni, izmene, jachetă şi şapcă. Naziştii considerau şapca un accesoriu important, având în vedere că insistau ca acestea să fie scoase de pe cap în semn de respect, în momentul în care posesorii lor erau număraţi, şi puse înapoi pe cap după încheierea apelului nominal. Era doar încă o regulă prin care evreii erau puşi la locul lor, încă un detaliu batjocoritor, care aducea pe chipurile celor din SS un rânjet subţire şi satisfăcut.

Mayer stătea în Baraca 24 care, atunci când toate paturile cu trei niveluri erau ocupate de câte un singur evreu, adăpostea în total 1000 de oameni. Când numărul evreilor crescu dramatic, un sigur pat era împărţit de câte cinci oameni. într-o zi normală în Lagărul morţii, erau daţi jos din pat la 03.30 şi număraţi la 04.30 şi la 19.00. Apelul nominal făcându-se de două ori pe zi, nu

le rămâneau mari şanse de evadare acestor ghinionişti vlăguiţi şi sfrijiţi, dar dacă cineva reuşea să evadeze, represaliile erau brutale chiar şi pentru standardele SS. Nu era neobişnuit ca o sută de deţinuţi să fie ucişi pentru unul lipsă. Ziua de lucru era punctată de frecvente bătăi cu biciul sau cu bâta, pentru a extrage şi ultima urmă de vlagă din piele şi oase. De parcă n-ar fi fost de ajuns, la întoarcerea în barăci gardienii şi *kapos* îi forţau să stea la coadă pentru a-şi primi bucata de pâine şi castronul cu supă. Evreii cu ceva experienţă încercau să se aşeze primii la coada pentru pâine, întrucât la început se împărţeau bucăţi ceva mai mari, şi la mijlocul celei pentru supă, evitând astfel să primească zeama nehrănitoare de la suprafaţa recipientului.

Fiind tânăr şi agil, Mayer fii aşezat în patul de sus, cei bătrâni şi bolnavi abia reuşind să se urce în patul de jos. Din cauza gravităţii, cele mai dezgustătoare dejecţii umane ajungeau pe paturile inferioare. De dragul distracţiei, gardienii îi trezeau pe toţi în miezul nopţii cu răcnetele lor, pe mulţi îi băteau, în timp ce nefericiţii din paturile de jos simţeau din plin forţa cizmelor naziste. Altă plăcere a celor din SS era de a-i face pe evrei să se aşeze rapid în poziţie de drepţi în primele ore ale dimineţii, atunci când membrele erau foarte dureroase din cauza lipsei odihnei, iar prizonierii care reacţionau mai lent primeau încă o bătaie cruntă.

Dimineaţa, gardienii îi conduceau pe deţinuţi în bătaie spre latrină, iar un altul, la fel

de rapid, îi dădea cu forţa afară. în încercarea de a evita loviturile, unii alunecau în noroiul împuţit, din care, din cauza trupurilor slăbite, nu mai puteau să iasă singuri. Din cauza cantităţilor mici de mâncare pe care le primeau, un evreu ieşea cum trebuie la toaletă o dată la cinci zile.

Oamenii i-au pus adesea lui Mayer întrebarea: „Când un număr mare de evrei erau controlaţi doar de doi sau trei gardieni, de ce nu au profitat de ocazie să-i omoare?" Mayer se gândi de multe ori la această întrebare şi la alta care derivă din ea, respectiv: „De ce nu au ripostat evreii şi doar şi-au acceptat soarta?"

Dacă un evreu ar fi ucis doi nemţi, cel puţin 200 din semenii lor ar fi fost ucişi prin împuşcare sau spânzurare. Oricare ar fi fost metoda de exterminare, colegii lor de muncă ar fi fost puşi să defileze prin faţa celor morţi, pentru a le înfrânge şi mai mult voinţa. Cum ar putea un om să trăiască cu el însuşi gândindu-se că unii dintre cei 200 ar fi putut supravieţui atrocităţilor din lagăr dacă el nu s-ar fi lăsat pradă furiei, ducând astfel la şi mai multe pierderi de vieţi omeneşti? Celălalt factor, pe care cei care nu au fost prezenţi la carnagiu îl pot trece uşor cu vederea, este cât de slăbiţi erau sclavii, din cauza epuizării resurselor fizice şi spirituale.

în noiembrie 1944, un Mayer Hersh scheletic a plecat din Auschwitz şi porni spre al cincilea lagăr, în Stutthof, lângă Gdansk, în partea de nord a Poloniei. Aici, ca şi în celelalte lagăre, evreii munceau în strânsă proximitate cu prizonierii de război ruşi. Tratamentul

obişnuit la care germanii îi supuneau pe toţi indezirabilii, respectiv bătăile sadice cu bâta, biciul sau cureaua din piele, erau la ordinea zilei. Totuşi, relaţia dintre nemţi şi ruşi era una de neîncredere reciprocă, ură şi frică. Mayer observă că, atunci când un german bătea fără milă un rus, primul avea întotdeauna un pistol în cealaltă mână. Cei din SS nu-şi asumau riscuri când aveau de-a face cu scursurile sovietice, aşa cum i-au considerat dintotdeauna.

Al şaselea lagăr se afla în Stuttgart, în sud-vestul Germaniei. Ajunse acolo după o lungă călătorie, de aproximativ 960 km, în camioane pentru transportul vitelor. La sosire, cei 750 de evrei fură cazaţi într-un hangar dărăpănat pentru avioane. Temperaturile erau mult sub 0°C, iar paturile erau pline cu zăpadă. Câteva săptămâni mai târziu, doar 280 mai erau în viaţă, pentru a porni către al şaptelea lagăr, în Gotha, tot în Germania. Aici, dormeau în paturi subterane şi erau însărcinaţi cu încărcarea şi descărcarea muniţiei, bine camuflaţi în faţa atacurilor aeriene.

Aliaţii se aflau în acest moment extrem de aproape. Când părăsiră lagărul, pentru a se face cât mai utili celui de-al Treilea Reich, evreii fură obligaţi să alerge, fiind împuşcaţi pe loc dacă nu reuşeau să ţină pasul. Timp de 24 de ore, nu primiră nici mâncare, nici apă. Se odihniră în câmp deschis şi dormiră tot acolo. Mulţi fură împuşcaţi în timpul nopţii fără niciun motiv. în ziua următoare, Mayer şi cei câţiva companioni care mai rămăseseră trecură printr-o regiune montană şi ajunseră la al optulea lagăr,

Buchenwald, unde rămaseră o săptămână sau mai puţin. După aceea, evreii şi prizonierii de război ruşi fură urcaţi în vagoane deschise destinate transportului de cărbuni şi trimişi la Thersienstadt, un lagăr ghetou din Cehoslovacia, de unde fură într-un final eliberaţi de către ruşi.

Bărbat scund şi subţire, Mayer Hersh supravieţui după cinci ani de muncă silnică îngrozitoare. Greutatea sa la eliberare, când nu împlinise încă 19 ani, era puţin peste 25 de kg. La începutul acestui drum, era un copil naiv de 13 ani, dar până la 14 ani, în materie de supravieţuire, era deja bărbat. După nouă lagăre şi 62 de luni de sclavie de neînchipuit, puţini ar fi putut egala tenacitatea şi voinţa de a trăi ale lui Mayer.

După documentarul BBC difuzat în septembrie 2000 despre Arthur Dodd, „Auschwitz – The Forgotten Witness” („Auschwitz – Martorul uitat”), mai mulţi oameni l-au contactat pe Arthur, pentru a-şi împărtăşi experienţele.

DENIS AVEY

Denis Avey povesti despre perioada petrecută în E715, acelaşi lagăr în care pătimi şi Arthur Dodd. înrolat la început în Rifle Brigade, numărul său de soldat fu 6914761, iar numărul de prizonier de război 220543. Denis nu va uita niciodată un moment în aceeaşi măsură periculos şi amuzant când, după o zi de muncă la I.G. Farben, soldaţii fură duşi înapoi în lagăr şi ţinuţi în afara gardului de sârmă, pentru a fi din nou număraţi şi percheziţionaţi. Denis

stătea lângă un prieten *cockney,* Phil Hagen, când percheziţia atentă a londonezului duse la descoperirea unei găini firave, cu pene şi tot restul, ascunsă între picioarele lui, în pantaloni. Imediat, ca de obicei, se porni o avalanşă de răcnete şi de ameninţări cu arma. Denis, Hagen şi încă un băiat fură scoşi din formaţie, bătuţi şi aruncaţi într-un buncăr. Petrecură o noapte în frig, fără mâncare şi apă, întrebându-se ce se va întâmpla cu ei. în dimineaţa următoare, aflându-se în biroul lui Hauptman, se aşteptau la ce e mai rău când fură întrebaţi:

- De unde ai găina?

Denis nu va uita niciodată replica lui Hagen:

- Munceam cu multă sârguinţă, când această găină m-a atacat şi nu am avut încotro, a trebuit s-o ucid, a fost legitimă apărare!

Urmă o linişte care celor trei britanici li se păru fără de sfârşit, înainte ca Hauptman să izbucnească în râs, urmat la câteva secunde şi de gardieni. Răsturnarea de situaţie îi scuti pe băieţi de o lungă suferinţă în buncăr şi, cel mai probabil, îi salvă viaţa polonezului civil care adusese găina, Denis fiind sigur că ar fi fost descoperit dacă ancheta ar fi continuat.

Momentele de umor erau rare şi la mare distanţă unele de altele, în această gaură de Iad în care actele de inu- manitate aveau o asemenea amploare, încât prietenilor şi familiei le-ar fi imposibil să înţeleagă. Un asemenea act de cruzime la care Denis a fost martor şi care îi va rămâne în minte pentru totdeauna fii acela în care o femeie din SS încerca să scoată ultimele

urme de viaţă din trupul scheletic al unui evreu. îl trânti la pământ cu un pumn şi apoi luă o piatră şi îi zdrobi craniul cu ea. Astfel de crime aveau loc zilnic, iar aceste acte animalice, alături de amintirea mirosului de carne arsă, încă îi provoacă lui Denis Avey depresii şi stări de vomă.

De când jucase într-o echipă şcolară din Londra în 1931, fotbalul rămăsese pasiunea lui Denis, iar a juca pentru echipa Africii de Sud în E715, reprezenta o formă de evadare, deşi doar de moment. Erau prea puţini soldaţi sud-africani pentru a forma o echipă, aşa că numărul lor fii suplimentat cu englezi. Echipa reuşi să câştige turneul internaţional.

Pe când se afla în Monowitz, Denis văzu o copie a unui decret al SS şi ulterior reuşi să obţină un ziar, *Beo- baelten Zeitung,* în care se vorbea în detaliu despre acest decret. Acolo citi: „Când vom obţine victoria finală, toţi prizonierii de război britanici vor fi executaţi. Vom invada Anglia şi toţi bărbaţii între 16 şi 65 de ani vor fi duşi în Europa, pentru a reconstrui oraşele distruse. Vom ucide toate femeile trecute de vârsta procreării. Vom guverna ţara din Whitehall, iar soldaţilor noştri victorioşi li se va permite să impregneze toate femeile potrivite cu sânge bun arian.”

După război, Denis petrecu doi ani în spital, perioadă presărată cu intervenţii chirurgicale pentru tuberculoză sistemică la plămâni, gât şi stomac. În plus, complicaţii cauzate de primirea unei lovituri cu un pistol Luger în timpul şederii la Monowitz duseră la pierderea unui ochi. Incidentul care duse la această grozavă

pierdere avu loc într-o zi când Denis întindea cabluri într-un şanţ alături de evrei, lucrând foarte aproape de aceştia. Deodată, un gardian german începu să lovească cu patul puştii un „dungat" şi să-i care cu brutalitate lovituri de picioare. Prizonierul era dureros de slab şi încerca să stea drepţi, cu şapca în mâini, fără să opună niciun pic de rezistenţă. Sângele îi curgea şiroaie pe faţă, când Denis i-a strigat gardianului să se oprească. Un ofiţer SS veni din spatele britanicului cu un Luger în mână şi îl lovi peste faţă, trăgaciul agăţân- du-i ochiul.

Ca mulţi alţi prizonieri de război, Denis este amărât din cauza faptului că, în ciuda efortului incredibil de a obţine victoria şi libertatea pentru milioane de oameni, aceşti eroi au primit în final un costum ieftin şi o pensie de război inadecvată, după care au fost aruncaţi în civilie fără consiliere psihologică.

Auschwitz a fost răul absolut şi a dat naştere la rău. în acel loc nu mai existau albine, nici fluturi, nici flori. Era ca şi cum natura ar fi intrat în grevă. Lui Denis Avey i se părea că Marele Arhitect al vieţii a întors complet spatele acelui loc. în prizonieratul din această gaură de Iad, muncind pentru nemţi, filosofía sa fu aceea a lui Oscar Wilde: „Zidurile de piatră nu fac o închisoare, nici barele de fier o cuşcă." Le spunea acest citat colegilor săi, iar sabotajul deveni ţelul lor comun. Având experienţă de inginer, Avey putea identifica punctul slab în orice echipament. Nu au acţionat cu explozibil, ci subtil, având ţeluri de lungă durată, pentru a-şi salva vieţile.

Deşi spitalizarea nu-i permise să depună mărturie la procesele de la Nürnberg din 1947, acest fapt în sine subliniază gradul de vătămare la care ajungeai muncind pentru germani în acest iad. în final, Denis Avey primi un cec din partea guvernului britanic, drept compensaţie pentru persecuţia nazistă. Fu atât de dezgustat de mizera sumă de 204 de lire sterline, încât trimise cecul înapoi.

ARTHUR GIFFORD-ENGLAND

Arthur H. Gifford-England, soldat numărul 1907124 din Royal Engineers, devenit mai târziu prizonier de război 221627 la Auschwitz, putea pretinde distincţia de a fi singurul prizonier din E715 care a cultivat o mică grădină lângă baraca sa, cu numărul 12. Sergentul major Charlie Coward îi recompensă iniţiativa găsindu-i câteva fire de roşii, dar, din păcate, înainte ca acestea să producă preţi-oasele legume, plantele fură distruse de săpăturile unor şanţuri de protecţie împotriva unui raid aerian.

Una dintre cele mai amuzante amintiri ale lui Arthur îl implica pe ofiţerul german însărcinat cu propaganda, care obişnuia să vină în lagăr şi să le transmită britanicilor veştile de pe front întoarse din condei de nemţi. Prizonierii izbucneau în urale la auzul fiecărei veşti, iar această evidentă bătaie de joc îl frustra atât de tare, încât începea să ţopăie de furie.

Alt incident frecvent care aducea zâmbetul pe chipul fostului prizonier cu numărul 221627 erau desele percheziţii ale barăcii în timp ce băieţii erau plecaţi la muncă. „Bătăuşii” găseau

şi confiscau vreo două radiouri făcute de cei de la transmisiuni din echipament furat de la **I**.G. Farben. în răstimp de două-trei zile, radiourile erau la loc, spre disperarea gazdelor.

RONALD ALBERT GAINES

Jeff Gaines îi povesti lui Arthur de tatăl său, Ronald Albert Gaines, număr de armată T/97824, un alt membru al RASC. La fel ca mulţi colegi de-ai săi din Monowitz, Ron nu vorbea despre lucrurile prin care a trecut, preferând să se închidă în el. Ca şofer în RASC, captivitatea lui fix îndelungată, fiind luat prizonier împreună cu scoţienii în timpul acţiunii ariergărzii de la Dunkirk. Ron Gaines îşi desfăşură activitatea în cadrul departamentului electric din complexul **I**.G. Farben. Unul dintre cele mai preţioase obiecte pe care le deţine Jeff este un ceas Omega din 1933, primit de răposatul lui tată de la unul dintre cei mulţi care şi-au găsit sfârşitul în cuptoare.

Britanicii făceau absolut orice le trecea prin cap, oricât de bizar, numai să-l facă pe inamic să piardă timp preţios şi să-i provoace neplăceri. Ron Gaines era un bun exemplu al acestui spirit întreprinzător, urinând în matriţe şi provocând explozii când metalul topit era ulterior turnat în ele.

JOHN (JACK) STEVENS

După ce s-a consultat cu mama sa, Joy, dr. Phil Stevens a scris despre răposatul său tată, soldatul John (Jack) Stevens, numărul 2622083, Regimentul Grenadier Guardsman, prizonier de război 222251.

Jack, ca şi Arthur Dodd, fix luat prizonier în Africa de Nord şi într-un final ajunse captiv în

Monowitz, lagărul E714, lucrând pentru **I**.G. Farben. în timpul bombardamentelor Aliaţilor, îi sări ulei încins în ambii ochi şi fu dus la un spital local. Jack rămase pentru tot restul vieţii cu cicatrici albe în jurul ochilor.

Ca mulţi altor britanici, evreii neajutoraţi îmbrăcaţi numai în pijamale subţiri la temperaturi extreme îi trezіră lui Jack compasiune. Vorbea cu ei şi le dădea mâncare, asumându-şi astfel un mare risc.

Cum am explicat mai înainte, au existat mai multe marşuri către libertate, Jack aflându-se mult în urma lui Arthur Dodd, ajungând în Cehoslovacia abia la sfârşitul lui mai şi acasă la sfârşitul lui iunie 1945, strălucind în uniforma yankee după ce fusese eliberat de tancurile americanilor ale generalului Patten. îşi încheie cariera în armată la sediul din Londra unde erau interogaţi ofiţerii germani cu rang superior, sediu numit în mod obişnuit „cuşca". Printre cei pe care i-a supravegheat se numără şi un anume Zacharias, care împuşcase 30 de ofiţeri britanici, prizonieri de război.

Curând după întoarcerea acasă, vecinul lor a ars la un moment dat resturile de la friptura de duminică. Joy fix nevoită să-l scoată pe Jack la plimbare într-o pădure din apropiere, el nemaiputând face diferenţa dintre acel miros şi cel atotprezent la Monowitz, care venea de la crematoriu. Brusc, fix copleşit de prea multe amintiri dureroase.

Jack Stevens fu lăsat la vatră în vara lui 1946. A fost diagnosticat cu isterie motorie, cauzată cel mai probabil de ororile de la Auschwitz. Isteria motorie este o afecţiune în

care anxietatea extremă e canalizată într-o reacţie fizică, manifestându-se prin tremurat, convulsii şi o agitaţie generală a corpului. De fiecare dată când mânca, stomacul lui Jack se umfla. Deşi adesea avea coşmaruri, vorbea foarte puţin despre lucrurile prin care a trecut.

WILLIAM CHARLES (CHARLIE) HAYWARD

Martin Haywood, din County Durham, ne-a contactat în legătură cu răposatul său tată, William Charles
Haywood, număr de armată T/10600672 şi număr de prizonier de război 220148. Din dosarul de serviciu al lui Charlie reiese că a fost soldat şi mai apoi şofer în REC- CE, apoi în RAC (Royal Armoured Corps) şi în final în cadrul RASC.

Charles a făcut muncă silnică pentru I.G. Farben, dar şi pentru Heydebreck Buna IV Furstengrube şi mina Ja- nina. Printre puţinele lucruri pe care le menţiona Charlie despre viaţa la Monowitz erau „zeama lungă de varză", activităţile de sabotaj şi faptul că a evadat de trei ori.

Amintirile lui Martin despre comentariile tatălui său legate de prizonierii evrei, posibil destul de controversate, erau lipsa camaraderiei, faptul că nu împărţeau bunurile şi nu se ajutau între ei când era vorba despre puţina mâncare pe care o primeau de la britanici.

Charles Haywood avea 60 de kg la intrarea în armată şi 38 când reveni acasă. După ce se întoarse, „se plânse" că mama sa aproape îl

omorî cu atâta bunătate, încercând să-l hrănească cât de des putea. îi venea greu să nu vomite după fiecare masă.

BOB HOWSE

Domnul R.A. Howse i-a povestit lui Arthur despre răposatul său tată, Bob Howse. Şofer în cadrul RASC, luat prizonier în Africa de Nord ca şi Arthur, Bob a lucrat la I.G. Farben, unde se împrieteni cu un coleg de închisoare evreu. Acest evreu nefericit confecţionă un inel pentru prietenul său englez, pe care acesta îl purtă tot restul vieţii cu mândrie şi afecţiune. La fel ca în cazul tuturor supravieţuitorilor lagărului, viaţa lui Bob Howse după război nu mai fix niciodată ca înainte. A suferit de depresie profundă şi a decedat în anul 1995.

JOHN BEST

Mary Best, văduva lui John, a povestit despre efectul dramatic pe care îl avu Auschwitz asupra iubitului ei soţ *geordie.* Acesta muri de emfizem pulmonar provocat de fumatul excesiv, cauzat de stresul vieţuirii în acea destinaţie de Iad, suferind în acelaşi timp de coşmaruri teribile. Mary era trezită în mod violent de soţul ei, care striga în somn şi o trăgea cu toată puterea de păr. După ce se calma, explicaţia era mereu aceeaşi. John visa că este pe cale să cadă de pe marginea unei stânci, iar iarba de care se prindea pentru a se salva era părul soţiei sale.

Schimbând nota, soţul ei nefiind niciodată un tip depresiv, îi povestea adesea cum un gardian neamţ îi sparse câţiva dinţi cu patul unei puşti şi că probabil era singurul prizonier

de război care a primit proteză dentară de la Crucea Roşie.

Am menţionat mai devreme cum Arthur Dodd şi alţii asemenea lui au continuat să lupte şi dincolo de gardul de sârmă, în circumstanţe în care ar fi fost mai uşor să nu o facă. Căutări în arhivă efectuate de Comisia Naţiunilor Unite pentru crime de război au dus la descoperirea dosarului UK-G/B.219 şi a documentului cu numărul 1479/ UK/G/217. Aceste documente evidenţiază încălcarea legilor şi uzanţelor pe timp de război, în special a Articolelor 2 şi 46 adoptate la Convenţia de la Geneva din 1929, referitoare la felul în care trebuie trataţi prizonierii de război, atrăgând atenţia în special asupra lui Harry Ogden, numărul 409353 din Regimentul York and Lancaster, ca fiind unul din cei implicaţi în rezistenţa activă împotriva naziştilor.

Harry Odgen a fost luat prizonier la Narvik în aprilie 1940. După ce a evadat de două sau de trei ori, fiind prins de fiecare dată, a scăpat într-un final din Lagărul E725 din Bismarckhutte, Silezia Superioară, puţin înainte de Crăciunul anului 1943. Rămase un an alături de partizanii polonezi, după care fix prins alături de câţiva dintre ei în Varşovia, în septembrie sau octombrie 1944, şi dus în lagărul de concentrare polonez din Auschwitz. Era singurul soldat britanic din lagăr. Insista vehement că are cetăţenie britanică, dar în ziua în care fusese prins era înarmat şi purta uniformă poloneză.

La sosirea la Auschwitz, fu interogat de trei sau patru ori şi de fiecare dată susţinu că este englez din armata britanică, la care nemţii îi spuseră că ar trebui să aibă mai multă minte de atât. Fu dus alături de patru polonezi în faţa comandantului lagărului, aceştia cinci fiind bănuiţi a fi liderii unei grupări de aproximativ 50 de persoane. Fură condamnaţi la flagelare, fiecare primind câte 36 de lovituri cu biciul. Medicul închisorii îi examină, apoi fură scoşi în mijlocul complexului şi aşezaţi pe o platformă de lemn ridicată special în acest scop. îi dezbrăcară până la brâu, iar mâinile le fură legate de o bară deasupra capului. Janck Novak fu primul biciuit, leşinând înainte de a se ajunge la numărul regulamentar de lovituri, după care urmă soldatul britanic. Aceasta era o flagelare publică, toţi prizonierii fiind obligaţi să participe.

Pentru aplicarea loviturilor era folosită o cravaşă. *Hauptmann* Georg Schwartz supraveghea pedeapsa. După aproximativ opt lovituri, Ogden leşină, trezindu-se mai apoi într-o celulă, în detenţie solitară. în următoarele două zile, doi gardieni veniră în celulă şi îl interogară. Voiau să afle unde se alăturase Rezistenţei şi de unde primise arme. Refuză să răspundă la întrebări, după care unul dintre ei îl doborî cu o lovitură de pumn, apoi începură amândoi să-l lovească cu picioarele în faţă, umeri şi restul corpului. Bătăuşii purtau pantaloni largi şi pantofi în picioare şi nu aveau însemne de rang sau unitate militară pe

uniforme. în urma bătăii, Ogden se alese cu doi dinţi lipsă şi nasul rupt.

în ziua următoare fix din nou scos afară şi biciuit, acest lucru repetându-se timp de cinci zile. Ogden nu ştia câte lovituri primi a doua şi a treia oară, pentru că leşina de fiecare dată. Fiind ţinut în carceră timp de trei săptămâni, nu primi decât pâine şi apă, respectiv o bucată de pâine la micul dejun şi două seara. Nu fix examinat de medic după niciuna dintre flagelări, nici după prima şi a doua bătaie. Ogden rămase în lagărul de concentrare de la Auschwitz timp de cinci sau şase săptămâni, după care fix dus împreună cu ceilalţi patru polonezi în Stalag 8B din Teschen, Cehoslovacia. în ianuarie 1945, cei cinci fură trimişi în închisoarea din Graudenz şi judecaţi de un tribunal militar pentru crimă. Soldatul Ogden fix condamnat la 14 ani de închisoare, după care cei cinci curajoşi fură trimişi înapoi la Graudenz şi rămaseră în aşteptarea sentinţei finale, fiind salvaţi de ruşi trei zile mai târziu.

Harry Ogden din Halifax, Yorkshire, a fost încă un britanic care, la fel ca Arthur Dodd, nu a renunţat la luptă, lucru de care toţi locuitorii acestei mici insule pot fi cu adevărat mândri.

Au existat două instanţe împotriva crimelor de război în care au fost implicaţi britanicii de la Auschwitz, iar acestea au fost transferate, aşa cum se cuvine, diviziei de investigaţii a crimelor de război, în 6 ianuarie 1947. Referinţa din National Archives este W0309/1063, iar numele *Unteroffizier* Benno Franz apare şi la acte, şi la

învinuiri. Caporalul Reynolds a fost împuşcat şi ucis, iar soldatul
Campbell a fost grav rănit după ce a fost atacat pe la spate cu o baionetă, în timp ce căra un container cu supă în locul unei firave tinere poloneze.

Caporalul Reynolds a fost ucis în fabrica I.G. Farben din Auschwitz, unde grupul său lucra în departamentul construcţii. Reynolds a fost ucis cu sânge rece de Franz după ce a refuzat să lucreze pe grinzile de fier aflate la 20 de metri înălţime, în condiţii de iarnă şi fără echipament de protecţie adecvat.

Doctorul Lothar Kurt Gotthold Heinrich a fost angajat al fabricii I.G. Farben, fiind responsabil, printre altele, cu aprovizionarea cu centuri de siguranţă pentru cei care lucrau la înălţime, în construcţii. în anul 1947, prizonierul de război german Lothar Kurt Gotthold Heinrich fu închis în lagărul de concentrare nr. 78 din Zuffenhausen.

Iată descrierea doctorului Heinrich: „Ocupaţie – chimist, angajat al I.G. Farben; în vârstă de aproximativ 50 de ani; păr şaten pe alocuri grizonant, tuns scurt; poartă ochelari; ten palid; vorbeşte engleză; membru al Partidului Nazist; cercetător chimist tipic.”

Prizonierul Heinrich susţinea că este inginer constructor şi arhitect, că nu are cunoştinţe de chimie şi că nu a fost niciodată angajat al I.G. Farbenindustrie. Având în vedere descrierea fizică şi faptul că cele trei nume de

creştin ale celor doi Heinrich erau identice, recomandarea fu ca dr. Heinrich să ajute la găsirea acuzatului, Benno Franz. Nu se ştie dacă *Unteroffizier* Benno Franz a fost găsit vreodată şi adus în faţa justiţiei.Partea a IlI-a

fragmente din depoziţiile depuse sub jurământ **fa (IN^tirnberg**/V

În general, prizonierii de război britanici le-au lăsat o impresie bună managerilor fabricii I.G. Farben, deşi gardienii, deloc surprinzător, îi ţineau sub supraveghere strictă. În noiembrie 1944, Crucea Roşie britanică subestimă grav rolul esenţial al prizonierilor, declarând că E715 realiza „lucrări de construcţii pentru o firmă locală". În declaraţiile de după război, veteranii acordară puţină atenţie propriei activităţi din lagăr. Tipică în acest sens fii declaraţia oarecum umilă de la Nürnberg a lui Charles Hill: „Am lucrat pentru fabrica I.G. Farben, mai întâi la cabluri, după care am făcut muncă fizică pe oriunde a fost nevoie."

Dacă munca pe care britanicii au fost forţaţi să o presteze nu le-a provocat prea multă reflecţie postbelică, felul în care erau trataţi deţinuţii din lagărul de concentrare le-a rămas pentru totdeauna întipărit în memorie. O privelişte şocantă îi întâmpina pe prizonierii britanici când puneau pentru prima dată piciorul în fabrică. îmbrăcaţi în uniforme subţiri

cu dungi albastre şi gri, care îi protejau foarte puţin sau deloc în faţa climei reci din acea parte a Sileziei, deţinuţii sfrijiţi, în mare parte evrei, trudeau sub ameninţarea acelor *kapos* şi *meisters,* care îi băteau până scoteau şi ultima fărâmă de energie din trupurile lor, înainte de a-şi da sufletele. Britanicii văzură deţinuţi prăbuşiţi, cu lumina ochilor stinsă, împrăştiaţi peste tot în fabrică. într-o singură zi puteau număra nu mai puţin de 30 de oameni morţi sau în pragul morţii.

Aceste imagini ale inumanităţii extreme dintre o fiinţă umană şi alta nu au fost uitate de băieţi după întoarcerea în Marea Britanie şi, într-adevăr, în numeroase cazuri, le-a afectat echilibrul mintal, mai ales în ultimii ani de viaţă. Debilitarea fizică a evreilor făcea ca fiecare pas să fie cât un munte de urcat, munca fiind o adevărată tortură, situaţie exacerbată de cerinţele avide de performanţă ale echipei manageriale de la Farben. „Odată ce prizonierii erau repartizaţi, deveneau sclavii respectivului *meister",* declară Leonard Dales, membru al delegaţiei prizonierilor de război la procesele împotriva crimelor de război de la Nürnberg.

Tot el a primit o descriere detaliată a lucrurilor care se întâmplau în lagărul de exterminare Birkenau, de la un evreu german care l-a rugat „să spună lumii întregi ce s-a întâmplat acolo". Din cauza veşmintelor în dungi, unii britanici îi numeau pe evrei „dungaţi", în timp ce alţii preferau expresia macabră „cadavre ambulante". Cliff Shepherd îşi aminteşte de încă o referinţă sarcastică.

„Evreilor li se spunea «Băieţi pentru o viaţă sănătoasă», de la biscuiţii în ambalaj dungat veniţi din Scoţia prin Crucea Roşie, care se numeau «Biscuiţi pentru o viaţă sănătoasă» (Healthy Life Biscuits). Horace Charters făcu următoarea observaţie referitoare la puterea fizică diminuată la care ajunseseră „dungaţii”: „Erau atât de slăbiţi, încât zece dintre ei reuşeau cu greu să ridice o conductă pe care trei sau patru dintre băieţii noştri o ridicau fără mare bătaie de cap.” Când era vorba despre întins cabluri, Charles Hill subliniază cât de nedreaptă era împărţirea sarcinilor: „Britanicii erau amplasaţi câte unul la fiecare 30 de cm de cablu, iar evreii câte unul la fiecare metru.” Frederick Wellard sintetizează locul evreilor în ierarhia rasială de la I.G. Farben: „Felul în care erau trataţi evreii era mereu inuman.”

Eric Doyle, alt britanic care i-a reprezentat pe prizonierii de război la Nürnberg, trecu prin experienţa extrem de tulburătoare de a vedea în uniformă evreiască o persoană pe care o ştia dinainte de război. „Era boxer la categoria pană, îl văzusem într-un meci în 1938. În 1943, l-am întâlnit ca prizonier la Auschwitz. Lucram amândoi în acelaşi grup. N-am mai văzut o asemenea epavă umană. Avea ambele braţe rupte, spatele încovoiat ca un bătrân şi arăta de 50 de ani. Nu l-aş fi recunoscut dacă nu ştiam că este el. A dispărut, nu ştiu ce s-a întâmplat cu el. Mulţi oameni dispăreau în felul acesta.”

Toţi „dungaţii” cunoşteau sloganul „Cine nu munceşte nu trăieşte”. Când Cliff Shepherd îi văzu prima dată pe prizonierii din lagărul de

concentrare, după transferul în E715 din ianuarie 1944, crezu pe bună dreptate că sunt deţinuţi de drept comun. Un *meister* îi spulberă această impresie: „Când am sosit, l-am întrebat pe unul din nemţi cine sunt bărbaţii în uniforme în dungi. Mi-a răspuns că sunt evrei, «paraziţi», cum i-a numit el. L-am întrebat ce au făcut rău, iar el mi-a răspuns «Sunt evrei». Am întrebat de ce au fost condamnaţi la muncă silnică, iar el a spus: «Pentru că sunt putrezi... Sunt scursurile pământului... Au secat Germania... După ce nu mai pot munci, trebuie gazaţi.» Am întrebat «Cum îi gazează?», iar el îmi răspunse «Îi pun într-o cameră, ca un container, şi o închid etanş». M-a tulburat profund. încă mă afectează."

Actele de brutalitate comise cu lejeritate, la care soldaţii au fost martori în fabrică, au fost doar începutul. Odată mutaţi în *Lager* VI (E715), britanicii auziră noaptea împuşcături şi ţipete venind din Monowitz. Văzură, de asemenea, cadavre spânzurând dincolo de poarta lagărului. în vorbele Iui G.J. Duffree: „Din incinta noastră vedeam structura de lemn de care îşi spânzurau victimele şi le lăsau acolo..." Barbarismul rasist al naziştilor era atât de pervers, încât îţi luau cu asalt practic toate simţurile. Soldaţii britanici văzură bătăile, îi auziră pe *meisters* spunând că evreii primesc ceea ce merită, gustară supa Buna, prânzul a deţinuţilor, şi simţiră mirosul adus de vânt în mod constant dinspre Birkenau. Nu aveai cum să scapi de acel miros înţepător. „Dungaţii" erau atât de disperaţi să pună mâna pe mânca-

re, încât un act caritabil dădea adesea naştere la încăierări, cum a descoperit G.J. Duffree: „Le dădeam toţi cât de multă mâncare puteam, dar i-am văzut pe sărmanii nefericiţi luptându-se pe viaţă şi pe moarte pentru un cartof.”

Pentru un prizonier de război o ţigară era fie un bun de consum, fie o monedă de schimb în economia lagărului, asemenea obiecte de lux găsindu-se mai ales în lagărul prizonierilor de război. Pentru un deţinut din lagărul de concentrare, însă, o ţigară însemna pe piaţa neagră a fabricii raţia de mâncare pe o zi întreagă. „Dungaţii” schimbau ţigările de la Crucea Roşie pe pâine sau alte alimente, ca parte a ceea ce ei numeau activităţile lor „organizatorice”. Cu o nuanţă antisemitică în ton, W.N. Davis observa: „Cea mai uimitoare parte a comerţului din fabrică era faptul că, deşi evreii «dungaţi» o duceau cel mai greu dintre toţi, ei erau cei care încheiau aproape toate afacerile.”

Reginald Hartland muncea alături de Norbert Wollheim în martie 1943, un deţinut evreu din Monowitz care se oferise voluntar să lucreze ca sudor pe şantier, pentru a putea intra în legătură cu britanicii. Lucrând împreună în Atelierul 797, cei doi deveniră foarte apropiaţi. Wollheim învăţase engleză în şcoală şi, chiar înainte de începerea războiului, ajutase la emigrarea copiilor evrei germani în Marea Britanie. Auzind de E715, îşi folosi legăturile din Monowitz pentru a se alătura unui grup care colabora cu britanicii. Wollheim îi transmitea lui Hartland toate informaţiile pe care le deţinea

despre felul în care naziştii se purtau cu evreii, dar şi ştiri de război din ziarele naziste aruncate pe şantier, iar Hartland îi transmitea în schimb ştiri de la BBC, auzite la un radio secret din E715. Evreul german îi împărtăşea adesea prietenului său britanic gândul care îl preocupau cel mai mult:

- Probabil vei reuşi să supravieţuieşti, pentru că eşti sub protecţia Crucii Roşii.

Ajunseseră să fie atât de apropiaţi, încât Hartland luă legătura cu membrii familiei lui Wollheim din Statele Unite ale Americii şi le spuse unde se află acesta. Prietenia lor supravieţui războiului, întâlnindu-se mai apoi la procesul împotriva companiei I.G. Farben de la Nürnberg din 1947 şi pentru filmarea unui episod al emisiunii *This is Your Life,* produs de BBC în 1962, în onoarea lui Charles Coward, liderul lagărului E715.

Deoarece până la sfârşitul lui 1944 deţinuţii din lagărul Monowitz ajunseseră să fie de 17 ori mai mulţi decât prizonierii britanici, aceştia din urmă (sau *kriegies,* cum erau uneori numiţi) reuşeau să ajute un număr infim de evrei. Roland Redman dădu glas frustrării generale când spuse: „Treptat, pe măsură ce îţi dădeai seama cât de mulţi sunt, inima ţi se împietrea, pentru că nu aveai de unde să le dai tuturor ţigări, haine, mâncare sau supa pe care n-o mânca nimeni. în ciuda acestui lucru, păreau să creadă că avem resurse nelimitate şi cunoştinţe mereu actuale despre desfăşurarea războiului, ajungând să ne urmărească precum oile în

timpul raidurilor aeriene, fiind siguri că noi ştim unde vor cădea bombele!”

Cei care nu aveau nimic se uitau în mod firesc la britanici ca la un grup privilegiat. Primo Levi a descris un *kriegie* cu care s-a întâlnit într-o toaletă a fabricii: soldatul prizonier purta o uniformă elegantă, avea prestanţă de militar şi părea întruchiparea sănătăţii. Prizonierul, în ochii lui, făcea parte din cu totul altă lume. Levi a observat că unii dintre deţinuţi „se dădeau pe lângă” prizonieri, ridicând cerşitul la rang de artă. Tânărul Henry, unul dintre cele mai memorabile personaje din mărturia lui, recurgea la viclenie şi la „milă” pentru a obţine mâncare şi alte bunuri de la mulţi colegi de muncă, în special de la prizonierii de război. Datorită binefăcătorilor „bogaţi”, Henri reuşi să se hrănească bine după standardele de la Monowitz. „Odată, fu văzut mâncând un ou fiert foarte tare”, premiu care probabil provenea din negoţul dintre britanici şi muncitorii polonezi.

„Mană cerească” – aşa descria Norbert Wollheim generozitatea şi ajutorul britanicilor, adăugând: „Anglia poate fi foarte, foarte mândră de aceşti bărbaţi, care au dovedit că până şi la Auschwitz umanitatea poate ieşi triumfătoare. Britanicii au întins mâna solidarităţii deţinuţilor din Monowitz.”

Ajutorul britanicilor în momentele de nevoie avu consecinţe regretabile, chiar tragice în anumite cazuri. Unul dintre prizonierii care trezi în mod accidental mânia unui gardian SS şi provocă consecinţe fatale pentru un deţinut fii

Frank Harris. „Eu însumi am două cicatrici, pe bărbie şi pe sprânceana stângă, pentru că am ajutat un tânăr evreu în vârstă de 13 ani să se ridice, după ce se prăbuşise la pământ din cauza slăbiciunii fizice. Gardianul îl împuşcă pe tânăr, iar pe mine mă lovi în faţă cu patul puştii."

Doctorul Ian Osborne Spencer, din cadrul RAMC (Royal Army Medical Corps, divizia medicală a armatei britanice), era medicul care îl îngriji pe Arthur Dodd şi îl ajută să se vindece în mod miraculos şi cu mare greutate de pneumonie, tot el fiind cel care, în prima zi de şedere în *Lager* VIII, fu luat deoparte de unul dintre reprezentanţii fabricii I.G. Farben. În acea zi, medicului i s-a spus în termeni cât se poate de clari şi fără echivoc că, pentru a fi cât mai eficienţi în ceea ce priveşte productivitatea, era necesar ca procentul bolnavilor scutiţi de la muncă să fie de maximum 3%. Procentul bolnavilor era adesea între 10 şi 15% şi, pentru ca productivitatea să nu aibă de suferit, un anume doctor Bonk, angajat al I.G. Farben, îi reexamina pe bolnavi, procedură care dura numai 30 de secunde per om. Acel procent de 3% era mai apoi atins, după ce gardienii germani îi conduceau pe prizonieri cu baionetele înapoi în fabrică. Prizonierul de război Dennis Greenham confirmă spusele doctorului Spencer în mărturia de la proces: „Am făcut parte dintr-un grup de soldaţi britanici care au fost forţaţi să muncească sub ameninţarea armei, după ce medicul ne-a

declarat inapţi de muncă. La momentul respectiv sufeream de febră şi frisoane."

Robert Robertson era locotenent în cadrul RAMC, fiind luat prizonier în Saint Valery, Normandia, exact în locul în care Doddie participase la prima sa misiune ca voluntar, în 12 iunie 1940. Scoţianul a lucrat alături de doctorul Spencer la Auschwitz din septembrie 1943 până în aprilie 1944 şi a confirmat mărturia medicului din cadrul procesului în ceea ce priveşte procentul de maximum 3% al bolnavilor scutiţi de muncă şi examinările medicale de 30 de secunde.

în declaraţia sa, Frederick Wooley spulberă orice îndoială asupra faptului că ar fi existat oameni care nu ştiau ce se întâmplă la Auschwitz. „Când mahării de la Farben au venit în inspecţie însoţiţi de personalul militar, nimeni nu a încercat să ascundă starea dizgraţioasă în care se aflau deţinuţii sau să camufleze condiţiile de muncă abominabile. Pentru toţi, evrei sau nu, era clar că toţi cei implicaţi ştiau ce se întâmplă acolo. Pentru a-i face să muncească mai mult pe sclavi, *kapos, meisters* şi cei din SS obişnuiau să-i ameninţe cu o vizită la camerele de gazare."

Leonard Dales, din Regimentul Lincolnshire, a fost muncitor la I.G. Farben şi a lucrat la conducte alături de un inginer german. în această calitate, avea de efectuat lucrări minuţioase în toate departamentele fabricii, lucru ce îi oferea oportunităţi excelente pentru a avea o imagine de ansamblu asupra condiţiilor de lucru şi asupra lipsurilor incredibile în care

îşi desfăşurau activitatea evreii. îşi aminti un incident în care unul dintre colegii lui îi aruncă o ţigară unui evreu care încărca ţevi. Nefericitul se aruncă pe jos, cu intenţia de a prinde preţioasa marfă, dar în cădere îşi răni rău piciorul. Nu părea să sufere prea mult, dar era mai ales speriat şi a murmurat: „Cred că ăsta e sfârşitul, mă aşteaptă camera de gazare." De atunci, n-a mai fost văzut niciodată.

Un evreu german care lucrase foarte aproape de camerele de gazare i-a povestit lui Dales despre mascarada practicată de nazişti, care le ofereau evreilor osândiţi săpun şi prosoape, sub pretextul că vor face duş. De multe ori, când deţinuţii îşi dădeau seama ce se întâmplă, aveau loc scene teribile de panică, dar erau oricum forţaţi de sadicii soldaţi din SS să intre în camerele de gazare sub ameninţarea armelor. Evreul şi-a încheiat relatarea pe un ton extrem de dureros, spunându-i lui Dales că nu crede că va scăpa cu viaţă. Ştia, însă, că unii dintre britanici vor supravieţui şi voia ca aceştia să spună lumii ce s-a întâmplat la Auschwitz.

Prizonierii de război britanici erau trataţi mai bine decât polonezii, ruşii şi alţi est-europeni care, la rândul lor, erau trataţi mult mai bine decât evreii, cei mai oprimaţi dintre toţi. Naziştii nu se gândeau de două ori când era vorba să retragă drepturile prizonierilor pentru orice infracţiune minoră, iar Kenneth Lovell, caporal în Regimentul Durham Light Infantry, a reprezentat un asemenea exemplu. Lovell a evadat din Stalag 383, din Bava- ria, apoi fii prins şi condamnat la moarte în

Regensburg pentru evadare şi posesie de armă şi documente ilegale. Autorităţile germane s-au răzgândit însă şi l-au transferat la Auschwitz, unde fii ras în cap şi îmbrăcat în uniformă dungată de deţinut, cu un triunghi negru ataşat pe ea şi literele XKGF, ceea ce însemna că este fost prizonier de război. Nu mai era considerat prizonier şi era tratat ca un deţinut oarecare din lagărul de concentrare. Lovell munci la Auschwitz timp de 24 de zile alături de polonezi, iugoslavi şi sârbi, toţi condamnaţi la moarte. Erau toţi bătuţi de gardienii din SS şi de civilii nemţi cu paturile puştilor, cu beţe de lemn, chiar şi cu bare metalice. Soldatul din Durham fu mai târziu transferat la Dachau, de unde a evadat şi a supravieţuit până la sosirea americanilor.

Alt exemplu de pedeapsă fu acela la care a fost martor prizonierul de război britanic Dennis Greenham, care a declarat că muncitorilor li se puteau acorda anumite libertăţi, dar nu aveau scăpare când venea vorba despre muncă. Greenham detaliază: „Am cunoscut un polonez care nu a muncit timp de cinci zile. Nu era evreu. Ca pedeapsă, a fost convertit din muncitor «liber» în deţinut în lagărul de concentrare, timp de şase luni. Astfel, deveni practic evreu, cu şanse foarte mici de supravieţuire.”

Israel Majzlik era un evreu polonez care se bucura de anumite beneficii alimentare, fiind şef de echipă. în 28 februarie 1944, fu descoperit fumând la căldura focului în clădirea 850 din I.G. Farben, alături de un deţinut şi un

englez. Primi drept pedeapsă 15 lovituri de baston şi de atunci a muncit numai în subsol.

John Pascoe, din Lancaster, a observat că, în afară de evrei, cei care suportau cele mai mari abuzuri erau ruşii, în special fetele care lucrau în apropierea locului în care îşi desfăşura activitatea Pascoe. Acestea reumpleau sacii cu ciment şi îi duceau în altă parte a clădirii, pentru a fi stivuiţi. Erau îmbrăcate doar în nişte rochiţe din bumbac, chiar şi în cele mai aspre zile de iarnă. Obişnuiau să se înfăşoare cu saci de ciment rupţi, făcuţi dintr-o hârtie ţeapănă, pentru a le ţine de cald. Pascoe vedea cum aceste fete, la început destul de puternice, deveneau tot mai slabe şi mai vlăguite.

Horace Reginald Charters, din Liverpool, era sergent major în Batalionul 8 al Regimentului Worcestershire şi fusese luat prizonier la Dunkirk. în Auschwitz avea un post administrativ, fiind responsabil de prizonierii britanici ca *Vortrauensmann* („reprezentant”), poziţie care îi conferea o anumită autoritate. în această calitate, îndatoririle sale includeau gestionarea plângerilor legate de condiţiile de muncă, vestimentaţie şi mâncare. „Existau foarte multe plângeri şi majoritatea erau justificate. Mâncarea era inadecvată şi, dacă nu ar fi fost pachetele de la
Crucea Roşie, băieţilor noştri le-ar fi fost foarte greu să se descurce, mai ales dacă trebuiau să continue să muncească. Nu primeam haine şi doar în anumite cazuri ne dădeau cizme, deşi adesea oamenii munceau în noroi şi în apă până la talie, cărând şi aşezând ţevi.”

Walther Duerrfeld începu să lucreze la I.G. Farbenin- dustrie (numită de regulă I.G. Farben) în 1927, ca inginer în construcţia de maşini, iar până în 1932 ajunse şeful atelierelor care deserveau întreaga instalaţie de înaltă presiune. în martie 1941, Duerrfeld fu numit manager tehnic pe şantierul fabricii de la Auschwitz, iar în primăvara lui 1944 deveni director. Planul era ca noua fabrică din Auschwitz să producă 300000 de tone de cauciuc sintetic pe an, decisivă în alegerea zonei fiind existenţa în vecinătate a resurselor naturale, a cărbunelui şi a pietrei de var, accesul la râul Vistula şi resursele umane din Silezia şi împrejurimi, în 1941, Duerrfeld a estimat că la Auschwitz va fi nevoie de un număr de aproximativ 13 000-16 000 de muncitori.

în cadrul unei întâlniri de la Berlin cu *SS-Obergrup- penfuehrer* Wolf, la care participară încă doi colegi de-ai săi, Heinrich Buetefisch şi inginerul-şef Faust, fu abordat subiectul angajării deţinuţilor din lagărul de concentrare. Atunci căzură de acord ca supravegherea deţinuţilor să fie sarcina celor din SS şi că nu ar trebui să existe niciun fel de contact între deţinuţi şi ceilalţi muncitori. Se stabili o remuneraţie de trei mărci germane pentru fiecare muncitor necalificat şi patru mărci germane pentru cei calificaţi. Aceste sume fură acceptate de conducerea I.G. Farben, întreaga sumă fiind plătită lunar organizaţiei SS din Berlin. Acest pachet economic îi convenea de minune celui de-al Treilea Reich; organizaţia paramilitară SS dispunea de resurse aparent

inepuizabile de sclavi evrei, era bine plătită de I.G. Farben şi, în acelaşi timp, punea în practică eradicarea unei rase dispreţuite. Contractele pentru construcţia fabricii I.G. Auschwitz au fost alocate de Santo, inginerul constructor şef, unui număr de aproximativ 150 de companii de construcţii, care de asemenea angajau deţinuţi din lagărele de concentrare.

Farben a angajat şi muncitori străini, printre care se numărau localnici polonezi, ruşi, francezi, belgieni, italieni şi croaţi. Aceştia locuiau în tabere împrejmuite, în interiorul celor 40 km^2 ai complexului Auschwitz. Un procent de 15% era reţinut din salariul polonezilor şi trimis la Berlin, dar din salariul ruşilor organizaţia SS beneficia de un incredibil procent de 30%, uneori chiar şi 40%. Din 1943, la I.G. Auschwitz fură angajaţi şi prizonieri de război britanici, fiind cazaţi în trei lagăre separate, numerotate VIII, IV şi VI, ultimul afiându-se cel mai aproape de fabrică, la aproximativ 300 m de poarta principală

.Lagărele Monowitz erau înconjurate cu sârmă ghimpată electrificată, cu câte patru sau şase turnuri de supraveghere, în fiecare avându-şi postul câte un gardian SS. Duerrfeld susţinu că ceruse să fie ţinut la curent cu numărul deceselor din rândul muncitorilor din Monowitz, dar adăugă că nu primi niciodată vreun raport în acest sens. „Până la sfârşitul anului 1942, cei din SS au fost responsabili în mod exclusiv de hrănirea deţinuţilor din lagărul de concentrare. După această dată, I.G. Auschwitz preluă sarcina achiziţionării alimentelor în conformitate cu cupoanele de raţie primite de la SS, precum şi aceea a pregătirii mâncării în bucătăria lagărului Monowitz. Eu însumi am avut grijă ca meniul să fie astfel conceput încât numărul zilnic de calorii pentru fiecare deţinut din lagărul de concentrare să fie de cel puţin 2 800. Nu m-am îndoit niciodată că au beneficiat de aceste măsuri, dar nu ştiu sigur dacă ele au fost puse în practică. Am supravegheat adesea distribuirea către deţinuţi a supei produse în fabrică.” Duerrfeld a declarat mai târziu că a vizitat acest lagăr între 5 şi 10 ori în timpul întregii lui existenţe. A declarat şi că s-a întâlnit cu Hoess, comandantul lagărului, de 10-15 ori, sfătuindu-l să-i cazeze pe evrei în apropierea zonelor de lucru pentru a le îmbunătăţi performanţa generală, distanţele mai mici reducând riscul de contractare a febrei butonoase (tifosul), cât şi diminuarea stresului.

Christian Schneider, superiorul lui Duerrfeld, era membru al Comitetului Central şi

comisar pe probleme sociale la I.G. Farbenindustrie între anii 1938 şi 1945. El a fost unul dintre cei care au luat decizia construirii celei de-a patra fabrici Buna la Auschwitz, în loc să mărească una dintre fabricile existente sau chiar pe toate, descentralizarea asigurând ca niciuna dintre fabrici să nu fie îngreunată cu o cotă prea mare a producţiei. Alt motiv care a dus la luarea acestei decizii a fost teama de raidurile aeriene inamice. Deşi fabrica urma să fie construită pe teritoriu polonez, Comitetul Central nu avu nicio obiecţie faţă de obligativitatea evacuării populaţiei poloneze şi nici faţă de colaborarea cu SS.

Schneider îşi aminti că, începând cu anul 1941, nu era neobişnuit ca I.G. să angajeze deţinuţi din lagărul din concentrare, cum procedau de altfel numeroase alte companii germane din zonă. Schneider a declarat că era conştient de faptul că acei oameni, de condiţii sociale diferite, erau închişi în lagărele de concentrare din motive politice şi rasiale. Banii necesari ridicării lagărului Monowitz trecură prin mâna lui Schneider, prin intermediul unei proceduri de credit obişnuite. Având în vedere calitatea proastă a barăcilor, acestea fură destinate prizonierilor de război. în ceea ce priveşte starea deţinuţilor, Schneider a observat că unii erau extenuaţi şi suprasolicitaţi, în timp ce alţii încă aveau un aspect fizic rezonabil. Auzise despre deţinuţi bătuţi în incinta fabricii, adăugând că, deşi în ceea ce priveşte munca aceştia se aflau sub supravegherea re-

prezentanţilor fabricii, când venea vorba despre disciplină erau la mila celor din SS.

Schneider a direcţionat bani pentru un bordel în Monowitz destinat muncitorilor polonezi. La I.G. Farben erau angajaţi ruşi şi ucraineni, dar, din cauza urii dintre germani şi ruşi, acestora din urmă nu li se acordau niciodată permisii. Activitatea muncitorilor cehi sau francezi trimişi la muncă, posibilă numai pe baza înţelegerilor încheiate între ţări, se considera ca făcând parte din serviciul militar obligatoriu. Scheider a menţionat că nu se încheiase niciun contract de muncă cu aceşti muncitori. Străinii erau separaţi în funcţie de naţionalitate, iar evreii stăteau într-un lagăr special.

Schneider nu-şi amintea să se fi discutat vreodată dacă este permis, conform convenţiilor de la Geneva şi Haga, să fie angajaţi prizonieri de război în întreprinderi de armament. Auzise totuşi de la Walther Duerrfeld şi de la alţi ingineri despre mirosul care venea dinspre crematoriul din Birkenau. Toţi aceşti domni au descris acea experienţă ca fiind profund dezgustătoare

.Partea a IV-a

Q^eacţii fa *relatarea* fui Arthu

rPrima ediţie a acestei cărţi, publicată sub titlul *Spectator în Iad,* precum şi dovada bunei credinţe a lui Arthur au fost bine primite de public. în plus, povestea lui Arthur a contribuit la o mai bună înţelegere a ororilor greu de pus în cuvinte pe care taţii şi soţii întorşi de la război nu au putut să le împărtăşească familiilor lor. Generaţiile mai tinere au fost recunoscătoare pentru povestea incredibilă care li s-a pus la dispoziţie şi pentru norocul de a se fi născut în vremuri mai liniştite. Mai jos sunt reproduse extrase din câteva scrisori primite de la cititori.

Doamna Ann Graham ne-a scris din Newcastle upon Tyne în legătură cu răposatul său tată, William (Bill) Lemin, care s-a aflat în acelaşi lagăr ca şi Arthur Dodd, E715, ambii fiind membri entuziaşti ai corului lui Taffy:

„Tata ne-a povestit despre pâinea neagră şi supa de cartofi. De atunci, nu a mai putut să mănânce cartofi până la sfârşitul vieţii, în 1970, la vârsta de 51 de ani. Ne-a spus destul de multe despre viaţa de prizonier de război, dar nimic despre atrocităţile pe care trebuie să le fi văzut şi auzit. Nu ştiu dacă îi era prea greu să vorbească despre ele. Era în esenţă un om vesel, fericit şi iubitor. Suferea uneori de depresie şi m-am întrebat adesea dacă experien-

ţele din lagăr sunt cauza. Îi plăcea să cânte, performând în cadrul câtorva concerte din lagăr."

Un alt nume trecut în programul de concerte de la Auschwitz, imediat sub Bill Lemin, era acela al răposatului Walter C. Martin, a cărui poveste este spusă de ginerele său, Bernard Scarborough, din Surrey.

„Walter fusese deja membru în cor în timpul prizonieratului din două lagăre din Italia. Cunoştea prea bine responsabilitatea imensă care stătea pe umerii acestor animatori, care ajutau, în cele mai îngrozitoare circumstanţe, la menţinerea moralului ridicat la niveluri rezonabile, înţelese repede că Auschwitz nu este un lagăr de concentrare obişnuit; imaginile şi sunetele de acolo le măcinau oamenilor minţile, ducându-i în pragul nebuniei.

în cadrul concertului de la Auschwitz, un rol important îl avea grupul «Cei trei T», alcătuit din doi băieţi de la oraş (*Townies*) şi un galez *(Taff).* într-un concurs de talente organizat în lagăr, acest trio excelase îndeajuns încât să primească locul I, cu Walter Martin la muzicuţă şi galezul din Regimentul Welsh Guards la chitară. Unul dintre membrii juriului era liderul lagărului, Charlie Coward, care se străduia mereu să-şi distreze oamenii. în noiembrie 1944, în timp ce invazia Europei mergea atât de bine pentru Aliaţi, Walter scrise un mic moment artistic numit «încă şase săptămâni». Deşi cam prea optimistă, după cum avea s-o dovedească desfăşurarea evenimentelor, această

interpretare veselă a fost foarte bine primită în lagăr."

Gillian Hatch, din Atena, Grecia, a scris următoarele despre tatăl său:

„Când am găsit cartea dumneavoastră *Spectator în Iad*, a fost ca şi cum mă aştepta pe mine pentru a mai adăuga câteva piese în puzzle, lucru pe care mi-l doresc din momentul în care am aflat că tatăl meu a fost unul dintre prizonierii britanici de la Auschwitz.

Probabil nu aş fi descoperit niciodată acest capitol îngrozitor din trecutul tatălui meu dacă în urmă cu şase ani nu am fi primit o scrisoare de la un american care făcea cercetări despre acelaşi subiect. Se pare că obţinuse numele tatălui meu de la Asociaţia Naţională a Foştilor Prizonieri de Război, filiala din Nottingham. în 1994, nu mai rămăseseră decât 32 de supravieţuitori. Persoana în discuţie îi trimisese tatălui meu un chestionar detaliat, ale cărui răspunsuri se găsesc aproape în totalitate în povestea lui Arthur Dodd.

în cazul tatălui meu, experienţele din război par să-l fi făcut mai vulnerabil, şi nu invers. El şi mama aveau în jur de 40 de ani când au întemeiat o familie, iar eu am avut mereu senzaţia, chiar şi când eram copil, că eu şi sora mea eram prea mult pentru tatăl nostru. De fapt, această responsabilitate era prea mare pentru el, aşa că se retrăgea, lăsând-o pe mama să preia controlul. Aceste lungi tăceri persistă chiar şi în ziua de azi şi, deşi fără îndoială e mult mai liniştit la pensie decât a fost vreodată,

există în continuare perioade de «absenţă», când este foarte greu să ajungi la el.

Când eram copii, ştiam că tatăl nostru fusese în armată în timpul celui de-al Doilea Război Mondial şi că fusese prizonier de război în Polonia. Despre lagărele de concentrare, cu atât mai puţin Auschwitz, nu se pomenea niciodată, nici măcar când am hotărât să plec să muncesc într-un kibbutz în Israel. Eram obsedată să învăţ despre Holocaust, iar cantitatea considerabilă de literatură parcursă deja despre subiect s-a adăugat la şocul de a descoperi că propriul meu tată a fost acolo. A fost o coincidenţă sau o legătură macabră între trecutul tatălui meu şi propriul meu prezent, care continuă să mă intrige. Cartea dumneavoastră a reprezentat o descoperire extrem de valoroasă pentru mine. Prin intermediul amintirilor domnului Dodd, am putut să înţeleg prin ce a trecut tatăl meu. Acest document are pentru mine o importanţă cu atât mai mare cu cât în continuare nu pot să discut despre acest subiect cu el.

îmi amintesc clar primul lucru pe care i l-am spus tatei după ce am citit scrisoarea cercetătorului american: «Nu ştiam că au existat prizonieri de război britanici la Auschwitz.» Este în continuare un şoc pentru mine; iar tata păstra mereu pentru a doua zi jumătate din bucata de carne de la masă. Obişnuiam să râdem de el când eram mici, dar el insista mereu că nu-i este foame."

Canon John Griffith din Cheshire i-a scris un mic bilet lui Arthur:

„Cartea dumneavoastră este foarte interesantă şi emoţionantă. Vă felicit! Vă admir şi vă mulţumesc pentru că, prin intermediul poveştii vieţii dumneavoastră, vă exprimaţi credinţa în Dumnezeu în faţa întregii lumi. Sunteţi o mare încurajare pentru noi toţi, sunt mândru de dumneavoastră."

Jim Costen, din Gravesend, alt prizonier britanic care a supravieţuit lagărului, confirmă povestea lui Arthur:

„Am lucrat în aceeaşi fabrică cu Arthur la Auschwitz. Am fost luat prizonier în deşert, în acelaşi loc ca şi el, apoi am fost în Italia şi m-am numărat printre participanţii la marşul de 1000 de km. Am evadat în Cehoslovacia. Tot ce a povestit el e adevărat, suntem de aceeaşi vârstă şi aş vrea să ne comparăm poveştile."

Arthur avu norocul să-l întâlnească pe Bill Meredith, un alt supravieţuitor al lagărului E715, şi pe fiul lui Reg Owen, primul din dreapta pe rândul din spate din fotografia cu echipa Angliei de fotbal din lagăr. Bill Meredith m-a asigurat imediat că îşi aminteşte de Arthur din E715, cu şchiopătatul lui inconfundabil, înainte de a continua cu amintirea uneia dintre primele zile petrecute în Monowitz. Era de faţă când un gardian neamţ se purta extrem de brutal cu un evreu firav, atât de slăbit, încât era evident că în curând îşi va întâlni Creatorul. Tânărul privi câteva minute care părură o veşnicie, până simţi că ia foc şi îl trânti la pământ pe nazist cu o lovitură scurtă de pumn în mandibulă. Anticipând inevitabilele probleme, toţi britanicii se grupară imediat în jurul

tânărului din Liverpool. Când neamţul îşi reveni, se ordonă o percheziţie completă a prizonierilor, însă grupul, aflându-se acolo doar de câteva zile şi având toţi capetele rase, victima nu reuşi să-şi identifice agresorul, spre uşurarea norocosului din Liverpool.

Fiul lui Reg Owen, care purta acelaşi nume ca tatăl său, stătu de vorbă pe îndelete cu Arthur, depănând o mulţime de amintiri. Reg Owen senior, bun acordeo- nist, găsise un acordeon Hohner în timpul marşului, când trecură pe lângă un hotel bombardat. Interpretarea lui îi impulsionă pe ceilalţi să cânte împreună, ceea ce, în asemenea circumstanţe dificile, ajută la ridicarea moralului grupului. Mai târziu, însă, prizonierii înfometaţi fură mai mult decât recunoscători să schimbe veselul instrument pe lucruri de primă necesitate, în special pe mâncare.

Melaina Cartwright, din Leeds, în vârstă de 27 de ani, îşi descoperi interesul tot mai crescut faţă de al Doilea Război Mondial după ce citi povestea lui Arthur:

„Tocmai am terminat de citit cartea dumneavoastră *Spectator în Iad* şi aş vrea să vă spun că mi s-a părut extraordinară. Am citit multe cărţi despre Auschwitz şi despre alte lagăre, dar cred că niciuna nu m-a impresionat la fel de mult precum calvarul domnului Dodd. Când citeşti *Spectator în Iad,* e ca şi cum ai trece prin aceleaşi experienţe ca domnul Dodd. Nu-mi pot imagina cum poate fi viaţa într-un lagăr precum Auschwitz. Nu cred că vreau să fac acest exerciţiu de imaginaţie. La şcoală, nu

aveam voie să citim sau să ne documentăm despre «soluţia finală» a lui Hitler. Cred că este greşit să nu aflăm ce s-a întâmplat atunci, pentru că aceasta reprezintă o parte importantă a istoriei noastre; o parte care nu cred că va putea fi şi nici nu ar trebui vreodată ştearsă cu buretele. Cartea dumneavoastră este prima în care am citit despre prizonierii britanici din lagărele morţii. Cred că oamenii erau atât de neinformaţi la sfârşitul războiului când domnul Dodd s-a întors acasă, încât nu au vrut să creadă că astfel de lagăre pot exista.

Aş vrea să-i mulţumesc pentru că şi-a spus povestea. Cunosc oameni care mai degrabă ar uita anumite lucruri legate de război. Eu nu mă număr printre aceştia, nu cred că este corect. Generaţia mea are nevoie de oameni asemenea domnului Dodd, pentru a ne informa despre trecut."

Ellen Trump i-a scris lui Arthur din Libramont-Che- vigny, Belgia.

„Sunt studentă şi locuiesc în Belgia împreună cu familia mea. Tocmai am citit cartea pe care Colin Rushton a scris-o despre experienţele dumneavoastră din timpul celui de-al Doilea Război Mondial, *Spectator în Iad.* M-a emoţionat în mod real.

Şi eu sunt creştină, iar mărturisirea credinţei în Dumnezeu în asemenea vremuri teribile m-a încurajat enorm.

Aşadar, cei care suferă pentru că aceasta este vrerea lui Dumnezeu ar trebui ca prin actele lor de bunătate să se încreadă în

totalitate în Cel care i-a creat, pentru că El îşi ţine întotdeauna promisiunile.

1 *Petru* 4,19: «Aştept cu nerăbdare să vă întâlnesc în Rai.»„

Doamna Beryl Brew ne-a scris din Salisbury, Wilt- shire.

„Atât eu, cât şi soţul meu, am citit cu mare interes *Spectator în Iad,* carte ce răspunde la multe întrebări la care familia soţului meu caută de mult timp răspunsuri.

Fratele soţului meu, Allen Brew, din Isle of Man, de profesie asistent medical, a fost prizonier la Auschwitz şi s-a numărat printre puţinii care au supravieţuit marşului. După ce s-a întors acasă, pe insulă, nu a vorbit cu nimeni despre experienţele din lagăr. Noaptea, avea coşmaruri cumplite, care nu au dispărut până când a murit de cancer, în anul 1965.

în 1997, am fost cu soţul meu într-o călătorie în Polonia, unde am vizitat lagărul pentru evrei. Numai după ce am discutat cu ghidul am aflat că au existat trei lagăre, al treilea fiind cel în care erau ţinuţi prizonierii de război. Pe acesta din urmă nu am putut să-l vizităm, aşa că nu am aflat nimic în plus.

După ce v-am citit cartea, am înţeles câte a îndurat şi de ce nu a putut vorbi despre toate acestea.

Vă mulţumesc că aţi scris *Spectator în Iad,* a ajutat cel puţin o familie să înţeleagă prin ce au trecut cei dragi."

Avril Separzadeh i-a scris lui Arthur din California:

„Nu ştiu dacă vă mai amintiţi de mine – sunt Avril, fiica lui Taffy Williams. Acum mă numesc Avril Separzadeh (nume evreiesc).

Am avut privilegiul de a vă citi cartea, pe care mi-a trimis-o tata. V-am simţit durerea şi tristeţea de a fi martor la asemenea acte de cruzime, comise de oameni împotriva semenilor lor. Războiul este un lucru îngrozitor, iar cărţi ca aceasta vor relata lumii despre asemenea orori şi tratamente inumane. Mă bucur că v-aţi hotărât să o scrieţi, cu ajutorul lui Colin Rushton. Sper că astfel vi s-a ridicat o povară de pe suflet.

Supravieţuitorii lagărelor de concentrare se simt efectiv eliberaţi după ce îşi împărtăşesc poveştile. Toţi simt că scapă de o greutate imensă, că se eliberează de durere. Sper că şi dumneavoastră simţiţi această eliberare.

Căsătorindu-mă cu un evreu, viaţa mea se desfăşoară acum conform principiilor religiei iudaice şi suntem mândri să ne creştem copiii pentru a ajunge oameni buni şi iubitori. Acest lucru nu ar fi fost posibil dacă nu ar fi existat oameni generoşi ca dumneavoastră, care au luptat în război pentru ca noi toţi să fim liberi.”

Nicholas Rolls, din Farnborough, a corespondat cu Arthur în legătură cu tatăl său.

„Tatăl meu, Ivor Herbert Rolls, a fost prizonier în Stalag IVB din Auschwitz timp de 20 de luni. Ca şi dumneavoastră, tata nu este evreu. S-a născut în Anglia, a crescut în Salisbury, Wiltshire, iar înainte de război a lucrat ca electrician şi mecanic. La începerea războiului, s-a alăturat unităţii Royal Signals, primind numărul de soldat 2587701. După ce şi-

a terminat instruirea, a plecat în Africa, unde a rămas aproximativ şase luni, înainte de a fi luat prizonier de către armata germană în oraşul Tobruk din Libia. După ce a stat o vreme într-un lagăr din Italia, a ajuns în cele din urmă la Auschwitz.

Tatălui meu i-a plăcut foarte mult cartea dumneavoastră, găsind-o foarte emoţionantă. Este un om tăcut şi sobru, pe care, înainte de a citi această carte, nu l-am văzut niciodată plângând. Acesta este în parte motivul pentru care v-am scris, pentru a putea împărtăşi cu dumneavoastră aceste poveşti revelatoare despre al Doilea Război Mondial şi, poate, să ajungem să ne cunoaştem."

Altă persoană impresionată de povestea lui Arthur Dodd a fost Marieanne Vale, care ne-a scris din Coleford, Gloucestershire, despre tatăl ei, Richard (Dick) Whiffin:

„V-am citit cartea când a fost publicată prima dată, imediat după moartea tatălui meu. Datorită ei am căpătat o înţelegere mai profundă a lucrurilor prin care tata a trecut în timpul războiului. La fel ca Arthur, a fost luat prizonier în deşert şi dus în Italia, după care a ajuns la Auschwitz. Nu a povestit nimic din lucrurile prin care a trecut, în afară de episodul în care un prizonier britanic a fost împuşcat când a refuzat să se urce pe stâlpul îngheţat, fără echipament de siguranţă corespunzător. Nu a uitat niciodată chipul neamţului care l-a împuşcat pe acel om cu principii, purtând mereu asupra lui, până în ziua în care a murit, bucata de ziar în care era relatat incidentul. îmi

amintesc că în timpul prizonieratului tata se împrietenise cu un polonez, a cărui fotografie de asemenea o avea mereu cu el.

Tata era foarte mândru de faptul că prizonierii sabotau lucrările pe care erau forţaţi să le execute pentru I.G. Farben. Cu o licărire în ochi, îmi povesti incidentul în care câinele comandantului lagărului dispăru misterios după ce se aventură într-o zi în lagăr, ca şi cum şi acest lucru făcea parte din programul de sabotare. Richard Whiffin a făcut parte din unitatea Royal Signals, fiind originar din Hebbur- non Tyne, dar locuind în timpul războiului în Kent.

Vă mulţumesc că aţi scris despre experienţele lui Arthur din timpul prizonieratului, trebuie să-i fi fost greu să relateze ororile la care erau expuşi zilnic. Măcar acum oamenii ştiu că în acel loc au fost şi soldaţi britanici. Sunt extrem de mândră de tatăl meu. Acum înţeleg de ce, din când în când, ieşea să bea. Era felul lui de terapie şi nimeni din familie nu l-a judecat pentru acest lucru. L-am iubit cu toţii din tot sufletul, nu-l vom uita niciodată.

Vă mulţumesc pentru că mi-aţi permis să vă povestesc despre tata."

O altă scrisoare plină de recunoştinţă, datată 22 iulie 1999, este adresată autorului şi vine de la Jean Boesch din Ontario, Canada:

„Tocmai am terminat de citit *Spectator în Iad.* I-a fost dată tatălui meu de către fratele lui, Alfred C. Stow, care-şi aminteşte de domnul Dodd din lagăr. Unchiul Alf şi unul dintre puţinii

supravieţuitori ai lagărului. Acum, locuieşte cu soţia sa în Canada, iar în noiembrie 1999 va împlini 79 de ani. Nu a vorbit niciodată prea mult despre experienţele din lagăr, dar din puţinele lucruri pe care ni le-a povestit am înţeles că a fost ţinut prizonier timp de şase luni de către italieni şi timp de trei ani de către germani. Pe două pagini din cartea dumneavoastră a scris: «Am dormit şi eu aici» şi «Aceleaşi lucruri mi s-au întâmplat şi mie».

Unchiul Alf a lucrat alături de Ronald Redman şi a avut un supraveghetor cu o abordare *laissez-faire*, ceea ce crea mari oportunităţi de sabotaj. Alf s-a numărat printre puţinii norocoşi căruia i s-a permis să lucreze în atelierul electric, învăţând lucruri noi despre administrarea unui asemenea loc, dar şi despre folosirea uneltelor şi metalelor, experienţă care-i va folosi mai târziu în viaţă. Deşi majoritatea acelor *meisters* erau de acord cu campania de exterminare a evreilor, unchiul Alf întâlni câţiva care, deşi antisemiţi, dezaprobau tacticile naziste. De fapt, un *meister* de care unchiul Alf era mai apropiat îşi exprimă dispreţul total faţă de nazişti. Mulţi se identificau în mod evident cu valorile regimului nazist, evocând raţionalizarea stocurilor de mâncare când erau luaţi la întrebări de britanici, pentru a justifica barbarismul rasial.

Vă mulţumesc pentru că aţi adus în atenţia publicului atrocităţile acestui război îngrozitor. Generaţia noastră trebuie să cunoască ororile din trecut, pentru a le putea evita în viitor. îi mulţumesc din suflet domnului Dodd deoarece

ne-a permis să trăim acele momente prin intermediul experienţelor sale şi pentru faptul că şi-a împărtăşit credinţa cu noi. Fie ca Dumnezeu să-l binecuvânteze în continuare şi să-l vindece de toate suferinţele.”

Din perioada serviciului său militar plin de evenimente, întâmplarea care îl umple cel mai mult pe Arthur de tristeţe şi îl emoţionează în mod vizibil de fiecare dată este tragica pierdere a vieţilor acelor curajoşi soldaţi care, până în anul 1944, înduraseră atâtea. Retrăi cu intensitate impactul acelei zile de august în care primi o scrisoare de la doamna J. Thomas, din nordul Ţării Galilor. Unchiul ei, soldatul Sapper Frederick Hughes, număr 1888095 din Regimentul Royal Engineers, s-a numărat printre cei ucişi în acea zi care ar fi trebuit să fie plină de bucurie, respectiv sărbătorirea debarcării în Normandia şi a intrării în Europa. Arthur îşi dădu seama că Fred Hughes trebuie să se fi aflat în capătul opus al adăpostului antiaerian, care a încasat din plin impactul. O zi care marchează o reuşită, transformată în tragedie. Arthur simţi acelaşi gol în stomac şi aceeaşi furie la primirea veştii legate de această victimă.

Nimeni nu a ştiut că au existat prizonieri britanici la Auschwitz mai ales din cauza faptului că, după ce au fost martori la atrocităţi greu de descris, atrocităţi extreme chiar şi în condiţii de război, aceşti supravieţuitori firavi s-au retras în ei înşişi. Alţii, ca Arthur Dodd, au încercat să le povestească oamenilor despre Auschwitz, dar nimeni nu a vrut să asculte, cu

atât mai puţin Armata britanică. Acest fapt a fost subliniat în scrisoarea doamnei Thomas. Nepotul ei avea în jur de 12 ani în 1992-1993, când vorbiră la şcoală despre al Doilea Război Mondial. Băiatul povesti ceea ce familia lui ştia de mulţi ani, şi anume că un unchi al său a murit la Auschwitz, ucis de o bombă a Aliaţilor. A fost acuzat de profesor că minte şi a fost pedepsit, lucru care i-a provocat durere.

George Alexander Saunders a fost subiectul scrisorii doamnei Yvonne Winston, nepoata sa din Cambridgeshire. Sandy, cum era cunoscut de toată lumea, a fost puşcaşul 889720 din Royal Artillery, soldat obişnuit înainte de război, înrolat în 17 martie 1939. A fost luat prizonier pe 6 iunie 1942 la Bir Harmet, în „farfuria" de la Knightsbridge, după ce înainte supravieţuise primului asalt de la Tobruk, ajungând într-un final prizonier la Auschwitz. Printre „moştenirile" acestui loc satanic s-au numărat degeraturile severe la mâini şi la picioare, de pe urma cărora Sandy a suferit toată viaţa. în plus, s-a ales cu dureri agonizante cauzate de deformarea picioarelor din pricina încălţărilor nepotrivite. Germanii împărţeau încălţămintea conform ordinii de pe o listă; când îţi venea rândul, primeai perechea de încălţăminte disponibilă în acel moment, indiferent de măsură, şi nu comentai dacă voiai să nu încasezi un pat de puşcă în faţă sau în rinichi.

Sandy, care fusese proiecţionist într-un cinematograf din Londra, a declarat la Auschwitz că este inginer, probabil pentru a avea acces la un post care oferea posibilităţi de

sabotaj. împreună cu amicul său Frankie Merrill, a încercat să evadeze în timpul raidurilor aeriene ale Aliaţilor de la sfârşitul anului 1944, după ce identificară un vehicul nesupravegheat aflat la nici 100 m de porţile lagărului. Cei doi aflară curând motivul pentru care nu era supravegheat: nu avea combustibil. Se strecurară înapoi destul de descurajaţi, ceea ce oricum fu mai bine decât să fie împuşcaţi de imprevizibilii soldaţi nemţi.

Având drept superior un civil neamţ, Sandy a învăţat destul de multă germană. Acest civil s-a purtat frumos cu soldaţii britanici, dar numai atunci când nu erau gardienii de faţă. Spre sfârşitul anului 1944, a plecat acasă în permisie, iar la plecare i s-a spus că va fi împuşcat dacă nu se întoarce. Când reveni, era foarte tăcut, aşa că Sandy l-a întrebat care este motivul. Se pare că Aliaţii îi bombardaseră casa, iar soţia şi fiica sa dispăruseră, fiind presupuse decedate. Deşi Sandy se afla într-un lagăr german şi avusese rude în Londra care pieriseră în timpul campaniei Blitz, acestui britanic plin de compasiune i se făcu milă de bătrân, şi el victimă a regimului hitlerist în aceeaşi măsură ca inamicii celui de-al Treilea Reich.

Ca şi ceilalţi soldaţi, după ce s-a recuperat parţial după război, fii trimis la diverse „evaluări”, una dintre ele având loc în Newcastle, pentru a se stabili dacă suferă de vreun dezechilibru psihic. George Saunders, prizonier de război 221777, suferind de malnutriţie, pleurezie, pneumonie şi degeraturi la sosirea acasă, fii lăsat la vatră pe motiv că

„nu mai corespunde cerinţelor fizice necesare încadrării în armată”. I s-a oferit o mică pensie, însă doi ani mai târziu, după o reevaluare efectuată în Whitehall de indivizi de tipul Colonelului Blimp, pensia îi fii retrasă pentru că era capabil să muncească. în ciuda recursului lui Sandy, care a motivat că trebuie să-şi întreţină soţia şi copiii, nu se reveni asupra deciziei.

în octombrie 1997, întrucât sănătatea i se deteriora, Yvonne Winson îl convinse pe Sandy să depună din nou cerere pentru pensia de veteran de război. Aceasta i-a fost acordată până la urmă în iulie 1998, dar din păcate Sandy nu s-a bucurat prea mult timp de ea, decedând în 12 aprilie 2000. Yvonne îşi încheie scrisoarea astfel: „Nu-l voi uita niciodată, a fost un om special.”

Beryl Fitch ne-a scris în 2002 despre experienţele fratelui său ca prizonier de război:

„Tocmai am terminat de citit *Spectator în Iad* şi simt că trebuie să vă spun cât de mişcat, întristat şi totodată educat m-am simţit după această lectură.

Ca mulţi alţii, bănuiesc, nu am ştiut că au existat prizonieri de război la Auschwitz – câte orori trebuie să fi văzut!

Fratele meu a fost ţinut prizonier în Stalag Luft III, fiind unul dintre cei 50 de soldaţi împuşcaţi după Marea evadare. Am citit multe cărţi despre această întâmplare, dar mi-am dat seama că prizonierii de război din acele lagăre duceau un trai destul de confortabil.

Nu obişnuiesc să scriu astfel de scrisori, dar cartea dumneavoastră m-a determinat să o fac, ca şi curajul şi credinţa dumneavoastră."

în 2009, James Hilton ne-a trimis o scrisoare, expri- mându-şi admiraţia faţă de Arthur:

„Mereu am fost foarte interesat să citesc cărţi de istorie bine documentate despre lagărele de concentrare germane, iar povestea lui Arthur Dodd mi se pare absolut incredibilă. Un mare om, care reprezintă unul dintre cele mai mari exemple de putere şi curaj din vremurile noastre.

Provin dintr-o familie de evrei, iar în urmă cu mulţi ani am aflat că unele dintre rudele mele care locuiau în Polonia la începutul războiului nu au avut norocul să scape de lagărele de concentrare, unde şi-au întâlnit în mod tragic sfârşitul.

în cazul în care veţi lua legătura cu domnul Dodd, v-aş fi foarte recunoscător dacă i-aţi transmite cele mai bune urări din partea mea. Este fără îndoială unul dintre cei mai puternici oameni care s-au născut vreodată.

"Partea a V-a *&etut* în *care Quvernul britanic i-a tratat pe* supravieţuitori

4 + * ■

bCel mai amar şi mai supărător detaliu, comun în toate relatările tuturor poveştilor prizonierilor de război britanici de la Auschwitz, este totalul dezinteres al guvernului faţă de supravieţuitori. Această atitudine ambivalenţă faţă de „Tommies" nu era un lucru nou, manifestându-se şi înainte de 1815, când a fost folosit prima dată acest apelativ.

în iulie 1944, mai mult de 150 de membri de toate culorile politice din Camera Comunelor au depus o moţiune prin care cereau să fie desemnat un ministru responsabil de soarta prizonierilor de război care se întorc din Germania. A intrat pe ordinea de zi formulată după cum urmează: „Camera Comunelor, conştientă de îngrijorarea rudelor prizonierilor de război şi fiind de părere că actualul sistem de împărţire a responsabilităţii este nesatisfăcător, solicită insistent numirea unui ministru responsabil cu coordonarea tuturor acţiunilor şi lămurirea tuturor problemelor referitoare la prizonierii de război." Colonelul Gluckstein (Nottingham East) a continuat cu precizarea că, dacă la un număr de sute de mii de prizonieri de război se adaugă rudele şi familiile acestora, problema capătă proporţii şi mai mari, putând da naştere unor consecinţe grave. Având în vedere numărul departamentelor guvernamentale însărcinate cu asistenţa prizonierilor de război, era de aşteptat să apară încurcături,

confuzii, chiar şi conflicte. Era vitală realizarea fără întârziere a unei coordonări mai eficiente.

Maiorul Sir Jocelyn Lucas (Portsmouth South), care trecuse prin închisorile şi spitalele germane timp de patru ani în timpul Primului Război Mondial şi păstra legătura cu asociaţii dedicate recuperării prizonierilor întorşi acasă, l-a susţinut cu tărie pe Gluckstein. Propunerea a beneficiat şi de susţinerea locotenent-colonelului Sir Thomas Moore (Ayr Burghs), care l-a felicitat pe Lucas pentru controlul de care dădu dovadă în dezbaterea unui subiect ce trezise, dacă nu conflicte, atunci cu siguranţă un mare consum emoţional.

Adăugă faptul că întoarcerea acasă a prizonierilor de război şi readaptarea la viaţa în civilie, fără a menţiona efectele pe care acestea le au asupra familiilor, transformă problematica în una de importanţă naţională, necesitând din această cauză o atenţie specială. Astfel fu subliniată nevoia ca aceste cazuri să devină responsabilitatea unui singur minister. Sir Thomas continuă spunând că nu prea agreează comitetele, pe care le consideră o metodă de eludare a responsabilităţii personale. Având în vedere că mii de tineri britanici vor reveni acasă cel mai probabil distruşi mental şi fizic, existenţa unui minister dedicat ar fi vitală.

Domnul Tinker (Leigh) fu de asemenea de partea lui Gluckstein şi declară că Partidul Laburist va susţine această idee. încercase în mai multe rânduri să se intereseze de soarta prizonierilor de război, dar nu reuşise niciodată

să obţină vreo informaţie, fiind redirecţionat către
Crucea Roşie. Sublinie că acesta nu este nici pe departe modul în care ar trebui să funcţioneze lucrurile şi că ar trebui să existe un minister responsabil la care oamenii să apeleze, având în vedere statutul special al prizonierilor de război.

Domnul Geoffrey Hutchinson (Ilford) susţinu moţiunea pentru optimizarea funcţionării generale, situaţia actuală generând suprapuneri, confuzii şi conflicte. Continuă spunând că, fără îndoială, în mintea publicului s-a creat impresia neliniştitoare că prizonierul de război stă cu fundu-n două luntri, nevoile sale fiind neglijate, deoarece responsabilitatea asistenţei sale este împărţită între mai multe instituţii.

Domnişoarara Ward (Wallsend) a pus mare accent pe faptul că guvernul este extrem de mulţumit de felul în care decurg lucrurile în prezent, dar, pe de altă parte, era la fel de mulţumit şi la începutul războiului. Faptul că moţiunea avea atât de mulţi semnatari indica faptul că, în majoritate, Camera Comunelor era de părere că poziţia guvernului nu coincide cu părerea populaţiei şi că anxietatea în ţară este în creştere. Domnişoara Ward adăugă că, în călătoriile în afara ţării, a primit din partea ofiţerilor superiori din armată multe critici pentru felul în care Departamentul pentru Război gestionează problemele prizonierilor de război.

Onorabilul Clement Attlee, preşedintele Consiliului Privat, a declarat că „greşelile care se cer a fi remediate sunt în mare parte iluzorii”. Familiile unora dintre prizonierii de război care urmau să se întoarcă din lagărele germane în 1945 primiră doar o scrisoare din partea Departamentului pentru Război prin care erau avertizaţi că, după întoarcerea acasă, ruda lor urma să aibă o vreme un comportament uşor ciudat. Prizonierilor care au revenit în ţară, precum Arthur Dodd, li s-a dedus din salariu costul curelelor şi a puştii, pentru că le-au permis nemţilor să le confişte în captivitate. Şi, pentru a pune şi mai multă sare pe rană, câţiva ani mai târziu guvernul german trimise Marii Britanii peste un milion de lire sterline drept compensaţie pentru prizonierii de război; niciun *penny* nu ajunse la destinatarii de drept.

A spune că Marea Britanie şi-a tratat cu meschinărie soldaţii care au sacrificat atâtea este ruşinos, dar cât se poate de adevărat. Orice lagăr german pentru prizonieri de război reprezenta o perspectivă sumbră pentru oricine; dar categorisirea de către Guvernul britanic a tuturor lagărelor drept simple „lagăre germane” denotă totala necunoaştere a faptului că britanicii au fost ţinuţi prizonieri şi la Auschwitz. Cu tratamente atroce aplicate zilnic evreilor, britanicii au fost martori la cele mai sumbre scene, la cele mai cumplite crime din toate timpurile. Lagărele germane obişnuite din orice parte a Europei nu pot fi comparate cu Auschwitz, unde perversitatea a atins profunzimi neegalate.

Am putea presupune că Guvernul britanic nu ştia că cetăţenii săi sunt închişi în acest epitom al răului din Silezia poloneză, iar Clement Attlee nu aflase acest lucru nici până în noiembrie 1944. Altfel, te-ai gândi că ar trebui să le acorde mai multă atenţie soldaţilor expuşi la inumanităţi care i-ar fi putut traumatiza şi distruge mental fie în lagăr, fie mai târziu în viaţă, aşa cum s-a întâmplat în cele mai multe cazuri.

Totuşi, Arhivele Naţionale au făcut public documentul HW 1/761, o copie a unor mesaje naziste interceptate şi transmise lui Churchill în iulie 1942, cu opt luni înainte ca Arthur Dodd să păşească pe acel pământ însângerat. Comunicatul poliţiei germane nr 34/42 suna astfel: „Sunt necesari 80 de prizonieri britanici (*Haeftlinge*) pentru a fi angajaţi în poziţia de «Căpos» în lagărul de concentrare Auschwitz (*Şchlesien*). («Căpos» par să fie supraveghetori sau şefi de echipă, selectaţi din rândul prizonierilor.) Mesaj datat 23.06.'42.” Acest document demonstrează definitiv că Guvernul britanic ştia că au existat prizonieri britanici la Auschwitz în timpul războiului. Fără îndoială, guvernul de atunci şi cele care i-au urmat, care nu au făcut nimic pentru a-i ajuta pe acei tineri să depăşească ororile la care au fost martori, ar trebui împovărate cu atât mai multă ruşine. Mulţi au sfârşit tragic, traumatizaţi de imaginile pe care nu şi le-au putut şterge din minte, mai ales la vârste mai înaintate.

în contrast puternic cu atitudinea indiferentă afişată de ţara de origine, Israelul

recunoscu aşa cum se cuvine meritele lui Arthur, care şi-a riscat viaţa ajutându-i pe partizanii polonezi să întrerupă curentul la Birkenau şi să ajute la tentativa de evadare a evreilor. Fundaţia The Holy Land i-a înmânat un certificat cu următoarea dedicaţie:

„Copaci au fost plantaţi în parcul britanic din Hevel Adulam, de pe Câmpia Iudaică din Israel, în numele lui ARTHUR DODD."

Alte două citate se mai găsesc pe certificat: „Cel care salvează o viaţă salvează lumea întreagă. Dar cel care distruge o viaţă distruge lumea întreagă." (Talmud)

„Când veţi intra în ţară, veţi sădi tot felul de pomi roditori..."
(*Leviticul* 19, 23

)Epilog

În 31 decembrie 1999, în zorii unui nou mileniu, a fost publicată cartea *Fantasy Feast 2000,* toate încasările din drepturi de autor mergând către fundaţia Save the Children. Cei implicaţi făceau parte din rândurile celor mai bogaţi şi mai cunoscuţi oameni de pe planetă; sute de personalităţi marcante din muzică, artă, literatură, politică, modă, sport, design, ştiinţă, film, televiziune şi radio. Printre ei s-a numărat şi Arthur Dodd. Premisa cărţii era ca fiecare persoană să invite pe oricine dorea la o petrecere fantastică de sfârşit de mileniu, într-o locaţie la alegere.

în mod previzibil, Arthur a ales ca locaţie camera de gazare de la Auschwitz. Invitaţii erau împărţiţi în două categorii: inimi de piatră şi

inimi de aur. Din primul grup făceau parte Adolf Hitler, Heinrich Himmler, dr. Josef Mengele, Gertrude Klink şi Rudolf Hess. Meniul era alcătuit din supă „Buna” de cartofi şi apă. Printre inimile de aur se numărau Primo Levi, Maria Kostka, Anne Frank, Leon Greenman, căpitanul medic Spencer şi caporalul Purdy. Ei s-au bucurat de caviar şi şampanie.

Acest om deosebit din Cheshire menţionează că cele mai importante realizări ale sale sunt credinţa nestrămutată în Dumnezeu, familia şi puterea de a ierta.

Anexă

Lista prizonierilor de război din Commonwealth ucişi în raidul aerian asupra Auschwitzului în 20 august 1944

Cimitirul KRAKOW RAKOWICKI, Polonia

Următoarele 25 de persoane sunt cunoscute ca fiind victime ale raidului aerian asupra Auschwitzului, fiind mutate din Cimitirul Municipal din Auschwitz în iulie 1948:

BLACK MICHAEL, soldat, T/228400, Royal Army Service Corps. 20 august 1944. Vârstă 25. Fiul lui Michael şi Elizabeth Black din Greenock, Renfrewshire. Mormânt 2. C. l-14.

FRANK RONALD BROWN, soldat, 7939452, Royal Armoured Corps. 20 august 1944. Vârstă 23. Mormânt 2. E. 6. REGINALD DAVID CARR, caporal, 5384505, Batalionul 1 Bucks., Regimentul de Infanterie Uşoară Oxford and

Bucks. 20 august 1944. Vârstă 36. Fiul lui David şi Alice Carr; soţul lui F. Katherine Carr, din Aylesbury, Buckinghamshire. Mormânt 2. E. 7. WILLIAM CLARK, şofer, T/246344, Royal Army Service Corps. 20 august 1944. Vârstă 29. Fiul lui John şi Eliza Clark din Renfrew. Mormânt 2. C. l-14

.JAMES WILLIAM GARDINER, caporal, 851207, 28 Field Regt., Royal Artillery. 20 august 1944. Vârstă 28. Fiul lui William J. Gardiner şi Rose Elizabeth Gardiner, din South Yardley, Birmingham. Mormânt 2. E. 3.

PERCY GILBERT, caporal, T/817854, Royal Army Service Corps. 20 august 1944. Vârstă 30. Fiul lui Percy şi Emily Kate Gilbert; soţul lui Adelaide Maude Gilbert, din Ivybrid- ge, Devon. Mormânt 2. E. 4.

ERNEST ARTHUR WILLIAM HARTREE, caporal, 3908792, Batalion 1, South Wales Borderers. 20 august 1944. Vârstă 29. Fiul lui Thomas James Hartree şi Maud Elizabeth Hartree, din Pontnewynydd, Monmouthshire, Mormânt 2. C. l-14.

FREDERICK HERRING, caporal, 3655549, Batalionul 1/8, Lancashire Fusiliers. 20 august 1944. Vârstă 26. Fiul lui Frederick şi Eveline Herring, din Berswick, Manchester. Mormânt 2. E. 5.

WILLIAM JAMES HOWELLS, soldat, 2876782, Batalionul 1, Gordon Highlanders. 20 august 1944. Vârstă 23. Fiul lui William John şi Elizabeth Agnes Howells, din Blaencly- dach, Glamorgan. Mormânt 2. E. 8.

FREDERICK HUGHES, genist, 1888095, 106 Army Troops Coy., Royal Engineers. 20 august 1944. Vârstă 25. Fiul lui Robert Thomas Hughes şi Edith Highes, din Denbigh. Mormânt 2. C. l-14.

ARTHUR JOHN OWEN LEO, plutonier, 778694, Escadron 35, Royal Air Force. 20 august 1944. Mormânt 1. C. 12.

SIDNEY EDWARD MATTHEWS, puşcaş, 6845319, Batalionul 1, King's Royal Rifle Corps. 20 august 1944. Vârstă 28. Fiul lui

Albert Edward Matthews şi Mary Ann Matthews, din Shepherd's Bush, Londra. Mormânt 2. E. 12.

EDMUND MILNES, soldat, 4393899, Batalionul 5, Green Howards (Regimentul Yorkshire). 20 august 1944. Vârstă 28. Fiul lui Frank şi Hilda Milnes; soţul lui Winifred Milnes, din Woodlesford, Yorkshire. Mormânt 2. E. 13.

WILLIAM ERNEST PARR, artilerist, 840705, Regimentul 4, Royal Artillery. 20 august 1944. Vârstă 32. Fiul lui Wiliam şi Elsie M. Parr, din Newcastle-on-Tyne. Mormânt 2. C. l-14.

SAMUEL PRESSON, şofer, 2017606, 573 Army Field Company, Royal Engineers. 20 august 1944. Vârstă 29. Fiul lui Charles şi Ann Presson, din Stockport, Cheshire; soţul lui Gladys Presson, din Brinnington, Stockport. Mormânt 2. C. l-14.

WILLIAM JESSE REDDING, sergent, 4528849, 26 General Hospital, Royal Army Medical Corps. 20 august 1944. Vârstă 42. Fiul John şi Ellen Redding; soţul lui Gertrude Maud Redding, din Shepherd's Bush, Londra. Mormânt 2. C. l-14.

JOHN REGAN, puşcaş, 6847290, Batalionul 7 (Batalionul 1 Queen Victoria's Rifles), King's Royal Rifle Corps. 20 august 1944. Vârstă 34. Fiul Dlui şi Dnei C. Kurley, din Kentish Town, Londra. Mormânt 2. C. l-14.

HAROLD RUSH, şofer, T/79219, Royal Army Service Corps. 20 august 1944. Vârstă 19. Fiul lui Ellen Elizabeth Rush, din Chelmsford, Essex. Mormântul 2. C. l-14.

SAMUEL SANDERS, soldat, 5886880, Batalionul 5, Regimentul

Northamptonshire. 20 august 1944. Vârstă 24. Mormânt 2. C. l-14.

PETER SMITH, artilerist, 1527750, Royal Artillery, şi nr. 11, Comando. 20 august 1944. Vârstă 25. Fiul lui William John şi Mary Smith, din Lochore, Fife. Mormânt 2. E. 2.

ROBERT ALFRED WATTS, soldat, 6345880, Batalionul 7, Regimentul Queen's Own Royal West Kent. 20 august 1944. Vârstă 24. Fiul lui Christopher Day Watts şi Edith Louise Watts, din Northfleet, Kent. Mormânt 2. C. l-14.

FREDERICK GEORGE WHITE, soldat, 6345340, Batalionul 7, Regimentul Queen's Own Royal West Kent. 20 august 1944. Vârstă 23. Fiul lui George Frederick şi Elizabeth Alice Mary White, din Swanley, Kent. Mormânt 2. C. l-14.

WILLIAM HORACE WHITE, artilerist, 1509842, Regimentul 27 Searchlight, Royal Artillery. 20 august 1944. Vârstă 26. Fiul lui Horace R. White şi Amy M. White, din Mortla- ke, Surrey. Mormânt 2 C. l-14.

WILLIAM RYE WIPER, genist, 1922052, Escadron 142 Field Park, Royal Engineers. 20 august 1944. Vârstă 26. Mormânt 2. C. l-14.

RAYMOND YOUNG, marinar, C/JX317830, H.M.S. Bedouin, Royal Navy. 20 august 1944. Fiul lui Leonard şi Lizzie Louisa Young, din Skegness, Lincolnshire. Mormânt 2. C. l-14.

Se ştie că următoarele 13 victime au fost ucise în timpul

raidului aerian asupra Auschwitzului, dar nu se cunoaşte locaţia mormintelor:

Monumentul ALAMEIN, Egipt

HARRY EDWARD ARCHER, artilerist, 154413, Batalionul 122, Regimentul 13 Light Anti-Aircraft, Royal Artillery. 20 august 1944. Vârstă 27. Fiul lui William şi Alice Archer. Coloana 33.

REGINALD AUTY, soldat, 2566338, Batalionul 5, Green Howards (Regimentul Yorkshire). 20 august 1944. Vârstă 41. Coloana 59.

THOMAS GEE, şofer, T/68916, Compania 1 Support Group, Royal Army Service Corps. 20 august 1944. Coloana 74.

THOMAS HASTINGS, soldat, 5438503, Batalionul 1, Duke of Cornwall's Light Infantry. 20 august 1944. Vârstă 34. Fiul lui Peter şi Elizabeth Hastings; soţul lui Mary Ann Hastings, din Thornhill, Dewsbury, Yorkshire. Coloana 62.

WILLIAM HUBERT HICKS, artilerist, 1506127, Batalionul 282, Regimentul 88 Heavy Anti-Aircraft, Royal Artillery. 20 august 1944. Vârstă 25. Fiul lui Alice Hicks, din Lexden, Essex. Coloana 35.

ALBERT HILL, soldat, 4919983, Batalionul 1, Regimentul Worcestershire. 20 august 1944. Vârstă 27. Fiul lui Thomas şi Jane Hill; soţul lui Elsie Hill, din Stourbridge, Worcestershire. Coloana 62.

ALBERT ROBERT JAMES, artilerist, 1568410, Batalionul 122, Regimentul 13 Light Anti-Aircraft, Royal Artillery. 20 august 1944. Vârstă 32. Fiul lui Albert şi Mary Catherine James, din Harmby, Yorkshire. Coloana 35.

HAROLD ERNEST MARSTON, şofer, 2324960, Compania 106 Army Troops, Royal Engineers. 20 august 1944. Vârstă 39. Fiul lui John Thomas Marston şi Emma Jane Marston; soţul lui Edna Marston, din Aspley, Nottinghamshire. Coloana 52.

LEONARD HAROLD SPILLER, soldat, 4080533, Regimentul 8 King's Royal Irish Hussars, Royal Armoured Corps. 20 august 1944. Vârstă 28. Fiul lui Reginald şi Alice Harriet Spiller. Coloana 18.

Memorialul DUNKIRK, nordul Franţei

GEORGE HENRY HAVERS, puşcaş, 6844943, Batalionul 2, King's Royal Rifle Corps. 20 august 1944. Vârstă 29. Fiul lui Frederick şi Clara Havers. Coloana 117.

EDWARD MATTHEWS, soldat, 6342249, Batalionul 6, Regimentul Queen's Own Royal West Kent. 20 august 1944. Vârstă 28. Fiul lui Alfred şi Mary Matthews, din Swanley, Kent. Coloana 114.

JOSEPH McKENNA, artilerist, 4611642, Batalionul 229, Regimentul 58 Anti-Tank, Royal Artillery. 20 august 1944. Vârstă 30. Soţul lui Ada McKenna, din Pellon, Halifax. Coloana 13.

Memorialul ATENA, Grecia

WALTER GEORGE CHAPMAN, soldat, 7618727, Royal Army Ordnance Corps. 20 august 1944. Vârstă 26. Fiul lui Margaret Chapman; soţul lui Grace Miriam Chapman, din Earls Barton, Northamptonshire. Faţeta 9.Să nu uităm!

Din arhiva de la Auschwitz şi cu ajutorul câtorva dintre prizonierii care au supravieţuit lagărului, am întocmit o listă cu numele soldaţilor britanici şi ale celor din Commonwealth obligaţi să fie martori la ororile de nedescris ale „soluţiei finale”.

Deşi lista este departe de a fi completă, numele lor fac parte din istoria lumii noastre şi pot ajuta o rudă îndurerată să se încarce cu putere şi mândrie datorită contribuţiei persoanei iubite la efortul de a-i sabota pe nazişti. Rezistenţa generală a soldaţilor britanici, voinţa de a continua lupta în spatele liniilor inamice şi îndărătnicia lor au constituit o permanentă bătaie de cap pentru cel de-al Treilea Reich. Nu au luat niciodată în considerare renunţarea la luptă, cu toate acestea în presă s-a vorbit prea puţin despre curajul lor. Această carte încearcă să umple o parte din acest gol.

(D) înseamnă ucis în timpul primului bombardament aerian al americanilor asupra fabricii, în 20 august

1944, când au fost omorâţi în total 38 de prizonieri de război.Adams, Bill
Adkin, John Henry
Allan, Robert H.
Allingham, Harry
Andrews, Bill
Aplin, Wilhe
Ault, B.T.
Avey, Denis
Bagshaw, Harold
Bamford, William
Bartell, Ernest
Battams, Alfred
Baxter, R.
Beattie, Scottie
Berry, David
Best, John
Birch, C.
Bishop, Brian
Black, Michael (D)
Blades, Alan
Bond, Douglas
Bosworth, Thomas Richard
Boulton, Ken
Bowden, Dick
Boxall, Ron
Bragg, Dave
Brew, Allen
Brown, Charles
Brown, Frank (D)
Buckley, Basil
Burn, Norman
Burns, Harry
Campbell Private
Cane, William
Carr, Reginald David (D)

Cawdeary, Bill
Chalkley, Fred Chapman, Walter (D) Charters, Horace
Christian, Reg Clarke, William (D) Clatterbridge, ?
Clegg, A.
Cockerell, Ted (Australia) Cole, William Colville, Dan
Cook, Bent (Africa de Sud) Cooper, H. (Titch) Corbett,
Albert Corrin, George Cossar, Robert Costen, Jim
Coward, Charlie (al doilea lider
al Lagarului IV)
Cummings, caporal
Curry, Tommy
Curtis, Reginald
Cuthbert, Harold
Dales, Leonard
Dando, Archie
Daniels, J.W.
Davidson, James
Davis, W.N. (Noua Zeelanda)
Davison, Fred
Deakin, W.K. (Noua Zeelanda)
Denton, Alf
Deponio, Joe
Dingham, Tommy
Dinnie, J.
Dodd, Arthur
Dodds, Sid
Doyle, Eric
Driscol, William
Duffree, George Ellison, Ron Farrar, Tommy Fawcett,
Stan Ferencz, Ben Ferris, Robert Firth, Ray Fleet, Jimmy
Fowler, G.
Frost, Douglas Tilbrook Gaines, Ronald Albert Galley,
Raymond Gardiner, James William (D) Gifford-England,
Arthur H. Ginn, Frank Gordon-Brown, L. Gorman, Terry
Gotch, Walter Green, John
Greenham, Dennis Arthur Griffiths, Bill Hagen, Phil
Harris, Frank

Harrison, Capitan (Africa de Sud)
Hartland, Reginald
Hartree, Ernest Arthur (D)
Harvey, Don
Hatch, W.J.
Hawker, Bishop
Haywood, William Charles
(Charlie)
Hedges, Bill
Herring, Frederick (D)
Hicks, Allan L.
Hill, Charles
Hinds, Frank
Hornfield, Stanley
Horton, Jack
Howard, maior (lider al Lagărului IV sau VIII) Howe,
Eric Howells, W.E. (D) Howse, Bob Hughes, Frederick
(D) Hunt, Steve Hutch, W.J. Ingman, J.
Innes, sergent major (primul lider
al lagărului, în Lagărul VI)
Jobling, R.
Jones, Bob
Jones, L.
Jones, Ron
Jordan, William (Africa de Sud)
Kidney, Stewart Dixon
Keegan, Andy
Keenan, Titch
Knight, John
Lambkin, Jack
Lark,W.
Lea, William
Ledger, Steward
Lee, „Taxi”
Lemin, Bill
Leo, Arthur (D)
Lepinnet, A.

Lewis, Albert
Lindsay, Eric
Livingstone, Ernest
Longden, George Harry
Longold, L.
Lougher, Albert (Australia) Lovell, Kenneth Clifford
Lowe, sergent major de regiment
Lucy, Lyle McElwee, William McPherson, James Magee, John Maltby, J.E. Marshall, Jack Martin, Walter
Mathews, Sidney Edward (D)
Meredith, Bill
Merrill, Frank
Milligan, Jimmy
Millward, B.
Milnes, Edmund (D)
Milton, John
Monaghan, Patrick
Mulligan, John T.
Murphy, Charlie
Murphy, Terry
Murray, John
Murray, Fred
Nicholls, Harry
Norman, Frank
Ogden, Harry
Oldham, George
O'Mara, George
Osborne, Dr. Spencer Ian
Ovenstone, Jock
Owen, Reg
Panayoton, George
Parr, W.E. (D)
Parry, „Ginger" Parry, Thomas
Pascoe, John
Percy, Gilbert (D)
Piddock, Charlie
Pike, Johnnie

Pitt, Archie
Powell, Sandy
Presson, Samuel (D)
Price-Williams, William
Purdy, Jim
Quartermaine, Cyril
Randall, George (Africa de Sud)
Redding, William Jesse (D)
Redman, Ronald
Reeves, Eric
Regan, John (D)
Renshaw, Bill
Reynolds, Leslie
Ridd, Albert
Ridgers, Richard
Roberts, Sidney
Robertson, Robert, Royal Army Medical Corps Rolls, Ivor Herbert Rush, Harold (D) Sanders, Samuel (D) Satterthwaite, John Saunders, George Alexander Scott, W. Seal, Albert Victor Sevenoaks, George Shaw, Edward Shaw, „Liverpool” Shepherd, Clifford Simpson, Jimmy Simpson, „Yorkshire” Smith, A.H. Smith, Jim Smith, Peter (D) Snape, Albert Spalling, Frank Spofford, Bill Squires, G.L. Squires, V .Wellard, R.J.F. Whiffin, Richard White, Blanco White, Frederick George (D) Wilkins, A. Williams, Tom Wiper, William Rye (D) Wise, A.E. Wooley, Frederick Woolley, Vic Wright, Syd Stevens, John (Jack) Stirling, James Stow, Alfred C. Sykes, Albert Szweda, Stan Taylor, Tommy Trusty, Jack Walker, Jack Walton, Henry Waring, Pongo Ward, Bill Ward, Thomas

Young, Raymond (D
)Watts, Robert Alfred (D)

Arthur Dodd doreşte să-i numească pe cei care l-au ajutat să supravieţuiască împotriva tuturor aşteptărilor:

Căpitan medic Spencer: Niciun alt medic nu a fost înzestrat cu mai multă dăruire.

Caporal Purdy: Un sfânt între oameni, prin tot ce a făcut.

Caporal Cummings: Mereu alături de ceilalţi.

Sergent Andy: Ar fi mers un milion de km numai pentru a-i motiva pe ceilalţi să-i parcurgă pe cei 1000.

„Corul" Taffy: Perfecţionismul său i-a ajutat pe ceilalţi să-şi păstreze sănătatea mintală, contaminându-i cu ţelurile lui.

Sergent major Charlie Coward: Un om abil, care a subminat regimul nazist.

Dumnezeu să-i binecuvânteze pe toţi

!

Arthur Dodd (1919-Z011)
Arthur a murit pe 17 ianuarie 2011, după o lungă luptă

cu boala Alzheimer. A fost căsătorit cu Olwyn timp de 64 de ani şi au avut şase nepoţi şi zece strănepoţi

Intrarea în Auschwitz. În jur de 65 000 de evrei soseau zilnic la Auschwitz.

Porţile de la Auschwitz, purtând mottoul nazist *Arbeit macht frei,* „Munca te face liber”.

Echipa de fotbal a Angliei din E715, Auschwltr

Spud Murphy este pe rândul de jos, primul din dreapta, iar liderul lagărului, Charlie Coward, stă tn picioare, în centru.
Program de concerte de la Auschwitz, donat cu generozitate de Ann, fiica lui Bill Lemin.

Soldați americani intrând iti Germania prin Linia Siegfried. Primăvară, 1945.

Cei opt reprezentanți la Procesul Crimelor de Război de la Nürnberg. Charlie Coward este al patrulea din stânga,
Fred Davison al treilea din dreapta, iar printre ceilalți se numără Charles Hill, Leonard Dales, Eric Doyle, Robert Ferris ți Reginald Hartland.

Arthur şi Olwen în ziua nunţii lor, 21 septembrie 1946.

Arthur şi-a îndeplinit promisiunea faţă de Măria, de a povesti lumii despre atrocităţile la care a fost martor la Auschwitz

.

Unul dintre crematoriile de la Bîrkenau, distrus de germani. Arthur s-a întors la Auschwitz cu echipa BBC, în iunie 1999

.Mulţumiri

Mulţumesc Wiener Library pentru punerea la dispoziţie a fotografiilor 1 şi 2. Mulţumesc

National Archives şi Records Administration pentru fotografia cu numărul 5 (număr de referinţă 208-YE-193).

îi datorez mulţumiri lui Duncan Little, jurnalist şi cercetător, pentru nenumăratele ore petrecute în National Archives, în căutarea dovezilor vitale susţinerii poveştii lui Arthur Dodd.

Mulţumiri celor de la National Archives deoarece, în scopul verificării surselor, ne-au permis accesul la documentele lor, respectiv la cei peste 160 de km de rafturi conţinând nu mai puţin de 9 milioane de documente.

Deşi s-au depus toate eforturile pentru identificarea actualilor deţinători ai copyrightului, ne cerem scuze anticipat pentru orice omisiune neintenţionată. Vom insera cu plăcere recunoaşterea cuvenită companiilor sau persoanelor respective, în oricare dintre ediţiile următoare ale acestei publicaţii

.Cuprins

Cuvinte de apreciere pentru cartea *Sabotorul de la Auschwitz* 5

Prolog 7

Partea I / Povestea lui Arthur 13

Partea a Il-a / Alte mărturii 155

Partea a IlI-a / Fragmente din depoziţiile depuse
sub jurământ la Nürnberg 211

Partea a IV-a / Reacţii la relatarea lui Arthur 227

Partea a V-a / Felul în care Guvernul britanic
i-a tratat pe supravieţuitori 245

Epilog 253

Anexă / Lista prizonierilor de război din Commonwealth ucişi în raidul aerian
asupra Auschwitzului în 20 august 1944 254

Să nu uităm! 259

Mulţumiri 269în 1942, tânărul soldat britanic Arthur Dodd a fost luat prizonier de armata germană şi transportat ia Oswiecim, loc căruia germanii i-au dat alt nume, acum sinonim cu cele mai întunecate clipe ale omenirii: Auschwitz.

Forţai să facă muncă silnică. înfometat şi bătut sălbatic, Arthur a crezut că viaţa lui va înceta la Auschwitz. Dar s-a hotărât să lupte până la moarte, aşa eâ a sabotat producţia industrială nazistă, şi-a riscat viaţa pentru a uşura suferinţa prizonierilor evrei şi a ajutat un grup partizan cate plănuia o evadare în masă.

Această mărturie şocanta aruncă o lumină nouă asupra evenimentelor din lagăre, demască o ierarhie a tratării prizonierilor de către ŞS şi prezintă povestea în mare parte necunoscută a prizonierilor de război.

„Cel care salvează o viaţă salvează lumea întreagă.
Dar cel care distruge o viaţă distruge lumea întreagă.”
Talmud

wnw.edtora-ÎOfiwufl}